

Râşit Halifelerle İlgili Manzûm Menkıbeler

AHMET SERDAR ERKAN

Genel Yayın Yönetmeni / C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Serüven Yayınevi

Editör / Dr. Güneş Ekmekçi

Birinci Basım / © Nisan 2026

ISBN • 978-625-8762-13-6

© copyright

Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Serüven Yayınevi

Adres : Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak

Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA

Telefon : 05437675765

web: www.seruyenyayinevi.com

e-mail: seruyenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt

Sertifika No: 47083

Râşit Halifelerle İlgili Manzûm Menkıbeler

AHMET SERDAR ERKAN¹

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara,
<https://orcid.org/0000-0002-0425-795X>, asemata66@gmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا
سورة النساء - ٦٩

Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla

“Kim Allah’a ve Resûl’e itaat ederse işte onlar, Allah’ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, siddîkler, şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır!”

(Nisa Suresi - 69)

“Şu dört kişinin sevgisi bir münafığın kalbinde toplanmaz.

Bunlar: Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali’dir.”

(İbn-i Asâkir)

“Ümmetimin en merhametlisi Ebu Bekir, dinde en sağlam olanı Ömer, en hayâlısı Osman, en iyi hüküm vereni ise Ali'dir.”

(İbn-i Asâkir)

Ahmet Serdar ERKAN: Yozgat'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini bu şehirde tamamladı. Daha sonra Kayseri Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1999'da mezun oldu. Eski Türk Edebiyatı alanında, 2016 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde “*Mecmua ‘âtü’l-Eş‘âr (1b-249a) (İnceleme-Metin)*” adlı teziyle yüksek lisans eğitimini; 2022 yılında ise Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde “*Tekirdağlı Ahmed Lutfî Divânı (İnceleme - Tenkitli Metin - Sözlük)*” adlı teziyle doktora eğitimini tamamladı. Erkan, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda görev yapmış olup, hâlihazırda Millî Eğitim Akademisi Yunus Emre Eğitim ve Uygulama Merkezi bünyesinde sözleşmeli eğitim personeli olarak görevini sürdürmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.

KISALTMALAR

b.	Beyit
bkz.	Bakınız
BA	Beyit Aralığı
BS	Beyit Sayısı
cm	Santimetre
ÇN1	Çorum Nüshası 1
ÇN2	Çorum Nüshası 2
H	Hicri
Hz.	Hazreti
K	Konya Nüshası
M	Miladi
MK1	Milli Kütüphane Nüshası 1
MK2	Milli Kütüphane Nüshası 2
MK3	Milli Kütüphane Nüshası 3
mm	Milimetre
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
yy.	Yüzyıl

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Şiirde tarsi sanatlı beyitler	22
Tablo 2 İki halifenin vasiyetinin karşılaştırılması	58
Tablo 3 Menkıbelerin bulunduğu varaklar ve beyit sayıları	69
Tablo 4 Transkripsiyon alfabesi	72

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	III
TABLolar LİSTESİ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖNSÖZ.....	IX
TEŞEKKÜR ve MAHZUN BİR ÖZÜR	XI
GİRİŞ	1
1. Manzûm Hikâyeler	4
2. Menâkıbnâmeler, Cenknâmeler, Makteller ve Vefatnâmeler.....	6
2.1. Menâkıbnâmeler ve Cenknâmeler	6
2.2. Makteller ve Vefatnâmeler	10
3. Menkıbelerin Dil ve Üslup Özellikleri	11
3.1. Menkıbelerde Yer Alan Söz Sanatları	20
3.1.1. Açık istiare	20
3.1.2. Aliterasyon	20
3.1.3. Cinâs.....	21
3.1.4. İktibas	21
3.1.5. İştikak	21
3.1.6. Mübalâğa	22
3.1.7. Nida	22
3.1.8. Tarsi.....	22
3.1.9. Telmih	23
3.1.10. Tekrir	23
3.1.11. Teşbih	23
3.1.12. Tezat	24
4. Menkıbelerin Muhtevası.....	25
4.1. Hîlâfet-i Ebû Bekr Rağıya'llâhu 'anh.....	25

4.1.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı	25
4.1.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği	26
4.2. Vefât-ı Hâzret-i Ebû Bekr Radıya'llâhu 'anh.....	28
4.2.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı	28
4.2.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği	29
4.3. Hîlâfet-i Hâzret-i 'Ömer.....	30
4.3.1. Hikâyet	31
4.3.1.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı	31
4.3.1.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği	32
4.3.2. Hikâyet-i Diğer.....	33
4.3.2.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı	33
4.3.2.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği	34
4.3.3. Vefât-ı [Hâzret-i]'Ömer Radıya'llâhu 'anh.....	35
4.3.3.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı	35
4.3.3.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği	37
4.4. Hîlâfet-i Hâzret-i 'Osmân.....	39
4.4.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı	39
4.4.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği	41
4.5. Vefât-ı Hâzret-i 'Osmân.....	42
4.5.1 Menkıbenin kurgusal anlatımı	42
4.5.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği	43
4.6. Hîlâfet ü Vefât-ı Hâzret-i 'Alî.....	44
4.6.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı	44
4.6.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği	46
4.7. Menkıbelerde Muhteva İle İlgili Bazı Hususiyetler	47
4.7.1. Hz. Hüseyin'in düğünündeki mahalli unsurlar.....	47
4.7.2. Menkıbelerdeki nasihatler	49
4.7.3. Menkıbelerdeki rüya motifi ve vasiyetler.....	57
4.7.4. Menkıbelerdeki sayılar ve kullanımları.....	60
4.7.4.1. Bir sayısı ve kullanım alanı	60

4.7.4.2. İki sayısı ve kullanım alanı.....	61
4.7.4.3. Üç sayısı ve kullanım alanı.....	61
4.7.4.4. Beş sayısı ve kullanım alanı	62
4.7.4.5. Altı sayısı ve kullanım alanı	62
4.7.4.6. Yedi sayısı ve kullanım alanı	62
4.7.4.7. On, on iki sayıları ve kullanım alanları	63
4.7.4.8. On yedi sayısı ve kullanım alanı	63
4.7.4.9. Kırk sayısı ve kullanım alanı	63
4.7.4.10. Altmış üç sayısı ve kullanım alanı.....	64
4.7.4.11. Yüz sayısı ve kullanım alanı.....	64
4.7.4.12. Beş yüz sayısı ve kullanım alanı	64
4.7.4.13. Bin sayısı ve kullanım alanı	64
4.7.4.14. On bin sayısı ve kullanım alanı	65
4.7.4.15. Yigirmi bin sayısı ve kullanım alanı	65
4.7.4.16. Yüz bin sayısı ve kullanım alanı	65
4.7.5. Menkıbelerdeki kişi ve mekân unsurları	65
5. Menkıbelerin Tenkitli Metni	67
5.1. Nüsha tavsifi.....	67
5.1.1. ÇN1 nüshası	67
5.1.2. ÇN2 nüshası	67
5.1.3. MK1 nüshası.....	67
5.1.4. MK2 nüshası.....	68
5.1.5. MK3 nüshası.....	68
5.1.6. K nüshası	68
5.2. Tenkitli metin hazırlanırken takip edilen metot	70
5.3. Tenkitli metinde kullanılan transkripsiyon sistemi	72
5.4. Tenkitli metin	73
[1] Hilâfet-i Ebû Bekr Radıya'llâhu 'anh.....	73
[1.1.] Vefât-ı Hazret-i Ebû Bekr.....	84
[2.] Hilâfet-i Hazret-i 'Ömer	89

[2.1.] [Hikâyet].....	90
[2.2.] Hikâyet-i Diğer	101
[2.3.] Vefât-ı [Hâzret-i] ‘Ömer Radıya’llâhu ‘anh	113
[3.] Hılâfet-i Hâzret-i ‘Osmân	125
[3.1.] Vefât-ı Hâzret-i ‘Osmân	132
[4.] Hılâfet ü Vefât-ı Hâzret-i ‘Alî	140
KAYNAKÇA	158
DİZİN	164
6. Nüshaların Tıpkıbasımları	166
6.1. ÇN1 nüshası	166
6.2. ÇN2 nüshası	172
6.3. MK1 nüshası.....	178
6.4. MK2 nüshası.....	186
6.5. MK3 nüshası.....	194
6.6. K nüshası	195

ÖNSÖZ

Hız. Peygamber'in vefatından sonra Hız. Ebû Bekir'le başlayıp Hız. Ali'nin şehit edilmesiyle biten "Dört Halife Dönemi", İslâm tarihi açısından oldukça önemli olayların ve mücadelelerin gerçekleştiği bir zaman dilimidir. "Hulefâ-i Râşidin Dönemi" diye de isimlendirilen bu dönem, Hız. Peygamber'in tesis ettiği İslâm dininin titizlikle uygulandığı, asli veya fer'î hiçbir kaide ve kuralın ödün verilmeksizin icra edildiği ve bu uğurda çetin mücadelelerin verildiği zor bir dönemdir.

İslâm dünyasında gerek yaşamlarıyla, gerek Resulullâh'ın yanında dine hizmetleriyle gerekse hilafet makamındaki uygulamalarıyla hem kendi zamanlarında hem de devamındaki asırlarda ümmetin sevgi ve hürmetine mazhar olan Dört Halife hakkında birçok eser kaleme alınmıştır. Hatta manzûm eserlerin giriş kısmında Allah'a münacat ve Hız. Peygamber'e naattan sonra bu isimlere "*Medh-i Çâr(Çehâr)-yâr-ı Güzîn*" gibi başlıklar altında medhiyeler söylemek bir gelenek olmuştur. Bunun yanında manzûm hikâyelerden menâkıbnâmelere, vefatnâmelerden maktellere birçok dini eserde mezkûr halifelerin yaşamları ve vefatları, siyasi ve askeri mücadeleleri ayrıca müstakil birer eser olarak da telif edilmiştir.

Dört Halife'nin hayat ve vefatları, bahsedilen eserler üzerinden anlatılırken bu zatlara duyulan sevginin de sonucu olarak bazen olayda tarihi gerçeklerin dışına çıkılıp olağanüstülöklere yer verilmiştir. Bilhassa "*Ehl-i Beyt*" sevgisinden dolayı Hız. Ali, konu edildiği metinlerde diğer üç halifeye göre daha ayrıcalıklı ve üstün olarak ele alınmıştır. Örneğin çalışma konumuz olan menkıbelerin birinde Hız. Ali, kaynaklara göre katılmadığı bir savaşın başarılı kumandanı olarak anlatılmış, hatta bu menkıbede düşmanın mahir savaşçılarını öldürerek düşman ordusunun savaşma cesaretini kırdığı ifade edilmiştir.

Mezkûr halifeler hakkında yazılmış edebî eserler, ister tarihî gerçeklere uygun olsun ister bu gerçeklerden uzak ve tamamen kurgusal bir metin niteliği taşıyın yine de halkın ilgisini kendi üzerine çekmeyi başarmıştır. Bunun en önemli nedeni, bu eserlerin halkın gözünde birer İslâm kahramanı ve Hız. Peygamber'in yol arkadaşları olarak görülen Dört Halife'yi konu edinmesidir. Dolayısıyla söz konusu eserler toplum tarafından merak edilmiş ve çokça okunmuştur. Halkın bu ilgisine bigâne kalmayan müellifler de bu türde pek çok eser telif etmişlerdir. Çoğu zaman bir menkıbe ya da manzum hikâyeye tarzında kaleme alınan bu tarz eserlerin önemli bir kısmının müellifi bugün hâlâ bilinmemektedir.

Müellifi belli olmayıp halka mal olmuş olan bu eserlerden biri de bir mecmua içinde yazılmış Râşit Halifelerle ilgili sekiz manzûm menkıbedir. Bu şiirler, her ne kadar birer manzûm hikâyeye formatında kaleme alınsa da halifelerin biyografilerinden efsanevî bir tarz da bahsettiği için birer

menkıbe; Dört Halife Dönemi'nde gayr-i müslimlerle yapılan bazı savaşları konu ettiği için birer cenknâme; bu halifelerin vefatları etrafında gelişen olayları öncesi ve sonrasıyla kronolojik bir tertip üzere konu ettiği için vefatnâme, son olarak bu zatların vefatlarını dramatik ve trajik bir üslupla ele aldığı için de maktel özelliği taşımaktadır. Bu çok katmanlı yapı, manzûmelerin hem edebî hem tarihî değerini ortaya koymaktadır.

Mesnevi nazım şekliyle aruzun hezec bahrinin “*mefâ ‘ülün mefâ ‘ülün fe ‘ülün*” vezninde yazılmış olan manzûmeler, sade bir dil ve anlaşılır bir üslupla kaleme alınmıştır. XIV-XIV. yy. Eski Anadolu Türkçesinin dil hususiyetlerini yansıtan menkıbeler birçok arkaik ek, kelime ve kelime grubunu barındırmaktadır. Metinlerde, Arapça ve Farsça tamlamalara çok yer verilmezken Türkçe kelimelerin açık bir hâkimiyeti görülmektedir.

Dört Halife hakkında insanları bilgilendirmek ve okuyucuların ahlaken gelişimlerine katkıda bulunmak için kaleme alınmış olan bu menkıbeler, öğretici bir bakış açısıyla telif edilmiştir. Ancak bu eserler her ne kadar didaktik olsa da bir o kadar da lirik ve epik bir üslupla yazılmıştır. Özellikle menkıbelerin savaş bölümlerinde epik, vefat ve maktel bölümlerinde ise bahsedilen lirik söylem, çok belirgindir. Öyle ki şairin, halifelerin bir hastalık veya bir suikast sonucu vefat etmelerinden duyduğu kederini; Vahşi'nin Müseylime'yi öldürürken veya Hz. Ali'nin düşman pehlivanlarını yendiği sahnelerdeki hissettiği hamasetini, manzûmelerin ilgili bölümlerindeki beyitlere, çok açık şekilde yansıttığını görmek mümkündür.

Kitapta, bu sekiz manzûm menkıbenin farklı kütüphanelerden tespit edilen altı nüshası dikkate alınarak manzûmelerin tenkitli metni oluşturulmuştur. Bu tenkitli metin üzerinden manzûm hikâyeler; dil, üslup ve muhteva açısından ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ancak bunun öncesinde, okuyucuyu manzûmelerin tür özellikleri hakkında bilgilendirmek için giriş bölümünden sonra “*manzûm hikâye, menkıbe, cenknâme, maktel ve vefatnâme*” kavramlarıyla ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Devamında muhteva ele alınırken önce metnin kurgusal anlatımı örnek beyitlerle özetlenmiş, daha sonra tarihi gerçeklerle bu anlatım karşılaştırılmıştır. Muhteva ile ilgili farklı tespitler -mahalli söyleyiş, rüya motifi... vs.- alt başlıklarda ayrıca ele alınmıştır.

Son olarak hem manzûm hikâyelerin tenkitli metni hem de nüshaların tıpkıbasımları metnin sonuna eklenmiştir. Böylece araştırmacılara menkıbelerin tenkitli metniyle nüshalarını karşılaştırma imkânı verilmek istenmiştir. Ayrıca, metinlerde geçen kişi ve yer adlarının topluca gösterildiği bir dizin de çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu çalışmayla gerek Klasik Türk edebiyatı alanına gerekse ilahiyat alanına hem tenkitli bir metin neşri ile hem de bu metinler üzerine yapılan inceleme ve değerlendirmelerle ilmi bir katkı sağlanmak istenmiştir.

Ahmet Serdar ERKAN

Ankara - 2026

TEŞEKKÜR ve MAHZUN BİR ÖZÜR

Bütün akademik çalışmalarında olduğu gibi bu kitap çalışmamda da kendilerini ihmal ettiğim sevgili aileme, bu ihmallerime rağmen her vakit yanımda oldukları, dua ve teşvikleriyle arkamda durdukları için gönül dolusu bir teşekkürü ve yorgun bir kalbin mahzun bir özrünü buradan saygılarımla arz ederim.

Sevgili Annem ve Babam'a...

GİRİŞ

Arapça “*ikişer ikişer*” anlamına gelen “*mesnâ*” kelimesinin nispet î’si almış şekli olan mesnevinin¹ sözlük anlamı “*ikişer, ikili, ikişerli*” demektir. Mesnevi, her beyti kendi arasında uyaklı olup aruzun kısa vezinleriyle² yazılan uzun bir nazım biçiminin ismidir. Bu nazım şekliyle 20 ila 30 beyitten binlerce beyte kadar yazılmış eserler vardır. Mesnevinin bu özellikleri, konu bütünlüğünü sağlama ve anlatım açısından şairlere büyük kolaylıklar sunmuştur.³ Bu sebeple destanlardan uzun aşk hikâyelerine, öğretici, dinî ve ahlaki konulardan şehrengizlere kadar birçok mevzu bu nazım şekliyle kaleme alınmıştır.⁴ Terim olarak ilk defa İran edebiyatında kullanılmış olmakla birlikte ilk örnekleri “*müzdevice*”, “*recez*” ve “*urcûze*” isimleriyle Arap edebiyatında görülmüştür. Mesnevi, Türk edebiyatına XI. yüzyılda İran edebiyatı aracılığıyla geçmiştir.⁵

Bu nazım biçiminde, Türk şairleri tarafından XIII ve XIV. yy. da biraz daha acemi ve taklitçi bir anlayışla eserler ortaya konulmuştur. Bu asırlar, mesnevi için gerçek bir başlangıç dönemidir. Ancak XV. yy. ise şairlerin ustalıklarını sergiledikleri, önceki asırlarla kıyaslanmayacak kadar güzel eserler ortaya koydukları bir dönem olmuştur.⁶ Zira Eski Anadolu Türkçesi içinde kabul edilen XV. yy., mesnevi açısından bir önceki yüzyıl kadar zengin olup bu asırdaki mesneviler çoğunlukla “*din, tasavvuf, ahlak, aşk, tarih, menâkıb, mizah, şehir-engiz, ilim ve kültür*” gibi konular üzerine telif edilmiştir. Bununla beraber XIII-XV. yüzyıllar arasında kaleme alınmış hacimce küçük manzûm hikâyelerin birçoğu, dini konular üzerine telif edilmiştir.⁷

Mesnevilerde değinilen konudan çok, o konunun neden tercih edildiği daha önemlidir. Çünkü bir şair, mesnevisinde ele aldığı konu ile okuyucuya bilgi vermekten onu eğitmeye, kahramanlık duygusunu öne

¹ Mustafa Çiçekler, “Mesnevi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/320.

² Mesnevilerde, “*hezec-i müseddesten bahrinden ‘mefâilün mefâilün feilün’ ile ‘mef’ülü mefâilün feilün’; remel-i müseddes bahrinden ‘fâilâtün fâilâtün fâilün’ ile ‘feilâtün feilâtün feilün’; hafif bahrinden ‘feilâtün mefâilün feilün’; serî bahrinden ‘müfteilün müfteilün fâilün’ son olarak mütekârib bahrinden ‘feülün feülün feülün feül’ şeklinde kısa vezinler’* tercih edilmiştir, Çiçekler, “Mesnevi”, 29/320.

³ Çiçekler, “Mesnevi”, 29/320.

⁴ Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (Ankara: TDK, 1995), 167; Halûk İpekten, Eski Türk edebiyatı: nazım şekilleri ve aruz (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015), 61.

⁵ İsmail Ünver, “Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) ‘Mesnevi’”, TDK LII/415-416-417 (Eylül 1986), 430.

⁶ A. Atillâ Şentürk - Ahmet Kartal, Üniversiteler için eski Türk edebiyatı tarihi (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 150-151.

⁷ Kâzım Köktekin, “Eski Anadolu Türkçesinde Manzûm ve Kısa Manzûm Hikâyeler, Dâsitân-ı Hz. İsa (Cimcime Sultan) ve Dil Özellikleri”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Atatürk University Journal of Faculty of Letter* 61 (Aralık 2018), 315-316.

çıkarmaktan edebî zevke hitap etmeye ve şahsi yaşam tecrübelerinden toplum hayatından derlediği kesitlere kadar birçok meseleyi eserlerine yansıtabilir.⁸ Bunlardan okuyucuya bilgi vermek ve onu eğitmek amacıyla yazılan mesneviler arasında dinî mesneviler önemli bir yekûn tutar. Hz. Muhammed ve yakın çevresine ait çeşitli hikâyeler, vefat ve maktelleri konu eden menkıbe tarzı mesneviler bunlardan bazılarıdır.⁹ Özellikle Hulefâ-yı Râşidîn; yaşamları, İslâm'a hizmetleri ve vefatlarıyla bu tarz mesnevilere her zaman konu olmuşlardır.

İslâm tarihinde Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e biat edilmesiyle başlayan, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın hilâfetleriyle devam edip Hz. Ali ile son bulan sürece "*Hulefâ-yı Râşidîn Dönemi*" denilmektedir. En kısa tanımıyla "*Doğru yolda olup hakka sımsıkı sarılan, kâmil halifeler*" demek olan "*Hulefâ-yı Râşidîn*" tabiri¹⁰ bu dört isme verilmiş özel bir ünvardır. Bu isimlerin bu ünvanı almalarında Resûl-i Ekrem'in ümmetine karşı iki görevinden ikincisini peygamberin vefatından sonra üstlenmeleri ve bunu da en güzel şekilde yerine getirmelerinin önemi yadsınamaz. Resulullah'ın bahsedilen görevlerinden ilki Kur'ân'ı ve İslâm dininin esaslarını insanlara tebliğ etme ve öğretmek, ikincisi ise bu esasları bizzat uygulama ve ümmetine güzel bir örnek teşkil etmektir. Hz. Peygamberin birinci vazifesi kendisinden sonra peygamber gelmeyeceği için vefatıyla birlikte sona ermiş ancak ikinci görevi mezkûr dört halife tarafından devam ettirilmiştir.¹¹ Bu görevi Kur'ân ve sünnet ölçülerinde kılı kırk yarararak yerine getiren bu isimler gerek kendi dönemlerinde gerekse sonraki asırlarda ümmet tarafından büyük bir sevgi ve hürmetle takdir ve tahsin edilmişlerdir.

İslâm dininin önemli şahsiyetlerinin hayatlarını, mücadelelerini, ahlaki değerlerini ve vefatlarını manzûm veya mensûr hikâyeler vasıtasıyla kaleme alan müelliflerin bu dört şahsiyetin yaşamlarına ilgisiz kalmaları elbette beklenemez. Öyle ki Türk edebiyatında bu "*Dört Halife Dönemi*" (632-661) sadece "*Hulefâ-yı Râşidîn*" olarak değil aynı zamanda "*seçkin dört sevgili*" anlamında "*Çâr(Çehâr)-yâr-ı Güzîn*" şeklinde de isimlendirilmiştir. Hatta yazma eserlerin umumunda, edebî üslup gereği eser tanzim edilirken Allah'a ve Hz. Peygamber'e duyulan sevginin arzından hemen sonra bahsi geçen Dört Halife ile ilgili duygu ve düşüncelere yer verilmiştir.¹² Bunu Türk İslam edebiyatının ilk ürünlerinden olan "*Kutadgu Bilig, Divân-ı Hikmet, Atabetü'l-Hakâyık*"

⁸ Çiçekler, "Mesnevi", 29/321.

⁹ Ünver, "Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) 'Mesnevi'", 438-439.

¹⁰ Mustafa Fayda, "Hulefâ-yı Râşidîn", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/324.

¹¹ Fayda, "Hulefâ-yı Râşidîn", 18/324-325.

¹² Nursel Uyaniker, "'Hikâyet' Başlıklı Yazma Eserde Geçen Dört Halife Menkıbelerinin İncelenmesi", Diyalog - Ulusal Hakemlin Sosyal Araştırmalar Dergisi 10/20 (01 Ocak 2019), 26.

gibi eserlerden itibaren manzûm ve mensûr çok eserde görmek¹³ mümkündür. Ayrıca bu şahsiyetler duyulan sevgi ve saygının sonucu olarak onlar hakkında çok sayıda müstakil eser de telif edilmiştir. Bunlardan biri de Allah Resûlü'nün “Dört Halife”si hakkında bir mecmua içinde yazılmış, müellifi belli olmayan sekiz manzûm menkıbedir. Çalışmamızda bu menkıbelerin farklı kütüphanelerden tespit ve temin edilen altı nüshası üzerinden tenkitli metni oluşturulmuştur. Daha sonra tenkitli metinleri oluşturulmuş olan bu manzûm menkıbeler; planlama, dil, üslup ve muhteva açısından detaylı bir şekilde ele alınıp incelenmiştir.

Bu incelemede öncelikle menkıbelerin kompozisyonunun Hz. Ali'nin vefatını anlatan kısma kadar iki bölüm şeklinde planlandığı tespit edilmiştir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın anlatıldığı manzûmelerin ilk bölümünde bahsedilen halifeyle alakalı bir veya iki¹⁴ olayın hikâyesine yer verilmiştir. Bu manzûm hikâyelerden Hz. Ebû Bekir'in hilafeti için anlatılan hikâye ile Hz. Ömer bölümündeki birinci hikâye birer cenknâmedir. Bu halifeler zamanında küffar ile yapılan bazı savaşlar farklı isimlerin kahramanlıkları etrafında epik bir üslupla kaleme alınmıştır. İkinci bölümde ise mezkûr halifelerin lirik ifadelerle anlatılan dramatik vefat olaylarına geçilmiştir. Bilindiği gibi “vefatnâmeler”, biyografik türlerden olup önemli isimlerin özellikle din büyüklerinin vefatlarını öyküleyici bir üslupla anlatan eserlerdir. Bu tarz eserler, mersiyeler gibi vefat eden şahıs için duyulan üzüntüden daha çok tarihî bir hadiseyi nakletmek amacıyla yazılmıştır. Bu sebeple vefatnâmeler, konu ettikleri şahsın sadece ölümünü değil ayrıca o şahsın vefatı zamanında çevresinde olup bitenleri de etraflıca anlatmaktadır.¹⁵

İncelediğimiz manzûm menkıbelerde şair, halifelerin ölüm hikâyelerini konu ederken bu olay esnasında ümmetin içine düştüğü sıkıntı ve çıkmazı da konu etmiştir. Bununla beraber mezkûr hikâyelerde, Hz. Ebû Bekir hariç diğer halifelerin vefatı ayrıca bir maktel özelliği de taşımaktadır çünkü hikâyelerde vefatı konu edilen diğer üç halife de -Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali- bir suikast sonucu ölmüş ve bu ölüm şüride dramatik bir üslupla kaleme alınmıştır. Bu sebeple kitapta, manzûm menkıbelerin her biri hem birer vefatnâme hem de birer maktel olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma, altı bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde “manzûm hikâye” kavramı hakkında bilgi verilmiş, ikinci bölümde genel olarak “menâkıbnâmeler, cenknâmeler, vefatnâmeler ve makteller” ele alınmış, üç ve dördüncü bölümlerde manzûm hikâyelerin dil, üslup ve

¹³ Ali Çavuşoğlu, “İslami Türk Edebiyatının İlk Ürünlerinde Hulefâ-yı Râşidîn”, İSTEM Dergisi 3/6 (2005), 238.

¹⁴ Hz. Ömer'in kaleme alındığı bölümde, bu halifenin vefatı hariç onunla alakalı iki hikâye daha yer verilmiştir.

¹⁵ Hacer Sağlam, “Manzûme-i Vefât-ı Ebû Bekr-i Siddîk as an Example of Vefât-nâme”, Turkish Studies-Comparative Religious Studies 18/Volume 18 Issue 4 (2023), 479.

muhteva özelliklerine değinilmiştir. Beşinci bölümde manzûmelerin tenkitli metni oluşturulurken kullanılan nüshaların tavsifi yapıp tenkitli metin, çalışmanın sonuna eklenmiştir. Altıncı bölümde ise tenkitli metnin okuyucular tarafından daha iyi değerlendirilebilmesi amacıyla nüshaların tıpkibasimleri kitabın sonuna konulmuştur.

1. Manzûm Hikâyeler

Sözlüklerde “*anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek; benzetmek, taklit etmek*” gibi anlamlara gelen “*hikâye*”, bir edebiyat terimi olarak “*bir olayın anlatımı*” veya “*olmuş veya olması mümkün konuların vakaya dayandırılarak özel bir üslupla anlatılmasıyla ortaya çıkmış edebi eser*”in isim olarak kullanılır. Türk edebiyatında bu kelime yerine kullanılan “*öykü*” kelimesi Arapçadaki “*taklit etmek*” anlamının bir karşılığı olan “*öykünmek*”ten türetilmiştir. Doğüstü olayları konu eden destan türüyle de benzer yönleri bulunduğu için hikâye, en eski edebî türler arasında yer almaktadır.¹⁶ Bu türü, modern anlamda değerlendiren araştırmacılar, ekseriyetle Türk edebiyatında hikâye ve romanın serüveni Tanzimat’la beraber başlatırlar.¹⁷ Lakin yapılan araştırmalar hikâyeciliğin Türklerde, İslâmiyet’ten önceki dönemlere kadar uzanan bir geleneğe¹⁸ sahip olduğunu göstermektedir.¹⁹ İslâmiyet sonrası²⁰ Tanzimat’a kadar bu türde, mensûr ve -çoğunlukla- manzûm tarzda birçok eser verilmiştir. Eski Türk edebiyatında yüzyıllar boyunca manzûm hikâyeciliğin daha çok revaçta olmasında şiirin şaire tanıdığı olanaklar etkili olmuştur. Bir kere şiir, duygu aktarımındaki en tesirli araçlardan biridir. Bunun yanında, “*şiirde mecazlar, imgeler, çağrışımlar, göndermeler, hayaller, açık-kapalı*

¹⁶ Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler* (İstanbul: MEB Yayınları, 1998), 2; Hüseyin Yazıcı, “Hikâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/479.

¹⁷ Aslında manzûm öykücülük; Türk edebiyatında, geleneksel çizgisinden XIX. yüzyılda çıkıp biçim değiştiren bir edebî tür olmuştur Ayşe Demir, “Başlangıcından Cumhuriyete Kadar Ana Çizgileriyle Türk Hikâyesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/7 (2006), 99.

¹⁸ Türk edebiyatında hikâye türü, Uygur Türkçesi dönemiyle birlikte gelişme göstermiştir. Bu dönemde Budizm ve Maniheizm’in etkisi altında gelişen Türk edebiyatı, Edgü Öglü Tigin-Anyığ Öglü Tigin ve Altun Yaruk gibi eserler vermiştir. Bu eserlerde tahkiye türü yoğun olarak kullanılmıştır Köktekin, “Eski Anadolu Türkçesinde Manzum ve Kısa Manzum Hikâyeler, Dâsitân-ı Hz. İSA (Cimcime Sultan) ve Dil Özellikleri”, 312-313.

¹⁹ Hasan Kavruk - İskender Pala, “Hikâye (Divan Edebiyatı)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/99.

²⁰ Türk edebiyatında 13 ve 14. yüzyıllarda yazılan mesneviler “halk tipi mesneviler” ve “edebî-ilmî mesneviler” şeklinde iki grupta tasnif edilmiştir. Halk tipi mesnevilerin beş özelliği bulunmaktadır: Beyit sayısının az olması, tek vezin ile yazılmaları, kafiye ve vezin açısından ihmalin daha çok olması, tertip özelliklerinin daha basit olması, tevhit, münacat, sebep-i telif gibi bölümlerin ya yazılmaması yahut çok kısa tutulması, halk için yazılıp meclislerde şifahi olarak okundukları için dillerinin sade, sanattan uzak olması ve dinî, ahlaki, hamasi konuları işlemesidir Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı’nda Mesnevi* (XV.yy.’a kadar) (İstanbul: Kitapevi yayınları, 1999), 45-46.

*anlatımlar, çok anlamlılık, yüksek duygu ve ses değeri...*²¹ gibi unsurlar da nazımın daha çok tercih edilmesine sebep olmuştur. Şiirin bu artıları nesrin, nazım karşısında ikinci planda kalmasını hatta hakir görülmesini²² netice vermiştir, denilebilir.

Anadolu sahasındaki manzûm hikâyeler ilk olarak ya başka dilden yapılan tercümelerle, ya olayın özüne bağlı kalınarak yapılan farklı kurgulamalarla ya da müellifin hayal gücü ile ürettiği eserler şeklinde ortaya çıkmıştır.²³ Halk meclislerinde okunan bu tarz eserler; insanları dinî ve ahlâkî yönden eğitmek, onların olgunlaşmasına katkıda bulunmak,²⁴ okuyan veya dinleyenlere şiir dili ile bilgi aktarımı yapmak, onlara hoşça vakit geçirtmek ve nasihat etmek gibi çok farklı amaçlar için telif edilmiştir.²⁵

Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılan bu eserlerin birçoğunun “Dâstân” ve “Hikâyet” başlıklarını taşıması, mesnevi nazım biçimiyle -ekseriyetle- aruz vezninin “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün*” kalıbıyla yazılması, 100-500 beyitten oluşması ve son olarak çoğunun müellifinin bilinmemesi ortak özelliklerdir.²⁶ Bu özellikler, manzûm hikâyelerin halk hikâyesi kategorisine girmesini netice vermiştir. Klasik hikâyeler ister nazım isterse nesir olarak kaleme alınmış olsun çoğunda dil ve ifade, Divan edebiyatının diğer metinleriyle karşılaştırıldığında hem halk diline daha yakın hem de oldukça sadedir.²⁷

²¹ Selçuk Çıkla, “Şiir ve Hikâye Çevresinde Oluşan İki Tür: Manzum Hikâye ve Öykü-Şiir”, *TÜBAR* 25 (Bahar 2009), 65.

²² Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, 7.

²³ Kavruk - Pala, “Hikâye”, 17/491.

²⁴ Anadolu’da gelişen Türk edebiyatının ilk ürünleri “Kesikbaş, Güvercin, Geyik, Ejderha, Hatun, Fatıma, İbrahim, Veysel Karani” vb. gibi dinî kaynaklı eserlerden oluşmuştur. Muhammet Kuzubaş, “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Güvercin, Hikâyet-i Geyik)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2008), 305.

²⁵ Zehra Öztürk, “Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 9 (2007), 403; Ahmet Atilla Şentürk - Ahmet Kartal, *Eski Türk edebiyatı tarihi* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), 172.

²⁶ Mehmet Fatih Köksal, “Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılan meçhul eserlerden: Nâme-i Maşher”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6/1 (2011), 250.

²⁷ Divan edebiyatında mesnevi tarzında yazılan ve daha çok ünlü aşk maceralarını konu alan klasik hikâyelerin en önemlileri yüzyıllara göre şöyle sıralanabilir:

XIV. yüzyıl: Yûsuf u Züleyhâ (Şeyyad Hamza), Hüsrev ü Şîrîn (Kutb, Fahri), Hurşidnâme (Hurşid ü Ferahsâd, Şeyhoğlu Mustafa), Süheyl ü Nevbahâr (Hoca Mesud), Varka vü Gülşah (Yûsuf Meddah), İşknâme (Mehmed), Gül ü Hüsrev (Tutmacı),

XV. yüzyıl: Leylâ vü Mecnûn (Edirneli Şâhidî, Ali Şîr Nevâî), Yûsuf u Züleyhâ (Hamdullah Hamdi), Cemşid ü Hurşid (Ahmedî, Cem Sultan), Hüsrev ü Şîrîn (Şeyhî), Hümâ vü Hümâyun (Cemâlî), Mihr ü Müşteri (Münîrî İbrâhîm), Mihr ü Vefâ (Ümmî İsâ), Gül ü Sabâ (Necâtî Bey), Hüsn ü Nigâr (Bihîştî),

XVI. yüzyıl: Leylâ vü Mecnûn (Bihîştî, Hâmidizâde Celîlî, Fuzûlî), Ahmed ü Mahmûd (Zâtî), Şem’ ü Pervâne (Zâtî, Lâmiî Çelebi), Yûsuf u Züleyhâ (Kemalpaşazâde, Hâmidizâde Celîlî, Taşlıcalı Yahyâ), Hüsrev ü Şîrîn (Ahmed Rıdvan, Hâmidizâde

Anadolu’da, Klasik edebiyatın başladığı döneme kadar Türk hikâyeciliği daha çok halk hikâyesi biçiminde ortaya çıkmış; ancak Klasik edebiyatın teşekkülünden sonra bu alanda mesnevi nazım şeklinin benimsenmesi, manzum hikâyeciliğin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Ayrıca manzûm hikâyeler, aruz vezniyle yazılmasına rağmen bu metinlerde yoğun olarak halk dilinin kullanılmış olması, bunların geniş halk kitleleri tarafından okunmasını netice vermiştir.²⁸ Çalışma konumuz olan manzûmelerde de şair, anlaşılır bir dil ve sade bir üslupla Dört Halife’ye ait menkıbeleri, bu isimlerle ilgili tarihi bazı vakalar üzerinden anlatmıştır. Menkıbelerin sonu ise halifelerin içinde buldukları toplumu derinden etkileyen vefat hadisleriyle tamamlanmış ancak bu vefatlardan bilhassa son üç halifenin vefatı, maktel çizgisinde kaleme alınmıştır.

2. Menâkıbnâmeler, Cenknâmeler, Makteller ve Vefatnâmeler

922 beyitten meydana gelen bu menkıbeler mecmuası, İslâm dünyası için her yönüyle bir merak ve övünç kaynağı olan “Râşit Halifeler Dönemi”nin kaleme alındığı bir eserdir. Bu mecmuada Dört Halife’nin savaşlarından siyasi mücadelelerine, beşeri taraflarından ümmetin kalbini yaralayan vefatlarına kadar yaşamlarıyla ilgili birçok olayın konu edildiği manzum hikâyeler bulunmaktadır. İslâm’dan önceki dönemlerinde bile kendi kahramanlarını yücelten bir toplumun İslâm’la beraber tanıdığı Dört Halife’yi anlatırken onların hayatlarını menkıbeleştirmeleri aynı zamanda savaşlarını kahramanlıklarla dolu birer cenknâme olarak anlatmaları ümmetin onlara duyduğu saygı ve sevgisinin sonucudur. Ayrıca Müslüman Türklerin bu isimlerin ölümlerini, öncesi ve sonrasındaki olaylar merkezinde birer vefatnâme ve ölümlerinden duyulan öfke ve kederi de birer maktel tarzında ifade etmeleri de beklenen bir durumdur.

2.1. Menâkıbnâmeler ve Cenknâmeler

Sözlükte *“dağların arasındaki geçit”* demek olan “menkıbe” kelimesi, *“övünülecek güzel iş, hareket; bir kimsenin güzel huy ve*

Celîfî, Ferhâd ü Şîrîn adıyla Lâmiî Çelebi), Güy ü Çevgân (Lâmiî Çelebi), Vâmık u Azrâ (Lâmiî Çelebi, Kalkandelenli Muîdî), Gül ü Nevrûz (Kalkandelenli Muîdî), Vîs u Râmîn (Lâmiî Çelebi), Edhem ü Hümâ (Lâmiî Çelebi), Cemşîd ü Hurşîd (Abdî), Şâh u Gedâ (Taşlıcalı Yahyâ), Mihr ü Mâh (Kıyâsî, Âlî Mustafa Efendi, Zarîfî), Gül ü Bülbül (Kara Fazlî; II. Gazi Giray, Bekâyi), Mihr ü Vefâ (Bursalı Hâsimî, Âlî Mustafa Efendi), Niyaznâme-i Sa’d ü Hümâ (Abdî), Ferruh u Gülrüh (Na’tî), Cemşâh u Alemşâh (Bihîştî Ramazan), Şâhid ü Ma’nâ (Vücûdî), Hayâl ü Yâr (Vücûdî), Behrâm u Zühre (Fikrî Dervîş), Hurşîd ü Mihr (Fikrî Dervîş), Mihr ü Nâhid (Fikrî Dervîş), Hüsn ü Dil (Vâlî Ahmed),

XVII. yüzyıl: Yûsuf u Züleyhâ (Bursalı Hevâî Mustafa), Hüsrev ü Şîrîn (Nev’îzâde Atâî, Hîlyetü’l-efkâr adıyla, Fasîh Ahmed Dede), Celâl ü Cemâl (Sâfî Mustafa),

XVIII. yüzyıl: Yûsuf u Züleyhâ (Hevâî Abdurrahman), Hayrâbâd (Nâbi), Leylâ vü Mecnûn (Örfî Mehmed), Edhem ü Hümâ (Sâbit, Na’tî Mustafa), Hüsn ü Aşk (Şeyh Galib), Cân u Cânân (Refî-i Âmidî), Kavruk - Pala, “Hikâye”, 17/491-492.

²⁸ Kavruk - Pala, “Hikâye”, 17/491.

davranışları” anlamlarına da gelmektedir. Bu kavramın çoğulu olan “menâkıb” kelimesi, H III. (M IX.) yy.la beraber yazılan hadis kitaplarında, Hz. Peygamber’in ashabının faziletlerini konu alan hadislerin yer aldığı bölümlerin adı olarak “*Kitâbü'l-Menâkıb*” tabiriyle kullanılmaya başlanmıştır. Bu bölümde; ashabın yaşayış, davranış ve ahlaki üstünlükleri konu edilmiştir. IX. yüzyıldan sonra İslâm toplumlarında tasavvufun yaygınlık kazanmasıyla paralel olarak “menkıbe” sözcüğü sûfilerin hikmetli söz ve faziletli davranışlarını ifade etmede kullanılan bir kavram olmuştur.²⁹

Türk İslâm edebiyatındaki biyografik türlerden birisi olan menâkıbnâmelerde peygamberlerden tarihe yön vermiş önemli kişilere, tarikat şeyhlerinden mezhep imamlarına, padişahlardan sadrazamlara kadar birçok ismin hayat hikâyeleri kronolojik bir sırayla kaleme alınmıştır. Yazıldığı dönemin önemli vesikaları arasında sayılan³⁰ bu türün ilk örneklerine IX. yüzyılda “tabakat” kitaplarında rastlanmış, devamındaki asırlarda müstakil hâlde yazılarak müellifler arasında telifi hızla yaygınlaşmıştır. Mensûr ve manzûm olarak yazılmış bu tarz eserlerin Türk edebiyatında en çok XVI. yüzyılda kaleme alındığı görülürken telifinin XVII. ve XVIII. yüzyıllarda sınırlı, IX. yüzyılda ise önceki yüzyıllara göre nispeten bir artış gösterdiği söylenebilir.³¹

Bu türe hem tasavvufi hem de Klâsik Türk edebiyatında sıklıkla rastlanılmaktadır. İslâm’ı mutasavvıflar vasıtasıyla tanıyan Türkistan’daki birçok Türk kavmi, Müslüman olurken İslâm öncesindeki Şaman ve Budist azizleri hakkında olağanüstülüklerle dolu hikâyelerini, menkıbeler yoluyla bu kez evliyalara için de anlatmaya başlamışlardır. Türkler arasında “*Saltuk Buğra Han*”ın menkıbesinden sonra ilk olarak büyük sufi Ahmed Yesevî ile ilgili menkıbelerin yazıldığı bilinmektedir.³²

İslâm tarihinde, Hz. Peygamber’den sonraki vazifeleri ve örnek kişilikleriyle mühim bir yer tutan Dört Halife’nin yaşamları, mücadeleleri ve vefatları da Klâsik Türk edebiyatında sıkça konu edilmiştir. Öyle ki halifelerle ilgili “*hilyeler, mevlitler, tarikat silsileleri, hikmetli sözlerinden derlemeler, cenknameler, faziletname*”in yazılması bu isimlerin edebiyatta oldukça özel bir yere sahip olduklarına göstermektedir. Dolayısıyla Dört Halife’nin bu kadar farklı türlerde ele alınması onlar

²⁹ İsmail Karagöz (ed.), *Dini kavramlar sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2010), 423,425; Haşim Şahin, “Menâkıbnâme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/112.

³⁰ Menâkıbnâmelerden sayesinde bazı tarihî olay ve şahsiyetler hakkında sair kaynaklarda bulunmayan bilgilere erişmek mümkündür. Zira bu tarz eserler dönemin ekonomik, sosyal, kültürel, dinî özelliklerine, gelenek ve göreneklerine dair birçok malumatı kendi içinde barındırır. Şahin, “Menâkıbnâme”, 29/113.

³¹ Ferdi Kiremitçi, “Türk İslâm Edebiyatında Manzum Menâkıbnâmeler”, *Asos Journal: The Journal of Academic Social Science Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/82 (Kasım 2018), 199-200.

³² Şahin, “Menâkıbnâme”, 29/113.

hakkında müstakil menkıbelerin de kaleme alınmış olmasını netice vermektedir. Bu tür eserlerin XVI. yüzyılda telif edilmiş bir örneği, Şemseddîn Ahmed-i Sivâsî'nin (ö. 1006/1597) “*Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-i Güzîn*” adıyla meşhur menâkıbnâmesidir. Ayrıca benzer mevzuda yazılan manzûm eserler için Abdî'nin “*Fezâil-i Hulefâ-yı Râşidîn ve Hasâil-i Çehâr-Yâr-i Güzîn*” ile Abdülmecîd bin Şeyh Nasûh tarafından kaleme alınmış olan “*Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn fî Menâkıbi'l-Hulefâ'i'r-Râşidîn*” adlı eseri de örnek vermek gerekir.³³ Çoğunlukla mesnevi tarzında³⁴ kaleme alınan bu türde ölçü olarak aruz vezni kullanılmıştır. Manzûm menâkıbnâmeler, genellikle öğretici yönü ön planda olan eserlerdir. Bu eserlerde “*öyküleyici, betimleyici, açıklayıcı/bilgilendirici, lirik, epik, gerçek üstücü ve efsanevî anlatım*”lar hâkimdir.³⁵

Bu tarz mesneviler sadece didaktik bir anlatımla halkı ahlaken olgunlaştırmak ve onları eğitmek için kaleme alınmamıştır. Aynı zamanda savaşçı bir kimliğe ve geçmişe sahip olan Müslüman Türkler için gerek kendi tarihlerinden gerekse İslâm tarihinden, mücadele ve zaferleriyle meşhur olmuş isimler etrafında şekillenen savaşların anlatıldığı ve adına “cenknâme” denilen manzum hikâyeler de telif edilmiştir.

“*Savaş, harp, muhabare; çekişme, büyük mücadele ve vuruşmak*” anlamlarına gelen cenk kelimesinin sonuna Farsça “*nâme*” kelimesinin eklenmesiyle türetilen cenknâme, en basit anlamıyla “*savaş hikâyeleri anlatan kitap*” demektir.³⁶ Okuyan veya dinleyen kahramanlık duygusuna hitap edip konusunu ya menkıbelerden ya da tarihi bir olaydan³⁷ alan dini mesnevilerin grubuna dâhil edilen³⁸ cenknâme, ağırlıklı olarak Hz. Ali'nin güçlü kimliği çerçevesinde oluşturulmuş epik metinlerdir. Bu eserler İslam ordularının Irak, Suriye, İran, Türkistan ve Afrika'yı fetihleri sırasında yaşanan olayların efsanevi bir şekilde yeniden kurgulanarak, bilhassa Hz. Ali'yi asıl kahraman olarak olayın merkezine koyan anlatılardır. Bu sebeple cenknâmeler; dinî kahramanlık hikâyeleri, dinî destanlar ve destanî hikâyeler olarak da değerlendirilmişlerdir.³⁹

İlk olarak XIII. yüzyılda manzum olarak telif edilmeye başlandığı düşünülen cenknâmeler, XV. asırdan itibaren halk hikâyesi formunda

³³ Âdem Ceyhan - Fatih Koyuncu, “Dört Halifeye Dair Menkıbelerve Râfizi'ye nasihatler”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (Haziran 2017), 3-5; Metin Samancı - Hacı İbrahim Demirkazık, “Me'debü'l-Fuzalâi'l-Ârifîn: Abdülmecîd Bin Şeyh Nasûh et-Tosyevî'nin (ö. 1588?) Dört Büyük Halife Menakıbnamesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi The Journal of Ottoman Literature Studies* 30 (2023), 446.

³⁴ Tamamı mesnevî nazım şeklinin dışında telif edilen eser ise Ahmed Remzi Akyürek'in Bergüzâr'ıdır. Kiremitçi, “Türk İslâm Edebiyatında Manzum Menâkıbnâmeler”, 236.

³⁵ Kiremitçi, “Türk İslâm Edebiyatında Manzum Menâkıbnâmeler”, 236.

³⁶ Yaşar Çağbayır, *Büyük Türkçe sözlük: Orhun yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı* (İstanbul: Ötügen neşriyat TİKA, 2016), 965.

³⁷ Çalışma konumuz olan manzumelerdeki cenknâmeler, tarihi gerçeklere dayanmaktadır.

³⁸ Ünver, “Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) ‘Mesnevi’”, 440-441.

³⁹ “Cenknâmeler”, *Türk Maarif Ansiklopedisi* (Erişim 25 Ocak 2026).

mensur olarak kaleme alınmışsa⁴⁰ da bu tür; manzûm, mensûr veya manzûm-mensûr karışık olarak yazılmıştır. Bununla beraber manzûm cenknâmelerin yazımında, şaire sunduğu kolaylık sebebiyle mesnevi nazım biçimi çoğunlukla tercih edilmiştir. Önceleri köy odası veya kahvehanelerde meddah tarzında halka anlatılan bu tür eserler, yazılı kültürün yaygınlaşmasıyla daha çok bir dinleyici topluluğu karşısında okunmak üzere telif edilmeye başlanmıştır.⁴¹

Merkezinde Hz. Ali'nin savaşları ve onun bu savaşlarda gösterdiği kahramanlıklar olan cenknâmeler, Anadolu sahasında XIV. yüzyılla beraber diğer edebi türlerde olduğu gibi tercüme, telif ve adapte yoluyla okuyucuyla buluşturulmuştur. Bu eserler, ilerleyen zamanlarda gazavatnâmelere kaynaklık etmiş olsalar da aslında gazavatnâmeyi oluşturan bölümlerin bağımsızlaşmış benzer türleridir,⁴² denilebilir. İslâmiyet'ten önceki Türk Destan geleneğinin bir devamı olan cenknâmelerde kaynak, Kur'ân ve hadisler başta olmak üzere İslâm tarihidir. Türkler, Müslüman olduktan sonra hem dünya görüşleri hem de hayat tarzlarındaki değişiklikler destanlarına yansımıştır. Özellikle İslamiyet'in kabulünden sonra oluşan destanların konusunu Müslümanlar ile Müslüman olmayanlar arasında geçen savaşlar oluşturmuştur. Bu oluşum içinde ortaya çıkan cenknâmeler; Hz. Muhammed, Hz. Ali ve çocukları etrafında yani "Ehl-i Beyt" merkezinde şekillenmiştir.

Bu eserlerde, tek amaçları "İlâ-yı Kelimetullah" olan Hz. Ali ve onun yoldaşları, kâfirlerle Allah yolunda savaşmak için yola çıkarlar.⁴³ Sonuç olarak cenknâmeler, İslâmiyet öncesi destan geleneği ile İslâmiyet sonrası dinî atmosferin ortak yönlerde birleştiği bir türdür. Özellikle Türk, Arap ve Fars kültürlerinin İslâm çatısı altında birleştiği bir zemin üzerinde telif edilmişlerdir.⁴⁴

Çalışma konumuz olan menkıbelerde iki cenknâme vardır. İlki Hz. Ebu Bekir'in hilafetinde onun emriyle orduların başına geçen Hâlid bin Velid'in komutasındaki ordunun Müseylime ile savaşının anlatıldığı hikâyedir. Ancak bu cenknâmede olayın merkezinde ne halife ne de ordu komutanı yoktur. Hz. Hamza'nın Uhud Savaşı'nda şehadetine sebep olup

⁴⁰ "Cenknâmeler".

⁴¹ İsmail Toprak, *Hazreti Ali Cenklere* (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2014), 7.

⁴² Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası* (Erzurum: Fenomen Yayınları, 2007), 45; İsmail Çetin, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997), 53.

⁴³ Mehmet Atalan, *Cenknâmelerde Hz. Ali'nin Yeri* (e-makâlât Mezhep Araştırmaları, 2012), 2/7-8.

⁴⁴ Öztürk Aslıhan, "Bilinmeyen Bir Hz. Ali Cenknâmesi An Unknown Hz. Ali's Cenkname", *V. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu(18-20 Ekim 2018 Ankara) Bildiriler Kitabı*, ed. Orhan Kurtoğlu - Çamkara Erginer (V. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu, Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-I Velî Araştırmaları Uygulama Ve Araştırma Merkezi, 2018), 1/310.

daha sonra Müslüman olan Vahşî isimli sahabe vardır. Olay tamamıyla bu isim etrafında kurgulanmıştır. İkinci cenknâme ise Hz. Ömer'in emri ile Kisrâ üzerine giden ordunun başına kumandan olarak tayin edilen ve ordunun zaferinde çok büyük katkısı olan Hz. Ali'nin kahramanlığı etrafında teşekkül eden hikâyedir.

2.2. Makteller ve Vefatnâmeler

Bu tarz eserlerde anlatılan kişinin hayatı, vefat da dâhil her yönüyle ele alınmaktadır. Vefatnâme; başta Hz. Peygamber olmak üzere diğer peygamberlerin, kimi din büyüklerinin, mutasavvıfların, devlet adamlarının ve tarihî simalarının nasıl vefat ettiğini menkıbevî bir üslupla müstakil şekilde ele alan ekseriyeti mesnevi nazım formu ile bazen de mensûr yazılmış eserlere verilen genel addır.⁴⁵

Hz. Ebû Bekir'le başlayıp Hz. Ali ile son bulan Râşid Halifeler Dönemi'ni maktel ve vefatnâme tarzında kısa manzûm hikâyeler şeklinde kaleme alan şair, anlatımında bu isimlerin mücadeleleri hakkında sadece bilgi vermenin yanında, bu dört halifeye duyduğu sevgiyi ve hürmeti yeri geldikçe lirik ve dramatik bir üslupla da ifade etmiştir. Oldukça sade ve anlaşılır bir dili şiirlerine hâkim kılan müellif, halifelerin vefat hikâyesini İslâm için yaptıkları mücadelelerinden bir veya iki olayı zikrettikten sonra yazmıştır. Manzûmelerde bu ilk olayın anlatıldığı kısımla vefatların anlatıldığı ikinci kısım karşılaştırıldığında, halifelerin vefatının şairin gönül dünyasında ortaya çıkardığı hüznün açıkça mısralara yansıdığını görmek mümkündür. Zira bu vefatlar -Hz. Ebû Bekir'in de bir Yahudi kadın tarafından zehirlendiği dikkate alınır- bir suikast sonucu gerçekleştikleri için ayrıca trajik ve dramatik bir maktel özelliği de göstermektedir.

“Maktel”, Arapça bir kelime olup *“katledilen yer, öldürme olayının gerçekleştirildiği yer, mahal-i katl, meşhed; ünlü kişilerin ölümü üzere yazılan şiirler”* anlamlarına gelmektedir.⁴⁶ Hz. Peygamber devrinden itibaren din uğruna yapılan savaşlarda ve hilâfet dönemindeki mücadelelerde şehit olanların hikâyeleri “ahbâr, tarih” veya “ensâb” kitaplarında çoğunlukla “maktel” kelimesiyle ifade edilirken bu şahadet vakaları, toplumun önder isimlerinin etrafında gelişince zamanla bu eserler “maktel” veya “makâtîl” başlığı altında müstakil olarak telif edilmeye başlanmıştır. İlk makteller, önemli kişilerin öldürülmesini gören veya

⁴⁵ Recep Yürümez, “Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Bir Vefat-Nâme”, International Journal Of Turkish Literature Culture Education 1218-1245 (30 Kasım 2024), 1219.

⁴⁶ Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1995), 1389; Muallim Nâci, Lûgat-ı Nâci (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1995), 819; İsmail Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (Ankara: Yargı Yayınevi, 2012), 1005.

görenlerden rivayet edenler vasıtasıyla diğer insanlara haber vermek amacıyla yazılmıştır.⁴⁷

Maktel; Arap edebiyatında daha çok mensûr, İran ve Türk edebiyatlarında ise manzûm olarak kalem alınırken bu tür ilerleyen dönemlerde manzûm-mensûr karışık olarak da telif edilmiştir. Kronolojik bir sıra üzerine yazılan maktel, öncelikle Şiî şair ve edipleri cezbetse de ileriki dönemlerde “Ehl-i Beyt”e duyulan sevgi ve hürmet nedeniyle Sünnî Müslümanlar arasında da oldukça rağbet görmüştür. Her ne kadar bu metinlerde Resûl-i Ekrem’in akrabalarının ve hususan Hz. Ali neslinin savaşlar, suikastlar ve başka sebeplerle öldürülmesi daha çok işlenmişse de bir sebeple İslâmiyet uğruna katledilen kimselerin de maktellere konu edildiği görülmektedir.⁴⁸ Çalışma konumuz olan manzûmeler bu minvalde telif edilmiş eserlerdendir. Çünkü anlatılan makteller her ne kadar Hz. Ali nesline ait olmasa da Hz. Ali’nin de içinde olduğu Dört Halife’nin manzûm hikâyelerinin acıklı sonlarıdır.

3. Menkıbelerin Dil ve Üslup Özellikleri⁴⁹

Eski Anadolu Türkçesinin dil hususiyetleriyle yazılmış olan bu eser toplam 922 beyittir. Okuyucuya bilgilendirmek ve onu eğitmek amacıyla yazılan şiirler, oldukça anlaşılır bir dil ve üslupla telif edilmiştir. Böylece şiirde, anlaşılması zor ve muğlak ifadelerden kaçınılmıştır. Türkçe kelimelerin ağırlıkta olduğu metinlerde oldukça az kullanılmış olan Arapça tamlamalar,⁵⁰ “*el-hükmü lillâh 170, 901 b., elhamdülillâh 919 b., emîrû’l-mü’minîn 120 ve 156 b., illâ hüve’l-hak 152 b., illâ hüve’llâh 151 b., fi’l-hâl 53, 54, 346, 675, 731 ve 745 b., menn [ve] selvâ 482 b., tavîlü’l-kad 362 b., zû’n-nûreyn 377 b.,*” şeklinde birkaç yerde geçmektedir:

O gün çok ağladılar anda ey şâh
Didiler âhîri ***el-hükmü lillâh*** 901 b.

Ayrıca Arapça bazı ifadeleri ikilemler tarzında da şiirde kullanılmıştır. “*felzem ve enzil 40 b., enzil 189., yevmen fe-yevmen 56, 188, 294 b.,* :

Yürüdiler olar ***menzil-be-menzil***
Deyüp her menzile ***felzem ve enzil*** 40 b.

⁴⁷ Şeyma Güngör, “Maktel”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/455.

⁴⁸ Güngör, “Maktel”, 27/455; İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü (Ankara: Akçağ Yayınları, 1995), 356-357; İlyas Üzüm, “Hüseyn (Literatür)”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/522-523.

⁴⁹ Metnin üslup özellikleri el alınırken Cem Dilçin ve Haluk İpekten’in ilgili kitaplarına müracaat edilmiştir Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi; İpekten, Eski Türk edebiyatı.

⁵⁰ Arapça tamlamalar metinde italik olarak gösterilmiş ve dipnotta da anlamları verilmiştir

Bununla beraber manzûmelerde Farsça tamlamaların kullanımına fazla yer verilmemiştir. Öyle ki bütün şiirlerde -başlıklar dâhil- toplam 95 adet Farsça tamlama tespit edilmiştir. Bu tamlamaların tamamı ikili tamlama olup sadece manzûmelerin başlıklarında üçlü tamlamalar yapılmıştır:

Vefât-ı Hâzret-i 'Osmân Rağıya'llâhu 'anh
Hilâfet-i Hâzret-i 'Osmân Rağıya'llâhu 'anh

Bu yaña *Şehr-i Bânû* gördi şîrân
Gelür qarşısına bir *mâh-ı tâbân*

431 b.

XIV. yy. Eski Anadolu Türkçesiyle kaleme alınan manzûmelerde çok sayıda arkaik kelime kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:⁵¹ “*abrik* (üst üste yığılmış) 757 b., *ancılayın* 385 b., *añranmak* (*homurdanmak*) 254 b., *assı* (*fayda*) 606 b., *ayrık* (*başka, artık, ayrıca*) 828 b., *beliñlemek* (*korkmak, korku ile sıçramak*) 193 b., *car* 260 b., *çögürmek* (*kaldırmak*) 883 b., *dirgürmek* (*toplamak, yaşatmak*) 301 b., *dorı* (*o yöne doğru*) 676 b., *dürişmek* (*gayret etmek, çalışmak*) 53 b., *düşürmek* (*meydana getirmek, yapmak, yaymak*) 244 b., *ele* (*öyle*) 187 b., *ered* (*erkekleşmek*) 268 b., *gevz* (*ceviz*) 482 b., *güyeg* (*damat*) 855 b., *ırmak* (*kırmak*) 100 b., *ıssı* (*sahip, sıcak*) 721 b., *iltilmek* (*götürülmek*) 160 b., *karanu* (*gece, karanlık*) 520 b., *kayırmak* (*himaye etmek, sakınmak, ilgilenmek*) 181 b., *kendüzi* (*kendisi, özü*) 438 b., *key* (*çok, büyük*) 602 b., *kıdmak* (*öldürmek*) 32 b., *kıgırmak* (*seslenmek, çağırarak, davet etmek*) 162 b., *kimesne* (*kimse*) 151 b., *nite* (*nasıl*) 24 b., *otarmak* (*hayvan otlatmak*) 843 b., *öner* (*öne eğilmek*) 519 b., *peyik* (*ulak*) 748 b., *perkitmek* (*sağlamlaştırmak*) 183 b., *purtarmak* (*yüzünü buruşturmak*) 242 ve 699 b., *sınma* (*kırmak*) 288 b., *tañla* (*sabahleyin, yarın / şaşmak, hayret etmek*) 193/663 b., *taparmak* (*itaat etmek*) 420 b., *taraş* (*yağmalamak*) 486 b., *uçmak* (*cennet*) 595 b., *uğurlayın* (*gizlice*) 751 b., *uş* (*şimdi, ancak*) 112 b., *utmak* (*ele geçirmek*) 384 b., *uyurtmak* (*uyur görünmek*) 520 b., *üşmek* (*toplanmak*) 583 b., *üşürmek* (*üzerine toplanmak, musallat olmak*) 244 b., *arak / yarag* (*hazırlık, silah*) 33, 731 b., *yasılmak* (*dağılmak*) 434 b., *yışmak* (*parlamak*) 439 b., *yidmek* (*çekmek*) 874 b., *yiglik* (*iyilik, üstünlük*) 546 b., *yügürmek* (*koşmak*) 96 b.”

Bu leşkeri görüp *beliñlediler*

Ne heybetlü deyüben *tañladılar*

193 b.

“(Kisrâ'nın adamları Hz. Ali'nin) askerini (ordusunu) görüp korkudan sıçradılar “Ne gösterişli (ordu) deyip şaşırıldılar.”

⁵¹ Burada Dilçin Cem Dilçin, Yeni Tarama Sözlüğü (Ankara: TDK Yayınları, 1983). ve Paçacıoğlu'nun Burhan Paçacıoğlu, VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı (Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2006). sözlüklerinden yararlanılmıştır.

Anı görüp **yüzin purtardı** ‘Osmân

Çıvıladı o demde anı ey cân 699 b.

“Hz. Osman, onu (Mervân’ı) görünce yüzünü buruşturdu (memnun olmadı ama) ey cân o zaman bile onu (makamından) kovmadı.”

Gelür kim heybeti arslana beñzer

Cihâna gelmedi **ancılayın** er 385 b.

“Hz. Ali heybeti arslana benzer bir şekilde gelmektedir. Onun gibi bir er dünyaya gelmemiştir.”

Metinde arkaik eklerden *emir eki* “-gll”, *zarf fiil eki* “-icek”, *zarf fiil eki* “-uban/-üben”, *gelecek zaman eki* “-Isar”, *istek eki* “-sAvUz / -(y)AvUz” gibi ekler kullanılmıştır.⁵²

Didi kim bu gelen kimdür **buyurğıl**

Bütün vaşfiyla cânımı **taparğıl** 420 b.

Bu işi **göricek** mürted olanlar

Hak’uñ yolın koyup egri gidenler 45 b.

Beşâretler **çaluban** itdiler cüş

Gelüben ovalara kondılar hoş 249 b.

Pes ol vaqt Şâm’da idi o Mervân

Ne fitne **kaynadısar** gör o nâ-dân 686 b.

Çamu kâfir uyurken diñle Vaşşî

Bir iş **işleyiser** gâyet de yahşi 84 b.

Bu kez günden güne kıldı naşîhat

Didi **dutmazsavuz** [kim] zî-faşîhat 310 b.

Eger virürler ise bize anı

Müselmân **olavuz** dutma gümâni 318 b.

Bunların yanında aşağıdaki örneklerde görülen *durur* ve *+dur* yapıları, Eski Anadolu Türkçesinde ek-fiilin yalnızca yüklem kurma

⁵² Burada Gülsevin Gürer Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde ekler (Ankara: Türk dil kurumu, 1997). ve Timurtaş’ın Faruk K. Timurtaş, Osmanlı Türkçesi grameri: eski yazı ve imlâ, Arapça, Farsça, eski Anadolu Türkçesi (İstanbul: Alfa, 1995). ilgili kitaplarından yararlanılmıştır.

işleviyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda bildirme ve anlamsal olarak da pekiştirme işlevi üstlendiğini de göstermektedir.⁵³

Budur kâfirleri kırup bitüren
Budur Hayber kapusın hem getüren

Budur dördüncü yâri hem Resûl'üñ
Budur sevgülü yâri ol uşülüñ 390, 394 b.

Metinde birçok ikileme de kullanılmıştır: “*bir bir 237, 295, 342, 348, 352, 475, 630, çok çok 523 b., dehran fe-dehran 313 b., fazlen ve kadren 314 b., girü girü 259 b., hâs u am 637 b., hâyâ vü hilm 700 b., iyden ü kadren 331 b., izzen ve nasran 314 b., menzil-be-menzil 40 b., renc ü ana 27 b., sadran u bedran 332 b., sag u selamet 637 b., sıdkan ü sabran 330 b., sırran ve cehren 314 b., şehran fe-şehran 313 b., yevmen fe-yevmen 294 b.*”

‘Ömer katına çü bunlar irişdi
Gelüben **bir bir** anuñla görüşdi 295 b.

Bunlardan özellikle Arapça tenvinlerle (´) yapılan ikilemler dikkat çekicidir:

Müselmân oldılar **şidkan u şabran**
İrüp devletlere ‘**izzen ü naşran**

Küfürden yundılar zülf-i muţarran
Pes oldı günleri ‘**iyden ü kadren**

Çün oldılar cehâletden müberran
Hoş oldı yüzleri **şadran u bedran** 330-332 b.

Ayrıca manzûmelerde; “*dileyüvirmek 317 b., diyüvirmek 242 b., düşegelmek 399 b., düşeyazmak 203b., iregelmek 212 b., isteyüvirmek 317 b., görüvirmek 803 b., salıvirmek 225 b., süregelmek 212 b., yatabilmek 592 b.,*” gibi bazı kurallı birleşik fiillere de yer verilmiştir:

‘Alî’yi göricek hâcib katından
Düşeyazdı ‘Alî’nüñ heybetinden 203 b.

Öñüme **düşegelür** irdüğümce
Bu canüm er ki gelür gördüğümce 399 b.

Ne ‘izzetdür **görivirmiş** o Mevlâ
Ki a’lâ kılmış anı Hâk te’âlâ 803 b.

⁵³ Konu hakkında geniş bilgi için bkz. Güneş Ekmekçi Aşan, “Türk Dilinin Tarihi Gelişimi İçinde Bildirme Ekinin (+dIr/+dUr) Yapısal Ve Anlamsal İşlevleri”, *International Journal of Social Humanities Sciences Research (JSHSR)* 8/74 (01 Ocak 2021), 2440-2457.

Çü ‘Alî hizmetüñe **iregeldüm**
Yüzümü paşmağuşa **süregeldüm** 212 b.

Söze derinlik katmak ve anlamı güzelleştirmek için şair, şiirde birçok deyimde de yer vermiştir: “*Ana canı 338 b., Allah’a ismarlamak 55 b., assı kılmak 606 b., ayağının tozunu yüzün sürmek 215 b., beşikde devleti var olmak 457 b., canı cehenneme dek varmak 271 b., can kuşu uçmak 132 b., dil çiğnemek 755 b., dili açmak 204 b., dilini bağlamak b. 692 dirlik açmak 335 b., dirliği diriltmek 11 b., el getirmek 678 b., elden koymak 46, elini koşurmak 204 b., eline girmek 458 b., evli evine gitmek 661 b., fırsat değmek 690 b., fitne kaynatmak 686 b., gönlin utmak 307 b., güneye düşmek 409 b., hançer dokutmak 517 b., herze söylemek 755 b., imana okumak 297 b., kal kalmak 99 b., kılı kırk yarmak 175 b., kına yakmak 43 b., kuru emek 9 b., küfürden yunmak 331 b., saçılar saçmak 494 b., söz sımak 297 b., tedbire el getirmek 779 b., tohma olmak 484 b., ud çekmek 671 b., yarağa binmek 37 b., yaşını düketmek 91 b., yemekden tohma olmak 484 b., yigrek durmak 59 b., yol azmak 13 b., yüze urmak 93 b., yüzi purtarmak 242 b., yüz tutmak b.*” bunlardan bazılarıdır:

Bulara ‘Ömer **īmāna oğudu**
Bular uymayuban **sözünü şıdı** 297 b.

Dilin çinemege başladı ol er
Didi beg aña kim ne **herze söyler** 755 b.

Manzûm hikâyelerin birinde “Son pişmanlık fayda vermez.” atasözünün farklı bir söylenişi yer almaktadır:

Niceler varuban kabrinde gülmez
Kişiyе şöñ peşmān aşşı kılmaz 606 b.
“İş işten geçtikten sonra pişman olmanın yararı yoktur.”⁵⁴

Şiirde ayrıca atasözü olabileceğini düşündüğümüz “*Nite korka esed şol kurbağadan (34 b.)*” ve “*Kıyazsız nesnenin sayısı olmaz (497 b.)*” şeklinde bazı cümleler de vardır.

Velî **korqmañ sizüñledür Yaradan**
Nite korka esed şol kurbağadan 34 b.

Ziyāde çoğ-idi hergiz şayılmaz
Kıyāssız nesnenüñ sayısı olmaz 497 b.

Şiirde ayrıca aşağıdaki gibi veciz söyleyişlere de rastlanmaktadır. Bunlar lirik bir söyleyişle hikemi bir üslubun iç içe olduğu beyitlerdir:

⁵⁴ Belgin Tezcan Aksu vd., *Türk atasözleri sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2022), 438.

<i>Hazân irişdi cānuñ yaprağına</i> <i>Şu akmaz oldı ‘ömrüñ ırmagına</i>	121 b.
Bizümle uğraşanlar başa çıkmaz <i>‘Ömürleri suyu dökünür akmaz</i>	226 b.
<i>Dirinüñ ölmesi āsānraqdur</i> <i>Ölü dirgürmek ammā çok emekdür</i>	301 b.
<i>Hasūduñ zāt u işi hem oñmaz</i> <i>Hasūd olan kişi ‘ömrine gülmez</i>	471 b.

Manzûm hikâyelerin bazılarında ya da aynı hikâyenin varyantları arasında, yazıldığı coğrafyanın sosyal özelliklerini ve dil hususiyetlerini gösteren ifadeleri de görmek mümkündür⁵⁵. Bunun birkaç örneği metinde “*köftelik et döğmek 270 b.*”, “*beşikde devleti var olmak 457 b.*”, “*Kuduz olup dilkü çakala pire üşmesi 101 b.*” ve “*hıyar doğramak 103 b.*” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶ Hz. Ali’nin Kisrâ’nın ordusundan birini öldürmesi, “*köftelik et gibi döğülmek*” şeklinde tasvir edilmiştir. Zira İğdır yöresine has “Taş Köfte”nin tanımı yapılırken tarif “*Et dövme taşında tokmakla dövülür. Et iyice dövüldükten sonra...*” şeklinde yapılır.⁵⁷ Müellif de düşman askerinin perişanlığını ve aldığı yarayı halkın zihninde tasvir ederken bunu mahalli bir dille gerçekleştirmiştir:

<i>Çamu a‘zāsı hürd olup kırıldı</i> <i>Şanasın köftelik etdür döğüldü</i>	270 b.
---	--------

Manzûmedeki “*Beşikde devleti var (olmak)*” deyimini, “*Daha bebekken şanslı ve talihli olmak*” anlamında kullanılmıştır. Bu da halkın kolaylıkla anlayabileceği mahalli bir kullanımdır. Şiirde Ümmü Seleme bu sözü, Şehr-i Bânû’ya Hz. Hüseyin’i kendisine eş olarak seçmesi için söylemiştir:

<i>Beşikde devletüñ varsa i kızum</i> <i>Geçürme fırsatı hoş diñle sözüm</i>	457 b.
---	--------

Yine İslâm ordusunun ani saldırı karşısında düşman askerinin halini müellif, mahalli bir söylemle kudurmuş ve bitlenmiş tilki ve çakala benzetmiştir:

⁵⁵ Kavruk - Pala, “Hikâye”, 17/491.

⁵⁶ Bu mahalli kullanımı daha ayrıntılı olarak Hz. Hüseyin’in düğününün anlatıldığı bölümde (472-496 b.) görmekteyiz. Zira burada ayrıntılı olarak yöresel yemeklerden mutfak araç ve gereçlerine kadar birçok mahalli unsurdan bahsedilmektedir. Bu bölüm muhteva kısmında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

⁵⁷ “Taş köfte”, Kültür Portalı (Erişim 01 Ocak 2026).

Ƙuƙuz oldu ƙamu ƙâfir o hâle
Ki ***pire üşdi şol dîlkü çaƙala*** 101 b.

Son olarak İslâm ordusunun müşrikleri öldürmesini “*hıyar doğramak*” şeklinde tasviri, yöresel bir kullanımı akla getirmektedir:

Şahâbe leşkeri şöyle döker ƙan
Şanaşın kim ***hıyar doğrarlar*** ey cân 103 b.

Şiir, aruzun hezec bahrinin “*mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fe ‘ülün*” vezninde yazılmıştır. Şairin genel olarak aruza hâkim olduğu söylenebilir ama metinde yeri geldikçe aruzda kusur kabul edilen bazı uygulamaları kullandığı tespit edilmiştir. Öncelikle şiirde, kelime eksikliklerinden kaynaklanan birçok vezin hatası, beytin anlam bütünlüğüne dikkat edilerek metin tamiri yoluyla düzeltilmiştir. Yapılan bu düzenlemeler köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir:

Sözüm budur saña bilgil ***sen [i] yâr***
Ne iş işler-iseñ añ kim ölüm var

Ƙazanup ya ‘nî bu ***mâ[lu] n’idersiñ***
Çü mâlik bunda ƙalursın gidersiñ 603-604 b.

Yukarıda da bahsedildiği gibi aruzda kusur kabul edilen “*med, imale, zihaf...*” gibi uygulamaların metinde çoklukla kullanıldığı görülmüştür.⁵⁸ Bunlardan zihaf yapılan hecenin ünlü harfi, metinde italik olarak gösterilmiştir. Aşağıda “*gaziler*” kelimesindeki “uzun i” ünlüsünde vezin gereği zihaf yapılmıştır:

Bu yaña ğâz***iler*** tekbîr getürdi
Ĝazâ itmeklik-içün el getürdi 250 b.

Ayrıca manzûmelerde vezin gereği ünlü türemesi, ünlü ulaması ve tahfif de yapılmıştır:

Ünlü ulaması:
Ve_ueger ‘ağlı yoğ-ise eylesün ceng
Cihânı başına anuñ ƙılam teng 231 b.

Ünlü türemesi:
Eyü zerde pirinc dâne ***ek(i)şi***
Mücellâ vü zarif [ü] hûb yaşşi 478 b.

⁵⁸ Burada Mehmet Fatih Köksal’ın “Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori” kitabındaki ilgili bölümlerden yararlanılmıştır. Fatih Köksal, Eski Türk edebiyatında tenkit ve teori (İstanbul: Kesit, 2012), 63-83.

Tahfif:

Muṭī‘ oldı **Ḥaḳ’a** (**Ḥaḳḳ’a**) ṭaṣırdı cānı
Şahābe kıldılar āh u fiğānı 4 b.

Şiirin genelinde mürdef kafiye hâkimdir. Kelime ve ek halinde rediflere de çokça yer verilmiştir:

‘Alī’ye degdi nevbet çünki ey **cān**
Didi ol kâfire gel ol **Müselmān** 277 b.
“-ān“ *mürdef kafiye*

Ḳabül eylemedi sözi ‘Alī’**nüñ**
Ḥaḳ’uñ arslanı ol girçek **velīnüñ** 278 b.
“-nüñ” *ek halinde redif*

Atı vü kendüsi ḥurd oldı **gıtdi**
Cānı cehenneme dek vardı **gıtdi** 274 b.
“gıtdi” *kelime halinde redif*

Cihān çünkim **duracaḳ yir degüldür**
Sevüb göñül **virecek yir degüldür** 120 b.
“-ecek yir degüldür” *kelime ve ek halinde redif*

Metinde sadece 782. beyit kafiyesizdir. Zira ilk mısraın son sözcüğü olan “cān” kelimesine “-um” eki getirilmiş alttaki mısra da ise “-id-” fiiline “-eyin” eki getirilmiştir. Dolayısıyla ne kelime kökünde ne de eklerde bir ahenk durumu söz konusu değildir:

Bularuñ şem‘ine yanar çü **cānum**
Bularuñ vaşfına taḳrİR **ideyin** 782 b.

Ayrıca manzûmenin 409-418. beyitleri arasında mısra başlarındaki “*Şu kim...*” tekrarı ile ön redif de yapıldığı görülmüştür. Klasik kafiye anlayışında redifin yeri her ne kadar mısra sonunda olsa da mademki kafiyenin mısra başındaki varlığı kabul edilmektedir o halde redif tanımı genişletilerek aynı anlam ve görevdeki kelime tekrarları da mısra başı redif veya ön redif denilmesi uygun⁵⁹ olabilir. Bu durum bahsedilen beyitlerin başında da görülmektedir:

Şu kim hoş vech-ile kıılır mürevvet
‘İvaz-ı **Ḥaḳ**’dan aña_ıoldı fütüvvet

Şu kim nefis hevāsın bunda kııldı
Anı **Ḥaḳ** gün gibi tābende kııldı

⁵⁹ Yaşar Aydemir - Halil Çeltik, “Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif”, Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi / Ahmet Yesevi Üniversitesi Müttevelli Heyet Başkanlığı 46 (2008), 197.

Şu kim hayf-ile terk itdi vebâli
Feleklerden maqâmı oldı 'âlî

Şu kim şehvet[i] terk itdi tamâmi
Yarın Firdevs'den a'lâdur maqâmı

Şu kim ol virmedi nefse murâdı
Yazıldı evliyâ silkinde adı

Şu kim Hâk korkusunu eyledi yâd
Dü- 'âlemden harâbı oldı âbâd

Şu kim nefsüñ hevâsın eyledi hâk
Hudâ hâkını itdi gevher-i pâk

Şu kim girdi haqîki lezzetine
Olar gark oldı Hâk'ıñ rahmetine

Şu kim bunda giriftâr-ı hevâdur
Kıyâmetde sezâdâr-ı belâdur

Şu kim imân u 'âriyet ola yâr
Maşîridür cehennem hâşılı nâr

609-618 b.

Görüldüğü gibi yukardaki beyitlerin ilk mısralarının başında yer alan aynı anlam ve görevdeki iki kelime 10 beyit boyunca tekrar edilmiştir. Böylece mısra başı bir redif durumu ortaya çıkmıştır. Ayrıca aşağıdaki beyitlerdeki “dahı” bağlacı ve “budur” zamiri de aynen “şu kim” kelime grubu gibi mısra başı redif olarak tekrar edilmiştir:

Dağı buyurdı kim irmek dilerse
Ol Âdem atayı görmek dilerse

Dağı Şîr nebîyi kim diler-ise
Anı görsem deyü ârzü iderse

Dağı İdrîs'i görsem dir-ise cân
Mekânı 'âlîye itmişdi Raḥmân

Dağı gör Nûḥ görmegi dilerstün
Qabûl itmişdi Hâk anuñ du 'âsuñ

Dağı İbrâhîm görmek dilerse
Vişâline anuñ irmek dilerse

Dağı 'İşā kim görsem dir-ise
Vişāline anuñ irmek dilerse

Dağı kim [D]avūd'ı görsem dir-ise
Anuñ şoĥbetine irsem dir-ise

Dağı [hem] didi kim irmek dilerse
Zekeriyyā kim görmek dilerse

Dağı Yahyā 'yı kim görsem dir-ise
Vişāline anuñ irsem dir-ise

785-799 b.⁶⁰

Budur kāfırları kırıp bitüren
Budur Hāyber kapusın hem getüren

Budur dördüncü yāri hem Resūl'üñ
Budur sevgülü yāri ol uşülüñ

390, 394 b.

3.1. Menkıbelerde Yer Alan Söz Sanatları

İnsanlara bir şeyler öğretmek ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla yazılan, sanat kaygısından uzak bu tür metinlerde şairler, edebî sanatlara fazla yer vermemişlerdir. Çalışma konumuz olan manzûmelerde de durum çok farklı değildir. Şair şiirlerinde; açık istiare, teşbih, cinas, iştikak, mübalağa, nida ve telmih gibi bazı edebî sanatları kullanmıştır:

3.1.1. Açık istiare: Aşağıdaki beyitlerin ilkinde “*gevher danesi ve peygamberlik denizinin incisine*” benzetilen Hz. Hasan'dır. İkinci beyitte ise “*peygamberlik bahçesinin tavusu ve risalet denizinin incisine*” benzetilen ise Hz. Hüseyin'dir. Ancak her iki beyitte de kendisine benzetilen unsurlar gösterilirken benzeyenlerden bahsedilmemektedir:

*Bu gelen bil ki **gevher dānesidür**
Nübüvvet bahrinüñ dördānesidür*

422 b.

***Nübüvvet bahçesinüñ tavusıdır**
Risālet bahrinüñ dördānesidür*

451 b.

3.1.2. Aliterasyon: Aşağıdaki beyitlerde bazı ünsüz harfler diğerlerine göre daha fazla tekrar edilmiştir. Böylece ünsüz harfler üzerinde bir iç ahenk ortaya çıkarılmıştır:

L harfi
*Risālet da 'vīsin kıldı o cāhil
O zī-cāhil ü fi 'li cümle bāṭıl*

50 b.

⁶⁰ Bu örnekte mısra başı redifler daha net görülmesi için aradaki bazı beyitler çıkarılmıştır.

M - Z harfleri

Mükemmel hem müretteb hûb mevzûn
Münevver yüzi hem kıddi uzun 437 b.

Müsellaḥ kendüzi atı müzeyyen
Müzehhep nakışla sürḥi mu'ayyen 438 b.

M - B harfleri

Bu cümle işleri iden de babam
Babamı aluban giden de babam 920 b.

3.1.3. Cinas: Aşağıdaki beyitlerde “yirine” kelimesinin yazımı aynı olmasına rağmen anlamları farklıdır. Böylece cinas sanatı yapılmıştır:

‘Ömer geçdi bu kez anûn yirine
Yirine ‘Ömer olsa kim yirine 173 b.

Ger ‘Osmân geçe ḥalife yirine
‘Alî’nüñ ola kim göñli yirine 539 b.

Ayrıca “kimi” zamiri ile yazılışı benzeyen “kim” bağlacı cinas yapılarak aynı beyitte kullanılmıştır:

Arañuzda kimi kim begenürse
Aña vara kimi göñli dilerse 353 b.

Son olarak “Hasan” ismi ile sıfat olan “hasen” kelimesi arasında cinas yapılmıştır:

‘Alî’nüñ oğlı vü adı Ḥasan’dur
Yüzi şems [ü] kamer bilgil ḥasendür 424 b.

3.1.4. İktibas: Kur’ân-ı Kerîm’de üç yerde (*el-Bakara 2/57; el-A’raf 7/160; Tâhâ 20/80*) İsrâiloğulları’nın çöldeki hayatı anlatılırken onlara ikram edilen “men ve selvâ” adlı nimetlerden bahsedilmektedir.⁶¹ Şair de Hz. Hüseyin’in Şehr-i Bânû’yla evlenirken verdiği düğün yemeğinin muhteşemliğini anlatırken bu ayete işaretten beytin ikinci mısraında “menn selvâ” kelimelerini Kur’an’dan iktibas etmiştir:

Ve hem gevzileler dolıyd[ı] ḥelvâ
Zihî hoş ma’ide ol menne selvâ 482 b.

3.1.5. İştikak: Aşağıdaki iki beyitte akraba anlamındaki “hısım”la düşman anlamındaki “hasım” kelimesi aynı kökten türetilmiş kelimelerdir.⁶² Şair, bu iki kelimeyi gerçî aynı beyit ve mısra

⁶¹ Ömer Faruk Harman, “Men ve Selvâ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/108.

⁶² Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 590,630.

kullanmamıştır ama Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye yaptığı nasihatte bu kelimeleri “ خصم ” şeklinde yazmıştır. Ancak manaya ve metnin sonrasına göre bu kelimelerdeki farklı anlamlar ortaya çıkmaktadır:

Egerçi kim halîfe sen olasin
Hışımlaruña yiglik virmeyesin 546 b.
 خصم لركه يكلك ويرميسين

Eger halîfe sen olasin ey yâr
Hâşımlaruña yiglik virme zinhâr 550 b.
 خصم لركه يكلك ويرمه زنهار

3.1.6. Mübalağa: Bu beyitte şair, Şehr-i Bânû'nun güzelliğine ay ve güneşin karşılık gelmediğini söylemektedir. Böylece bir mübalağa yapılmıştır:

Degül hüsnine mihr [ü] meh muķābil
Mu 'atıl ğamzesinden sihr-i Bābil 414 b.

3.1.7. Nida: Şiirin birçok yerinde bu sanata yer verilmiştir:
Yüri var cümlesin virgil olara
Ki nesneleri ħalmasun i (ey) yāra 324 b.

3.1.8. Tarsi: Aşağıdaki beyitlerde yer alan mısralarda alt alta gelen kelimeler, kendi içinde secili bir söyleyiş ortaya çıkarmaktadır. Böylece şiirde bir mısra iç ahenk oluşturulmuştur:

Tablo 1 Şiirde tarsi sanatlı beyitler

<i>Anı kim</i>	<i>sen</i>	<i>bilürsin</i>	<i>kimse</i>	<i>bilmez</i>	
<i>Anı kim</i>	<i>sen</i>	<i>ķılursın</i>	<i>kimse</i>	<i>ķılmaz</i>	76 b.

<i>Ķamu</i>	<i>ġazilerüñ</i>	<i>tekbîr[i]</i>	<i>üni</i>	
<i>Ve hem</i>	<i>kāfirlerüñ</i>	<i>feryādı</i>	<i>üni</i>	104 b.

<i>Ķalupdur</i>	<i>ķapuña</i>	<i>pür-kān-ı devlet</i>	
<i>Yaraşur</i>	<i>ķapuña</i>	<i>erkān-ı devlet</i>	210 b.

<i>Ķırarum</i>	<i>leşkerini</i>	<i>hep</i>	<i>tamāmu</i>	
<i>Yıķarum</i>	<i>ilini</i>	<i>hep</i>	<i>ħāş 'āmu</i>	232 b.

<i>Budur dördünci</i>	<i>yāri</i>	<i>hem Resül'üñ</i>	
<i>Budur sevgülü</i>	<i>yāri</i>	<i>ol uşülüñ</i>	394 b.

<i>'Ömer</i>	<i>eydür</i>	<i>ķula çün</i>	<i>işleyesin</i>	
<i>Sebeb</i>	<i>nedür</i>	<i>ķazancuñ</i>	<i>gizleyesin</i>	511 b.

Bu bir	köprü durur	gelen	geçer	hoş	
<i>Bu bir</i>	<i>menzil durur</i>	<i>konan</i>	<i>göçer</i>	<i>uş</i>	528 b.

Ki hîle	eyleyüben	ala	kîni		
<i>Dağı fitne</i>	<i>idiüben</i>	<i>yıka</i>	<i>dîni</i>		739 b.

Mişâli	kim anuñ	gölgeye	beñzer		
<i>Şifâti</i>	<i>hem anuñ</i>	<i>deryâya</i>	<i>beñzer</i>		807 b.

Mübârek başlarını	açdılar	hoş			
<i>Yire gözyaşlarını</i>	<i>şaçdılar</i>	<i>hoş</i>			897 b.

3.1.9. Telmih: Bu beyitlerde şair, Vaşî'nin Hz. Hamza'yı öldürdüğü Uhud Savaşı'na işaret etmektedir:

Ki Vaşî dirler idi adı ey cân
Şehîd itmiş-idi Hamza'yı inan 61 b.

Cehâletde ki bir suç itdüm idi
Ki Hamza'nuñ başını kesdümiydi 90 b.

3.1.10. Tekrir: Aşağıdaki beyitlerde “Müselmân” kelimesi dört kez ve “babam” kelimesi üç kez tekrar edilirken son beyitte ise “kimi ko-” fiil grubu farklı zaman çekimlerinde karşılıklı olarak kullanılmıştır:

Müselmân ol Müselmân ol Müselmân
Müselmân olmyan koruñmaz [i] cân 635 b.

Bu cümle işleri iden de babam
Babamı aluban giden de **babam** 920 b.

Cihânuñ 'âdeti budur çün ey cân
Kimi kodı ya **kimi kor** bu devrân 902 b.

Anı kim sen bilürsin kimse bilmez
Anı kim sen kılırsın kimse kılmaz 76 b.

3.1.11. Teşbih: Bu beyitte Şehr-i Bânû'nun “yüzi dolunaya, yanakları da nara” benzetilmiştir:

Yüzi bedr olmuş aya beñzer-idi
Yañakları enâra beñzer-idi 432 b.

Burada ise savaşa katılan askerler esed (aslan) ve bebire (kaplan) benzetilmiştir:

Esed gibi şecâ'atlı **yigitler**
Bebir gibi mehâbetlü **yigitler** 182 b.

3.1.12. Tezat: Bu beyitlerde zıt kelimeler bir arada kullanılmıştır:

Dirinüñ ölmesi âsânraqdur

Ölü dirgürmek ammâ çok emekdür 301 b.

Şu hadde vardı [hem] anuñ cihâzı

Çü fark olmaz-idi çoğundan azı 495 b.

Bahâdır var-ise gelsün ilerü

Ki korqup ne gidersiz girü girü 259 b.

Son olarak şiirlerde arka arkaya olmamak üzere -810 ve 811. beyitler hariç- birkaç yerde, bazen bire bir aynı bazen de bazı kelimeleri farklı olacak şekilde mısra tekrarlarının yapıldığı tespit edilmiştir:

Tekrar edilen mısra: **Câni cehenneme dek vardı gitdi**

O kâfirüñ orada işi bitdi

Câni cehenneme dek vardı gitdi

Atı vü kendüsi hürd oldı gitdi

Câni cehenneme dek vardı gitdi 271, 274 b.

Tekrar edilen mısra: **Hışım-, Hışım-laruña yiglik virmeysin**

Egerçi kim hâlîfe sen olasin

Hışımlaruña yiglik virmeysin

Eger hâlîfe sen olasin ey yâr

Hışımlaruña yiglik virme zinhâr 546, 550 b.

Tekrar edilen mısra: **O Tañrı / Hâk'uñ arslanı ol / vü girçek velîye**

Mukâbil gelüben dirdi 'Alî'ye

O Tañrı arslanı girçek velîye 261b.

Qabül eylemedi sözi 'Alî'nüñ

Hâk'uñ arslanı ol girçek velînüñ 278 b.

Resül'üñ güyegüsi hem 'Alî'dür

Hâk'uñ arslanı vü girçek velîdür 393 b.

Qamusı gözlerin dikti 'Alî'ye

Hâk'uñ arslanı ol girçek velîye 652 b.

Pes andan soñra yudılar 'Alî'yi

Hâk'uñ arslanı ol girçek velîyi 903 b.

Tekrar edilen mısra: Gemiye binüben yürürsün anda
Dağı deryâ durur dünyâ mişâlde
Gemiye binüben yürürsün anda

Kimi ‘ömrün durur bilgil sen anda
Gemiye binüben yürürsün anda

810-811 b.

4. Menkıbelerin Muhtevası

Müellifi belli olmayan bu menkıbeler, Dört Halife ile ilgili sekiz manzûm hikâyedir. Genel olarak bu manzûm hikâyelerin konuları, Hulefâ-i Râşidîn’in hilafetleri ve vefatlarıyla ilgilidir. Çalışmanın bu kısmında menkıbelerin başlıkları, içerikleri ve bu içeriklerin tarihi gerçeklerle olan benzerlik ve çelişkileri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İlk olarak şair, telif ettiği manzûm menkıbelerin tamamını yaşanmış gerçek olaylar üzerine kurgulamıştır. Şiirlerinden “Ehl-i Beyt”e büyük bir muhabbet duyduğu anlaşılan şairin mezkûr olaylara bakış açısı hem olaylardaki isimlere hem de olayın kendisine dair kurgusal birçok müdahalede bulunmasını netice vermiştir. Örneğin Hz. Ömer zamanında Kisrâ’yla savaşan ordunun komutanı Hz. Ali değil, “Aşare-i Mübeşşere”den Sad bin Ebi Vakkâs’tır. Burada Hz Ali sevgisi, meşhur “Kâdisiye Zaferi”nin kumandanın ismini değiştirebilecek bir düzeye kadar çıkmıştır. Bu sebeple kitapta, menkıbelerin kurgusal anlatımın yanında tarihi gerçeklerden de bahsedilmiştir.

4.1. Hilâfet-i Ebû Bekr Rağıya’llâhu ‘anh

Hz. Ebû Bekir, İslâm tarihinin ilk Râşit halifesidir. Döneminde, Resulullâh’ın vefatından sonra ortaya çıkan irtidat hareketleriyle ve yalancı peygamberlerle mücadele etmiştir. Bu manzûm hikâyede şair, halifenin bu mücadelelerinden biri olan Yemâme Savaşı’nı ele almıştır. Bir cenknâme özelliği gösteren bu manzumede, Müseylimetü’l-Kezzâb adlı sahte peygamberle yapılan savaşta önemli hizmetleri olan Vahşî bin Harb adlı sahabe, olayın merkezine konulmuştur.

4.1.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı: Şair, Hz. Peygamber’in İlahî bir emirle vefatından hemen önce Hz. Ebû Bekir’i yerine halife tayin ettiğini söyleyerek şiirine giriş yapmıştır:

Resûlu’llâh’a çün-kim irdi fermân
Yirine çodı Bû Bekr’i o Sulţân

3 b.

Bu beyitlerin devamında dünyanın faniliğinden bahseden şair, daha sonra asıl hikâyeye geçiş yapar. Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber’in vefatına üzülen ve ondan sonra ortaya çıkan mürtetlerden ve münafıklardan daralan sahabelerin isteği üzerine hilafet görevini üstlenmiştir. Hikâyede olaylar, Hz. Ebû Bekir’in İslam memleketlerinde başlayan mürtet hareketlerini bastırması için Hz. Hâlid bin Velîd’i kurduğu ordunun başına komutan

tain etmesiyle başlar. Hâlid, bu mürtetlerden Hz. Peygamber'in ölümüne çok sevinip kına yakan kadının ellerini kesmiş, öldürülen mürtetlerin bedenlerini de yakmıştır. Bunu gören birçok mürtet bu işten vazgeçmiş tekrar Müslüman olmuştur:⁶³

*Oları cem ' edüben kırdılar hep
Bedenlerini oda irdiler hep*

*Dağı şol 'avrâtı bildi deniydi
Resûl 'uñ yası-çün kına yakıydı*

*Olaruñ ellerini kesdiler hoş
Bedenlerin oda pişdürdiler uş*

*Bu işi göricek mürted olanlar
Hağ 'uñ yolın koyup egri gidenler*

*Girü imâna girdiler dönüben
O bağıl yolları elden koyuban*

42-46 b.

Daha sonra menkıbe, ortaya çıkan yalancı peygamber “Müseylimetü'l-Kezzâb”ın asker toplayıp Kûfe'ye gelmesi üzerine halifenin İslâm ordusunu Hz. Hâlid bin Velîd komutasında onunla savaşması için Kûfe'ye göndermesiyle devam eder. Ordular, savaş meydanının iki tarafına konuşlandığında, Müslüman askerler, kendi aralarında ne yapmaları gerektiğini düşünürken hikâyenin asıl aktörü olaya giriş yapar. Bu isim, Hz. Hamza'yı Uhud Savaşı'nda şehit eden Vahşî bin Harb'dir. Vahşî bin Harb, düşman askerlerinin içine sızıp yalancı peygamber Müseylime'yi öldürebileceğini söyler. Bu işi yapınca davul çalacağını ve davul sesini duyan Müslüman askerlerin de derhal saldırıya geçmelerini tembih eder. Hz. Hâlid de bu teklifi kabul eder. Vahşî Müseylime'nin çadırına girip uyku halinde iken onu öldürerek davulu çalar. Bu sesi duyan Müslüman ordusu da Müseylime'nin ordusunu yenip ganimetle Medine'ye dönerler. Bu hikâye her ne kadar Hz. Ebû Bekir'in hilafetini konu alsada asıl aktör müşrikken İslâm'ın en büyük isimlerinden biri olan Hz. Hamza'yı; Müslümanken de İslâm'ın en büyük düşmanlarından biri olan Müseylimetü'l-Kezzâb'ı öldüren Vahşî bin Harb'dir.

4.1.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği: Menkıbede Hz. Ebû Bekir'in halkın isteği üzerine mürtet hareketlerinden sonra halifelige geçtiği anlatılır. Ancak tarihi gerçekler farklıdır. Şöyle ki Resulullâh'ın vefatından sonra birçok isim “yâr-ı gâr olması, Hz. Peygamber'in

⁶³ Manzûmedeki bu olaylar, Şemsüddin Ahmed Efendi'nin “Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn” adlı eserine uyumlu olarak anlatılmıştır. Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin* (İstanbul: Bedir Yayınevi, 1981), 57-58.

sağlığında namaz için imam tayin edilmiş olması” gibi sebeplerle muhacirlerden Hz. Ebû Bekir’i halifelik için ilk isim olarak düşünmüşlerdir. Hz. Ebû Bekir ise bu makama geçmekten daha ziyade, İslâm’ın erken bir devrinde çıkabilme ihtimali çok yüksek olan bir fitnenin önüne geçmek düşüncesindedir. Hz. Peygamber’in vefatıyla ortaya çıkan kargaşa ortamını halletmek ve bu durumdan doğabilecek sıkıntıları çözüme kavuşturmak için o an mescitte bulunan Hz. Ömer’in ve Hz. Ebû Ubeyde’nin ellerinden tutan Hz. Ebû Bekir, onlardan Ömer için Allah Resûlü’nün, “*Allahım! Onunla İslâm’ı aziz kıl!*” dediğini, Ebû Ubeyde’ye içine “*Bu, ümmetin emindir.*” diye vasıflandırdığını mescitteki hazır olan sahabelere hatırlatmıştır. Devamında bu iki isimden birine biat etmenin uygun olacağını söylemiş ancak gerek Hz. Ömer ve gerekse Ebû Ubeyde’ye, “*yaşayan muhacirlerin en faziletlisi, mağarada ikinin ikincisi ve Allah Resûlü’nün namazda ümmete imam seçtiği kişi olarak*” Hz. Ebû Bekir’e işaret edip herkesin önünde ona biat etmişlerdir.⁶⁴ Böylece Hz. Ebû Bekir, İslâm’ın ilk halifesi olmuştur.

Menkıbede kendisinden bahsedilen diğer isim Müseylimetü’l-Kezzâb ise Basra Körfezine yakın olan Yemâme’de Ben-i Hanif’e kabilesine mensup saygın biri olup hicretin 10. yılında kavminin temsilcileriyle beraber Resulullâh ile görüşmek için Medine’ye gelmiştir. Ancak memleketine geri dönmeye kendine “*Rahmanî’l-Yemâme*” demiş ve peygamberlik iddiasında bulunmuştur. Hatta Hz. Peygamber’e mektup da yazmış, Arabistan’ın yarsını kendine, diğer yarısını da Hz. Peygambere taksim etmiştir. Kısa bir sürede etrafında yaklaşık 40.000 kişi toplanmıştır. Halife, bunun üzerine önce İkrime b. Ebû Cehil’in kumandasında bir orduyu Yemâme’ye göndermiş ancak Müseylime’nin büyük bir orduya sahip olduğu öğrenilince Şürahbîl b. Hasene’nin emrinde İkrime’ye destek için bir birlik daha göndermiştir. İkrime, bu takviye güçlerinin gelmesini beklemeden Müseylime’ye saldırmış ve mağlup olmuştur. Ardından da Şürahbîl b. Hasene de Müseylime karşısında yenilgiye uğramış bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Hz. Hâlid kumandasındaki yeni bir orduyu Yemâme’ye göndermiştir. Hz. Hâlid, “*Bitah*” denilen yerde Müseylime’nin kuvvetleriyle karşılaşmış, bu karşılaşmada Hz. Hâlid’in ordusu da ilk hücumda savaş düzeni bozulmuş hatta Ben-i Hanif, İslam ordusunun çadırlarını yağmalamağa bile başlamıştır. Bu durumu gören Hz. Hâlid, ordusunu toparlayıp yeniden hücum ederek düşmanı yenmiştir. Bu savaşta Müslüman tarafından 70 veya 700’ü hafız olmak üzere 2200 kişi şehit olurken Ben-i Hanif’ten ise 24.000 mürtet ölmüştür. Müseylime, ordusunun mağlubiyeti üzerine “*Hadikatü’r-Rahman*” isimli bir bahçeye sığınmış, buradaki kanlı mücadelenin sonunda Müseylime’nin askerlerinden hiçbiri sağ kurtulamamıştır. Bu sırada Hz. Hamza’yı

⁶⁴ Hüseyin Algül, “Hz. Ebû Bekir’in Hicretten Vefatına Kadar Olan Dönemdeki Faaliyetlerine Genel Bir Bakış/ A General Outlook On The Activities of Abu Bakr: From The Migration (Hijra) To His Death”, İSTEM Dergisi 3/6 (2005), 109,111.

Uhud'da şehit eden Vahşi, Hamza'yı şehit ettiği harbeyle⁶⁵ Müseylime'yi de öldürmüştür⁶⁶. Kaynaklarda, Resulullâh'ın babası Abdullah'tan da önce doğduğu söylenen Müseylime'nin öldürüldüğü gün yüz elli yaşında olduğu⁶⁷ belirtilmektedir.

4.2. Vefât-ı Hâzret-i Ebû Bekr Rağıya'llâhu 'anh

Hiz. Ebû Bekir, sadece Hiz. Peygamber'in zamanındaki rolü ile değil aynı zamanda halifelik dönemindeki faaliyetleri sebebiyle de İslâm dünyası için önemli bir isim olmuştur. Hayatı kadar vefatı da Müslümanları etkilemiş olan bu halifenin ölümü, şiirde lirik bir üslupla ele alınmıştır.

4.2.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı: Hiz. Ebû Bekir; Hiz. Hâlid komutasındaki İslam ordusunu, peygamberlik iddiasında bulunan Müseylime üzerine göndermişti. Yapılan savaşta, Müseylime'nin ordusunu bozguna uğratılmış, Hiz. Vahşi de Müseylime'yi öldürmüştü. Dindeki diğer mürtet hareketlerini de engelleyen Hiz. Ebû Bekir, halifelik vazifesini 2 yıl 6 ay yapmıştır. Ancak yaşlanmış ve hastalığından dolayı da vücudu zayıf düşmüştür. Artık Allah'a ve Hiz. Peygamber'e kavuşmak istemektedir:

*Ža 'ıf oldu pes andan katı hâli
Diler fâniden ide irtihâli*

*Be-ğâyet iştiyâk itdi likâya
Ki fâniden gide vara beğâya*

*Mariz irdi za 'ıf oldu be-ğâyet
Ve hem 'ömrine irişdi nihâyet*

114-116 b.

Hiz. Ebû Bekir'in durumunu iyi görmeyen sahabelerden Hiz. Peygamber'in amcası Hiz. Abbâs, halifeye yerine birini tayin etmesini söyler. Halife de yüzünü Hiz. Ömer'e çevirip onun halife olmasını ister. Ona adaletli olması için nasihatlerde bulunan Hiz. Ebû Bekir daha sonra vasiyet olarak Hiz. Peygamber'in yanına defnedilmek istediğini ve bunu da nasıl yapacaklarını huzurundaki sahabelere anlatır. Vefat eden halifenin cenazesi, yıkanıp vasiyeti gereği eski bir kilimle kefenlenerek Hiz. Peygamber'in kabrine getirilir. Burada olağanüstü hadiseler gerçekleşir. Şöyle ki Hiz. Peygamber'in kabrine halifenin cenazesini getiren ashaptan

⁶⁵ Harbe "kısa mızrak, süngü" demektir.

⁶⁶ Sabri Hizmetli, İslam Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar) (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları, 1991), 195; Ahmet Önkâl, "Müseylimetülkezzâb", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/91; Murat Sarıcık, Bütün yönleriyle dört Halife dönemi (İstanbul: Nesil, 2015), 43-51.

⁶⁷ İmam Suyuti, *Halifeler Tarihi Celaleddin Suyuti*, çev. Onur Özatağ (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2025), 90.

biri Hz. Peygamber'e hitaben “*Bu zat senin mağara arkadaşındır, yanına kabul et!*” der. Bu sestten sonra da kabirden Hz. Peygamber'in “*Getirin dostumu!*” diye sesi duyulur.⁶⁸ Daha sonra Hz. Ebû Bekir'in na'şısı kabre Hz. Ali tarafından konulmuş, o esnada Hz. Peygamber'in kabrinden bir el Hz. Ebû Bekir'in boynundan kucaklamıştır. Hz. Ali de bundan pek memnun olarak kabirden çıkmıştır.

4.2.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği: Manzûm menkıbede anlatıldığı gibi Hz. Ebû Bekir, 7 Cemâziyülâhir 13 Pazartesi günü banyo yapmış, o gün havalar soğuk olduğu için banyo yaptıktan sonra hastalanmıştır. On beş gün kadar süren hastalığı bu evrede daha da ağırlaşan halife sıtmaya tutulmuş hatta namaz için mescide bile çıkamamıştır.⁶⁹ Ancak Hz. Ebû Bekir'in vefatı hakkında Muhammed bin Cerîr Taberî'nin tefsirinde Ankebût suresini açıklarken onun Hayber Yahudilerinden bir kadın tarafından yemekle zehirlendiğini belirterek bunun bir suikast olduğunu iddia eder. Bu zehir yaklaşık bir yıl sonra etkisini göstermiş ve halife, banyo yapıp üşüttüğü için değil bu zehir sonucu hicretin XIII. yılının 7 Cemâziyülâhir'inde hastalanmıştır.⁷⁰ Öyle ki bu zehirlenmede aynı sofrada bulunan Hâris b. Kelede adlı sahabe de Hz. Ebû Bekir'le beraber aynı gün zehrin etkisiyle vefat etmiştir.⁷¹ Bu hastalığın etkisiyle 15 gün süreyle mescide gidemeyen halife imamlık vazifesini Hz. Ömer'e bırakmıştır. Zira o; yerine vekil tayin ettiği Hz. Ömer'i, kendisinden sonra yerine geçecek kişi olarak görmektedir. Halife bu konuda ashaptan “*Abdurrahman b. Avf, Osman b. Affan, Useyd b. Hudayr ve Talha*” ile istişare etmiştir. Bu sahabeler, bunun çok yerinde bir karar olduğunu söyleyip ve olumlu görüş belirtmişlerdir. Bunun üzerine de Hz. Ebû Bekir yatağından doğrularak, Hz. Ömer'in faziletinden ve alınan kararın isabetli olduğundan belirtip Hz. Ömer'i vefatından sonra yerine halife olarak tayin etmiştir. Bu konudaki vasiyetini yazdırıp halka okutan ve herkes onun bu sözünü itirazsız kabul ettiğini⁷² gören halife, H XIII. yılda Cemâziyülâhir'in⁷³ bitmesine sekiz gün kala Salı gecesi akşam ile yatsı arasında 63 yaşında iken vefat etmiştir. Ancak menkıbede,

⁶⁸ Şemsüddin Ahmed Efendi eserinde bu zatın sahabelerden Câbir bin Abdullah olduğunu belirtir. Kitabında, menkıbenin bu olağanüstülüklerle dolu bölümüne “Sahih isnat ile ...” şeklinde bir ifadeyle başlayarak bu rivayetin doğruluğundan şüphe olmadığına dikkat çeker. Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*, 57.

⁶⁹ Adnan Demircan, “Hz. Ebû Bekir'in Vefatı”, *Hazreti Ebu Bekir'in Vefatı*, ed. Ali Aksu (Hazreti Ebu Bekir, Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 2019), 187.

⁷⁰ Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*, 96.

⁷¹ Demircan, “Hz. Ebû Bekir'in Vefatı”, 188.

⁷² Hizmetli, İslam Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar), 200-201.

⁷³ Bu hicri tarih miladi olarak Ağustos 634 tarihine karşılık gelmektedir “Tarih Çevirme Kılavuzu – Türk Tarih Kurumu” (Erişim 20 Aralık 2025).

*Ebû Bekr işidüb ‘Abbās sözünü
‘Ömer’den yaña döndürdi yüzünü*

*Didi kim yā ‘Ömer diñle beni sen
Yirime ħalîfe dikedim seni ben*

126-127 b.

şeklinde sanki halife sahabelerle istişare etmeden kendi kararıyla Hz. Ömer’i halife tayin etmiş gibi anlatılmaktadır. Ancak yukarıdaki tarihi gerçekler göstermektedir ki Hz. Ebû Bekir, bir istişare heyeti ile görüştüktan sonra Hz. Ömer’le ilgili kararını ilan etmiştir. Vefat eden halifenin na’sı, yıkanıp vasiyeti gereği eski bir kilimle kefenlenerek Hz. Peygamber’in kabrine getirilir. Ancak Hz. Ebû Bekir bahsedildiği gibi eski bir kilimle değil iki veya üç elbisesiyle kefenlenmiştir. Zira halifenin neyle kefenlendiğini Hz. Ayişe’ye sorduklarında, “İçlerinde gömlek ve sarık bulunmayan beyaz Yemen bezinden üç elbise ile kefenledik.” diye buyurmuştur. Ayrıca bu mesele ile ilgili olarak Hz. Ebû Bekir’in “biri beyaz biri al iki adet dikişsiz ince örtüyle veya iki yıkanmış elbise ile veya üç elbise ile kefenlendiği” şeklinde başka rivayetlerde vardır.⁷⁴

Cenazesi vasiyeti üzerine, eşi Hz. Esmâ binti Umeys tarafından yıkanmıştır. Yine aynı vasiyeti gereği na’sı, Hz. Peygamber’in kabrinin yanına defnedilen halifenin cenaze namazını Hz. Ömer kıldırıştır. Onu kabre; manzûmede anlatıldığı gibi Hz. Ali değil sahabelerden “Hz. Ömer, Hz. Osman, Talha bin Ubeydullah ve Abdurrahman bin Afv” indirmiştir.⁷⁵

4.3. Ĥilâfet-i Ĥazret-i ‘Ömer Rağıya’llâhu ‘anh

Menkıbenin Hz. Ömer’le ilgili bu bölümü kısa bir giriş ve üç manzum hikâyeden oluşmaktadır. Bu üç hikâyenin öncesinde, Hz. Ömer’in adaletinin “kılı kırk yaran” bir hassasiyete sahip olduğu ve böylece “kurtla koyunu arkadaş kıldığı”ndan bahseden altı beyitlik bir giriş yapılmıştır:

*Ebû Bekr’e irişdi çünki fermân
Fenâdan ol beĳâyâ geçdi ey cân*

*‘Ömer geçdi bu kez anuñ yirine
Yirine ‘Ömer olsa kim yirine*

*‘Adl sancağını aldı getürdi
Ĥilâfet tahtına geçdi oturdi*

*Her işüñ aşluna şöyle irerdi
Şerî’atde kılı ol kırk yarardı*

⁷⁴ Demircan, “Hz. Ebû Bekir’in Vefatı”, 191,195-196.

⁷⁵ Sarıçık, Bütün yönleriyle dört Halife dönemi, 126-127.

*Aña irdi anuñ 'adli öyüni
Ki kurd ile yürüdürdi koyunu*

172-176 b.

Sonrasında Hz. Ömer döneminde İran'la yapılan Kâdisiye Savaşı'nın anlatıldığı bir cenknâme ve bu savaşta esir edilen Kisrâ'nın çocuklarından Şehr-i Bânû ve Mâriyâ'nın yaşadıklarını konu eden bir manzûm menkıbe kaleme alınmıştır.⁷⁶ Hz. Ömer'le ilgili bu bölüm, halifenin Ebû Lü'Lü' tarafından şehit edilmesinin anlatıldığı bir vefatnâme ile son bulur. Manzûmenin bu bölümü, şehit edilen halifenin son anlarını, bütün trajedisıyla yansıttığı için aynı zamanda, bir maktel niteliği de taşımaktadır.

4.3.1. Hikâyet

Menkıbenin bu bölümü tarafımızdan “Hikâyet” diye başlıklandırılmıştır zira bundan sonraki manzûm hikâye, “Hikâyet-i Diğer” ismiyle adlandırılmıştır. Bir cenknâme olan bu bölümde, Hz. Ömer zamanında İran'a yapılan sefer (Kâdisiye Savaşı), Hz. Ali'nin komutanlığı ve kahramanlığı üzerine kurgulanan bir olayla anlatılmıştır. Burada dikkat çeken şey kurgunun merkezine Hz. Ali'nin konmasıdır. Ayrıca Hz. Ömer'in öldürülmesini emrettiği Kisrâ'nın iki kızını da aracı olup kurtaran yine Hz. Ali'dir. Şairin manzumede, Hz. Ali'yi ön plana çıkarma gayreti ancak Ehl-i Beyt sevgisiyle izah edilebilir.

4.3.1.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı: Hz. Ömer, Hz. Ali'yi İran'a sefer için vazifelendirip ordunun başına kumandan olarak tayin etmiştir. Hz. Ali, ordusu ile birlikte Kisrâ'nın (III. Büzdicâr) topraklarına girmiş ve ordusunu onun topraklarına konuşlandırmıştır. Bunun üzerine Kisrâ'nın hacibi onun emriyle elçi olarak Hz. Ali'nin yanına gitmiştir. Hacip, Hz. Ali'yi görünce onun heybetinden düşüp bayılmıştır. Kendine geldikten sonra ona övgüler düzen hacip, ondan topraklarından ayrılmasını istemiştir. Hz. Ali önce kendini hacibe tanıtmış, daha sonra onlara Müslüman olmaları şartıyla dokunulmayacağını, yoksa savaşacaklarını söylemiştir:

*Beni bil kim 'Alî-yi Murtażâ'yum
Hâk'uñ arslanı hem müstecâbıyım*

*Nice azgınlar imâna getürdüm
Dağı Hayber kapusın ben kopardum*

⁷⁶ Mecmuanın bu bölümünde bir manzûme daha vardı. Hz. Ömer'in adaletinin vurgulandığı, Ebû Şahme hikâyesi tarafımızdan “Aksaraylı İsa'nın “Menâkıb-ı Hazret-i Ömer'in Oğlu Ebû Şahme” Adlı Manzûm Hikâyesinin Dil ve Muhteva İncelemesi” başlığı etrafında ayrı bir çalışma olarak ele alınıp incelenmiştir. Ahmet Serdar Erkan - Güneş Ekmekçi, “Aksaraylı İsa'nın ‘Menâkıb-ı Hazret-i Ömer'in Oğlu Ebu Şahme’ Adlı Manzûm Hikâyesinin Dil ve Muhteva İncelemesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 35/35 (30 Aralık 2025), 192-218.

*Ve ‘Amr’uñ ‘Anter’uñ başını kesdüm
Olaruñ başların çapuda aşdum*

*Ne miqdâr pehlivânlar kim diledi
Övünüben gelüp meydâna girdi*

*Müselmân olanı hoş şaltıvirdüm
Müselmân olmayanı cümle kırdum*

*Bizümle uğraşanlar başa çıkmaz
‘Ömürleri şuyı dökünür akmaz* 221-226 b.

*Eger ‘aklı var-ise dîne gelsün
Girüben eydelüm ulu beg olsun*

*Ve,eger ‘aklı yoğ-ise eylesün ceng
Cihâni başına anuñ kılam teng* 230-231 b.

Hacip, durumu hükümdarına nakledince Kısra hem atalarının dininden dönmeyeceklerini hem de İslâm ordusu ile savaşıcaklarını belirtmiştir. Hz. Ali, savaş meydanına çıkıp er dilemiş, bunun üzerine karşısına çıkan iki İran askerini de öldürmüştür. Daha sonra İslâm ordusunun kesin bir zaferiyle neticelenen savaşın sonunda Kısra'nın malları Müslümanlara ganimet olmuş, halkı ise esir edilmiştir. Esir edilenler içinde hükümdarın iki kızı ile bir oğlu da vardır. Hz. Ömer; Kısra'nın oğlunu infaz ettirmiş, esir edilen iki kızın da öldürülmesini emretmişse de Hz. Ali onların affedilmesini sağlamıştır çünkü yaşatmak öldürmekten zordur:

*Dirinüñ ölmesi âsânraçdur
Ölü dirgürmek ammâ çok emekdür* 301 b.

Bu iki kız⁷⁷ Hz. Ali'nin emri ile Ümmü Seleme'ye yetiştirilmeleri için verilmiştir. Kızlardan Şehr-i Bânû'nun babasının malları kendilerine verilmesi şartıyla Müslüman olacaklarını söylemesi üzerine, bu şartı Ümmü Seleme'den öğrenen Hz. Ömer'in buyruğuyla Sad bin Ebi Vakkâs onlara mallarını geri vermiştir. Bu duruma memnun olan kızlar da sözlerinde durup hemen Müslüman olmuşlardır.

4.3.1.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği: Yukarıda bahsedilen bu savaş İslâm tarihindeki meşhur “Kâdisiye Savaşı”dır. Öncelikle bu sefer, manzûm hikâyede anlatıldığı gibi Hz. Ömer'in İran halkı Müslüman olsun diye ashabın önde gelenleriyle istişare edip karar verdiği bir hareket değildir. Aslında Hz. Ömer'in Irak'taki Müsennâ b.

⁷⁷ Bunlardan büyük olanın ismi Şehr-i Bânû, küçüğüinki ise Mariya'dır.

Hârîse gibi bazı ordu kumandanlarının Sâsânîler'in karşı hareketini bildirmeleri üzerine tertip ettiği bir seferdir. İkincisi bu savaşın kumandanı Hz. Ali değil, Sad bin Ebi Vakkâs'tır.⁷⁸ Savaş öncesi Sa'd ile Sâsânî ordusu kumandanı Rüstem arasında elçiler aracılığıyla görüşmeler olmuştur. Ancak bu görüşmeler manzumede, İran hükümdarının emriyle Hz. Ali'nin yanına giden hacip vasıtasıyla olduğu anlatılmaktadır. Burada İran komutanlarından Rüstem'in İslâm askerleri tarafından öldürülmesi üzerine İran ordusunun dağılıp telef olması kurgu ile uyuşan tek taraftır zira manzumede beyleri (komutanları) ölen İranlı askerlerin harp düzeni bozulup savaşı kaybettikleri anlatılmaktadır. Ayrıca tarihî kaynaklarda, bu savaşın devamında çok sayıda ganimet elde edildiği belirtilmekte; ancak esir edilen Şehr-i Bânû ve kardeşleri hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Son olarak Hz. Ömer devrindeki İran hükümdarının ismi Büzdicâr değil III. Yezdicerd'dir.⁷⁹

4.3.2. Hikâyet-i Diğer

Manzûm hikâyelerin en uzun olan bu bölümde, Büzdicâr'ın (III. Yezdicerd) büyük kızı Şehr-i Bânû'nun Müslüman olduktan sonra Ümmü Seleme'nin onu evlendirmek istemesi üzerine Şehr-i Bânû'nun eş seçimi ve Hz. Hüseyin'le evlenmesi anlatılmaktadır. Diğer manzûm hikâyeler gibi bu manzûme de bir önceki manzûmenin devamı mahiyetindedir.

4.3.2.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı: Ümmü Seleme, yetiştirilmesi için yanına verilen bu iki kızı -Şehr-i Bânû ve Mâriyâ- şeriat gereği evlendirmek istemiştir çünkü her kadının bir yiğide ihtiyacı vardır ve herkes çift yaratılmıştır:

*Gerek şimden-girü dirlik açasız
Birer yigide varup hoş geçesiz*

*Ki şöyle ersiz olmak iş degüldür
Ğarib olduğ[i] kızlar hoş degüldür*

*Dağı hüküm-i şer'at budur ey cān
Ki çift olmak gerekdür cümle insān*

335-337 b.

⁷⁸ Hz. Ali her ne kadar menkıbelerde, kendinden önceki halifeler döneminde çok etkin bir isimmiş gibi gösterilse de aslında ilk üç halife zamanında ne bir idarî görevde bulunmuş, ne de yapılan savaşlara iştirak etmiştir. Sadece Hz. Ömer'in Filistin ve Suriye seyahati sırasında Medine'de valilik göreviyle görevlendirilmiştir. Siyasi ve askeri faaliyetlerden uzak duran Hz. Ali, Medine'de ikamet edip dinî ilimlerle uğraşmayı diğer bütün görevlere tercih etmiştir. Öyle ki Kur'an ve hadisteki vukufiyetinden dolayı gerek Hz. Ebû Bekir'in gerekse Hz. Ömer'in fikhî meselelerde kendisine müracaat ettikleri bir sahabe olmuştur. Ethem Ruhi Fırlalı, "Ali", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/372.

⁷⁹ Sarıcık, Bütün yönleriyle dört Halife dönemi, 197-199; Hayrettin Yücesoy, "Kâdisiye Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/136-137.

Bu meseleyi büyük olan Şehr-i Bânû'ya açınca o da evleneceği kişiyi seçmek istediğini söylemiştir. Hz. Ömer bu talebi uygun görmüş, münadiler çıkarıp Kısra'nın esir kızlarının evleneceği kişiyi seçeceğini, herkesin bu seçime katılabileceğini ilan ettirmiştir. Bir evin üstünde oturup bir perdenin arkasına geçen Şehr-i Bânû, sırayla taliplerini görmüş ve sonunda kararını vermiştir. Bu olayda Şehr-i Bânû, kendisine talip olan Hz. Ömer'i kardeşini öldürdüğü için, Hz. Osman'ı Hz. Peygamber'in kızları olan eşlerinin yanına kuma olarak gitmekten hayâ ettiği için, Hz. Ali'yi babasını öldürüp tüm mallarını ganimet olarak aldığı için, son olarak Hz. Hasan'ı da birçok eşi olduğu için kabul etmemiştir. En son Hz. Hüseyin gelmiş, onu görü görmez âşık olan Şehr-i Bânû, değil ona eş olmak cariyeliğine bile razı olduğunu Ümmü Seleme'ye söylemiştir:

*Çapuldı cân u dilden oldı 'âşık
Anuñ 'aşkı yolında oldı şâdik*

*Didi kim bunu begendüm görürem
Alursa cāriyelige varuram*

444, 460 b.

Kızlardan küçük olan Mâriyâ ise Hz. Ebû Bekir'in oğlu ile evlenmiştir. Bu bölümde (472-496 b.) düğün merasimi anlatılırken birçok yemek ve mutfak aletinin ismi de zikredilmiştir. Bu beyitler, birçok mahalli unsuru kendi içinde barındırdığı için kitapta ayrı bir başlıkta ayrıca ele alınmıştır.

4.3.2.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği: Menkıbede İran hükümdarı III. Yazdicerd'in (Büzdicâr'ın) büyük kızı olarak anlatılan Şehri Bânû, İslâm tarihçilerine göre "Sind" veya "Sicistan" taraflarından getirilen bir köledir. Bu bilginin aksine yukardaki kurguyla uygun olarak bazı kaynaklarda, Hz. Ömer döneminde Sâsânî devleti üst üste yenilince III. Yazdicerd'in Fîrûz ve Behrâm adındaki iki oğlu Çin'in Tang imparatorluğuna kaçtığı; Şehri Bânû ve diğer iki kız kardeşinin İslâm ordusu tarafından esir edilerek Medine'ye getirildiği anlatılmaktadır. Görüldüğü gibi kızların sayısı manzûmedeki gibi 2 değil 3'tür. Bu üç kızdan biri Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'la biri Hz. Ebû Bekir'in oğlu Muhammed'le evlenirken Şehri Bânû da Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin ile evlenmiştir. Şehr-i Bânû'yu, soy olarak hem bir Fars kralının kızı hem de Hz. Ali'nin gelini dolayısıyla da Hz. Peygamber'e kadar ulaşan bir şecerenin içinde gösterme gayreti daha çok bir Şia çabasıdır. Zira Hz. Hüseyin'in eşlerinden olan Şehr-i Bânû, Zeynelabidin'in annesidir. Yani Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in tek sağ kurtulan oğlunun annesidir. Bu sebeple Şia, Şehr-i Bânû'ya ayrı bir kutsiyet atfetmek amacındadır.⁸⁰

⁸⁰ Hacı Ataş, "Tarihi Bir Figür Olarak Hz. Hüseyin'in Eşi: Şehri Bânû", Eskiye 48 (28 Mart 2023), 223,230,234.

Bu manzûmede şair, bir Yezid detayından bahseder. Şöyle ki Şehr-i Bânû'ya talip olanların içinde Yezid de vardır. Hatta Hz. Hasan'dan önce Şehr-i Bânû'nun karşısına çıkmak ister ama Hz. Ömer buna müsaade etmez. Daha sonra Hz. Hüseyin'le aynı anda hareket ederse de Hz. Hüseyin daha hızlı davranıp öne çıkar ve Şehr-i Bânû ile o evlenir. Bu durum Yezid'in Hz. Hüseyin'e kinlenmesine sebep olur çünkü Yezid'e göre eğer kendisi Hz. Hüseyin'den önce Şehr-i Bânû'ya gözüksse, Şehr-i Bânû onu seçecektir. Aşağıdaki beyitlerde şair, Şehr-i Bânû'nun tercihini, Hz. Hüseyin için Kerbelâ'daki vahşeti hazırlayan bir sebep olarak okuyucuya sunmaktadır.⁸¹

*Didi görüp Yezîd çün dutdı kîni
Kîn eyledi çatı buğz itdi dîni*

*Didi kim Şehr-i Bânû kem görürdi
Hüseyn olmasa beni begenürdi*

*Eger fırsat dutar-ise elümi
Hüseyn'i öldürüp alam kînümi*

*Bu fikr-ile geçirdi nice evkât
Hasûdluğ eyler o fi'l-i habîşât*

467-470 b.

Manzûmenin bu bölümünde, bir kadın uğruna Yezid'in Hz. Hüseyin'e duyduğu kıskançlık ve kininin Kerbelâ'daki vahşeti netice veren sebeplerden biriymiş gibi gösterilmesi, "Ehl-i Beyt" aşığı bir şairin subjektif ve duygusal bir yorumu olarak düşünülebilir.

4.3.3. Vefât-ı [Hâzret-i] Ömer Rağıya'llâhu 'anh

Manzûmenin bu kısmında Hz. Ömer'in vefatı ve daha sonra yerine geçecek halifeyi tayin meselesi konu edilmiştir. Bu halifeden başlayarak Hz. Osman ve Hz. Ali'nin de vefatları hem bir vefatnâme hem de bir maktel tarzında kaleme alınmıştır. Zira bahsedilen üç menkıbede halifelerin vefatı, öncesi ve sonrasındaki gelişmelerle beraber ele alındığı için vefatnâme, ayrıca üç halifenin suikastlar sonucu gerçekleşen acıklı ölümleri dramatik bir üslupla anlatıldığı için de maktel özelliği taşımaktadır.

4.3.3.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı: Manzûme, Ebû Lü'lü' adlı bir sahabenin kölesinden şikâyet için Hz. Ömer'e müracaatıyla başlar:

*Meger bir gün aña irişdi işi
Ebû Lü'lü' adlu bir toğrı kişî*

⁸¹ Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in şehadetiyle ilgili tenkitli metnini hazırlayıp incelediğimiz bir maktel metninde "Şehr-i Bânû", Kerbelâ hadisesinde Hz. Hüseyin'in yanında olmuş, onun oklarını çıkarmış ve vefatı üzerine üzüntüden hastalanmıştır. (bkz. Erkan, "Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in Hilafet ve Maktellerini Anlatan Manzum Bir Hikâye".)

*Var-idi bir kulu aldı getürdi
'Ömer katına geldi hoş oturdu*

*Didi ki ey şahâbeler ulusu
Baña irişdi bu kuluñ bilisi*

507-509 b.

Hz. Ömer, bu davada Ebû Lü'Lü'nün kölesini haksız bulur. Köle, bu karardan razı olmaz çünkü o aslında bir münafıktır. Bu münafık köle Hz. Ömer'i öldürmeye karar verip bıçağını biletir. Karanlık bir gecede mescitte tek başına gördüğü halifenin göğsüne vurduğu bıçak darbesiyle onu ağır yaralar. Hz. Ömer'in feryadıyla mescide gelen sahabeler hemen halifenin tedavisine bakarlar. Daha sonra durumunun iyi olmadığını gören Müslümanlar, ondan yerine geçecek ismi belirlemesini isterler. Bu kısımda (525-535 b.) şair, sahabelerin ağzından dünyanın faniliğini anlatan nasihat beyitlerine yer vermiştir. Bu tarzda fani hayatın hakikati üzerine kaleme alınmış nasihat dolu beyitler çalışma konumuz olan manzûmelerde de çoklukla karşımıza çıkmaktadır. Bu da öğretmek ve bilgilendirmek niyetiyle kaleme alınan manzûm hikâyelerin yazılış amacına uygun bir durumdur. Bu nasihat beyitlerinden sonra Hz. Ömer; Hz. Osman ve Hz. Ali'den birini yerine tayin etmek istediğini sahabeler söyler. Daha sonra ikisine de ileride yaşayabilecekleri sıkıntıları nazara alarak halifelik için - kişiye özel- bazı öğütler verir:

*Bunu deyüp yüzün 'Oşmân'a döndi
İşit ne söylerüm deyüp buyurdu*

*Egerçi kim halîfe sen olasın
Hışımlaruña yiglik virmeyesin*

*Ümeyye aşlına yiglik virürseñ
Oları yigregüben gönderürseñ*

*Ziyân idersüñ anı şöyle bilgil
Peşimân olasın hele şakıngıl*

*Pes andan yüzünü 'Alî'ye döndi
Naşihat idüp aña şöyle didi*

*Eger halîfe sen olasın ey yâr
Hışımlaruña yiglik virme zinhâr*

*Virürseñ ger ziyâna uğrayasın
Peşimân olasın şoñra dönesin*

545-551 b.

Bu nasihatlerin devamında Hz. Ömer, kendi vasiyetini de tüm Müslümanlara bildirir. Halife mezkûr vasiyetinde selefi gibi Hz. Peygamber'in yanına defnolunmak istemektedir. Buna da muvaffak olur zira manzûmedeki olağanüstülüklerden biri olan Hz. Peygamber'in kabrinden “*Dostumu getirin!*” demesi Hz. Ebû Bekir manzûmesinde olduğu gibi Hz. Ömer hikâyesinde de birebir karşımıza çıkar.⁸² Manzûmeye göre Hz. Ömer'in ölümü, yaralı haliyle namaz kılmak için ayağa kalktığına dikişlerini patlaması üzerine durumu kötüleşmesi sonucu gerçekleşmiştir.

4.3.3.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği: Hz. Ömer'in vefatı Ebû Lü'lü'nün kölesi tarafından değil bizzat bu isim tarafından gerçekleştirilmiştir. İranlı bir Mecûsî olan Ebû Lü'lü' Fîrûz en-Nihâvendî, Muğîre b. Şu'be'nin Basra valisi iken satın aldığı bir köledir. Kaynaklarda son derece sinsi ve kindar birisi olarak anlatılan Ebû Lü'lü', Medine'ye getirilen her esirle ilk fırsatta görüşerek onları Araplara karşı kıskırttığı nakledir. Hatta Nihâvend Savaşı'ndan sonra Medine'ye getirilen esir çocukların başlarını okşayıp ağlamış, “*Ömer benim ciğerimi parçaladı!*” veya “*Araplar benim ciğerimi parçaladı!*” sözleriyle halife ve Araplara karşı olan nefretini dillendirmiştir. Hz. Ömer döneminde, fetih hareketleri çerçevesinde birçok Sâsânî ve Bizans askeri esir edilmiştir. Gittikçe sayıları artan bu askeri esirler, zamanla Medine'nin güvenliğini riske etmeye başlamış, bu durum karşısında halife, Müslüman olmayan Acem kölelerin Medine'ye girmelerini yasaklamıştır. Kûfe valisi Muğîre b. Şu'be es-Sekâfî; süsleme, demircilik ve marangozluk mesleklerinde mahir İranlı kölesi Ebû Lü'lü' Fîrûz en-Nihâvendî'nin Medineli Müslümanlar için faydalı olacağı düşüncesiyle Hz. Ömer'e bir mektup yazmıştır. Bu mektupta onun Medine'ye yerleşmesi için bir izin istemiş, bunun üzerine Hz. Ömer, Fîrûz'a Medine'de çalışma izni vermiştir. Halife de valisinin bu isteğini geri çevirmeyip kalmasına izin vermiştir. Ebû Lü'lü, hacdan yeni gelmiş olan Hz. Ömer'in yanına yaklaşmış efendisi Muğîre'nin kendisinden fazla ücret aldığını söyleyerek bunun azaltılmasını talep etmiştir. Halife onun demircilik, marangozluk ve nakkaşlık yaptığını öğrenince efendisinin kendisinden aldığı ücretin fazla olmadığını söylemiştir. Bunun üzerine Ebû Lü'lü' ertesi gün sabah namazında hançerle Hz. Ömer'i yaralamış ve Müslümanların elinden kurtulamayacağını anlayınca ya intihar etmiş⁸³ veya mescitten çıkıp kaçarken Benî Esed kabilesinden biri onu okla

⁸² Aynı rivayet Şemsüddin Ahmed Efendi'nin mezkûr eserinde de yer almaktadır. Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*, 133.

⁸³ Veysi Turun, “Ehl-i Sünnet ve Şia Kaynaklarına Göre Hz. Ömer Suikastı ve Bazı Şia Kaynakların Ebû Lü'lü' Etrafında Ördüğü Efsaneler”, *Marifetname* 10/2 (31 Aralık 2023), 545; Hacı Ataş, “Hz. Ömer Suikastında Hürmüzân'ın Rolü”, *Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences* 30/15 (2021), 38; Mustafa Fayda, “Ömer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/46.

başından vurmuş bir diğeri de boğazını kesip onu öldürmüştür.⁸⁴ Hz. Ömer, kendisine yapılan bu suikastın kim tarafından yapıldığını Abdullah b. Abbas'tan araştırmasını istemiş, bu hadisenin Muğîre'nin kölesi Fîrûz tarafından gerçekleştirildiğini öğrendikten sonra, Allah'a hamt ederek failin Müslüman olmamasına sevinmiştir.⁸⁵ Üç gün yaralı kalan Hz. Ömer, H XXIII senesinin Zilhicce ayının 26 veya 27'sinde şehit olmuştur. Ebû Lü'Lü, namaza durmuş olan Müslümanlardan Hz. Ömer ile birlikte 13 kişiyi yaralamış, bunlardan 6 veya 7'si şehit olmuştur.⁸⁶

Hz. Ömer suikastı sadece bir kölenin halifeye olan kininin sonucu değildir. Kaynaklara göre Sâsânî devleti ile yapılan Tüster Savaşı'ndan sonra esir edilerek Medine'ye getirilen meşhur İranlı komutan Hürmüzân'ın bu vahim olayda büyük bir etkisi vardır. Zira Hürmüzân'la Ebû Lü'Lü' zaman zaman bir araya gelerek görüştükleri bilinmektedir. İki esir İranlı Halife'nin şehit edilışinden birkaç gün önce görüşmüşler ve suç aleti olan çift başlı hançer yanlarında görülmüştür. Bu Hürmüzân'ı, Hz. Ömer'in katledilmesinde şüpheliler arasına sokmaktadır.⁸⁷ Tarihi kaynaklar göstermektedir ki Ebû Lü'Lü', suikastını seher vaktinde mescitte Hz. Ömer'i tek başına görüp gerçekleştirmemiştir. Fîrûz, cinayeti sabah namazında cemaat içinde gerçekleştirmiştir. Ayrıca manzûm hikâyede Ebû Lü'Lü' nasıl öldüğü anlatılmazken -kaynaklarda yukarıda da bahsedildiği gibi- Hz. Ömer'i yaraladığı gün ya intihar etmiş veya sahabeler tarafından öldürülmüştür.⁸⁸

Son olarak Hz. Ömer, manzûmede olduğu gibi hilafet makamını ne Hz. Osman'a ne de Hz. Ali'ye önermiştir. O, "*Aşere-i Mübeşşere*"den altı kişilik bir şûranın toplanıp üç gün içerisinde aralarından birini halife olarak seçmelerini istemiştir. Hatta oğlu Abdullah'ı da halife seçilmemek şartıyla bu heyete dâhil etmiştir.⁸⁹ Bu heyette "*Hz. Osman, Hz. Ali, Abdurrahman bin Avf, Sa'd bin Ebû Vakkâs, Talha bin Ubeydullah, Zübeyr bin Avvâm*" vardır ve bunlar üç gün içinde bir halife seçmek üzere görevlendirilmişlerdir.⁹⁰

⁸⁴ Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*, 131.

⁸⁵ Dört Büyük Halife kitabına göre yaralı olan Hz. Ömer, ashâbı toplayıp onlara bu işin içinde olup olmadıklarını sormuştur. Onların hayır demeleri üzerine bir Müslüman elinden veya azmettirmesiyle öldürülmediği için Allah'a şükretmiştir. Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*, 131.

⁸⁶ Dört Büyük Halife adlı eserde bu olay "... on kişi yaralandı ve dokuz kişi de bu yaradan öldü." şeklinde geçmektedir. Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*, 131.

⁸⁷ Ataş, "Hz. Ömer Suikastında Hürmüzân'ın Rolü", 36.

⁸⁸ Turun, "Ehl-i Sünnet ve Şia Kaynaklarına Göre Hz. Ömer Suikastı ve Bazı Şia Kaynakların Ebû Lü'lü' Etrafında Ördüğü Efsaneler", 548,550.

⁸⁹ Fayda, "Ömer", 34/46.

⁹⁰ İsmail Yiğit, "Osman", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/438.

4.4. Hilâfet-i Hazret-i 'Osmân Rağıya'llâhu 'anh

Râşit halifelerin üçüncüsü olan Hz. Osman'ın menkıbesinde, Hz. Ömer'in vefatından sonra boş kalan hilafet makamına geçişinden ve devamında gelişen olaylardan bahsedilir.

4.4.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı: Bu bölüm menkıbelerin - Hz. Ömer bölümündeki altı beyitlik kısa giriş kısmı hariç- en kısa bölümüdür. Burada Hz. Ali ve Hz. Osman'a, Amr bin As tarafından Hz. Ömer'in vefatından altı ay sonra halifelik makamına geçmelerinin teklif edilmesiyle hikâye başlar:

*'Ömer dünyâdan itdi irtihâli
Hilâfet yiri kaldı şöyle hâlî*

*Çü müddet altı ay oldu tamâmi
Dirildi pes şahâbe hâş u 'âmî*

*Şahâbe kağısı ilerü geldi
Ki 'Aş'uñ oğlı 'Âmir idi adı*

636-637,640 b.

Hz. Ali, Hz. Osman'ın bu makama geçmesinin daha uygun olacağını belirtir. Hz. Osman da bir Müslüman'ın kendi elinden incinmesi ihtimalinden korktuğu için teklifi reddeder:

*'Alî eydür bulara ey yârenler
Resül'üñ yolına doğrı varanlar*

*Halîfe olmazam ben anı bilüñ
Kabül iderse siz 'Osmân'ı kılıñ*

*Dönüb 'Osmân'a didi ehl-i imân
Aramızda halîfe ol sen ey cân*

*Bu kez 'Osmân dağı hoş söze girdi
Hilâfet itmezem deyü buyurdi*

*Şerî'atde idem şâyed ki noķşân
Ya incine elümden bir Müselmân*

*Gerekmez bu baña bir dağı görüñ
Kime dilerseñüz pes aña virüñ*

654-659 b.

Ertesi gün Hz. Osman yapılan ikinci teklifi kabul ederek İslâm tarihinin üçüncü halifesi olur. Zira hayâ sahibi bu sahabenin İslâm halifeliğini bu kez de reddetmesi durumunda, Resulullâh'ın huzurunda ud çekeceği yani mahcup olacağı sahabelerce ifade edilmiş, Hz. Osman da bu söz üzerine hilafeti kabul etmiştir:

*Egerçi siz hilâfetten geçersiz
Resûlu 'llâh önünde ud çekersiz*

*İşitdi çünkim 'Osmân ibn-i 'Afvân
Çağırup didi kim yâ ehl-i imân*

*Hilâfeti kabûl itdüm bilüñ siz
Ne kim ben dir isem anı kılüñ siz*

671-673 b.

Hilafet makamına geçen Hz. Osman'ın mülayim mizacından istifade eden, künyesi Ebû Abdülmelik Mervân b. el-Hakem b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Ümevî olup ilerleyen süreçte Emevî halifesi ve Mervânî kolunun kurucusu⁹¹ olacak olan Mervân, onun yanına özel kâtibi olarak girmeyi başarmıştır. Manzumeye göre halifenin af ve lütfuna nasıl ulaşacağını Mervân'a öğreten Muaviye'dir. Zira Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer zamanında affedilme talebi reddedilen bu isim, o dönem Şam valisi olan Muaviye aracılığıyla Hz. Osman tarafından bağışlanmış ve bu durum Mervân'ın devlet kademesindeki yükselişinin önünü açmıştır:

*Bu kez çünkim halîfe oldu 'Osmân
Mu 'āvīye'ye beglik virdi ey cān*

*Ki Şām'ıñ begliğini virdi aña
İşit takrîr ideyüm hâli saña*

*Pes ol vaqt Şām'da idi o Mervân
Ne fitne kaynadısar gör o nā-dān*

*Mu 'āvīye katına durdı geldi
Tazarru' idüben o zārī kıldı*

*Mu 'āvīye'ye didi hâli Mervân
'Aceb maqbûl ider mi beni 'Osmân*

*Resûlu 'llâh beni ilden sürübdür
Ebû Bekr'i 'Ömer dağı kovupdur*

*Bu kez 'Osmân'a degdi şimdi fırsat
Buyur bu işde baña hoş naşîhat*

⁹¹ İrfan Aycan, "Mervân I", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/225.

*Mu ‘āvīye didi aña i Mervân
Saña yakın hışımdur çünki ‘Osmân*

*Pes añsuzın sen anuñ öp elini
O demde bağlayup anuñ dilini*

*Seni kovmaz zîrâ kim ol halîmdür
Ki ‘Osmân gönli gâyet de selîmdür*

*Dün ü gün sa ‘y idüben dürişesin
Ola kim hizmetine girişesin*

*Girişib hizmetine hizmet eyle
Be-gâyet hûb hürmet ‘izzet eyle*

*Pes öyle olıcağ sen yir bulasın
Muğarreb oluban anda kalasın*

684-696 b.

Halife tarafından Mervân’ın affedilişi ve devlet kademesinde önemli bir makama getirilişi, Hz. Osman’ın devamındaki manzûm hikâyede de anlatılacağı üzere şehadetini hazırlayan olaylar zincirinin ilk halkası olmuştur.

4.4.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği: Manzûm hikâyede anlatılanın aksine tarihi süreçte iki halife adayına hilafet makamını öneren isim Amr bin As değil Abdurrahman bin Avf’tır. Bizzat Hz. Ömer’in emriyle yeni halife seçimi için kurulan ve Abdurrahman bin Avf’ın da içinde olduğu heyet, manzûmede ifade edildiği gibi halifenin vefatından altı ay sonra değil, halife hayatta iken seçim istişarelerine başlamıştır. Aynı heyet halifenin ölümünden kısa bir süre sonra tekrar toplanıp üç gün süren görüşmelerin ardından dördüncü gün, sabah namazından sonra halife tayin edilen isimle ilgili kararlarını açıklamışlardır.⁹²

Yeni halife Hz. Osman’ın amcası Hakem b. Ebü’l-Âs b. Ümeyye’nin oğlu olan Mervân, Hicretin II. yılında (M 623-624) Mekke’de doğmuştur. Babası Hakem, müşrikken Hz. Peygamber’e karşı düşmanca davranıp ona hareket edenlerle beraber olmuş, Mekke fethinin ardından Müslüman olduğunu belirtse de Müslüman olmadan önceki olumsuz tavırlarına yine devam etmiştir. Hz. Peygamber de onu lânetleyerek aynı tavırları sergileyen ailesiyle birlikte hepsini Tâif’e sürdürmüştür.⁹³ Hz. Ebü

⁹² Yiğit, “Osman”, 33/438.

⁹³ Bazı tarihçiler, Hakem ve ailesinin Tâif’e sürgün olayını kabul ederken Hz. Peygamber’in lanetlemesi meselesine şüpheyle yaklaşmışlardır. Ayrıca aynı tarihçiler, babasının olumsuz davranışları sebebiyle o zamanlar küçük bir çocuk olan Mervân’ın da menfi olarak değerlendirilmesini doğru bulmamışlardır. Yılmaz Çelik, “İlk Dönem İslâm Tarihinde

Bekir ve Hz. Ömer'in, Hakem ve ailesinin Medine'ye geri dönmek için yaptıkları tüm müracaatları reddetmelerine rağmen Hz. Osman, halife olunca bu talebi kabul etmiştir. Hatta onlara çeşitli ihsanlarda bile bulunmuş, o sırada yirmi yaşlarında olan Mervân'ı da kâtipliğe getirmiştir. Bu durum, sahabelerce hoş karşılanmamış, bu sebeple pek çok kişi Hz. Osman'ı bu kararı için eleştirmiştir.⁹⁴ Bununla beraber manzûmenin aksine kaynaklarda Mervân'ın Medine'ye kabul edilmesinde Muaviye'nin bir etkisi veya yönlendirmesi olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur.

4.5. Vefât-ı Hâzret-i 'Osmân Rağıya'llâhu 'anh

Bu manzûm hikâyede Hz. Osman'ın vefatında Mervân'ın önemli bir rolünün olduğu görülmektedir. Zira manzûmeye göre Mervân, Hz. Osman'ın ağzından yazdığı bir mektupla bu halifenin sonunu hazırlamıştır.

4.5.1 Menkıbenin kurgusal anlatımı: Manzûme, Mısır valisini şikâyet için Medine'ye gelen bin kişinin Hz. Osman'la görüşmesiyle başlar. Halife, Mısır halkının isteğini kabul edip mevcut Mısır valisini azlederek yerine Hz. Ebû Bekir'in oğlunu tayin etmiştir:

*Meger kim biñ kişi Mısr'ıñ ilinden
Şikâyet itdiler heb beglerinden*

*İşitdi zulmin anuñ çünki 'Osmân
Hemân Mısr'ıñ begin 'azl itdi ey cân*

*Ebû Bekr oğlunu ol dem kığırdı
O Mısr'ıñ begliğini aña virdi*

707-709 b.

Hz. Osman, Hz. Ebû Bekir'in oğluna görevinde adaletli ve merhametli olması yönünde nasihatler edip Mervân'ın yazdığı valilik beratını da ona teslim ederek Mısır'dan gelen bin kişinin başında onu, yeni görev yerine göndermiştir. Burada Hz. Peygamber hayatta iken Hz. Ebû Bekir'in oğlu ile Mervân arasında gerçekleşen, manzûmede yaşanan olumsuzlukların da bir çeşit sebebi olarak gösterilen bir olaydan bahsedilir. Bu olay, bir meseleden dolayı Hz. Ebû Bekir'in oğlunun Mervân'la tartıştıktan sonra birkaç kişi ile onu dövüp daha sonra da Medine'den sürmeleri hadisesidir:

*Resûlu'llâh zamânında meger kim
O Mervân'ıñ niceydi hâli gör kim*

*Çekişmişdi Ebû Bekr oğlu ile
Dögüşmüşdi bular ikisi bile*

Siyasi Bir Şahsiyet Olarak Mervân b. Hakem", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (31 Mayıs 2020), 79.

⁹⁴ Aycan, "Mervân I", 29/225.

*O Mervân'ı o vaktin dögdilerdi
Medîne'den sürüben kıvdılardı*

735-737 b.

Mervân, bunun intikamını almak için azledilen Mısır valisine Hz. Osman'ın mührüyle mühürlenmiş ayrı bir mektup yazmıştır. Bu mektupta Mervân, halifenin ağzından Mısır valisine Hz. Ebû Bekir'in oğlunu yanına gelince yakalayıp dövmesini, kendisini de valilikten azletmediğini anlatmıştır. Bir haberciye bu mektubu verip göndermiş ama haberci, yolda Mısır askerleri tarafından yakalanmıştır. Bu ulak hemen Hz. Ebû Bekir'in oğlunun huzuruna getirilmiş ve üstü aranınca Mervân'ın yazdığı ama hilafet mühründen dolayı Hz. Osman'a aitmiş zannedilen bir mektup onun üzerinde bulunmuştur. Bu olayın devamında gelişen hadiseler Hz. Osman'ın şehit edilmesine sebep olmuştur. Zaten Hz. Peygamber'i rüyasında gören halife, bu şehadete hazır olup sarayının arka tarafından giren biri tarafından Kur'ân okurken katledilmiştir.⁹⁵

*Meger ki bir gece 'Osmân uyurdu
Düşünde pes Resûlu'llâh'ı gördü*

*Didi 'Osmân'a var kim hazır olgıl
Şabâh bize gelürsin şöyle bilgil*

*Şabâh oldı ve çünkim durdu 'Osmân
Haq'uhn emrine boyun virdi ey cân*

*Duhâ vaktinde iderdi tilâvet
Umardı kim nice olur 'alâmet*

*Sarây ardın daluban gördü anı
Şehîd eylediler ol görklü cânı*

762-766 b.

4.5.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği: Manzûm menkıbede anlatılan ve Hz. Osman'ın şehadetini netice veren mektup olayı hakkında üç farklı görüş vardır. Birincisi, mektubun bir kargaşa ortamı var etmek isteyenler tarafından yazılmış olma ihtimalidir. Hz. Osman'ın özel kâtibi Mervân'ın bu işin içinde olmadığını savunanlar, bu görüşü ileri sürmektedirler. İkinci görüş ise mektubu yazan veya yazdıranın bizzat Mervân olduğunu düşünenlerdir. Bu iddiayı savunanlar, mektubu taşıyan habercinin Hz. Osman veya Mervân'ın kölesi olduğu gerçeğinden hareket etmektedirler. Yine mektuptaki hattın Mervân'a ait olduğuna dair rivayetler de bu fikri güçlendirmektedir. Ayrıca Mervân'ın siyasi hayatı

⁹⁵ Şemsüddin Ahmed Efendi, mezkûr kitabında bu rüya hadisesini anlatırken Allah Resûlü'nün Hz. Osman'a muhasaraya mukabele etmeyip sabretmesini vasiyet ettiğini nakletmektedir. Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*, 197.

boyunca gösterdiği tavırlar, lider durumundaki sahabelere karşı sergilediği tutumlar ve onlara karşı Hz. Osman'ı kışkırtıcı yaklaşımları bu görüşün en önemli delilleri arasında sayılmaktadır. Üçüncü ama oldukça zayıf olan ihtimal de mektupla ilgili rivayetlerin tamamen uydurma olduğu fikridir.⁹⁶

Bu yorumların yanında bazı kaynaklar, Mervân'ın Hz. Osman'ın vefatını netice veren bu olayda hiçbir müdahalesinin olmadığını belirtmektedirler. Zira Mervân, Hz. Osman'ın evi kuşatıldığında onu korumak için cesurca savaşmış ve sonuçta ağır yaralanmıştır. Halifenin öldürülmesini isteyen biri onun için canı bahasına mücadele etmesi hatta ağır bir şekilde yaralanması mantıklı değildir.⁹⁷

4.6. Hilâfet ü Vefât-ı Hâzret-i 'Alî Kerrema'llâhü Veche

Menkıbeler içinde en uzun ikinci hikâyeye olan ve bir maktel özelliği taşıyan bu bölümde, diğer menkıbelere nazaran daha çok olağanüstü durumlardan bahsedilmiştir. Zira bu tarz şiirlerde, "Ehl-i Beyt" sevgisi ile dolu şairler tarafından Hz. Ali'nin daha ayrıcalıklı anlatılması veya onunla ilgili olaylarda birçok olağanüstü halin kurgulanması ve onu diğer halifelerden daha üstün gösterilme çabası, Şia etkisinden kaynaklı beklenen bir durumdur. Zaten mecmuadaki manzûmelerin genelinde Hz. Ali, tarihi gerçeklerin aksine, müdahil olmadığı birçok olayın içine etkili bir karakter olarak dâhil edilmiştir (Örnek için Hz. Ömer'in hilafeti bölümündeki ilk hikâyeye bkz.).

4.6.1. Menkıbenin kurgusal anlatımı: Bu manzûmede şair, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber yanındaki konumunu anlatmak için Hz. Harun ile Hz. Musa'yı örnek vererek şiire giriş yapmıştır. Şaire göre Hz. Musa yanında Hz. Harun ne ise Resulullâh'ın yanında da Hz. Ali öyledir:

*İşitdüh kim Resûlu'llâh ne didi
'Alî'nün haqqına ol ne buyurdi*

*'Alî baña niceyse bilgil ey cân
Ki Hârûn gibidür Mûsâ'ya inan*

783-784 b.

Daha sonra şair, Hz. Âdem'den Hz. İsa'ya kadar Kur'an'da ismi geçen peygamberlerden "Hz. Âdem, Hz. Davud, Hz. İbrahim, Hz. İdris, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Nuh, Hz. Şit, Hz. Yahya ve Hz. Zekeriyya"yı görmek isteyenlerin Hz. Ali'ye bakmaları gerektiğini söylemektedir. Şiirde, Hz. Ali'nin vasıfları sıralandıktan sonra hilafetinin beşinci yılında ölümünü netice veren sürecin anlatımına geçilmiştir:

*Bularuñ kâmusın görmek dilerse
Bu didiklerüme irmek dilerse*

⁹⁶ Çelik, "İlk Dönem İslâm Tarihinde Siyasi Bir Şahsiyet Olarak Mervân b. Hakem", 84.

⁹⁷ Aycan, "Mervân I", 29/225; Çelik, "İlk Dönem İslâm Tarihinde Siyasi Bir Şahsiyet Olarak Mervân b. Hakem", 85.

*Nazar kılsun 'Alî 'ye pes o muṭlak
Ḳamusın görmişe döner muhakḳak* 801-802 b.

*Çün irdi altmış üç yaşa bil anı
İşidürseñ ideyin hoş beyânı*

*Hilâfetde çün oldu beş yıl ey cān
İrişdi bak 'Alî 'ye emr-i Sübhān* 805-806 b.

Burada dikkat çekici taraf ise diğer üç halifede böyle bir girişin yapılmamasıdır. Sadece Hz. Ömer için 6 beyitlik, adaletini nazara veren kısa bir giriş yapılırken Hz. Ali menkıbesinde halifenin peygamberlerin bazı özellikleriyle özdeşleştirilerek de övüldüğü uzun bir medhiye kısmından sonra vefat ve maktel kısmına geçilmiştir. Bu giriş kısmındaki ayrıcalık, şair için Dört Halife'nin sonuncu ismi olan Hz. Ali'nin değerini göstermesi açısından önemlidir.

Menkıbenin bu bölümünde, bir önceki hikâyede Hz. Osman'ın ölümüne sebep olan mektubun sahibi Mervân, tekrar olaya dâhil olur. Hikâyede, Muaviye'nin yanına kaçan Mervân, Hz. Osman'ın şehadetine neden olarak Hz. Ali'yi hedef gösterir. Bunun üzerine Muaviye, yedi kez Hz. Ali ile savaşmış ancak onu bir türlü yenememiştir. Mervân, bu işin savaşla olmayacağını anlayınca bir fitnelik düşünmüş, bir yaşlı kadınla anlaşip onu Muaviye'nin yanına getirerek Hz. Ali'yi ancak bu cadı kadının öldürebileceğine, onu ikna etmiştir. Altın ve gümüş karşılığında bu işe razı olan yaşlı kadın Hz. Ali'yi öldürtmek için zehir sürülmüş bir kılıç hazırlatmıştır. Daha sonra Cemile isimindeki kızını kullanarak katır çobanı olan İbn-i Mülcem'i bu iş için ikna etmiştir.⁹⁸ Koca karının kızıyla evlendireceği vadiyle kandırdığı İbn-i Mülcem, geceleyin mescide gidip namaza duran Hz. Ali'yi zehir sürülü kılıçla ağır yaralamıştır. İbn-i Mülcem'in yaptığı bu hainliği gören sahabeler, onu öldürdükten sonra Hz. Ali'yi alıp evine götürmüşler ve durumu ağır olan halife orada şehit olmuştur.

Aslında Hz. Ali, bu suikastı beklemektedir zira bir gece düşünde gördüğü Hz. Peygamber onu da Hz. Osman gibi yanına çağırmıştır:

*Meger bir gice düşde 'Alî ey cān
Resûl'i görübeni oldu şādān*

⁹⁸ Dört Büyük Halife kitabında Şemsüddin Ahmed Efendi, Hz. Ali'nin kendisini şehit eden İbn-i Mülcem'le o çocukken Kûfe mescidinde konuştuğunu söylemiştir. Hatta bu zat Hz. Ali'nin hizmetinde onun bineğinin ipini tutarken Hz. Peygamber İbn-i Mülcem'e Hz. Ali'yi öldüreceğini haber vermiş, bu haber üzerine de İbn-i Mülcem Hz. Ali'den kendisini öldürmesini istemiştir. Şemsüddin Ahmed Efendi, *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*, 319,329-330.

*Resûlu'llâh 'Alî'ye didi anda
Yakında gelisersin sen de bunda*

*'Alî çünkim bu düşü görmüş-idi
Beğâya gitmegine irmiş-idi*

864-866 b.

Bu rüya üzerine halife, bir sabah oğulları Hasan ve Hüseyin'i yanına çağırıp ölünce kendisini yıkayıp kefenlemelerini, namazını kılıp cenazesinin başında beklemelerini vasiyet etmiştir. Vasiyetinin devamında siyah çar örtülü bir deve ile birisinin geleceğini, cenazesini deveye yükleyip alıp gideceğini, şehrin çıkışına kadar onunla beraber gitmelerini sonra ise ondan ayrılmalarını tembih etmiştir. Hz. Ali, evinde son nefesini verince oğulları babalarının vasiyeti gereği onun dediği her şeyi yerine getirirler ama babasının cenazesini deve üzerinde alıp götürün bu gizemli adamdan, şehrin dışına çıktıkları zaman merak edip yüzünü açmasını isterler. Adam yüzünü açınca cenazeyi alarak deveye koyan, daha sonra onu alıp şehrin dışına götürün kişinin aslında babaları Hz. Ali olduğunu görürler. Şiirin bu bölümünde şair, okuyucuyu hem hüzne hem de meraka sevk eden birçok olaya vermişse de menkıbenin sonunda Hz. Ali'nin mezarı için bir rivayetten bahsetmiştir:

*Ve lâkin ba'z-ı yirlerde dinildi
Ki cāmi' havlesinde defn idildi*

922 b.

4.6.2. Menkıbedeki olayın tarihsel gerçekliği: Manzûmede Hz. Ali'nin vefatındaki Mervân ve Muaviye'ye biçilen roller tarihi kaynaklarla örtüşmemektedir. Zira ne Hz. Osman'ın vefatından sonra Hz. Ali'nin halifelikliğini ona biat etmeyecek kadar kabul etmeyen Mervân⁹⁹ ne de onunla hilafet mücadelesi yapan Muaviye Hz. Ali'nin şehadetinde şiirde anlatıldığı gibi intikam dolu bir tavır takınmışlardır. Muaviye'ye yenmek için hazırladığı 40.000 kişilik ordusuyla meşgul olan Hz. Ali, bu iki ismin yönlendirmesiyle hareket eden biri tarafından değil, Küfe'deyken onu öldürmek için fırsat kollayan Hâricî Abdurrahman bin Mülcem tarafından zehirli bir hançerle sabah namazında yaralanmış, bu yaranın etkisiyle iki gün sonra H 19 veya 21 Ramazan 40'ta (M 26 veya 28 Ocak 661) 63 yaşında iken vefat etmiştir.¹⁰⁰ Bununla beraber Yezid'in babası Muaviye ile aynı soydan gelen Mervân'ın öncelikle halifeliği bırakmaya zorlanan ve şüpheli bir zehirlenme sonucu şehit olduğu kabul edilen Hz. Hasan'ın ve Kerbelâ'da hunharca öldürülen Hz. Hüseyin'in trajik sonlarıyla irtibatla görülmeleri¹⁰¹ sebebiyle bu iki isim gerek Sünni gerekse Şii şairlerin

⁹⁹ Aycan, "Mervân I", 29/225.

¹⁰⁰ Fırlah, "Ali", 2/374.

¹⁰¹ Erkan, "Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in Hilafet ve Maktellerini Anlatan Manzum Bir Hikâye".

manzûm eserlerinde, çoğunlukla olumsuz çağrışımlarla anılmaları beklenen bir durumdur.

Menkıbenin sonunda Hz. Ali'nin mezarı için “bir cami havlesinde (çevresinde)” olduğu söylenmişse de bu yerin nere olduğuyla ilgili bir isim zikredilmemiştir. Kaynaklarda Hz. Ali'nin mezarı için “*Meşhed-i İmâm Ali*”, “*Ravzatü'l-Haydariyye*” ve “*Ravzatü'l-Mukaddese*” gibi farklı tabirler kullanılır ancak H 40 (M 661) yılında şehit edilen Hz. Ali'nin nereye defnedildiği hakkında kesin bir bilgi yer almamaktadır. Bunda halifenin na'şına ve mezarına, Muaviye taraftarlarının zarar verme ihtimali sebep olmuş ve bu kaygı nedeniyle halktan yeri gizlenmiştir. Halifenin halktan gizlenen kabri, Abbasiler zamanında hem şehit edildiği Kûfe Mescidi çevresinde hem de Kûfe'yi Fırat ırmağının sel taşkınlarından koruyan setlerin altında aranmıştır. Ancak daha sonra yapılan araştırmalar neticesinde kabrin Kûfe'de (bugünkü Necef'te) olduğu kanaati kuvvet kazanmıştır.¹⁰²

Sonuç olarak bu manzume, mecmuanın son bölümü olmanın yanında diğer üç halifeye göre kahramanın daha çok övülüp daha fazla özelliklerinin nazara verildiği bir kısımdır. Bunu, Müslüman Türklerde “Ehl-i Beyt” sevgisinin şiire açık bir yansıması olarak kabul etmek mümkündür.

4.7. Menkıbelerde Muhteva İle İlgili Bazı Hususiyetler

Müellifi belli olmayan mezkûr manzûm hikâyeler, bilhassa yazıldığı yüzyıl ve coğrafya ile ilgili birçok motif ve unsuru kendi içinde barındırmaktadır. Özellikle Hz. Hüseyin'in Şehr-i Bânû ile evliliği münasebetiyle verilen düğün yemeği mahalli unsurlar açısından son derece zengindir. Zira hazırlanan yemekler, bu yemeklerin hazırlandığı veya sunulduğu araç ve gereçler, manzûmelerin yazıldığı dönemdeki yemek kültürünü yansıtmaktadır.

4.7.1. Hz. Hüseyin'in düğünündeki mahalli unsurlar

Menkıbelerde Hz. Hüseyin'in Şehr-i Bânû ile düğünün anlatıldığı bölüm, muhtevayı yansıtmak üzere bir coşku içinde kaleme alınmıştır. Sanki hüznün hâkim olduğu mezkûr hikâyelere bu coşkulu anlatımla bir ara verilmiştir. Yezid'in Hz. Hüseyin'in Şehr-i Bânû ile evlenmesinden duyduğu kin ve hasetlik bir kenara bırakılarak düğünün anlatımına geçilmiştir:

Hasûduñ zât u işi hem oñmaz
Hasûd olan kişi 'ömrine gülmez

¹⁰² Fığlalı, “Ali”, 2/374; Abdüsselam Uluçam, “Meşhed-i Ali”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/365.

*Bu yañada 'aceb iş işlediler
Hüseyn'üñ düğünine başladılar* 471-472 b.

Peygamber torununa yakışacak düğün şer'i kurallara uygun olması gerekir. Bu sebeple düğünde saz çalınmamıştır:

*Ki toy u düğüne kıldılar āğāz
Ve illā çalmadılar anda hīç sāz* 473 b.

Düğünün öncesinde yemeklerin ana malzemesi olan et için davarlar ve koyunlar getirilip kesilmiştir:

*Davarlar u koyunlar her neyise
O düğün harcına ne yarar-ise*

*Getürdiler yüz[mey]e her bacağından
Geçirdiler anı bir bir bıçağdan* 474-475 b.

Düğün yemeklerin hazırlanması ve sunumu için kazandan helkeye, çanakdan tepsiyeye, siniden kevgir ve yahnikeşe kadar birçok mutfak aleti temin edilmiştir:

*Çanaklar tepsiler ulu kazanlar
Şahanlar helkeler key hoş düzenler*

*Siniler çömçe kefgir yahni-keşler
Düzüp başardılar her dürlü işler* 476-477 b.

Şiirde, düğüne katılanlara ikram için hazırlanan ve birçok yemek ve tatlıdan oluşan düğün menüsü şu şekildedir: “Zerde pirinç, ekşi aş, Firengi kalye, Rumi kavurma, Moğali yahni, Türkî çevirme, piyaz, kebab, şehri büryan, hitab köftesi, mantular, tatlı çarhta saraylı samsalar, pişmiş buğra reşide ve cevizlerle dolu helva”.

*Eyü zerde pirinc dāne ek(i)şi
Mücellā vü zarif [ü] hūb yahşi*

*Firengi kalye vü Rūmī kavurma
Moğalī yahniler Türkî çevirme*

*Piyāz-ile kebāb [u] şehri büryān
Hiṭāb köfteler ü mantular ey cān*

*Sarāylı şamşalar şirīn çarhta
Daḥi buğra reşide cümle puhte* 478-481 b.

Şair, bu düğünde genel olarak sofraları özel olarak da helvaları tasvir ederken bunları İsrailoğullarına çölde indirilen “menn (helva) ve selvâ (bildircin)”ya benzetmektedir:

*Ve hem gevzileler tolıbd[ı] helvâ
Zihî hoş ma`ide ol menne selvâ* 482 b.

Bu kadar çeşitli ve mükellef hazırlanan bir sofraya zengininden yoksuluna tüm Medine halkı gelmiş doyana kadar yemişlerdir. Artanı ise ya davet edilen halk evine götürmüş ya da yoksullar yağma etmiştir:

*Kazanlar tolu tolu bişdi ol dem
Aña etrâf halk[ı] üşdi ol dem*

*Ulu toy oldı doydı cümle `âlem
Yemekden tohma oldı ba`z-ı âdem*

*Ne kim anda var-ise bay [u] yohsul
Doyup götürmege olmışdı meşgûl*

*Nice cehd idüp aldılarsa kaldı
Kalanı yohsula taraşa kıldı* 483-486 b.

Bu düğünde ikram edilen yemekler hiç zayi olmamış, insanlardan geri kalanlar gökte kuşlara yerde de köpeklere nasip olmuştur:

*Şehirde kocalar aldı yigitler
Havâda kuşlar u yirlerde itler* 487 b.

İnsanlar bu düğünde o kadar doymuşlardır ki ete bakmamış ekmek yemeği de bırakmışlardır. Helvaların da tadına bakan misafirler, düğünün sonunda böyle güzel bir düğün yemeği tertip ettiği için Hz. Hüseyin’e çok iltifat etmişlerdir:

*Ete bakmadı etmegi bıraktı
Çün ol helvâlaruñ çoğına bakdı*

*Zihî toy oldı anda zihî ni`met
Hüseyin’e kıldılar gâyet de rağbet* 488-489 b.

4.7.2. Menkıbelerdeki nasihatler

Şair menkıbelerde bazen bir halifenin ağzından üçüncü kişi anlatımıyla bazen de kendi ağzından birinci kişi anlatımıyla okuyucuya nasihatlerde bulunur. Bu nasihatler ağırlıklı olarak dünyanın faniliği üzerine söylenmişse de Hz. Ebû Bekir’in sahabelere nasihati gibi orduyu cihada teşvik için söylenmiş cesaretlendirici nasihatlere de metinde yer verilmiştir. Bu sebeple menkıbelerdeki nasihatlerin muhtevası ve ne

maksatla söylendiğinin tam olarak ortaya konulabilmesi için her halifeye ait nasihat ayrı ayrı ele alınmıştır.

Nasihatler menkıbelerin genelinde yeri geldikçe beyit beyit ifade edilse de dört yerde bir bütünlük içerecek şekilde kaleme alınmıştır. Bunlardan ilki Hz. Ebû Bekir'in hilafetinin ilk yıllarında, mürtetlerle mücadelesini anlatan manzûm hikâyede karşımıza çıkar. Burada 24-34. beyitler arasında dinde başlayan mürtet hareketinin önünü almak isteyen halife, hilafet makamına geçer geçmez minbere çıkıp sahabeye önce dünyanın faniliğini anlattığı, sonra da onları cihat için cesaretlendirdiği nasihat dolu hutbesine geçer:

*Duruban Bû Bekr minbere çıkdı
Hak'a hamd itdi ve cânları yakdı*

*Pes andan şoñra du 'ā kıldı Resûl
Nebiler serveri o pāk uşûl*

*Dağı andan didi kim ey yârenler
Hak' uñ yolına şıdık-ile girenler*

*Bu dünyâyı bilürsüz çün fenâdur
Bunuñ rahâtları renc ü 'anâdur*

*Ki cümle enbiyâlar geldi geçdi
Vefâ bulmadı bunda kandı geçdi*

*Olara kalmadı çünkim bu vîrân
Bize da kalmayısardur i yârân*

*Huşuşan kim Nebî'müz rihlet itdi
Bize dîn yolını bildürdi girdi*

*Dün ü gün dîn yolına dürişelüm
Münâfiklar ile el uruşalum*

*Aña mürted olanları kıralum
Olaruñ cümle kıdını görelüm*

*Didi bugün yarağ edüp çıkın siz
Ki mürted olanı oda yakın siz*

*Velî korkmañ sizüñledür Yaradan
Nite korqa esed şol kurbagadan*

24-34 b.

Bu nasihatte bilhassa son beyitte İslâm askerinin aslana (esede) mürtetlerin ise kurbağaya benzetilmesi ilginçtir. Zira aslan ne kadar cesursa kurbağa da o kadar ürkek ve korkaktır.

Hız. Ömer'in defninden sonra şairin dünyanın faniliğine dair yazdığı nasihat, menkıbeler içindeki en uzun nasihattir. Şair bu beyitlerde okuyucuya dünyanın nakşına aldanmamasını, onun çok hileci (mekkâr) olduğu için tövbe kılıcını elden asla bırakmamasını öğütler zira kişiye son pişmanlığı fayda vermez:

*'Acebdür âdeti şehâ bu dehrüñ
Şaķın aldanma nakşına bu şehrüñ*

*Beķası yokdur anuñ bil fenâdur
Ķamu lezzetleri bir renc 'anâdur*

*Nice begler olurken geldi geçdi
Bu fânide konuban cümle göçdi*

*Sürülüp gitdiler cümle perîşân
Bulamayup ecel derdine dermân*

*Bu bir mekkârdur ki key şaķıñgıl
Dem-â-dem tevbe kılıcın taķıñgıl*

*Sözüm budur saña bilgil sen [i] yâr
Ne iş işler-iseñ añ kim ölüm var*

*Ķazanup ya 'nî bu mâ[lı] n'idersiñ
Çü mâlik bunda Ķalursın gidersiñ*

*Alup gideceğüñ bir pâre bezdür
Bu sözi añla kim gerekli sözdür*

*Niceler varuban Ķabrinde gülmez
Kişiyе soñ peşimân aşşı kılmaz*

598-606 b.

Şaire göre eğer insan ahiretteki halini bilseydi bir fırsat zamanı olan dünya hayatının kıymetini bilir, Allah'ın emrini tutmayı da terk etmez:

*Eger andağı hâlüñi bileydüñ
Bu dünyâda yanuban[ı] yakıldıñ*

*Ki fırsat demini fevt itmeyeydüñ
Ķaķ'uñ buyruğını terk itmeyeydüñ*

607-608 b.

Bundan sonra nasihatlerini sıralayan şair, Hak yoluna giren kişinin hem dünyada mesrur hem de ahiret memnun olacağını belirtir. Buna karşın kim bu yolun dışına çıkarsa öbür âlemde yeri cehennem olacak ve başı belalarla dolu olacaktır:

*Şu kim hoş vech-ile kılmur mürevvet
'İvaz-ı Hağ'dan aña oldu fütüvvet*

*Şu kim nefis hevâsın bunda kıldı
Anı Hağ gün gibi tâbende kıldı*

*Şu kim havf-ile terk itdi vebâli
Feleklerden mağâmı oldu 'âlî*

*Şu kim şehvet[i] terk itdi tamâmi
Yarın Firdevs'den a'lâdur mağâmı*

*Şu kim ol virmedi nefse murâdı
Yazıldı evliyâ silkinde adı*

*Şu kim Hağ korkusunu eyledi yâd
Dü-'âlemden harâbî oldu âbâd*

*Şu kim nefsün hevâsın eyledi hâk
Hudâ hâkını itdi gevher-i pâk*

*Şu kim girdi hağkî lezzetine
Olar garğ oldu Hağ'uñ rahmetine*

*Şu kim bunda giriftâr-ı hevâdur
Kıyâmetde sezâdâr-ı belâdur*

*Şu kim imândan 'âriyyet ola yâr
Maşîridür cehennem hâşılı nâr*

*Çü dünyâda 'azîzüm mübtelâsın
Şavâb oldur ki hağkından gelesin*

*Fedâ kıl cismi terk it cânuñ için
Ki giryân it o çoğ 'işyânuñ için*

*Bu dünyâ zevkine gel olma kâni'
Ki dünyâ hubbudur 'uqbâya mâni'*

*Olur lutfunda anuñ kahr-ı pinhân
Bulur yoğdan da cânlar cân cânân*

*Geçürem gaflet-ile 'ömri bir dem
Ki seyrenğahuñ ola her dü- 'âlem*

*Bilürsün ol durur ehl-i sa 'âdet
Ki çok ola günâhdan anda tâ 'at*

*Niçün gâfilsün ölüm gelmesinden
Kamu a 'zâ 'amelden kalmasından*

609-625 b.

Allah'ın kulu olan biri dünyanın geçiciliğini görmeli ve kendine gelmelidir. Eğer gaflette olursa tamuya gidecektir ve orada zebanilerin elinden zakkumu yiyip hamim (kaynar su) içecektir:

*Uzak olmayası ya baneneñ var
Kulusuñ tamğa ol sulţānuñ var*

*Bilürsün kim o cümle enbiyâlar
Gelüben geçdi nice evliyâlar*

*Bular aldanmadı diyâyā [ey] cân
Nice bir aldanursun sen de uyan*

*Bular yetmez mi saña 'ibret için
Yaşadugunca olduñ katı azğun*

*İgen gâfil yürümege ölürsün
Kamu itdüklerüñ bir bir bulursun*

*Añar mısın kıyâmet gününü hey
Günâhuñ çok olursa diyesin vay*

*Zebâniler ölüni yağlayalar
Cehennem odlarına dāğlayalara*

*Yidüreler sana zaqqümü anda
İçüreler hamîmi bil şamuda*

626-633 b.

Bu kötü sondan kurtulmanın yolu gerçek Müslüman olmaktır. Onun şartı da Allah'tan korkmaktır:

*Niçün korkmazsın Allāh 'dan i nādān
Ki Hağ 'dan korkmayan olmaz Müselmān*

*Müselmân ol Müselmân ol Müselmân
Müselmân olmıyan çoruñmaz [i] cân*

634-635 b.

Bu nasihat manzûmelerde yer alan en uzun nasihattir. Onu Hz. Osman'ın Mısır valisi olarak atadığı Muhammed bin Ebû Bekir'e söylediği nasihat takip eder. Hz. Ömer hikâyesindeki öğüt kısmı otuz sekiz beyitken bu bölüm on beş beyittir. Hz. Ali manzumesinde bu sayı on birken Hz. Ebû Bekir'de ise dokuzdur. Hz. Osman, Muhammed'e Mısır valisiyken adaletten ve halka merhametli olmaktan ayrılmamasını tembih eder. Bunu da şeriat kurallarını uygulayarak yapmasını söyler zira bunun ahirette hesabının zor olacağını ona hatırlatır:

*Resûl'ün şer'i üzre eyle düriş
Dün ü gün dîni ihyâ eyle iriş*

*Bu dîn yolunda olgûl şöyle kâ'im
Gice gündüz ibâdet eyle dâ'im*

*Zîrâ dünyâ giçer âhîr ölüm var
Her işüñ aña göre eyle izhâr*

*Gücüñ yitdükçe def' eyle belâyı
Esirge göricek her mübtelâyı*

*Ğazab şehvet belâsından emîn ol
Zul(ü)m kılma o yirlerde emîn ol*

*Kerem kıl eyelügi key 'adl u dâd it
Hem ilde eyelüge resm-i nihâd it*

*İlâ 'adl eyle kim 'adlün şorarlar
Çamudan öñdin ol fi'lün şorarlar*

*Şu kim zulm ıssıdur kılma muçarreb
Anuñ zulmüne olursın mu 'azzeb*

*Eger māl hâşıl iderüm saña dir
Vebâli saña kalur māl olur yir*

*Fesâd idenler ile olma hem dem
Fesâda çok varubdur anda âdem*

*Eyü dirlikleri sen ihtiyâr it
Eyü ol eyelügi sen saña yâr it*

*Götürgil zulmet-i bid'at cefâyı
Yetürgil halka cûd-ile vefâyı*

*Dirilmek âhîridür çünkü ölmek
Niye aşşı ider yavuz dirilmek*

*Gözet kim senden öñdin işbu 'âlem
Ne begler kanın içmişdür dem-â-dem*

*Nice devletlü begler yutdı eflāk
Nice sultānları öğüttdi bu hāk*

*Bular yetmez mi 'ibret kıl tedebbür
Her işüñ şoñunu eyle tefekkür*

714-729 b.

Menkıbelerdeki son nasihat ise Hz. Ali bölümünde, okuyuculara söylenen öğütlerdir. Bu öğütler, halifenin hilafet makamına geçtiği zamanda, dünyanın ve dünyevi makamların geçiciliği üzerine söylenmiş sözlerdir. Burada şair, Hz. Ali'nin halifelik dönemini mücadele içinde geçirdiğini bildiği için bu beyitlerde, okuyucuyu hilafet makamına çıkmış bir zatın sevinçli halinden uzaklaştırıp âdeta bu halifenin ciğer yakıcı vefatına hazırlamak maksadıyla onların nazarlarını dünyanın geçiciliğine hatırlatan hüznün ve nasihat dolu sözlere yer vermiştir. Bu bölüm nasihatlerin uzunluğu açısından en kısa bölümdür. Toplam 11 beyitten meydana gelmektedir:

*Hemān kim gölgeye kişi oturdı
Biraz diñlenüben girü[ye] durdı*

*Çü bir sâ'at için aldanma ey yār
Dün ü gün ta'āt eyle sen dürüş yār*

*Dağı deryā durur dünyā mişâlde
Gemiye binüben yürürsün anda*

*Kimi 'ömrüñ durur bilgil sen anda
Gemiye binüben yürürsün anda*

*Ecel yili irer bir gün nigāhī
Kimi[ni] ğark ider kılırsun ānī*

*Eger bahrī degülseñ boğulursun
Gemüñ [de] ğark olur sen boğulursun*

*Ve ger var-ise hoş senüñ kemâlüñ
Meded irüşüben dutalar elüñ*

*Şolar kim işlemedi tayyibâti
Olari ğarķ idiser seyvi 'âtı*

*Gel imdi kıl 'amel dürüş sen ey yâr
Bu dehrüñ nefesine aldanma zinhâr*

*Ķo bu fânîyi sen dut ol beķâyı
Dürüş ma 'mür idegör sen beķâyı*

*Yedürürseñ bugün sen ni 'metüñi
'İmâret eylesin cennetüñi*

808-818 b.

Elbette ki insanları eğitmek, onları ahlaklı olarak yetiştirmek amacıyla yazılan dini içerikli manzûm hikâyelerin nasihatlerle dolu olması bu tarz eserlerden beklenen bir şeydir. Zaten çalışma konumuz olan menkıbelerde nasihat bölümleri sadece yukarıdaki beyitlerden meydana gelmemektedir. Şair, birçok yerde bir veya birkaç beyitten müteşekkil nasihatler de vermiştir. Buna Hz. Ömer'in halifelik için düşündüğü iki isim olan Hz. Osman ve Hz. Ali'ye verdiği nasihatler örnek olarak gösterilebilir:

*Bunu deyüp yüzün 'Oşmân'a döndi
İşit ne söylerüm deyüp buyurdu*

*Egerçi kim halîfe sen olasın
Hışımlaruña yiglik virmeysin*

*Ümeyye aşlına yiglik virürseñ
Olari yigregüben gönderürseñ*

*Ziyân idersüñ anı şöyle bilgil
Peşîmân olasın hele şakıñıl*

*Pes andan yüzünü 'Alî'ye döndi
Naşîhat idüp aña şöyle didi*

*Eger halîfe sen olasın ey yâr
Hışımlaruña yiglik virme zinhâr*

*Virürseñ ger ziyâna uğrayasın
Peşîmân olasın şoñra dönesin*

*Egerçi hoş naşihat kıldı ey yâr
Yarasından kılırdı dem-be-dem zâr* 545-552 b.

4.7.3. Menkıbelerdeki rüya motifi ve vasiyetler

Edebiyatımızda şairler rüya motifine, yazdıkları eserin kurgu yönünü zenginleştirmede ve telif ettikleri manzûmenin sanatsal değerini arttırma noktasında önemli işlevler yüklemişlerdir. Özellikle rüyanın gelecekteki olaylardan haber vermek veya kahramana rehberlik etmek işlevi, kurgulanan olayın akışını yönlendiren, İlahi bir müdahale ile emir ve isteklerin kahramana iletilmesini sağlayan olağanüstü bir durumun şiiire dâhil olmasını sağlamaktadır.¹⁰³

Menkıbelerde de iki halifenin şehadetinde, gördükleri düş etkili olmuştur. Bunlar Hz. Osman ile Hz. Ali'dir. Hz. Osman, düşünde Hz. Peygamberi görmüş ve Allah Resulü ona hazır olmasını sabah yanına geleceğini söylemiştir. Kuşatma altında olan halife, bunu öleceğine işaret olarak kabul etmiştir:

*Meger ki bir gice 'Osmân uyurdu
Düşünde pes Resûlu 'llâh' ı gördü*

*Didi 'Osmân'a var kim hazır olğul
Şabâh bize gelürsin şöyle bilgil* 762-763 b.

Bu rüyanın sabahında, sarayın arka duvarını yıkıp içeri giren biri tarafından Hz. Osman şehit edilmiştir:

*Şabâh oldu ve çünkim durdu 'Osmân
Hağ'uñ emrine boyun virdi ey cân*

*Duhâ vaktinde iderdi tilâvet
Umardı kim nice olur 'alâmet*

*Sarây ardın daluban gördü anı
Şehîd eylediler ol görklü cânı* 764-766 b.

Hz. Ali de aynı şekilde Hz. peygamberi görmüş ve ona da Resulullâh yakında kendisine kavuşacağını söylemiştir:

*Meger bir gice düşde 'Alî ey cân
Resûl'i görübeni oldu şadân*

*Resûlu 'llâh 'Alî'ye didi anda
Yakında gelisersin sen de bunda*

¹⁰³ Fatma Yıldırım, "İslamî Destanların Rüya Motifi Bağlamında Geçiş Dönemleri - Transitional Periods Of Islamic Epics In The Context Of Dream Pattern", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi - The Journal of International Social Research* 9/46 (2016), 159.

'Alî çünkü bu düşü görmüş-idi
Beķāya gitmegine irmiş-idi

864-866 b.

Büyük bir kargaşa zamanında hilafet vazifesini yürüten Hz. Ali, İbn-i Mülcem adlı bir harici tarafından şehit edilmiştir. Menkıbelerdeki bu iki rüya; veliler ve gönlü temiz inançlı kişiler tarafından görüldüğüne inanılan, müjdelemek yanında korkutmak, uyarmak ve haber vermek gibi işlevleri olan Rahmani bir rüya¹⁰⁴ özelliği göstermektedir.

“Vasiyyet” kavramı ise fıkhıta, “kişinin malını ölüm sonrasına bağlayarak bir şahsa veya bir kuruma, hayır için bağış yoluyla temlik etmesi”ne denirken “vesâyet” “bir başkasından ölüm sonrasında bir şeyin yapılmasını istemek” anlamına gelmektedir.¹⁰⁵ Menkıbelerde Hz. Osman hariç diğer üç halifenin bazı vasiyetlerde bulduklarını görmekteyiz. Ancak menkıbelerdeki bu vasiyetlerden, halifelerin sahabelerden veya yakınlarından öldükten sonra yapılmasını istedikleri şeyler kastedilmektedir. Bu üç halifeden Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Hz. Peygamber’in yanına defnedilmeyi vasıte etmiştir. Bu iki halifenin öldükten sonra sahabelerden yapmalarını istediği vasiyetlerin tamamı şu şekildedir:

Tablo 2 İki halifenin vasiyetinin karşılaştırılması

Hız. Ebû Bekir'in Vasiyeti 138-142 b.	Hız. Ömer'in Vasiyeti 554-561 b.
Dağı çünkü namâzumı kılasız Cenâzem ravza önünde koyasız	Didi şol vaqt ki ben ölem gelesiz Yuyubanı namâzumı kılasız
İleri varasız biriñüz anda Diyesiz yâ Resûlu'llâh ki bunda	Cenâzem götürüp ravzaya varuñ Kapunuñ taşrasında şöyle duruñ
Getürdük şol eri kim yoldaşındı Mağarada bile hem hâldaşındı	Birüñüz ilerü kapuya varsun O ravza kapusunda şöyle dursun
Eger isterse emr idüb beni siz İçerü koyuban defn eylesesiz	Deyüñ kim ey Resûl ol hâldaşuñı Şu dîni zâhir iden yoldaşuñı
Eger istemez ise beni ol Hân Baķı'a iletüp defneyleñ ey cân	Dilersen hoş katında defn idelüm Dilemezsen götürülüm gidelüm
...	Bunu söyleyübeni sonra duruñ Kabûl itmes-ise pes girü dönüñ
...	Cenâzemi pes anda götürsesiz Baķı'a iletüben defn idesiz

¹⁰⁴ Mehmet Emin Bars, “Türk Kültüründe Rüya ve Battal Gazi Destanı'nda İşlevleri”, *International Journal of Language Academy* 3/6 (01 Ocak 2015), 84.

¹⁰⁵ Abdüsselam Arı, “Vasiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/552.

İki halifenin vasiyetlerinde bazı farklılıklar da vardır. Örneğin Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e halifelikle ilgili birkaç nasihat edip ona vasiyetini açıklar. Halifenin, vasiyeti ise öldükten sonra evindeki eski kilimiyle kefenlenme isteğidir:

*Ki bir eski kilimüm var anı sen
Benüm-çün ol kilimi eyle kefen*

*Ki zîrâ ben giyerdüm anı ânda
Bu dîn yoluna girdüğüm zamânda*

*Günâhum çokluğ-ıçün ağlar-idüm
Yüregüm derd odına tãğlar-idüm*

*Gözümüñ yaşları kilimde çokdur
Baña Hağ hazretinden ol tanıkdur*

*Kefen edüñ bu kilimi baña siz
Ki hoşnud idesiz anda beni siz*

133-137 b.

Hz. Ali ise oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin'den, öldükten sonra yapmalarını istediği esrarengiz bir olayı vasiyet etmiştir. Bu vasiyetinde Hz. Ali, cenazesini kara çar örtülü bir adam tarafından alınıp deve üstüne konularak defnedilmek için şehrin dışına çıkarılacağını söylemiştir. Bu vasiyetinde halife, evlatlarının o gizemli zata engel olmalarını, aksine yardım etmelerini tembih eder:

*Şu vaktin kim ölem beni yuyasız
Kefenleyüp namâzumı kılasız*

*Cenâzemi koyasız benüm evde
Oturup bekleyesiz hem yanumda*

*Gice olucağız bir kişi gele
Siyâh çâr örtünüp bir deve-ile*

*Cenâzem viresiz siz ol yigide
Deveye berkidüp ol ala gide*

*Beni koyup deveye bile gide
Söylemeyüp ol ki devesin yide*

*Bele gidesüñüz anuñ yanınca
Beni şehriñ ucuna iletince*

*Dönüp andan girü gelin siz ey cān
Haq'ũñ emri budur olmañ perĩşān*

870-876 b.

Her üç halifenin vasiyetlerindeki ortak tek nokta vasiyetin öncesi veya sonrasındaki olağanüstü durumlardır. Zira Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in vasiyetlerinde Resulullâh'ın kabrinin yanına defnedilmelerinin şartı Allah Resûlü'nün onları kabul ettiğini söylemesidir. Bu şartı vasiyetlerine bizzat halifeler kendileri koymuşlardır ve bu olağanüstü durum ölümlerinden sonra aynen gerçekleşmiştir. Hz. Ali'de ise öncelikle ölümünden sonraki olayı çocuklarına bildirip onu vasiyet etmesi, ikincisi ise bu vasiyetinin ölümünden sonra aynen gerçekleşmesi hatta o siyah çar örtülü adamın Hz. Ali'nin kendisi oluşu olağanüstü bir durumdur.

4.7.4. Menkıbelerdeki sayılar ve kullanımları

Menkıbelerde tespit edilen sayılara, müellifin genelde sembolik bir mana yüklediği, daha çok sayısal bir değer olarak şiirlerde tercih ettiği görülmektedir. “*Sayı sıfatı, belgisiz sıfat, zarf, ikileme ve zamir*” gibi kelime türleri etrafında kullanılan sayılara, metinde çok fazla yer verilmemiştir. Manzûmelerde 1'den 100 bine kadar farklı basamak değerleriyle karşımıza çıkan sayılar ve mısralarda kendilerine yüklenen görevleri şu şekildedir:

4.7.4.1. Bir sayısı ve kullanım alanı

Manzûmelerde en çok kullanılan rakam “bir” sayıdır. Sıfattan zarfa, isimden zamire kadar birçok kelime türünde bu rakama yer verilmiştir. Bu kullanımlardan hiçbiri sembolik olmayıp daha çok Divan şiirinin genelinde olduğu gibi belirtilen kelime türlerindeki gramatikal özellikleri¹⁰⁶ açısından kullanılmışlardır:

- **İsim olarak “bir” sayısı:**
Bu sözi diñledi aşhāb çerisi
Hemān arslana döndi *her birisi* 36 b.
 - **Belgisiz sıfat olarak “bir” sayısı:**
Gel imdi diñle benden *bir hikāyet*
Ki rāviler kıılır böyle rivāyet 1 b.
- Bu sözi işidüp Ümmü Seleme
Oturup başladı *birkaç kelāma* 344 b.

¹⁰⁶ Meltem Kızmaz, *XVI. yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Sayılar Mitolojisi / Mythology of numbers in XVI. century-Classical Turkish poetry* (Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016) ((Tezno: 462281)), 13.

- **Asıl sayı sıfat olarak “bir” sayısı:**
Ki *bir eski kilimüm* var anı sen
Benüm-çün ol kilimi eyle kefen 133 b.
- **Üleştirme sıfatı olarak “bir” sayısı:**
Gerek şimden-girü dirlik açasız
Birer yigide varup hoş geçesiz 335 b.
- **Belgisiz zamir olarak “bir” sayısı:**
Kamunuñ ensi endüben dururdu
Bilemeyüb *biri birini* kırdı 100 b.
- **Zarf olarak “bir” sayısı:**
‘Ömer didi ki hoş ola vireyin
Ne miqdâr vardur anı *bir göreyin* 320 b.
- **İkileme olarak “bir” sayısı:**
Ne işitdiyse *bir bir* diyüvirdi
Şanasuñ begini oğ ile urdu 237 b.

4.7.4.2. İki sayısı ve kullanım alanı

Menkıbelerde iki rakamı hem Hz. Ebû Bekir’in hilafet süresi için hem de “bir” sayısı gibi kelimenin gramatikal özellikleri yönünden kullanılmıştır:

- **Asıl sayı sıfat olarak “iki” sayısı:**
Pes andan Bū Bekr kıldı imāmet
İki yıl altı ay itdi hilāfet 113 b.
- **İsim olarak “iki” sayısı:**
Çekişmişdi Ebū Bekr oğlı ile
Dögüşmüşdi bular *ikisi* bile 736 b.
- **Asıl sayı sıfat olarak “iki” sayısı:**
Bu *iki kızlaruñ* çün bitdi işi
Bularuñ vaşımı bilmeye kişi 503 b.
- **Zarf olarak “iki” sayısı:**
Mübārek gögsini pes *iki yardı*
‘Ömer anı göricekin çağırdı 521 b.

4.7.4.3. Üç sayısı ve kullanım alanı

Halk hikâyelerinde bilhassa masallarda padişahın üç kızı veya üç oğlunun olması, üç gün üç gece yolculuk yapılması, olayın kahramanına üç soru sorulması, insanın şu hayatta üç hakkının oluşu ve “*İyi şeyler hep*

üç kere olur.” kaidesi gibi¹⁰⁷ “üç” sayısı etrafında oluşturulan farklı söylemler vardır. Metinde Hz. Ali’nin yiğitliği anlatılırken düşman askerini kaldırıp üç kere başının üstünde çevirdikten sonra yere çalması anlatılır:

Eredi pes ‘Alî ol dem edüp cüş
Kuşağundan dutuban kaldırur hoş

Pes **üç** kez başına çevirdi anı
Yire çaldı hem ol iti yabânı 268-269 b.

“Üç” rakamının manzûm hikâyelerdeki diğer kullanımı ise sayısal bir değer olarak karşımıza çıkar.

• **Sayı sıfat olarak “üç” sayısı:**

Çazanur günde bir altını gizler
Baña **üç** denk virür gayrını gizler 510 b.

4.7.4.4. Beş sayısı ve kullanım alanı

Bu sayı sadece Hz. Ali’nin hilafet süresiyle ilgili sayısal bir değer olarak kullanılmıştır:

Hilâfette çün oldı **beş** yıl ey cân
İrişdi bak ‘Alî’ye emr-i Sübhân 806 b.

4.7.4.5. Altı sayısı ve kullanım alanı

Bu sayı ilk olarak Hz. Ebû Bekir’in hilafet süresi için ikinci olarak da Hz. Ömer’in vefatından sonra halifelik seçiminin yeniden başladığı zamanı belirtmek için kullanılmıştır:

Pes andan Bû Bekr kıldı imâmet
İki yıl altı ay itdi hilâfet 113 b.

‘Ömer dünyâdan itdi irtihâli
Hilâfet yiri kaldı şöyle hâlî

Çü müddet **altı ay** oldı tamâmı
Dirildi pes şahâbe hâş u ‘âmı 636-637 b.

4.7.4.6. Yedi sayısı ve kullanım alanı

Farsça “heft” ve Arapça “seb‘a” kelimeleriyle de adlandırılan “yedi” sayısı Divan şiirinde çoğu kez “*yedi felek, heft felek, heft âsmân, yedi eflâk, yedi çarh, heft çarh, yedi kat gök, çarh-ı heftümîn, yedi gerdûn, yedi erkân, târem-i heft tâk, yedi çînî çanak, yedi sâkî*” gibi kelime

¹⁰⁷ Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi*, çev. Mustafa Küpüşoğlu (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1991), 69; Kızmaz, *XVI. yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Sayılar Mitolojisi / Mythology of numbers in XVI. century-Classical Turkish poetry*, 56.

gruplarıyla ifade edilir.¹⁰⁸ Ancak menkıbelerde sadece bir yerde o da sembolik anlamın ötesinde daha ziyade çokluğu ifade için bu rakam kullanılmıştır. O da Hz. Ali'yle Muaviye arasında gerçekleşen “yedi savaş”tır:

Yidi kez itdiler cengi i yāre
‘Alī’ye bulmadılar ašlā çāre 826 b.

4.7.4.7. On, on iki sayıları ve kullanım alanları

Bu sayılar menkıbelerde halifelerin hilafet süreleri ile ilgili kullanılmıştır. Bu rakamlar gramatikal olarak 505. beyitte isim ve 704. beyitte ise sayı sıfatı olarak kullanılmıştır:

‘Ömer çün eyledi anda hilāfet
Ki *on yıl* altı ay oldı tamāmet 505 b.

Çamu ‘Ošmān’uñ işin ol düzerdi
Dağı mektübların hem ol yazardı

Hilāfet eyledi hem *on iki yıl*
Hüdā’nuñ hükmi irdi aña da bil 703-704 b

4.7.4.8. On yedi sayısı ve kullanım alanı

Kâdisiye Savaşı’nda, kumandanı olan Hz. Ali, Acem tarafından karşısına çıkan savaşı ile başa baş bir mücadeleye girişmiştir. Bu mücadelede düşman askeri Hz. Ali’ye on yedi kez saldırmış hamle kılmıştır. Bilindiği üzere *Ebû Müslüm* ya da *Melik Danişmend*’in hikâyeleri gibi popüler Türk efsanelerinde bu sayı, “*on yedi savaşta on yedi kahramanın ya öldürüldüğü ya da yaralandığı*” bir olayla beraber anılır.¹⁰⁹ Manzûm hikâyelerde de bu minvalde bir kullanım karşımıza çıkar. Menkıbede kahraman gerçi yara almamıştır ama düşman askeri yaralamak için on yedi kez saldırmıştır. Bu sayı aynı mısrada gramatikal olarak da asıl sayı sıfatı görevindedir:

Gelüben *on yidi kez* hamle kıldı
‘Alī hamlesin anuñ cümle şavdı 276 b.

4.7.4.9. Kırk sayısı ve kullanım alanı

Edebiyatta birçok sembolü ve gizemi kendi üzerinde barındıran bu sayı¹¹⁰ menkıbelerde sadece bir deyim içinde kullanılmış olan bir sayısal değer olarak karşımıza çıkar:

¹⁰⁸ Kızmaz, *XVI. yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Sayılar Mitolojisi / Mythology of numbers in XVI. century-Classical Turkish poetry*, 100.

¹⁰⁹ Schimmel, *Sayıların Gizemi*, 241-242.

¹¹⁰ Kenan Bozkurt - Hacer Bozkurt, “Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 1/1 (2012), 724-727; Kızmaz,

Her işüñ aşlma şöyle irerdi
Şerî'atde *kılı ol kırk yarardı* 175 b.

4.7.4.10. Altmış üç sayısı ve kullanım alanı

Bu rakam, Hz. Peygamber'in vefat yaşını akla getirmektedir. Bilindiği üzere Hz. Peygamber'in 63 yıllık ömrü, ay takvimine göre hesaplanmış olup güneş yılına göre bu yaş, 61'dir.¹¹¹ Menkıbelerde de yine ay yılına göre 63 yaşında şehit edilen Hz. Ali'nin vefat yaşı nazara verilmiştir:

Çün irdi *altmış üç yaşa* bil anı
İşdürseñ ideyin hoş beyanı 805 b.

4.7.4.11. Yüz sayısı ve kullanım alanı

Bu sayı bin sayısıyl beraber, sadece bir beyitte bir söz sanatı unsuru olarak kullanılmıştır:

Saçında sünbülün boynunda *biñ dāğ*
Lebinden lālenün bağrında *yüz tāğ* 415 b.

4.7.4.12. Beş yüz sayısı ve kullanım alanı

Bu sayı, Hz. Hüseyin'in Şehr-i Bânû'yla evlenirken verdiği düğün yemeğinin ihtişamını ve bolluğunu göstermek için sayısal bir veri olarak kullanılmıştır:

Hzinedār bu sözi çün işitdi
Ki *beş yüz davar* alup vardı gitdi 325 b.

Çıkardı hāz[nedār] cümle olanı
Ki *beş yüz deve* yükletdi revanı 327 b.

4.7.4.13. Bin sayısı ve kullanım alanı

Bu sayı beş yüz sayısıyl birlikte bir söz sanatı içinde bulunmanın dışında, tamamı sayısal bir veri olarak kullanılmıştır. Gramatikal olarak bu sayıların tamamı asıl sayı sıfatı görevindedir:

Meger kim *biñ kişi* Mısr'uñ ilinden
Şikāyet itdiler heb beglerinden 707 b.

Saña ben işde *biñ altun* vireyüm
Ġani edüp murāda irgüreyüm 852 b.

XVI. yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Sayılar Mitolojisi / Mythology of numbers in XVI. century-Classical Turkish poetry, 148-155; Schimmel, *Sayıların Gizemi*, 265-274.

¹¹¹ "Peygamberimiz 61 yaşında mı, 63 yaşında mı vefat etti?", 11 Ağustos 2013.

4.7.4.14. On bin sayısı ve kullanım alanı

Menkıbelerde, on bin sayısı ve diğer tüm sayıların sembolik herhangi bir kullanımı olmayıp tamamına sayısal birer veri olarak şiirde yer verilmiştir:

Çü leşker cem' olup **on biñ erdi**
Bulara Hâlid'i baş dikdi virdi 38 b.

Ki **on biñ çeri** cem' eyledi derhâl
Olara Hâlid'i baş kıldı fi'l-hâl 54 b.

4.7.4.15. Yigirmi bin sayısı ve kullanım alanı

Sadece sayısal bir değer olarak kullanılmıştır. Bu sayı, ilk beyitte bir isimken ikinci beyitte bir asıl sayı sıfatıdır:

Çü cem' oldı çeri **yigirmi biñ** var
'Alî'yi biñlere baş dikdi ey yâr 184 b.

Göçüben kondılar yevmen fe-yevmen
Yigirmi biñ çeri idi cemî'an 188 b.

4.7.4.16. Yüz bin sayısı ve kullanım alanı

Beyitlerde, asıl sayı sıfatı olarak kullanılmıştır:

Ki **yüz biñ eri** cem' eyledi ol it
Yüridi Kûfe'ye kaçd idüb işit 51 b.

Bularuñ çünki cengedür umusı
Çü **yüz biñ leşker** oldılar kamusı 248 b.

4.7.5. Menkıbelerdeki kişi ve mekân unsurları

Menkıbeler, oldukça kalabalık bir kahraman kadrosuna sahiptir. Bu durum, manzûmelerin tarihi bir gerçeğe dayanmasından kaynaklanmaktadır. Manzûmelerdeki kahramanların isim ve ünvanları alfabetik olarak şu şekildedir: “*Abbâs, Abdullah bin Ömer, Amr bin Âs, Büzdicâr(III. Yezdicer), Cemile (Koca karının kızı), Ebû Lü'lü, Ebû Lü'lü'nün efendisi, Hâcib, Halid bin Velid, Hazinedar, Hz. Âdem, Hz. Ali, Hz. Ali-i Murtaza, Hz. Ayişe, Hz. Davud, Hz. Fatma, Hz. Hamza, Hz. Harun, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. İbrahim, Hz. İdris, Hz. İsa, Hz. Muhammed Mustafa, Hz. Musa, Hz. Nuh, Hz. Osman bin Affân, Hz. Ömer, Hz. Şit, Hz. Yahya, Hz. Zekeriyya, Kelîm (Hz. Musa), Kisrâ, Koca karı, Mariya, Mervân, Muaviye, Mülcem oğlu, Müslime-i Kezzâb, Resulullah, Sa'd bin Ebi Vakkâs, Şehr-i Bânû, Şir-i Merdân, Şir-i Yezdân, Ümmü Seleme, Vahşî, Yezid*”

Dağı **İbrâhîm** görmek dilerse
Vişâline anuñ irmek dilerse 791 b.

Anası bu yigidüñ **Fâtıma**'dur
Babası kim '**Alî-i Murtażâ**'dur 448 b.

Bularuñ gitdi çünkim gönli pası
Bunuñ kız kardeşi ol **Mâriyâ**'sı 501 b.

Şiirlerde Allah'ın "*Allâh, Çalab, Hâdî, Hak, Hâlık, Hudâ, İlâh, Mevlâ, Rahmân, Râzık ve Sübhan, Tanrı*" isimlerine ayrıca Allah'ın sıfatlarından "*lem yezel*" sıfatına yer verilmiştir:

Muķâbil gelüben dirdi 'Alî'ye
O **Tañrı** arslanı girçek veliye 261 b.

Çamuñuz **Allâh**'a işmarladum uş
Çalab'um doğrı yolın eyleye cüş 186 b.

Cihānuñ 'âdeti budur ezelden
Hem öyle hüküm olubdur **Lem Yezel**'den 643 b.

Ayrıca "*Baki'a, Hayber, Kûfe, Medîne, Mısır ve Şâm*" şeklinde olayların yaşandığı şehir ve mekânların isimleri de manzûmelerde geçmektedir:

Eger istemez ise beni ol Hân
Bakî'a iletüp defneyleñ ey cān 142 b.

Nice azgınlar imāna getürdüm
Dağı **Hayber** çapusun ben çopardum 222 b.

Hemān Mervān bu sözleri işitdi
Medîne'den yaña yüz tıtdı gitdi 697 b.

5. Menkıbelerin Tenkitli Metni

Müellifi belli olmayan menkıbelerin farklı kütüphanelerden tespit ve temin edilen altı nüshası esas alınarak tenkitli metinleri oluşturulmuştur.

5.1. Nüsha tavsifi

Manzûmelerin tenkitli metin oluşturulurken kullanılan altı nüshanın özellikleri şu şekildedir:

5.1.1. ÇN1 nüshası: Şahsi kütüphanemizde yer alan “*Terceme-i Siyer-i Nebî*” adlı mesnevinin sonunda, 437b-452a varakları arasındaki mecmuada toplam beş hikâye bulunmaktadır. Mecmuanın da içinde yer aldığı yazmanın cilt ebadı 20,50 cm x 16,50 cm ve yazı ebadı ise 17,50 cm x 10 cm’dir. Mecmuanın bazı sayfalarında lekeler, silinmeler ve su temasından kaynaklı mürekkep akıntıları vardır. Kâğıdı aherli, samani renkte ve ince olup şirazesini dağınık değildir. Her sayfası 17 satırdan oluşmaktadır. Eserin tamamı nesih hattı ile yazılmış olup Arapça ifadelerle bazı Türkçe kelimelerde hareke de kullanmıştır. Mecmuada metin ve başlıklar kırmızı cetveller içinde siyah mürekkeple yazılmıştır.

5.1.2. ÇN2 nüshası: Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesinde 19 Hk 1122 demirbaş numarasına kayıtlı, “*Terceme-i Siyer-i Nebî*”¹¹² adlı eserin sonunda 348a-359b varakları arasında tıpkı ÇN1 nüshasında olduğu gibi beş manzûm hikâyenin de bulunduğu bir mecmua vardır. Burada ÇN1’in sonundaki eksik iki manzûm hikâyeye beraber toplam yedi manzûme vardır. Bu mecmuanın sonunda bir istinsah kaydı vardır. Bu kayıta müstensih “Çemderci-zâde el-Hâc Hüseyin” olup istinsah tarihi H 1208 [M 1793]’dir. Bu kayda göre yedi hikâyelik bu mecmua eserin sonuna M 1793 yılında Çemderci-zâde el-Hâc Hüseyin tarafından dâhil edildiği anlaşılmaktadır.

5.1.3. MK1 nüshası: Ankara Millî Kütüphanesinin Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi koleksiyonunda, 06 Hk 75 demirbaş numarasında kayıtlı bir mecmua bulunmaktadır. Bu mecmuanın 115b-130b varakları arasında 8 manzûm hikâyenin tamamı yer almaktadır. Bu mecmuanın sonunda “*Temmet bi-‘avni’llâhü te‘âlâ tahrîren fî evâyili zî’l-ħiccetü’s-şerîfi fî 14*” şeklinde bir istinsah kaydı vardır. Sonrası karalanmıştır bu sebeple okunamamaktadır. Ancak kurşun kalemle günümüz Türkçesinde bu karalanan yerlerden oklar çekilerek “Muhammed” ve “1051” şeklinde bir isim ve rakam yazılmıştır.¹¹³ Eser abadi kâğıda harekeli nesih yazısıyla her sayfada 15 satır olarak

¹¹² Bu hikâyeler “Siyer-i Nebî”nin diğer nüshalarının sonunda yoktur. Siyer-i Nebî’nin diğer nüshaları için bkz. Hasan Ali Esir, “XV. Yüzyılda Muhammed Tarafından Yazılan Manzum Sîret’in Nüshaları-I”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 41 (19 Haziran 2019), 63-88.

¹¹³ Bahsedilen kayıt budur:

yazılmıştır. Yazmanın ölçüleri 206x150 mm (187x125 mm) şeklindedir. Yazma yıpranmış olup ilk iki sayfası yırtık ve şirazesı dağınıktır. Yazma şemseli, köşebendli, yıpranmış desenli bir mukavva cilt içerisindedir.¹¹⁴

5.1.4. MK2 nüshası: Nüsha, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 9028/2 demirbaş numarasına kayıtlıdır. Çalışma konumuz olan menkıbelerden dördü, bu mecmuanın 169b-185b varakları arasında yer almaktadır. Nüsha ebadı 215x155 mm ve yazı ebadı 155x120 mm'dir. Suyolu filigranlı kâğıt üzerine harekeli kaba nesih hat ile 12 satır şeklinde yazılmıştır. Manzûm hikâyelerinde içinde bulunduğu mecmua ciltsiz olup sonu eksiktir. Nüşanın sayfalar yıpranmış ve nem lekeliştir.

5.1.5. MK3 nüshası: Milli kütüphanede Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunun 06 Mil Yz A 3803/2 demirbaş numarasına kayıtlı olan nüshada çalışma konumuz olan son manzûm hikâyeye 72b-73b varakları arasında yer almaktadır. Nüsha ebadı 230x155mm ve yazı ebadı 180x105 mm'dir. Abadi kâğıt üzerine harekeli hatla 16 satır olarak yazılmıştır.

5.1.6. K nüshası: Konya Koyunoğlu Müzesinde 11930 yer numarasıyla kayıtlı, Hz. Ali cenk-nâmeleri ve menâkıb-nâmelerini içeren bir mecmua bulunmaktadır. Çalışma konumuz olan cenknâme, 219 varaklık mecmuanın 217b-219b varakları arasında yer almaktadır. Bu manzûmenin son varağının baş kısmı yırtıklar sebebiyle tahrip olmuştur. Başlığı, kırmızı mürekkeple “*Der-Beyân-ı Vefât-ı Hazret-i 'Ali Kerrema'llâhu Vechehu ve Radya'llâhu Te'âlâ 'Anhu*” şeklinde yazılmıştır. Eserin sonunda gerek müellifi gerekse müstensihine dair bir bilgi kaydına rastlanmamıştır. Cetvelsiz her varakta 24 satır olup harekesiz nesih hatlıdır. Sondaki ketebe kaydından H Receb 1180 (M Ocak-Aralık 1766-1767) yılında istinsahının tamamlandığı anlaşılmaktadır¹¹⁵.

922 beyitlik müellifi belli olmayan 8 manzûm hikâyelerin buldukları varaklar ve beyit sayıları toplu olarak aşığıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹¹⁴ Şenol Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Hikâye: Aksaraylı İsa: Hikâyet-i Şuhmâ [06 Mil Yz A 6823/2]”, *Journal of Old Turkic Studies* 4/1 (29 Ocak 2020), 106.

¹¹⁵ İlyas Kayaokay, “Hz. Ali'nin Şehadeti Hakkında Manzum Bir Vefat-nâme: Der-Beyân-ı Vefât-ı Hazret-i 'Ali”, *Sosyal Bilimler & Güzel Sanatlar* (6. International Istanbul Scientific Research Congress, İstanbul: İscya Yayınevi, 2021), 83.

Tablo 3 Menkıbelerin bulunduğu varaklar ve beyit sayıları

Başlıklar	Nüshalar ve Varak Numaraları						BA	BS
	ÇN1	ÇN2	MK1	MK2	MK3	K		
Hilâfet-i Ebû Bekr	437b/ 439b	348b/ 349b	115b/ 117b	---	---	---	1/112	112
Vefât-ı Hâzret-i Ebû Bekr	439b/ 441a	349b/ 351a	117b/ 119a	---	---	---	113/ 170	58
Hilâfet-i Hâzret-i Ömer	441a	351a	119a	---	---	---	171/ 176	6
Hikâyet	---	---	119a/ 122a	---	---	---	177/ 332	146
Hikâyet-i Diğer	---	---	122a/ 125a	---	---	---	333/ 503	171
Vefât-ı Ömer	---	---	125a/ 127a	169b/ 174b	---	---	504/ 635	132
Hilâfet-i Hâzret-i Ösmân	445a/ 447a	353a/ 355a	127a/ 128a	174b/ 177a	---	---	636/ 706	71
Vefât-ı Hâzret-i Ösmân	447a/ 449b	355a/ 356b	128a/ 129b	177a/ 179b	---	---	707/ 776	70
Hilâfet ü Vefât-ı Hâzret-i Ali	449b/ 452a	356b/ 359b	129b/ 130b	180a/ 185b	72b/ 73b	217b/ 219b	777/ 922	146

Tabloda görüldüğü üzere en uzun hikâye 171 beyitle Şehr-i Bânû'nun evlenmesini konu eden manzûmedir. Sonra ise Hz. Ali'nin vefatı ve Hz. Ömer'in İran seferini anlatan metinler gelmektedir. Bunları 71 beyitle Hz. Osman'ın hilafeti ve 70 beyitle Hz. Osman'ın vefatı takip eder. Hz. Ömer'in hikâyelerinin başındaki 6 beyitlik mukaddime kısmı çıkarılırsa en kısa hikâye 58 beyitle Hz. Ebû Bekir'in vefatını konu eden manzûmedir. MK1 nüshasında tüm şiirler bulunurken ÇN1 ve ÇN2 nüshalarında ise 6 hikâye yer almaktadır. MK2 nüshasında dört diğer MK3 ve K nüshasında ise birer manzûme bulunmaktadır.

5.2. Tenkitli metin hazırlanırken takip edilen metot

- Farsça kelimelerdeki vâv-ı ma'dûle normal satır hizasının üstünde gösterilmiştir. Örnek: h^vâb , h^vâhiş... gibi.
- Nüsha farkları aparatta belirtilirken, önce metne alınan şekli yazılıp karşısında ise diğer nüshada yer alan farklı şekli alınmış ve bu farkın geçtiği nüsha belirtilmiştir.
- Şiirde herhangi bir beytin nüshada bulunmadığını belirtmek için aparatta nüshayı belirten harfin başına “ - ” işareti konmuştur. Mesela bir gazelin herhangi bir beyti nüshaların birinde veya birkaçında yoksa bu aparatta “Beyit -ÇN2, -K” şeklinde gösterilmiştir.
- Transkripsiyon işareti olarak “ء” (hemze) için “ ’ ”; ξ (ayın) harfi için “ ‘ ” ; Arapça ve Farsçadaki uzun ünlülerin okunuşunda “ - ” işareti kullanılmış olup uzun ünlü olarak kullanılan “ ا ” (elif), “ و ” (vâv) ve “ ی ” (ye) harfleri için sırasıyla “ ā, ū, ī ” harfleri kullanılmıştır.
- Arapça ve Farsça eklerin yazımında İsmail Ünver’in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”¹¹⁶ adlı makalesinde belirtilen yazım kuralları dikkate alınmış ve şu usuller takip edilmiştir:
 - a. Arapça, Farsça ön ekler ve edatlar, kendisinden sonra gelen kelimedenden bir kısa çizgiyle ayrılmış, sona gelen ve yapım eki görevindeki ekler ise bitişik yazılmıştır.
 - b. İzafe kesresi atılıp ters çevrilerek yapılan birleşik isim ve sıfatlarla; bir isimle fiilden türemiş isimlerin yan yana gelmesiyle oluşan tamlamalarda, özel isim bile olsa araya bir kısa çizgi konulmuştur.
 - c. “Âşiyân, âsitân, âfitâb” gibi kelimelerde medli okunuştan kaynaklanan ses türemeleri gösterilmiştir.
 - d. Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi arasına yazılmıştır.
- Arapçada “Allâh” lafzı muzafun ileyh olduğu zaman “lâm”lar işaretle ayrılmamıştır. Örnek: ‘Abdu’llâh, Beytu’llâh... gibi.
- Şiirde yer alan zihafı göstermek için uzun ünlü olan “ā, ū, ī” harfleri “ā, ū, ī” italik şekilleri kullanılmıştır.
- Vezin gereği ünlünün ünlüye ulandığı ve bu iki ünlüden birinin düştüğü vals gösterirken kelimeler aynen yazılıp aralarına “ ۚ ” sembolü konulmuştur. Örnek: Nice_ۚolur (Nic’olur), Nūr_ۚEfendi (Nūr’efendi)... gibi.
- Ünlü türemeleri parantez içinde gösterilmiştir. Örnek: hüs(ü)n...gibi.

¹¹⁶ İsmail Ünver, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine - Öneriler Suggestion On Standart Writting In Transcription”, *Journal of Turkish Studies* Volume 3 Issue 6/3 (2008), 1-46.

- Vezin gereği ortaya çıkan “ünlü düşürme”lerinde kesme işareti kullanılmıştır. Örnek n’işleyeyim, n’olur... gibi.
- Çevriyazı sırasında, “ ‘ayş - ‘ıyş ; ‘aşk - ‘ışk ; ‘ayâr - ‘ıyâr; suhan - sühen; zamân - zemân; cüvân - civân ” gibi her iki şekilde okunması mümkün olan kelimelerin okunuşunda kesin bir tavır gösterilerek, bütün metinde tek şekil yazılmıştır.
- Özel adların ve diğer bazı kelimelerin yazımında “*Türkçe İmlâ Kılavuzu*”na uyulmuştur.
- Metin tamiri yaptığımız yerlerde [] işareti, vezin gereği ünlü türemesi olan yerlerde () işareti kullanılmıştır: Nut(u)k, söyler [hep] ... gibi.
- Farsça isim ve sıfat tamlamalarında muzaf ve mevsuftan sonra kalınlık ve incelik uyumu göz önünde bulundurulmuştur. Örnek: siyâh-ı, nefs-i, hevâ-yı, bâde-i... gibi.

Not: Tenkitli metin oluşturulurken menkıbelerin altı nüshası da esas alınmıştır.

5.3. Tenkitli metinde kullanılan transkripsiyon sistemi

Tenkitli metin oluştururken aşağıdaki transkripsiyon harf sistemi¹¹⁷ kullanılmıştır.

Tablo 4 Transkripsiyon alfabesi

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ			
Harf	Karşılığı	ض	Ḍ - ḍ / Ḍ̣ - ḍ̣
ا	A - a	ط	Ṭ - ṭ
ب	B - b	ظ	Ẓ - ẓ
ت	T - t	ع	‘
ث	Ṣ - ṣ	غ	Ġ - ġ
ج	C - c	ف	F - f
چ	Ç - ç	ق	Q - q
ح	H - h	ك	K - k
خ	Ḥ - ḥ	گ	G - g
د	D - d	ڭ	ñ
ذ	Ḍ̣ - ḍ̣	ل	L - l
ر	R - r	م	M - m
ز	Z - z	ن	N - n
ژ	J - j	و	V - v
س	S - s	ه	H - h
ش	Ş - ş	ی	Y - y
ص	Ṣ - ṣ	ء	’

¹¹⁷ Transkripsiyon fontu olarak “Times New Roman” kullanılmıştır.

5.4. Tenkitli metin

[MK1 115b, ÇN1 437b, ÇN2 348a]

[1] Hîlafet-i Ebû Bekr Rağıya'llâhu 'anh
[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

1 Gel imdi diñle benden bir hikâyet
Ki râvîler kıılır böyle rivâyet¹¹⁸

2 Resûlu'llâh çün itdi irtiñhâli
Fenâdan bâkîye döndürdi yolu¹¹⁹

3 Resûlu'llâh'a çün-kim irdi fermân
Yirine qodı Bû Bekr'i o Sulţân¹²⁰

4 Muţî' oldı Hâq'a taşşırđı¹²¹ cānı
Şahâbe kııldılar āh u¹²² fiğānı¹²³

5 Qamu aşhâba kıldı nâle ey şāh
Didiler şoñrası *el-hükümü lillāh*¹²⁴

6 Dağılup gitdiler zār u¹²⁵ perişān
Didiler fānidür çün dār-ı devrān¹²⁶

7 Bu fāninüñ cefāsı qatı çoqđur
Bunuñ 'āqil qatında qadri yoqđur¹²⁷

8 Yüzine güldüğine bakmağıl hāy
Peşimān olup āhir dimegil vāy¹²⁸

9 Bunuñ gülmesi āhir ağlamaqđur
Dürişmegil buña qurı emekdür¹²⁹

¹¹⁸ Gel imdi diñle benden bir hikâyet /Ki râvîler kıılır böyle rivâyet: İşit kim eyde kim bir hoş hikâyet /Kim râvîler ider şöyle bir rivâyet MK1

¹¹⁹ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹²⁰ Bû Bekr'i o: Ebû Bekr'i ÇN2; Beyit -MK1

¹²¹ taşşırđı: taşşırđı ÇN2

¹²² āh u: āhı ÇN1

¹²³ Beyit -MK1

¹²⁴ El-hükümü lillāh (الله): "Hüküm Allāh'ındır." anlamında bir sözdür. Çoğu kez ölüm olayı karşısında güçsüzlüğün, bir şey yapamamanın, doğrudan teslim olmanın bir ifadesidir Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde ayet ve hadisler: (ansiklopedik sözlük)* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2013), 229.

¹²⁵ zār u: zāri ÇN1

¹²⁶ Beyit -MK1

¹²⁷ Beyit -MK1

¹²⁸ Beyit -MK1

¹²⁹ Beyit -MK1

- 10 Ne hâcetdür dimek anı bilürsin
Ki fânidür ‘ömür âhîr ölürsin¹³⁰
- 11 Aña göre dirilt dirligi¹³¹ ey cān
Degül misin bu evde yoḡsa mihmān¹³²
- 12 Şaḡın fırsat demini zāyi‘ itme
Ḥaḡ’uñ yolına gir yābāna gitme¹³³
- 13 Pes andan soñra niceler bozuldı
Ki mürted oldı niceler yol azdı¹³⁴
- 14 Münāfiḡlar nifāka başladılar
‘Acāyib bid’at işler işlediler¹³⁵
- 15 Bunı görüp şaḡābe ağladılar
Ebū Bekr[i] görüben söylediler¹³⁶
- 16 Didiler kim revā mıdur bu hālet
Münāfiḡlar çekeler cenge ālet¹³⁷
- 17 Gel ilerü ḡalīfe ol bize sen
Buyur işleyelüm ger ola āsān¹³⁸
- 18 Nifāḡ ehlini cümle hep kıralum
Yoluñ dikenidür yoldan ıralum¹³⁹
- 19 Ki çünkim Bū Bekr işitdi ḡālî
Didi kim ḡoş degül dīn ḡala ḡālî¹⁴⁰
- 20 Bu tedbîre ḡoş anda el getürdi
Ḥilāfet taḡtına geçdi oturdi¹⁴¹

¹³⁰ Beyit -MK1

¹³¹ dirilt dirligi: dirligil dirlik ÇN2

¹³² Beyit -MK1

¹³³ Beyit -MK1

¹³⁴ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹³⁵ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹³⁶ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹³⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹³⁸ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹³⁹ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴⁰ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴¹ Beyit -ÇN1, -ÇN2

- 21 Münādîler buyurdu anda ol cān
Didiler halka kim yā ehl-i īmān¹⁴²
- 22 Dirilüp cümleñüz mescide gelüñ
Ne buyurur halîfe size görüñ¹⁴³
- 23 Bu sözi işidicek cümle aşhāb
Gelüp mescide doldılar hep aḥbāb¹⁴⁴
- 24 Duruban Bū Bekr minbere çıkdı
Ḥaḳ'a ḥamd itdi ve cānları yakdı¹⁴⁵
- 25 Pes andan soñra du 'ā kıldı Resül
Nebîler serveri o pāk uşul¹⁴⁶
- 26 Daḡı andan didi kim ey yārenler
Ḥaḳ'uñ yolına şıdḳ-ile girenler¹⁴⁷
- 27 Bu dünyāyı bilürsüz çün fenādur
Bunuñ raḫātları renc ü 'anādur¹⁴⁸
- 28 Ki cümle enbiyālar geldi geçdi
Vefā bulmadı bunda ḳandı geçdi¹⁴⁹
- 29 Olara ḳalmadı çünkim bu vīrān
Bize da ḳalmayırsardur i yārān¹⁵⁰
- 30 Ḥuşuşān kim Nebî'müz rıḫlet itdi
Bize dīn yolını bildürdi gitdi¹⁵¹

¹⁴² Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴³ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴⁴ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴⁵ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴⁶ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴⁸ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁴⁹ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁵⁰ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁵¹ Beyit -ÇN1, -ÇN2

[MK1 116a]¹⁵²

- 31 Dün ü gün dîn yolına dürişelüm
Münâfıklar ile el uruşalum¹⁵³
- 32 Aña mürted olanları kıralum
Olaruñ cümle kıdını görelüm¹⁵⁴
- 33 Didi bugün yarağ edüp çıkın siz
Ki mürted olanı oda yaqın siz¹⁵⁵
- 34 Velî korqmañ sizüñledür Yaradan
Nite korqa esed şol qurbağadan¹⁵⁶
- 35 Didiler kim ki sultân göñli ey cān
Qavî olsa zafer bilmeye düşmān¹⁵⁷
- 36 Bu sözi diñledi aşhāb çerisi
Hemān arslana döndi her birisi¹⁵⁸
- 37 Yüreklenüp yarağa bindiler hoş
Ki dîn yolına kıldılar cefā nüş¹⁵⁹
- 38 Çü leşker cem‘ olup on biñ erdi
Bulara Hâlid’i baş dikdi virdi¹⁶⁰
- 39 Suvār oldılar atlara deveye
Çıkuban qondılar bir hoş ovaya¹⁶¹
- 40 Yürüdiler olar menzil-be-menzil
Deyüp her menzile *felzem ve enzil*¹⁶²

¹⁵² Bu sayfanın derkanarında “*Dāne dāne ögüdüür ādemi bu çarh-ı felek / Bir degirmendür bu her kişi [de] bekler nevetin*” şeklinde aruzun “*fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün*” kalıbında yazılmış bir beyit vardır.

¹⁵³ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁵⁴ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁵⁵ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁵⁶ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁵⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁵⁸ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁵⁹ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶⁰ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶¹ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶² Beyit -ÇN1, -ÇN2; Elzem ve enzil (فلزم و انزل): Durup inmek (konaklamak) zorunda kaldı.

- 41 İrişdiler o kavme dizdilerdi
Zekât viriciyi öldürdilerdi¹⁶³
- 42 Oları cem ‘ edüben kırdılar hep
Bedenlerini oda irdiler hep¹⁶⁴
- 43 Dağı şol ‘ avrâtı bildi deniydi
Resûl’üñ yası-çün kına yaқыydı¹⁶⁵
- 44 Olaruñ ellerini kesdiler hoş
Bedenlerin oda pişdürdiler uş¹⁶⁶
- 45 Bu işi göricek mürted olanlar
Hağ’uñ yolın koyup egri gidenler¹⁶⁷
- 46 Girü imāna girdiler dönüben
O bağıl yolları elden koyuban¹⁶⁸
- 47 Müselmān oldılar kamusu yāra
İrişdi bu haber cümle diyāra¹⁶⁹
- 48 Gelelüm girü sözüñ evveline
Ebū Bekr’üñ hilāfetde hāliline
- 49 Şahābe heb anı ulu bilürdi¹⁷⁰
Ki Müseylime-i Kezzāb¹⁷¹ belürdi¹⁷²
- 50 Risālet da ‘ v̄sin kıldı o¹⁷³ cāhil
O zī-cāhil ü fi ‘ li cümle¹⁷⁴ bāğıl

¹⁶³ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶⁴ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶⁵ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶⁶ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶⁸ Beyit -ÇN1, -ÇN2

¹⁶⁹ Beyit -ÇN1, -ÇN2; MK1 nüshasında bu beyitten sonra “Hikāyet-i diger” başlığı ile ÇN1 ve ÇN2’deki hikāyelere geçiliyor.

¹⁷⁰ Şahābe heb anı ulu bilürdi: Pes andan soñra aşhāb hoş dirildi MK1

¹⁷¹ Müseylime-i Kezzāb: Müsellim-i Kezzāb MK1

¹⁷² belürdi: hem belürdi ÇN2

¹⁷³ O: ol ÇN2

¹⁷⁴ cümle -MK1

- 51 Ki yüz biñ eri¹⁷⁵ cem‘ eyledi¹⁷⁶ ol it
Yüridi Kûfe’ye kaçd idüb¹⁷⁷ işit
- 52 Kırâ aşhâbları ol fi’l-i matrûd¹⁷⁸
Götüre haq dñni ol cân-ı merdûd
- [ÇN1 438a]**
- 53 Ebû Bekr’e haber çün-kim irişdi¹⁷⁹
Çeri cem‘ eyledi¹⁸⁰ fi’l-hâl¹⁸¹ dürişdi¹⁸²
- [MK1 116b]**
- 54 Ki on biñ çeri cem‘ eyledi¹⁸³ derhâl
Olara Hâlid’i baş kıldı¹⁸⁴ fi’l-hâl¹⁸⁵
- 55 Buları Allâh’a ısmarladı hoş
Haq’uñ ‘avnine didi olasız düş
- 56 Çü bunlar yüridi yevmen fe-yevmen¹⁸⁶
Gelüben irdiler Kûfe’ye¹⁸⁷ cem‘ an
- 57 Bu yaña kâfirûñ leşkeri indi¹⁸⁸
İki leşker mukâbil oldı¹⁸⁹ kındı
- [ÇN2 348b]**
- 58 Didiler biz azuz kâfir¹⁹⁰ çü¹⁹¹ çokdur¹⁹²
Velî fırsat Haq’uñdur o bu¹⁹³ yokdur¹⁹⁴

¹⁷⁵ eri: er çeri MK1

¹⁷⁶ eyledi: itdi ÇN1

¹⁷⁷ Kûfe’ye kaçd idüp: kaçd idüp Kûfi’ye ÇN1

¹⁷⁸ fi’l-i matrûd: fi’l-i merdûd MK1

¹⁷⁹ Ebû Bekr’e haber çün-kim irişdi: Ebû Bekr’e bu haber çün irişdi MK1

¹⁸⁰ eyledi -ÇN2

¹⁸¹ fi’l-hâl: anda MK1; fi’l-hâl (فى الحال):Hemen, şu anda, bu esnada Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 468.

¹⁸² dürişdi: irişdi ÇN1

¹⁸³ çeri cem‘ eyledi: er çeri cem‘ oldı MK1

¹⁸⁴ Hâlid’i baş kıldı: Hâlid’i baş koşdı ÇN2, MK1

¹⁸⁵ fi’l-hâl (فى الحال):Hemen, şu anda, bu esnada Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 468.

¹⁸⁶ yevmen fe-yevmen (يوماً فيوماً): Gîtüdkçe, günden güne Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 1836.

¹⁸⁷ Kûfe’ye: Kûfi’ye ÇN1

¹⁸⁸ indi: geldi MK1

¹⁸⁹ oldı: derdi MK1

¹⁹⁰ kâfir: küffâr MK1

¹⁹¹ çü -ÇN1

¹⁹² çokdur: çok durur ÇN2

¹⁹³ o bu: şübhe MK1

¹⁹⁴ yokdur: yok durur ÇN2

- 59 Bulara hîle itmek yigirekdür¹⁹⁵
Çü fırsat hüd bizümdür şübhe yokdur
- 60 Bular bu fikr içinde iken¹⁹⁶ ey yâr
Dorı geldi aradan bir kara er
- 61 Ki Vaḥşî dirler idi adı ey cān¹⁹⁷
Şehîd itmiş-idi Ḥamza'yı¹⁹⁸ inan¹⁹⁹
- 62 Velî soñra Müselmān olmuş-idi
Nifāksuz ehl-i imān olmuş-idi
- 63 O vaktin leşker içre²⁰⁰ ol²⁰¹ bileydi
Diler bu işe hoş tedbîr kılaydı
- 64 Didi bir iş idem ger buyurursañ
Eger sözümi ey şāh hoş görürseñ
- 65 Didi Ḥālîd ki söylegil²⁰² sözini
Ne tedbîr eyledüñ²⁰³ görem özini
- 66 Didi fikrüm bu durur²⁰⁴ işbu gice
Varam düşmen²⁰⁵ çerisine i hoca
- 67 Olar gaflet içindeyken²⁰⁶ durişem
Şu Müseylime-ı Kezzāb'a²⁰⁷ irişem
- 68 İre 'avni kuluña ol²⁰⁸ Vedūd'uñ
Kesem başını ol murdār pelîdüñ

¹⁹⁵ yigirekdür: yigrek durur ÇN2, MK1

¹⁹⁶ içinde iken: içindeyiken ÇN1

¹⁹⁷ ey cān: inan cān MK1

¹⁹⁸ Ḥamza'yı: o Ḥamza ÇN2

¹⁹⁹ inan: ey cān MK1

²⁰⁰ leşker içre: leşker-ile MK1

²⁰¹ ol -ÇN1

²⁰² ki söylegil: aña söyle MK1

²⁰³ Eyledüñ: itdi MK1

²⁰⁴ bu durur: budur kim MK1

²⁰⁵ düşmen: düşmān

²⁰⁶ içindeyken: içinde iken ÇN2

²⁰⁷ Şu Müseylime-ı Kezzāb'a: Müsellim-i Kezzāb'a yitem MK1

²⁰⁸ İre 'avni kuluña ol: Ola 'avni ire baña MK1

- 69 Eger işüm biterse tablu²⁰⁹ bulam
Ki²¹⁰ na ' ra uruban ki tablu²¹¹ çalam
[ÇN1 438b]
- 70 Kâmu leşker ile siz hâzır oluñ
'Adûlardan yaña²¹² pes nâzır oluñ
- 71 Eger tablu çalarsam anda²¹³ ey şâh
Kâmuñuz ol tarafa oluñ âgâh
- 72 Şeb(i)hûn idüben düşmâni başuñ
'Adûnuñ başını terkîde aşuñ
- 73 Didi Hâlid ki hoş didüñ bu hâli
Taleb kıl bu işe eyle mecâli
- 74 Duruban Vaḥşî ol yirden kapındı
Silâhın giyüben tîgin daķındı
[MK1 117a]
- 75 Yüzün toprağa urup didi ey Haķ
Senüñ zabtuñdadur²¹⁴ her şey'-i muṭlak
- 76 Anı kim sen bilürsin kimse bilmez
Anı kim sen kılursın kimse kılmaz
- 77 Benüm bu niyyetüm ḥayr eyle yâ Rab
Dutulup olmayam anda mu'azzeb
- 78 Çü kâdirsin kâmuya kudretüñ var
Kâmu işlerde ey Haķ hikmetüñ var
[ÇN2 349a]
- 79 Saña döndürdüm²¹⁵ ey Haķ çünki yöni²¹⁶
Ḥabîb'üñ ḥaķķı-çün²¹⁷ red itme beni

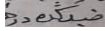
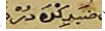
²⁰⁹ tablu: talb MK1

²¹⁰ ki: kim ÇN2

²¹¹ uruban ki tablu: urubanı tabl ÇN1

²¹² yaña: baña ÇN2

²¹³ tablu çalarsam anda: tabl çalarsam ÇN1

²¹⁴ zabtuñdadur: bastuñdadur MK1; Her iki nüshada da "zabd" olarak yazılan (ÇN1 ve ÇN2) kelimenin doğru imlası "zabt" şeklindedir. Çalışmada doğru olan imla tercih edildi.

²¹⁵ döndürdüm: çün döndürdüm ÇN1

²¹⁶ çünki yöni: yönümi ÇN1

²¹⁷ ḥaķķı-çün: hürmet-içün ÇN1

- 80 Münâcât eyledi evvel kademde
Sıvışdı leşker²¹⁸ içinden²¹⁹ o demde
- 81 Ki vaşfın ta 'bîr²²⁰ idüben irişdi
O mel'ûnuñ çerisine girişdi
- 82 Olara hizmet²²¹ itdi şeb irince
Taḥammül kıldı fırsat el virince
- 83 Çü gâfil idi Vaḥşî'den o 'ayân
Gice olup uyurdu ehl-i tuğyân²²²
- 84 Kāmu kāfir uyurken diñle Vaḥşî
Bir iş işleyiser gâyet de yaḥşî
- 85 Bu geldi Vaḥşî'nüñ çün ḥâtırına
Gelüb girdi la'inüñ çadırına
- 86 Çü gördi-kim o²²³ Müseylime-ü Kezzâb²²⁴
Yatur uyur be-gâyet gâfil [ü] ḥâb
[ÇN1 439a]
- 87 Çıkardı ḥançerini kesdi başın
Kāna kandurdu²²⁵ anuñ gözi yaşın
- 88 Duruban yüzünü²²⁶ toprağa sürdi²²⁷
Tazarru' idüben çok zārî kıldı²²⁸
- 89 Didi Vaḥşî eyâ benüm İlâh'um
Dilerüm 'afv idesin şol günâhum
- 90 Cehâletde ki bir suç itdüm idi²²⁹
Ki Ḥamza'nuñ başını kesdüm idi

²¹⁸ Leşker: 'asker ÇN1

²¹⁹ İçinden: içine MK1

²²⁰ ta'bîr: tefsîr MK1

²²¹ hizmet: hürmet MK1

²²² uyurdu ehl-i tuğyân: uyudu cümle tuğyân MK1

²²³ o: uyur ÇN1

²²⁴ Müseylime-i Kezzâb: Müsellim-i Kezzâb MK1

²²⁵ kandurdu: bandurdu MK1

²²⁶ Duruban yüzünü: durub Vaḥşî yüzün MK1

²²⁷ Sürdi: soğdu ÇN1

²²⁸ çok zārî kıldı: hem örüdüdü ÇN1, ÇN2

²²⁹ bir suç itdüm idi: edeb başdumıydı ÇN1, ÇN2

- 91 Bu kez kesdüm bu düşmānuñ başını
Düketdüm ‘ömrünü daħı²³⁰ yaşını
- 92 Bunı aña mübeddel kıl İlāhī
Ki sensüñ cümle maħlūkuñ penāhı²³¹
- 93 Kıyāmetde anı yüzüme urma
Beni maħşerde sen rüsvāy kıılma²³²
- 94 Anuñ haħķı için²³³ kim itdüñ²³⁴ ikrām
Ķamulardan anı a‘lā vü a‘zam
- 95 Benüm ol cürümü ‘afv it²³⁵ kabül it²³⁶
Beni red itme eylük-ile kul it²³⁷
- 96 Bunı böyle didi²³⁸ Vaħşī de²³⁹ durdı
Ķab(ı)l-hāneyi bulmağa yügürdi²⁴⁰
- 97 Buluban tablu çaldı çok dürişdi
Bu yaña ‘asker-i İslām²⁴¹ irişdi
[MK1 117b]
- 98 İrişdi gāzīler tiz yügürüben
Ki tekbīr eytdiler²⁴² cenge girüben
- 99 Yaturdı kāfirüñ leşkeri derhāl²⁴³
Serāsīme oluban kaldılar kal²⁴⁴
[ÇN2 349b]
- 100 Ķamunuñ ensi endüben dururdı²⁴⁵
Bilemeyüb biri birini kırdı

²³⁰ daħı: ve hem MK1

²³¹ penāhı: İlāhı ÇN2; Ķamunuñ püşt MK1

²³² sen rusvāy kıılma: anlardan ayırma ÇN1, ÇN2

²³³ haħķı için: haħķı-çün ÇN1

²³⁴ kim itdüñ: ki kılduñ MK1

²³⁵ it -ÇN1, -ÇN2

²³⁶ it: kul ÇN1

²³⁷ it: kul ÇN1

²³⁸ didi: didi vü MK1

²³⁹ de -ÇN1, MK1

²⁴⁰ yügürdi: yügürtdi ÇN2

²⁴¹ ‘asker-i İslām: leşker-i İslām MK1

²⁴² tekbīr eytdiler: tehbīr eytdiler MK1

²⁴³ derhāl: der-hāb MK1

²⁴⁴ kaldılar kal: kaħkıdılar fı‘l-hāl ÇN1; derdiler hep MK1

²⁴⁵ Ķamunuñ ensi endüben dururdı: Ķamunuñ eli uruban dururdı ÇN1; Ķamusı el silāħa uruban durdı ÇN2

- 101 Kıtuz oldu kamu kâfir²⁴⁶ o hâle²⁴⁷
Ki pire²⁴⁸ üşdi şol dilkü çaçala²⁴⁹
- 102 Bu kez kâfir de cenge başladılar
Şabâhdañ [hem] dirişüp işlediler²⁵⁰
- 103 Şahâbe leşkeri şöyle döker kan
Şanaşım kim hıyar doğrarlar ey cān²⁵¹
- 104 Kāmu gāzīlerūñ tekbīr[i] üni
Ve hem kâfirlerūñ feryādı üni²⁵²
- 105 Yuğaru göklere vü ‘arşa çıkdı
Melekler duruban onlara baqdı²⁵³
- 106 Şu resme kırdılar küffār[ı]²⁵⁴ anda
Bedenler yüzer²⁵⁵ idi kara kıanda
- [ÇN1 439b]**
- 107 Şabâh oldu ve çünkim gördi küffār
Arada begleri yok kıldılar zār
- 108 Çü begleri depelendüğünü hoş²⁵⁶
Bilüben kaçmağ-ıçün²⁵⁷ kıldılar cüş
- 109 Nicesi dutulup²⁵⁸ çoğı kırıldı
Falāni nā-bedīd oldu sürüldi²⁵⁹

²⁴⁶ Kıtuz oldu kamu kâfir: Kadīd oldu kamu küffār MK1

²⁴⁷ hâle: hāl ÇN1

²⁴⁸ pire: bize ÇN2

²⁴⁹ dilkü çaçala: dilküye çaçal ÇN1

²⁵⁰ Beyit -MK1, -ÇN1

²⁵¹ Beyit -MK1, -ÇN1

²⁵² Beyti -MK1, -ÇN1

²⁵³ Beyti -MK1, -ÇN1

²⁵⁴ küffār[ı]: anları ÇN1, ÇN2

²⁵⁵ yüzer: yürür ÇN2, MK1

²⁵⁶ hoş: uş MK1

²⁵⁷ kaçmağ-ıçün: kaçmağa hep MK1

²⁵⁸ Nicesi dutulup: Nicesini kırıp ÇN1, ÇN2

²⁵⁹ Beyit -ÇN1

- 110 Şıdılar kâfiri²⁶⁰ anda tamâmet
Şahâbe kurtulup²⁶¹ sağ u²⁶² selâmet
- 111 Ğanimet mâlını²⁶³ devşirdiler çok
Nice yoğsullar anda oldılar tok
- 112 Oradan döndiler heb sâlimen uş
İrişdi²⁶⁴ evlerine ğanimen hoş

[MK1 117b, ÇN1 439b, ÇN2 349b]

**[1.1.] Vefât-ı Hâzret-i Ebû Bekr²⁶⁵ Rağıya'llâhu 'anh²⁶⁶
[mefâ'ülün mefâ'ülün fe'ülün]**

- 113 Pes andan Bū Bekr kıldı imâmet²⁶⁷
İki yıl altı ay²⁶⁸ itdi hılâfet
- 114 Za'îf oldı pes andan katı hâli
Diler fâniden ide irtihâli
- 115 Be-ğâyet iştiyâk itdi likâya
Ki fâniden gide vara²⁶⁹ beğâya
- 116 Marîz irdi²⁷⁰ za'îf oldı be-ğâyet
Ve hem 'ömrine irişdi nihâyet
- 117 Şahâbeler²⁷¹ gelüb gördiler anı
Yakîn kılmış 'urüc itmege câni
- 118 Ki zârî kıluban hem²⁷² ağladılar
Firâk-ile cigerler tğladılar

²⁶⁰ kâfiri: kâfirleri ÇN2

²⁶¹ Şahâbe kurtulup: Kamu kurtuldu aşhâb MK1

²⁶² u -ÇN1, -MK1

²⁶³ mâlını -ÇN2

²⁶⁴ İrişdi: İrişdiler ÇN2

²⁶⁵ Ebû Bekr: Bū Bekr ÇN1

²⁶⁶ Başlık -MK1

²⁶⁷ imâmet: ikâmet MK1

²⁶⁸ İki yıl altı ay: İki yıl dört ay hem MK1

²⁶⁹ vara: varup ÇN1, ÇN2

²⁷⁰ irdi: oldı ÇN2

²⁷¹ Şahâbeler: Kamu aşhâb MK1

²⁷² kıluban hem: kılubanı ÇN1, kıluban MK1

- 119 İleri geldi ‘Abbās açdı sözün
Ebū Bekr’ün²⁷³ yanına çökdi dizin
- 120 Didi kim²⁷⁴ yā emīrū ‘l-mū ‘minīn²⁷⁵ bil
Bu aşhāb tebdīrin bunda iken kıl
- [MK1 118a]**
- 121 Hāzān irişdi cānuñ²⁷⁶ yaprağına
Şu akmaz oldu ‘ömrüñ ırmağına
- 122 Cihān çünkim duracak yir degüldür
Sevüb gönül virecek yir degüldür
- [ÇN1 440a]**
- 123 Resūlu’llāh koyup gitdi buyurdi
Ki siz de gelesiz deyü buyurdi
- 124 Çü sen gitmeklüğine oldı fermān
Yirüñe bir hālīfe naşb it²⁷⁷ ey cān
- [ÇN2 350a]**
- 125 Ki tā²⁷⁸ bozulmaya bu rükn-i İslām
Arada birisini kılğıl i ‘lām
- 126 Ebū Bekr işidüb ‘Abbās sözünü
‘Ömer’den yaña döndürdi yüzünü
- 127 Didi kim yā ‘Ömer diñle beni²⁷⁹ sen
Yirime hālīfe dikedüm seni ben
- 128 Bu şer‘i yirine eyle edāyı
Kamu fi ‘lūñde zikreyle Hūdā’yı
- 129 Her işe²⁸⁰ ibtidāda kıl tedebbür
Dönüben soñunu eyle tefekkür
- 130 Yapuş²⁸¹ ‘adlūñ ipini koma elden
Dağı Hāq tesbīhini²⁸² koma dilden

²⁷³ Bekr’ün: Bekr ÇN1

²⁷⁴ Didi kim: Didiler ÇN1

²⁷⁵ Emīrū ‘l-mū ‘minīn: Müminlerin emri, başkanı.

²⁷⁶ irişdi cānuñ: irdi çü onuñ MK1

²⁷⁷ Yirüñe bir hālīfe naşb it: Yirüñe hālīfe naşb eyle MK1

²⁷⁸ tā -ÇN1

²⁷⁹ kim yā ‘Ömer diñle beni: yā ‘Ömer imdi diñlegil MK1

²⁸⁰ işe: işe MK1

²⁸¹ Yapuş: Pes MK1

²⁸² Hāq tesbīhini: hem hüsni-i hulkı MK1

- 131 Ele²⁸³ ‘adl eyle kim ‘adlũñ şorarlar
Ve ger²⁸⁴ zũlm eyleseñ oda ururlar²⁸⁵
- 132 Ve hem şol vaqt ki²⁸⁶ cānum kũşu uça
Fenādan ol beķā mũlkine gũçe
- 133 Ki bir eski kilimũm var anı sen²⁸⁷
Benũm-çũn ol kilimi eyle kefen
- 134 Ki zĩrā ben giyerdũm anı ānda²⁸⁸
Bu²⁸⁹ dĩn yolına girdũgũm zamānda
- 135 Gũnāhum çokluğ-içũn ağlar-idũm
Yũregũm derd odına tãđlar-idũm
- 136 Gũzimũñ yaşları kilimde çokdur
Baña Hāķ hāzretinden ol taniķdur
- 137 Kefen edũñ bu²⁹⁰ kilimi baña siz
Ki hoşnud idesiz anda beni siz
- 138 Dağı çũnkim namāzumı kılasız
Cenāzem ravza önũnde ķoyasız
- 139 İleri varasız biriñũz anda
Diyesiz yā Resũlu’llāh ki bunda²⁹¹
- [ÇN1 440b]**
- 140 Getürdũk şol eri kim yoldaşındı
Mağarada bile hem hāldaşındı
- 141 Eger isterse emr idũb beni siz
İçerũ koyuban defn eylesesiz

²⁸³ Ele: Eyũ ÇN1, ÇN2

²⁸⁴ Ve ger: Eger MK1

²⁸⁵ oda ururlar: oda yaķarlar MK1

²⁸⁶ ki: bu MK1

²⁸⁷ eski kilimũm var anı sen: eski kilim var anı bil sen MK1

²⁸⁸ anı ānda: anda MK1

²⁸⁹ Bu: Şu MK1

²⁹⁰ edũñ bu: edũp ol MK1

²⁹¹ Resulu’llāh ki bunda: Resulu’llāh’ı bunda MK1

- 142 Eger istemez ise beni ol Hân²⁹²
Baķı‘a iletüp²⁹³ defneyleñ ey cān
- 143 Bunu böyle didi ol hoş-likāya
Şehādet getirüb gitdi beķāya
- 144 Ki nāle eyledi cümle şahābi²⁹⁴
Döküben gözlerinden kanlu²⁹⁵ ābı
- 145 Daķı hem ‘Āyişe zār eyledi çok
Dilüm āh eyledi aña ‘aded yok²⁹⁶
- [ÇN2 350b, MK1 118b]**
- 146 Didi kim²⁹⁷ ey baba²⁹⁸ gör hasretümi
Koyuban bunda gitdüñ ben yetimi
- 147 Resül’üñ hasret-içün ağlar idüm
Velī gönülüm²⁹⁹ senüñle egler idüm
- 148 Ğarībī hem yetim kaldum cihānda
‘Aceb ne vaķt ulaşam yāra bende³⁰⁰
- 149 Bu vech-ile çü giryān eylediler
Cigerlerini büryān eylediler
- 150 Didiler çāre ne kim emr-i Hāķ’dur
Ki hüküm añun durur hīç şübhe yokdur
- 151 Cihānuñ resmi budur bilgil ey şāh
Kimesne kıalmaya illā hüve’llāh³⁰¹
- 152 Kāmu ‘ālem fenā olur muħaķķaķ
Ki bākī kıalmaya illā hüve’l-Hāķ³⁰²

²⁹² Hân: Cān MK1

²⁹³ İletüp: iletüben MK1

²⁹⁴ şahābi: şahābe MK1

²⁹⁵ kanlu: acı MK1

²⁹⁶ āh eyledi aña ‘aded yok: āh edübeni ağladı çok MK1

²⁹⁷ kim -MK1

²⁹⁸ baba: ata ÇN1

²⁹⁹ Velī gönülüm: gönülcügüm MK1

³⁰⁰ bende: anda MK1

³⁰¹ illā hüve’llāh (الا هو الله): O Allāh’tan başka

³⁰² illā hüve’l-Hāķ (الا هو الحق): O hak Olan Allāh’tan başka

- 153 Bunı deyüb Ebū Bekr'i³⁰³ yudılar
Vaşiyetini yirine³⁰⁴ ƙodılar
- 154 Namāzın ƙıldılar anda tamāmı
Ƙamu cem' oldı ilūñ hāş u³⁰⁵ 'āmı
- 155 Getürdiler Ebū Bekr'i idüb cūş
Varuban ravzaya irişdiler hoş
- 156 Ƙodılar ravzanuñ önüñde anı
Emīrū 'l-mū 'minīn o³⁰⁶ görklü cānı
- [ÇN1 441a]**
- 157 İlerü vardı aşhābuñ birisi
Didi ey cümle maħlūkuñ ulusu
- 158 Getürdük ol eri kim³⁰⁷ hāldaşuñdur³⁰⁸
Mağara yollarında yoldaşuñdur³⁰⁹
- 159 Eger fermān iderseñ hod elüñde
İçerü defn idelüm hoş yanuñda
- 160 Ƙabül itmez iseñ³¹⁰ anı i sultān
Ġarībler ƙabrine³¹¹ iltelüm ey cān
- 161 Bunı böyle diyicek ravzadan bil
Ƙapu açıldı işitdi ƙamu il
- 162 Resūlū'llāh içerüden ƙığırdı³¹²
Getürüñ dostumu deyü buyurdı
- 163 Getürüñ içerü siz anı hele
Yaraşur dostu kim dost-ile ola

³⁰³ Bunı deyüp Ebū Bekr'i: Bunı bile deyübeni MK1

³⁰⁴ Vaşiyetini yirine: Vaşiyetin yirine hep MK1

³⁰⁵ u -MK1

³⁰⁶ o: ol MK1; *Emīrū 'l-mū 'minīn* (امير المؤمنين): Mü'minlerin başı" anlamında halifeler için kullanılan unvan "Kubbealtı Lugatı" (Erişim 15 Ocak 2026).

³⁰⁷ ol eri kim: şol kişiyi MK1

³⁰⁸ hāldaşuñdur: hāldaşuñdı ÇN2

³⁰⁹ yoldaşuñdur: yoldaşuñdı ÇN2

³¹⁰ itmez iseñ: itmezsen ÇN1

³¹¹ ƙabrine: kurbuna MK1

³¹² ƙığırdı: çağırdı MK1

- 164 İştidiler bu emri şād u hurrem³¹³
İçerü qodılar Bū Bekr'i ol dem
- 165 Görürler³¹⁴ kim Resül'ün şol yanında
Mübârek gögsinün berâberinde
- 166 Kazılmış bir kabir gördiler anda
Hem uçmaq koqusı gelür içinde
- [ÇN2 351a]**
- 167 İlerü geldi andan Şîr-i Merdân³¹⁵
Ebū Bekr'i yirine³¹⁶ qodi ol³¹⁷ cān
- 168 Bir el çıkdı Resül'ün ravzasından
Ebū Bekr'i kucaqladı boyundan³¹⁸
- 169 Bunı gördi 'Alî hoş taḥsîn itdi
Anı hoş defn idüben çıkdı gitdi
- [MK1 119a]**
- 170 Pes andan cümle aşḥâb kıldılar āh
Ṭağilup didiler *el-ḥükmü li 'llāh*³¹⁹

[MK1 119a, ÇN1 441a, ÇN2 351a]

[2.] Ḥilāfet-i Ḥazret-i 'Ömer Raḍıya'llāhu 'anh³²⁰

[mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün]

- 171 İşidün siz³²¹ girü³²² bir hoş hikāyet
Ki rāviler kıılır böyle rivāyet
- 172 Ebū Bekr'e irişdi çünki fermān
Fenādan ol beḳāya göçdi ey cān
- [ÇN1 441b]**
- 173 'Ömer geçdi bu kez anuñ yirine
Yirine 'Ömer olsa kim yirine

³¹³ şād u hurrem: çünki ol dem MK1

³¹⁴ görürler: görür ÇN2

³¹⁵ Şîr-i Merdân: Şîr-i Yezdân MK1

³¹⁶ yirine: ḥaḳına MK1

³¹⁷ ol: ey MK1

³¹⁸ boyundan: boynundan MK1

³¹⁹ El-ḥükmü lillāh (الحكم لله): "Hüküm Allāh'ındır." anlamında bir sözdür. Çoğu kez ölüm olayı karşısında güçsüzlüğün, bir şey yapamamanın, doğrudan teslim olmanın bir ifadesidir Yılmaz, *Kültürümüzde ayet ve hadisler*, 229.

³²⁰ Ḥilāfet-i Ḥazret-i 'Ömer Raḍıya'llāhu 'anh: Ḥilāfet-i 'Ömer MK1

³²¹ siz: kim MK1

³²² girü -ÇN1

- 174 ‘Adl sancağımı aldı getürdi
Hilâfet tahtına geçdi oturdi
- 175 Her işüñ aşlına şöyle irerdi
Şerî’atde kılı ol kırk³²³ yarardı
- 176 Aña irdi anuñ ‘adli öyüni
Ki kurd ile yürödürdi³²⁴ koyunu

[MK1 119a]

[2.1.] [Hikâyet]³²⁵

[mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ülün]

- 177 Bu kez ‘Ömer diledi bir iş ide
Çeri cem’ idüben leşker yürüde
- 178 ‘Acem iklîmine varuban ânî
Zîrâ_olmuş-idi ol halk hep yabânî
- 179 Olara dîn ta’lîm ideler hoş
Kamusın Hâk yolına kıllalar tuş
- 180 Danışdı cümle aşhâbıyla anı
Didiler kim revâdur bu me’âni
- 181 Çeriye cem’ olun deyü buyurdi
Olar ceng âletin varup kayırdı
- 182 Esed gibi şecâ’atlü yigitler
Bebir gibi mehâbetlü yigitler
- 183 Silâhın perkidüp atlara bindi
Çıkuban cümlesi yazına kondı
- 184 Çü cem’ oldu çeri yigirmi biñ var
‘Alî’yi biñlere baş dikdi ey yâr
- 185 Didi varuñ ‘Acem mülkine durmañ
Hâk’uñ ‘avni sizüñledür kayırmañ

³²³ kılı ol kırk: kılı kıldan ÇN1, ÇN2

³²⁴ yürödürdi: yürür idi ÇN2

³²⁵ Bu hikâye ÇN1 ve ÇN2 nüshalarında yoktur.

- 186 Çamuñuz Allâh’a ışmarladum uş
Çalab’um doğrı yolın eyleye cüş
- 187 Çün eyle didi ‘Ömer kıldı fermân
Yürüdi kişiler anda firāvân
- 188 Göçüben kondılar *yevmen fe-yevmen*³²⁶
Yigirmi biñ çeri idi cemī’an
- 189 Yürüdiler bular *menzil-be-menzil*
Ki şeb oluncağın dirlerdi *enzil*³²⁷
- 190 Oluban her şehirlerde şuvara
İrişdiler ‘acem mülkine yāra
- 191 Çü Kısra’ya yakın irdiler ey cān
Çonuñ didi ‘Alī hoş kıldı fermân
- 192 Çökerdiler orada hep deveyi
Çonuban döndiler bir hoş ovayı
- 193 Bu leşkeri görüp beliflediler
Ne heybetlü deyüben tañladılar
- 194 Görenler kaçdı gitdi hep evine
Çhaber irişdi Kısra’nuñ begine
- [MK1 119b]**
- 195 Didiler bir ulu leşker mu ‘azzam
Çamuları müsellemler hem mücessem
- 196 Çatı heybetlüdür leşker ki geldi
İrişüp cümlesi ovaya kondı
- 197 Melik bu sözi işüdüp kaçıdı
İlerü hācibüñ birin oқıdı
- 198 Didi varuñuz o leşker ki geldi
İrişüp cümlesi ovaya kondı
- 199 İrişdi hācib yüğürübeni
O İslām leşkerini görübeni

³²⁶ yevmen fe-yevmen (يوماً فيوماً): Gitdükçe, günden güne Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 1836.

³²⁷ Enzil (انزل): Aşağı inin! “Konaklayın!” anlamında kullanılmıştır.

- 200 Didi kim gösterün kanı begünüz
Hâyâsızlar ne işdür kılduğunuz
- 201 Size kim didi kim bunda konasız
İcâzet olmadın gelüp inesiz
- 202 Dirüben hâcibi aldılar andan
'Alî'nün katına geldiler andan
- 203 'Alî'yi göricek hâcib katından
Düşeyazdı 'Alî'nün heybetinden
- 204 Söze başladı hâcib açdı dilin
Ayağın duruban koşurdu elin
- 205 Didi ey leşkerün devletlü begi
Kamu erenlerin sensin çü begi
- 206 Cemâlün nûrı irişdi diyâra
Ol eller garķ olur nûra i yâra
- 207 Bize devlet [ü] sa'âdet şu dem oldu
Sizün gibi ulu beg bunda geldi
- 208 Kadem getürdünüz hoş geldünüz siz
Bu iklîmi müşerref kıldunuz siz
- 209 Senün gibi mehâbetlü bir arslan
Cihâna gelmedi ey ulu sulţân
- 210 Talupdur kapuña pür-kân-ı devlet
Yaraşur tapuña erkân-ı devlet
- 211 Hemîşe devletün pâyende olsun
Kapuña 'iz ü baht âyende olsun
- 212 Çü 'Alî hizmetüne iregeldüm
Yüzümü paşmağuna süregeldüm
- 213 Du'â ider begümüz devletüne
Ve hem bil bağluyuzdur hizmetüne
- 214 Didi var gör olar kimdür bileyüm
Ziyâfet idüben hizmet kılayum

- 215 Çü geldüm hizmetüñe ben yürüyü
Ayagüñ tozına yüzüm sürüyü
- 216 Buyuruñ kim murāduñuz bilelüm
Aña göre size hizmet kılalum
- 217 ‘Alī-yi Murtaẓā çün kıldı fermān
Bizi bilmek dilersüñ sen i nā-dān
- 218 Bu leşkeri ki gördüñ bunda ey har
Bu İslām leşkeridür işbu ‘asker
- 219 Medīne leşkeridür iş kamusı
Olaruñ oldurur bilgil umusı
- [MK1 120a]**
- 220 Bu halkı hep Müselmān eyleyeler
Eger uymazlarsa kan eyleyeler
- 221 Beni bil kim ‘Alī-yi Murtaẓā’yum
Hak’uñ arslanı hem müstecābıyum
- 222 Nice azğınlar imāna getürdüm
Dağı Hayber kapusın ben kıpardum
- 223 Ve ‘Amr’uñ ‘Anter’üñ başını kesdüm
Olaruñ başların kapuda aşdum
- 224 Ne miqdār pehlüvānlar kim diledi
Övünüben gelüp meydāna girdi
- 225 Müselmān olanı hoş şalıvirdüm
Müselmān olmayanı cümle kırdum
- 226 Bizümle uğraşanlar başa çıkmaz
‘Ömürleri şuyı dökünür akmaz
- 227 Yüri var begüñüze dikebilsün
Koyuban küfri hem imāna gelsüñ
- 228 Hemān dünyā degüldür āhiret var
Varup imāna gelsün söyle sen var
- 229 Niçün dönmeye kişi Hālīk’ına
Neden tapmaya gāfil Rāzīk’ına

- 230 Eger ‘aklı var-ise dîne gelsün
Girüben eydelüm ulu beg olsun
- 231 Ve_eger ‘aklı yoğ-ise eylesün ceng
Cihānı başına anuñ kılam teng
- 232 Kırarum leşkerini hep tamāmı
Yıkarum ilini hep hâş [u] ‘āmı
- 233 Dağı kendüzinüñ özüm yaşını
Hişār қаpusına aşam başını
- 234 Eger ‘aklı var-ise ‘ārif olsun
Durup bel bağlayup İmāna gelsün
- 235 Yüri var şöyle digil [sen] begüñe
Oñat fikreyle ‘aqluñ dir öñüñe
- 236 Duruban hācib andan gitdi ey yār
Bu sözleri begine kıldı izhār
- 237 Ne işitdiyse bir bir diyüvirdi
Şanasuñ begini oğ ile urdı
- 238 ‘Alī’nüñ sözlerin itdi rivāyet
Dağı heybetine yoқdur nihāyet
- 239 Bir ulu pehlüvān durur bilüñüz
Ki bir ‘askeri dağıdur yaluñuz
- 240 İşidüben beg anı fikre vardı
Қamu beglerini ol dem kığırdı
- 241 Gelüben begleri taldı sarāya
Oturdı her birisi bir araya
- 242 Diyüvirdi bulara beg bu sözi
İşüdüp қamusı purtardı yüzi
- [MK1 120b]**
- 243 Didiler kim eyā bizüm begümüz
Ki sensin başımızda devletümüz
- 244 Ne hem dirsен çeriler düşürelüm
Қamu halkı olara üşürelüm

- 245 Bir ulu leşker idüben duralum
Olaruñ defterin kamu dürelüm
- 246 Ehl-i dīnimüzi terk etmeyelüm³²⁸
Yolumuz koyup egri gitmeyelüm
- 247 Bu kavli çün burada söylediler
Varup leşkerleri cem‘ eylediler
- 248 Bularuñ çünki cengedür umusı
Çü yüz biñ leşker oldılar kamusı
- 249 Beşâretler çaluban itdiler cüş
Gelüben ovalara kondılar hoş
- 250 Bu yaña gâzîler tekbîr getürdi
Ġazâ itmeklik-içün el getürdi
- 251 O gice öyle yitdiler pes ey cān
Şabāh atlara bindiler hırāmān
- 252 Bahādırlar ilerü bir şaf oldı
Yüreksüzler girüde bitdi kaldı
- 253 Çü meydān açdı leşkerler tururlar
Coşarlar yürüyüp halkı ururlar
- 254 Varup arslan gibi añrandı anda
Kisrā’nuñ cānı uyandı bedende
- 255 Pes ‘Alī depti ilk evvel atını³²⁹
Eline aluban ceng āletini
- 256 Varup meydāna cevlān urdı şīrin
Didi kim kayduñuzı şimdi yirin
- 257 Beni kim bilmediyse bilsün anı
‘Alī benüm ki geldüm uş ‘ayānı
- 258 Ki her kim dīne gelürse elümden
O kurtulur bugün ancak ölümünden

³²⁸ Mısradaki vezin bozuktur.

³²⁹ Vezni bozuk olan “*İlk evvel pes ‘Alī depti atını*” mısrası, “*Pes ‘Alī depti ilk evvel atını*” şeklinde vezne uygun hale getirilmiştir.

- 259 Bahâdır var-ise gelsün ilerü
Ki k rkup ne gidersiz girü girü
- 260 Bu sözi işidicek pes o caru
Yüreklenüp biri geldi ilerü
- 261 Mu abil gelüben dirdi ‘Alî’ye
O Ta rı arslanı girçek velîye
- 262 İrişdi kâfir evvel hamle kıldı
Başarımadı anı ceng bildi
- 263 Niçe kez hamle kıldı bil o tuğy n
Zafer bulamadı ‘Alî’ye ey c n
- 264  ü nevbet ‘Alî’ye degdi i y ra
Diler kim k firi ol dem uyara
- 265 Didi ey k fir imdi gel elümden
Müselm n oluban  urtul ölümden
- 266 Ve ill  olmaz-ise n öldürürüm
Sa a erlik niced r bildürürüm
- 267 Didi k fir elüнден ne gelür it
Eger k rkar-ise n d n var girü git
- 268 Eredi pes ‘Alî ol dem edüp c ş
 uşağundan dutuban  aldurur  oş
- [MK1 121a]**
- 269 Pes üç kez başına çevirdi anı
Yire çaldı hem ol iti yab nı
- 270  amu a ‘z sı  urd olup kırıldı
Şanasın k ftel k etd r d g ld 
- 271 O k fir n orada işi bitdi
C nı cehenneme dek vardı gitdi
- 272 Anu n ardınca bir da ı irişdi
M  abil oluban geldi dürişdi
- 273 O da im na gelmedi  ü gördi
D -p re gürz-ile pes anı urdı

- 274 Atı vü kendüsi hürd oldı gitdi
Cānı cehenneme dek vardı gitdi
- 275 O kāfir leşkeri çün gördi anı
İrişdi kāfirüñ bir pehlüvānı
- 276 Gelüben on yidi kez hamle kıldı
‘Alī hamlesin anuñ cümle şavdı
- 277 ‘Alī’ye degdi nevbet çünki ey cān
Didi ol kāfire gel ol Müselmān
- 278 Kābül eylemedi sözi ‘Alī’nüñ
Haq’uñ arslanı ol girçek velīnüñ
- 279 İrübēn gürz-ile urdı dü-pāre
Atı vü kendüsi hürd oldı yāre
- 280 La ‘īnüñ pes o demde iş[i] bitdi
Cānı uçubanı şamuya gitdi
- 281 Pes ayruq meydāna girmede kimse
‘Alī’nüñ cengine irmedi kimse
- 282 ‘Alī buyurdi İslām leşkerine
Kāmusı cenge çeri başlarına
- 283 Bir uğurdan üşün düşmāna didi
Kāmuñuz ceng idüñ diyü buyurdi
- 284 Çü tekbīr eyledi leşker-i İslām
Yürüyüp kırdılar küffārı ey cān
- 285 Kāmu gāzīlerüñ tekbīr[i] üni
Ve hem kāfirlerüñ feryādı üni
- 286 İrişüp göklere [hem] ‘arşa çıqdı
Melekler duruban anlara baqdı
- 287 O gün o gice ceng oldı be-nāmı
Çü kāfir şındı irtesi tamāmı
- 288 Şınuban kaçdılar kāfir çerisi
Ölenler öldi tütüldü dirisi

- 289 Ve hem kaçdı begi gider gümānuñ
Adı Büzdicār idi bilgil anuñ
- 290 Dutuban anı başın kesdiler hoş
Sarāy kapısına [hem] aşdılar hoş
- 291 Ki yağma atlar[ın] malın tavarın
Dağı hazīnesini cümle varın
- 292 İki kızını bir oğlı var-idi hem
Dutulup çekdiler anlar da çok ğam
- 293 Bu cümle varı vü anları bile
Alubanı göndirdiler çü yola
- 294 Yürüdiler girü *yevmen fe-yevmen*³³⁰
Medīne'ye irişdi cümle cem'an
- 295 'Ömer katına çü bunlar irişdi
Gelüben bir bir anuñla görüşdi
[MK1 121b]
- 296 O kâfir beginüñ oğlunu kızın
Katına getirüp söyledi sözün
- 297 Bulara 'Ömer imāna okudu
Bular uymayuban sözünü şıdı
- 298 Buyurdı oğlunu depelediler
Onuñ emrini yerine kodılar
- 299 Dağı o kızlar için eyle didi
Depeleñ bunları deyü buyurdı
- 300 Bu sözi çün 'Alī işitdi ey cān
Gelüp 'Ömer'e didi kim i sultān
- 301 Dirinüñ ölmesi āsānraqdur
Ölü dirgürmek ammā çok emekdür
- 302 Bu kızları saqın öldürme zinhār
Virelüm bir emīne anı ey yār

³³⁰ *yevmen fe-yevmen* (يَوْمًا فيوماً): Gıtdükçe, günden güne Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 1836.

- 303 Buları hoş tutuban ola nâzır
Ola kim dîne gele bunlar âhîr
- 304 ‘Ömer didi kim al gitsin buları
Kime dileriseñ virgil oları
- 305 ‘Alî kızları aldı gitdi çün hoş
Virüben Ümm Seleme’ye didi uş
- 306 Getürdüm işbu kızları saña ben
Ki terbiyet idesin bunları sen
- 307 Buları luţf-ile key hoş dutasın
Buları uluyup gönlin utasın
- 308 İşidüp Ümm Seleme didi n’ola
Mürebbi oluban bunlara hele
- 309 Ola kim ‘avn-i Haq ire döneler
Gelüp imāna hoş şirkden yunalar
- 310 Bu kez günden güne kıldı naşîhat
Didi dutmazsavuz [kim] zî-faşîhat
- 311 Ulu kızuñ adıydı Şehr-i Bânū
Kiçisi Mâriyâ’dur sen bil anı
- 312 Ögütledi buları gice gündüz
Ki söyledirdi olara nice çok söz
- 313 Naşîhat itdi çün *şehran fe-şehran*³³¹
Edeb virür baña *dehram fe-dehram*³³²
- 314 Be-ğâyet hoş dutup *fazlen ve kadren*³³³
Ögüt virür(i)di *sırran ve cehren*³³⁴
- 315 Bu kez kızlar ‘aceb fikr eylediler
Ki Ümmü Seleme’ye söylediler

³³¹ Şehran ve şehran (شهرأ و شهرأ): Aydan aya “Google Çeviri” (Erişim 08 Ocak 2026).

³³² Dehram ve dehram (دهرا و دهرا): Çağdan çağa “Google Çeviri”.

³³³ Fazlen ü kadren (فضلاً و قدرأ): Fazilet ve saygı “Google Çeviri”.

³³⁴ Sırran u cehren (سرأ و جهرا): Açık ve gizli “Google Çeviri”.

- 316 Didiler ey ana bize yār-iseñ
Müselmān olduğumuz ister-iseñ
- 317 Hālīfeden bizi sen isteyüvir
Atamız rızkını var dileyüvir
- 318 Eger virürler ise bize anı
Müselmān olavuz dutma gümānı
- 319 İşidüp Ümm Seleme çün bu sözi
Varuban ‘Ömer’e didi bu rāzı
- 320 ‘Ömer didi ki hoş ola vireyin
Ne miqdār vardur anı bir göreyin
- 321 Hāzīnedār’ı ol dem hoş kığırdı
Ki Sa’d ibn Ebī Vaḳḳaş’dı adı
- 322 Didi ol kızların rızkını cümle
Deveye yüklet ilet teslīm eyle
[MK1 122a]
- 323 Ne miqdār var(i)se çoğı vü azı
Olara maḥşüş olan hep cihāzı
- 324 Yüri var cümlesin virgil olara
Ki nesneleri ḳalmasun i yāra
- 325 Hāzīnedār bu sözi çün işitdi
Ki beş yüz davar alup vardı gitdi
- 326 Neleri var-ise ḥaznede ḥāzır
Ḥarīr [ü] incüler altun cevāhir
- 327 Çıḳardı ḥaz[nedār] cümle olanı
Ki beş yüz deve yükletdi revānı
- 328 İledüp kızlara vardılar ey cān
Görüben kızlar anı oldı şāzān
- 329 Sevinüben imāna geldi bunlar
Çalab’uñ raḥmetine daldı bunlar

- 330 Müselmân oldılar *şidқан ve şabran*³³⁵
İrüp devletlere *'izzen ve naşran*³³⁶
- 331 Küfürden yundılar zülf-i muţarran
Pes oldı günleri *'iyden ve kadren*³³⁷
- 332 Çün oldılar cehâletden müberran
Hoş oldı yüzleri *şadran ve bedran*³³⁸

[MK1 122a]

[2.2.] Hikâyet-i Diger³³⁹

[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

- 333 Bu kez Ümmü Seleme bunları hoş
Naşihat idüp itdi haq yola tuş
- 334 Didi ey kızlarum çünkim gelüben
Müselmân olduñuz Haqq'a uyuban
- 335 Gerek şimden-girü dirlik açasız
Birer yigide varup hoş geçesiz
- 336 Ki şöyle ersiz olmağ iş degüldür
Ġarib olduğ[ı] kızlar hoş degüldür
- 337 Dağı hükmi-şerī'at budur ey cān
Ki çift olmağ gerekdür cümle insān
- 338 Ne dersiz bu işe ey ana cānı
Murāduñuz ney-ise söyleñ anı
- 339 Ulu kız Şehr-i Bānū söze geldi
Didi bizde ne er kayğusı kaldı
- 340 Yetim hem ġarībüz şimdi [de] giryān
Ki kıardaş çıkmaz içümden hod ey cān
- 341 Meger şöyle ola tā kim geleler
Ki cümle bay [u] yoğsul cem' olalar

³³⁵ Şidқан ve şabran (صدقاً و صبراً): Dürüstlük ve sabır "Google Çeviri".

³³⁶ 'İzzen ve naşran (عزاً و نصراً): Şan ve zafer "Google Çeviri".

³³⁷ 'Iyden ve kadren (عيداً و قدرأ): Sevinç ve kıymet "Google Çeviri".

³³⁸ Şadran ve bedran (صدرأ و بدرأ): Kaynak ve ay "Google Çeviri".

³³⁹ Bu hikâye ÇN1 ve ÇN2 nüshalarında yoktur.

- 342 Güzer kıla bular bir bir öñümden
Kimi kim begenirsem varam andan
- 343 Eger böyle kim olmaya bil ey cān
Ere varmazam ana baña inan
- 344 Bu sözi işidüp Ümmü Seleme
Oturup başladı birkaç kelāma
- 345 Didi kim ey kızum eyle kılalum
Hemān tek maqşūdun nedür bilelüm
- 346 Pes andan duruban yüridi *fi'l-hāl*³⁴⁰
Varup 'Ömer katına irdi derhāl
- 347 O kızlaruñ sözini söyledi hoş
'Ömer diñledi anı uruban güş
- 348 Ki tā bir bir geçe anlar göreler
Kimi kim begenürlerse varalar
- 349 Bunı deyüp münādīler buyurdı
Ki cümle halkı bir yire kığırdı
- [MK1 122b]**
- 350 Haber irişdi pes cümle diyāra
Gelüp cem' ola halk anda i yāra
- 351 Münādīler didi kim cümle bilüñ
Şu Kisrā pādīşāhı kızlarinuñ
- 352 Murādı ol durur bir bir gelesiz
Öñünden kamuñuz güzer kılasız
- 353 Arañuzda kimi kim begenürse
Aña vara kimi göñli dilerse
- 354 İşidüp bu sözi halk itdiler cüş
Dönüben evlerine gitdiler hoş
- 355 Mülebbes hem müsellaḥ oldılar hep
Birer tazı ata hoş bindiler hep

³⁴⁰ *fi'l-hāl* (فی الحال):Hemen, şu anda, bu esnada Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 468.

- 356 Donanup cümle iller hep dürildi
Şanayduñ afitâbı yire indi
- 357 Bu yaña Şehr-i Bânū hoş bezendi
Ev üstine çıkuban perde gerdi
- 358 Oturdı Ümm Seleme dağı bile
Diler kim yârini getüre ele
- 359 O yaña cümle halk geldiler idi
Çamusı muntazır durdılar idi
- 360 Pes evvel kim biriydi ilk kademde
‘Ömer ilerü yürüdi o demde
- 361 Bu yaña Şehr-i Bânū çünki³⁴¹ baçar
İlinden çıkdı bir hoş mu ‘teber er
- 362 *Ṭavīlū ‘l-kadd* yetäg-heybetlü be ³⁴²
Anuñ evşâfına yoqdur nihâyet
- 363 Didi kıza neyise eyle tibyân
Bu gelen kişi kim durur firāvân
- 364 Anası didi ‘Ömer’dür bil anı
Ḥalîfemizdür ol gider gümânî
- 365 Resül’ün çâr-ı yârinden biridür
Veririseñ baña gâyet yiridür
- 366 Didi kim Şehr-i Bânū varamazam
Buña varmağ[a] teciyz göremezem
- 367 Benüm kardaşcuğum bu öldürüpdür
Anuñ derdin içüme doldurupdur
- 368 Egerçi halk ulu idindi anı
Gerekmez varamazam buña anı
- 369 ‘Ömer çünkim geçüben[i] sıvışdı
Anuñ ardınca bir kişi irişdi

³⁴¹ Vezin gereği “çünkim” kelimesi “çünki” şeklinde okunmuştur.

³⁴² Ṭavīlū‘l-kad (طویل القد): Boyu uzun (Uzun boylu) Almaany Team, “‘Uzun’ kelimesini içeren şiirler, ‘uzun’ kelimesini içeren cümleler - sayfa 1” (Erişim 15 Ocak 2026).

- 370 *Âdâbın hıfz idüben şöyle bekler*
Hayâsından utanır hem melekler
- 371 *Nefis kıymeti tutarlar gire hoş*
Baş aşâğı bırağup eylemez güş
- 372 *Ki bir tazı ata binüp gelürdi*
Yüzünüñ nûrı hem şu 'le virürdi
- 373 *Bu kez kıız gördi anda çünkü bunu*
Ki Ümmü Seleme'ye şordı anı
- 374 *Didi kim bu gelen kimdür ey ana*
Hayâ ile gelür bakmaz yâbâna
- 375 *Pes Ümmü Seleme didi ki ey cân*
Bu gelen kişiye dirler bil 'Oşmân
- 376 *Resül'e hem bu güyegü olupdur*
Hem anuñ iki kızlaruñ alupdur

[MK1 123a]

- 377 *Ki zû'n-nüreyn³⁴³ didiler olduğı-çün*
Resül'üñ kızlarımı alduğı-çün
- 378 *Ve hem dünyâsı çokdur ki uludur*
Sahâvet bağcesinüñ bülbülidür
- 379 *Dağı ol çâr-ı yârüñ bu biridür*
Qabül iderseñ anı hoş biridür
- 380 *Didi kim Şehr-i Bânü bil i nine*
Resül'üñ iki kızları yirine
- 381 *Ne yüz-ile varayın oturayın*
Ya anlaruñ yüzün nice göreyin
- 382 *Buña da varamazam bilgil ey cân*
Gelüñüz bunu dağı sen hem inan
- 383 *Çü 'Oşmân geçdi ilerü pes andan*
Bu yaña bir kişi çıkdı ili[n]den

³⁴³ zû'n-nüreyn (ذو النورين): Çift nur sahibi

- 384 Müsellaḥ hem mülebbes binmiş ata
Çamu ‘âlemleri ceng-ile uta
- 385 Gelür kim heybeti arslana beñzer
Cihâna gelmedi ancılayın er
- 386 Bu baña şordukun hoş enisîne
Bu gelen kişi kimdür hem adı ne
- 387 Egerçi hoş münevver hûb peyker
Ve lâkin heybetinden yirler ürker
- 388 Ki kimdür baña şimdi söyle anı
Nedür evşâfını eyle beyânı
- 389 Didi Ümmü Seleme kim i kızum
Deyüben bu kişiyi diñle sözüm
- 390 Budur kâfirleri kırıp bitüren
Budur Hıyber kapusın hem getüren
- 391 Şu kâfir begleri başın kesendür
Sarây kapularına [hem] aşandur
- 392 Buña erlikde kimse kâbil olmaz
Bunuñla uğraşan ‘ömrine gülmez
- 393 Resül’üñ güyegüsi hem ‘Alî’dür
Hak’uñ arslanı vü girçek velîdür
- 394 Budur dördünci yâri hem Resül’üñ
Budur sevgülü yâri ol uşulüñ
- 395 Eyü ister-iseñ buña varasın
Ve eger dilemezsen sen bilürsin
- 396 Didi kim Şehr-i Bânü ey ana bil
Benüm bu fikrümüñ kaydını sen kııl
- 397 Ne kim söyledüñ ise hak buyurduñ
Ki hüsni-i hulk-ile beni toyurduñ
- 398 Ve illâ atamı bu öldürüpdür
Çamu hâznelerüñ yağma kılupdur

- 399 Öñüme düşegelür irdügümce
Bu canûm er ki gelür gördüğümce
- 400 Buña da varamazam ana bilgil
Ne kim ister-iseñ sen anı kılğıl
- 401 ‘Alī çünkim geçüp gitdi o yirden
Bu kez aşhâb güzër kıldı öñünden
- [MK1 123b]**
- 402 Ki her birine buldı bir bahâne
Bulara varamazam didi ana
- 403 Şahâbe uluları çünki geçdi
Bu kez yigitler âlâyı irişdi
- 404 İki bölük idi bunlar ki³⁴⁴ geldi
Gelüp meydân içine cümle daldı
- 405 Bu âlây Hâşimoğlanlar idi
Bulara baş ‘Alī oğlu Hasan’dı
- 406 Öbür âlây Ümeyye eşlabıydı
Olarda cem‘ olup anda dirildi
- 407 Yezîd-idi bularuñ hem re’îsi
Baş idindiler ol murdâr habîşi
- 408 Hâsan didi ki ben öñden varayın
Yezîd eydür ki ben öñden varayın
- 409 İki güneye düşdi çü duran
‘Ömer işitdi anı kıldı fermân
- 410 Hâsan öñden yürüsin dir buyurdu
Yezîd’üñ katını kapdın kopardı
- 411 İşidüp pes Hâsan depdi atını
Dağınmış üstine ceng âletini
- 412 Ridâsınuñ imâmesi başında
Şanurlar inci dizilmiş dişinde

³⁴⁴ Vezin gereği “kim” edatı “ki” şeklinde okunmuştur.

- 413 Bırakmış ruhlara zülf-i muṭarrā
Yüzünde şanki ḥūr oynar müserrā
- 414 Degül ḥüsnine mihr [ü] meh muḳābil
Mu‘aṭṭıl ḡamzesinden siḥr-i Bābil
- 415 Saçında sünbülün boynunda biñ dāḡ
Lebinden lālenün baḡrında yüz ṭāḡ
- 416 Gözi āḥūsı vü zülf-i kemendi
Atar şirāne cān boynına bendi
- 417 Cemālinden erer ḥūrilere fer
Vişālinden cinān ehli muḫaffer
- 418 Çü daldı ‘āleme ḥüsn-i şaḍāsı
Görenler didi cān olsun fedāsı
- 419 Bu yaña Şehr-i Bānū gördi anı
Anasından yaña döndürdi yöni
- 420 Didi kim bu gelen kimdür buyurḡıl
Bütün vaşfıyla cānumı ṭaparḡıl
- 421 Didi Ümmü Seleme bilgil anı
Saña vaşf eyleyey[in] ben o cānı
- 422 Bu gelen bil ki gevher dānesidür
Nübüvvet baḡrinün dürdānesidür
- 423 Resül’ün bu durur bil gözi nūrı
Ciger-ḡüşesi vü göñül sürürı
- 424 ‘Alī’nün oḡlı vü adı Ḥasan’dur
Yüzi şems [ü] ḳamer bilgil ḥasendür
- 425 Bu gelen kimdügün [sen] çünki bildün
Güzel ister(i)señ var işde bulduñ
- 426 Didi kim Şehr-i Bānū ey ana bil
Ne kim ben diler-isem sen anı ḳıl

[MK1 124a]

- 427 Ğaribüm ben buña da varamazam
O ‘avratlar içinde olamazam
- 428 Ğasan geçdi ilerü pes o yirden
İki etlü beñiz çıkdı iliden
- 429 Ğüseyn’di gelenün biri ey cān
Yezīd idi biri ol nağs-ı tuğyān
- 430 Ğüseyn depdi atını pes ilerü
Melül olup Yezīd çün kıldı girtü
- 431 Bu yaña Şehr-i Bānū gördi şīrān
Gelür karşıısına bir māh-ı tābān
- 432 Yüzi bedr olmuş aya beñzer-idi
Yañaqları enāra beñzer-idi
- 433 İki nergisler-ile çünki bakar
Doğunan cānları odlara yağar
- 434 Muṭarrā kara zülfleri yaşılmış
Ki ruğları üzerinde aşılmış
- 435 Dehānı gonçeye beñzerdi ey cān
Dudaqları şanayduñ la’l u mercān
- 436 ‘İmāmesi başında vü libāsı
Müzeħhebler kamu yokdur denesi
- 437 Mükemmel hem müretteb Ğüb mevzün
Münevver yüzi hem ḳaddi uzun
- 438 Müsellağ kendüzi atı müzeyyen
Müzeħhep nağışla sürḫi mu’ayyen
- 439 Yüzinün pertevinden gün utanur
Hilāl pāyeleründen ay yışanur
- 440 Yüzünü görmege müştāğ melekler
Ayağı tozına muḫtāc felekler

- 441 Bu zîynetler [kim aña] hûb yaraşur
Yüzine bakmağa gözler kamaşur
- 442 Bu yaña Şehr-i Bânû gördi anı
Hemân ‘aşık oluban yandı cânı
- 443 Dutuldı dili [hem] söz söyleyemez
Dönüben hâlini şerh eyleyemez
- 444 Kıpuldı cân u dilden oldı ‘aşık
Anuñ ‘aşkı yolında oldı şadık
- 445 Dutuşup âh idüben oturdı
Pes ol dem hâlini dile getürdi
- 446 Didi kim Şehr-i Bânû ana bunı
Baña di kim durur bu görklü cânı
- 447 Didi Ümmü Seleme kim i kızum
Ki derdle³⁴⁵ işidüp diñle bu sözüüm
- 448 Anası bu yigidüñ Fâtıma’dur
Babası kim ‘Alî-i Murtażâ’dur
- 449 Dedesi ol Muḥammed Muştafâ’dur
Ḥaḳ’uñ maḥbûbı vü kân-ı şafâdur
- 450 Resûlu’llâh bunı ğayet severdi
Yüzünü görmege her dem iverdi
- 451 Nübüvvet baḫçesinüñ tavusıdur
Risâlet baḫrinüñ dürdânesidür
- 452 Zamâne görmedi bunuñ gibi hûb
Cihâna gelmedi mişâl-i maḥbûb
- 453 Alur sükker tadı anuñ lebinden
Kızarmış güller anuñ ğabğabından
- [MK1 124b]**
- 454 Kemerin bağlamış gelür beline
Cihân degmeye anuñ bir kılına

³⁴⁵ Bu kelime metinde “derd-ile” şeklindedir. Ancak vezne uydurmak için kelime “derdle” biçiminde okunmuştur.

- 455 Eger luţf eyleyüp olursa ĥandān
Bile güler ĥamu cennetde Rıđvān
- 456 Yüzine görene olur mübarek
Ki şağından yaratmış Hâĥ tebārek
- 457 Beşükde devletüñ varsa i kızum
Geçürme fırsatı ĥoş diñle sözüñ
- 458 Bunuñ gibi yigit elüñe girmez
Bunu bekletüben ‘ömrine gülmez
- 459 İşidüp Şehr-i Bānū açdı sözin
Anasına didi hep cümle rāzın
- 460 Didi kim bunu begendüm görürem
Alursa cāriyelige varuram
- 461 Ana key toptolı gevherdi ey cān
Hüseyn’e şaçdı anı şāz ĥandān
- 462 Bu kez anda ĥamu ĥalk bildi anı
Gözi düşdi kızuñ o görklü cānı
- 463 Hüseyn’e sözi bu oldı pes ilüñ
Didiler ĥutlu olsun işbu ĥālüñ
- 464 Didiler hāy ne devletlü kız-imiş
Naşibi gör sa ‘ādetlü kız-imiş
- 465 Hüseyn’i ihtiyār itdi ‘acebdür
Ki zīrā devletine ol sebepdür
- 466 Didiler ve dağıldılar hep iller
Ki bağlandı arada ĥamu diller
- 467 Didi görüp Yezīd çün dutdı kīni
Kīn eyledi ĥatı buğz itdi dīni
- 468 Didi kim Şehr-i Bānū kem görürdi
Hüseyn olmasa beni begenürdi
- 469 Eger fırsat dutar-ise elümi
Hüseyn’i öldürüp alam kīnümi

- 470 Bu fikr-ile geçirdi nice evkât
Hâsûdluğ eyler o fi‘l-i hâbîsât
- 471 Hâsûduñ zât u işi hem oñmaz
Hâsûd olan kişi ‘ömrine gülmez
- 472 Bu yañada ‘aceb iş işlediler
Hüseyn’uñ düğünine başladılar
- 473 Ki toy u düğüne kıldılar âğâz
Ve illâ çalmadılar anda hîç sâz
- 474 Davarlar u koyunlar her neyise
O düğün hârcına ne yarar-ise
- 475 Getürdiler yüz[mey]e her bacağından
Geçirdiler anı bir bir bıçağdan
- 476 Çanaklar tepsiler ulu kazanlar
Şahanlar helkeler key hoş düzenler
- 477 Sinîler çömçe kefgîr yahni-keşler
Düzüp başardılar her dürlü işler
- 478 Eyü zerde pirinc dâne ek(i)şi
Mücellâ vü zarif [ü] hûb yahşi
- 479 Firengi kalye vü Rûmî kavurma
Moğalî yahñiler Türkî çevirme
- [MK1 125a]**
- 480 Piyâz-ile kebâb [u] şehri büryân
Hıttâb köfteler ü mantular ey cân
- 481 Sarâyly şamşalar şirîn çarhta
Dağı buğra reşîde cümle puhta
- 482 Ve hem gevzileler tolıbd[ı] helvâ
Zihî hoş ma‘ide ol *menne selvâ*³⁴⁶
- 483 Kazanlar tolu tolu bişdi ol dem
Aña etrâf halk[ı] üşdi ol dem

³⁴⁶ Size Menn (Kudret Helvası) ve Selvâ (Bildircin) indirdik. (el-Bakara 2/57; el-A‘râf 7/160; Tâhâ 20/80) Harman, “Men ve Selvâ”, 29/108.

- 484 Ulu toy oldu doydı cümle ‘âlem
Yemekden tohma oldu ba‘z-ı âdem
- 485 Ne kim anda var-ise bay [u] yohsul
Doyup götürmege olmuşdı meşgûl
- 486 Nice cehd idüp aldılarsa kaldı
Kalanı yohsula taraşa kıldı
- 487 Şehirde kocalar aldı yigitler
Havâda kuşlar u yirlerde itler
- 488 Ete bakmadı etmegi bırağdı
Çün ol helvâlaruñ çoğına bağdı
- 489 Zihî toy oldu anda zihî ni‘met
Hüseyn’e kıldılar gâyet de rağbet
- 490 Bu yaña Şehr-i Bânû’yı bil ey cân
Bezediler şanasın dürr mercân
- 491 Kâtına geldi ol dem cümle ‘avrat
İderler Şehr-i Bânû’ya zîr-hürmet
- 492 Pes andan soñra dirildiler aşhâb
‘Ömer kâtına cem‘ oldu hep ahhâb
- 493 Hüseyn’e hoş nikâh itdiler ey cân
Nişâr eylediler dür-ile mercân
- 494 Bu yaña kıızı gelin eylediler
Şaçular saçup anı toyladılar
- 495 Şu hadde vardı [hem] anuñ cihâzı
Çü fark olmaz-idi çoğından azı
- 496 Deve vü et kıanara çok şu aşı
Meta‘-ı cevher ü dürlü kıumaşı
- 497 Ziyâde çoğ-idi hergiz sayılmaz
Kıyâssız nesnenüñ sayısı olmaz
- 498 Pes andan ol ili cinler bölüşdi
Şanasın eblehe gündür kıavuşdı

- 499 Murâda irdiler bulup sa‘âdet
Olaruñ zevkine yokdur nihâyet
- 500 Tamâm oldı bularuñ kışşaları
Ki degdi ellerine hişşeleri
- 501 Bularuñ gitdi çünkim gönli pası
Bunuñ kız kardeşi ol Mâriyâ’sı
- 502 Ebū Bekr oğlına virdiler anı
Ki şâz oldı olaruñ gönli cânı
- 503 Bu iki kızlaruñ çün bitdi işi
Bularuñ vaşfını bilmeye kişi

[MK1 125a, MK2 169b]

[2.3.] Vefât-ı [Hâzret-i] ‘Ömer Rağıya’llāhu ‘anh³⁴⁷
[mefā ‘ilün mefā ‘ilün fe ‘ülün]

- 504 Bularuñ dirliğinde hoş koyalum
Girü ‘Ömer kelāmına gelem³⁴⁸
- 505 ‘Ömer çün eyledi anda hilâfet
Ki on yıl altı ay oldı tamâmet
- 506 Yakîn kaldı sefer kıla beķāya
İrişe anda hem vaşl-ı liķāya
- [MK1 125b]**
- 507 Meger bir gün aña irişdi işi
Ebū Lü’lü’ adlu bir tođru kişi³⁴⁹
- 508 Var-idi bir kulu aldı³⁵⁰ getürdi
‘Ömer katına geldi hoş oturdı
- 509 Didi ki³⁵¹ ey şahābeler ulusu
Baña irişdi bu kuluñ bilisi

³⁴⁷ Başlık -MK1; Bu başlığın üstünde “Rūh-ı Pākī Muhammed Mustafā-rā Şalāvāt” şeklinde bir ifade yer almaktadır.

³⁴⁸ Beyit -MK2

³⁴⁹ Mısrada vezin bozuktur.

³⁵⁰ aldı: derdi MK2

³⁵¹ ki: kim MK2

- 510 Kâzanur günde bir altını gizler
Baña üç denk virür ğayrını gizler
- 511 ‘Ömer eydür kula çün işleyesin
Sebeb nedür kâzancuñ gizleyesin
- 512 Buni³⁵² var gizleme hep hocaña vir
Ne işlerseñ kâmusını aña vir
- 513 Ve illâ yoḥsa saña ḥad ururam
Seni ḥaḳ yoluna ben uydururam
- 514 Meger kâfir idi ol ‘abd-i merdûd
İşitdi ‘Ömer’üñ sözün o³⁵³ maṭrûd
- 515 Kân eyledi be-ġâyet ol içinde
Bu fikr-ile yürüdi dünde günde
- 516 Nice öldüreyüm³⁵⁴ ‘Ömer dir-idi
Ki her vaḳit³⁵⁵ anuñ fikrin yir-idi
[MK2 170a]
- 517 Çü bir müddet o vaḳtden geçdi gitdi
Verüp bıçaḳçıya³⁵⁶ ḥançer doḳutdı
- 518 Dün ü gün ‘Ömer’üñ fırsatı öñdi³⁵⁷
Meger bir gice ki³⁵⁸ avluda buldı
- 519 Seḫerde mescide giderdi ‘Ömer
O kâfir kul ḥoş anı yolda öñer
- 520 Kârañu-idi ol kul³⁵⁹ geldi_uyurtdı
İrişdi ‘Ömer’i göġsine dürtti³⁶⁰
- 521 Mübârek göġsini pes iki yardı
‘Ömer anı göricekin çağırdı

³⁵² Buni: Yürü MK2

³⁵³ sözün o: sözünü MK2

³⁵⁴ öldüreyüm: öldürem MK2

³⁵⁵ vaḳtün: vaḳtde MK2

³⁵⁶ bıçaḳçıya: bıçaḳıya MK2

³⁵⁷ öñdi: añdı MK1

³⁵⁸ ki -MK1

³⁵⁹ kul -MK2

³⁶⁰ dürtti: düşdi MK2

- 522 Şahâbeler üşe geldi perîşân
Görüben ‘Ömer’i kıldılar efgân
- 523 İletdüler evine pes o hanı³⁶¹
Üşüben kıldılar çok çok figânı
- 524 Pes anda³⁶² geldi cerrâh anı dikdi
Dağı merhem sürübeni bekitdi³⁶³
- 525 Çü zağm irişdi ‘Ömer’ün tenine
Şahâbe cem‘ olup geldi yanına
- 526 Didiler ‘Ömer’e kim ey ulumuz
Halîfemüz arada sevgilümüz
- 527 Cihānuñ çün bilinmişdür fenâsı
Bunuñ zevkine degmez pes ‘anâsı
- 528 Bu bir köprü durur gelen geçer hoş
Bu bir menzil durur konan göçer uş³⁶⁴
- 529 Geçer nesnenüñ olmaz i‘tibârı
Kişinüñ gider elden ihtiyârı
- [MK2 170b]**
- 530 Cihānuñ yegliği bād-ı hevâdur
Bunuñ ‘izzetleri aḥîr hebâdur
- 531 Bilürsüz kim o³⁶⁵ cümle enbiyâlar
Gelüben geçdiler hem³⁶⁶ evliyâlar
- 532 Huşûşen Haḫ te‘ālanuñ Habîb’i
Ḳamu dertlülerüñ oldur³⁶⁷ tabîbi
- 533 Bu fânîde qarâr itmedi gitdi
Ebū Bekr’i yirine ḫalef itdi³⁶⁸

[MK1 126a]

³⁶¹ hanı: cānı MK2

³⁶² anda: andan MK2

³⁶³ bekitdi: ve gitdi MK1

³⁶⁴ Beyit -MK2

³⁶⁵ o: ol MK2

³⁶⁶ hem: hep MK2

³⁶⁷ dertlülerüñ oldur: dertlü olanlarıñ MK2

³⁶⁸ ḫalef itdi: ḫodı gitdi MK1

- 534 Ebū Bekr'e iricek³⁶⁹ emr-i Sübhān
Yirine sizi naşb itdi ol ey cān
- 535 Kederden lezzeti bilgil eceldür³⁷⁰
Size şimdiki demde bu maḥaldür³⁷¹
- 536 Yirüñüze ḫalīfe naşb idesiz
Bu İslām leşkeri ḳaydın göresiz
- 537 Şahābe bu sözi söyledüginde³⁷²
'Ömer fikr eyledi göñli içinde
- 538 Ḥalīfe ger 'Alī ḳılsam [hem] i 'lān
Ki 'Osmān ḫatırı olur perişān
- 539 Ger 'Osmān geçe ḫalīfe yirine³⁷³
'Alī'nün ola kim göñli yirine
- 540 Olar incindügi yirde degülüm
Olar ḫaḳ ḳuludur ben daḫı ḳulum
- 541 Bunı didi 'Ömer açdı gözini
Şahābeden yaña döndi yüzini
- 542 Didi kim ey yārenler cümle bilüñ
Ne kim emr eyler-isem öyle ḳıluñ
- 543 Şahābenüñ niceleri yanında
Çü benden soñ geleler cümle bende³⁷⁴
- [MK2 171a]**
- 544 Ḳaçan ol vaḳtde cümle cem' olasız
Arada birüñüz ḫalef ḳılasız
- 545 Bunı deyüp yüzün 'Osmān'a döndi
İşit ne söylerüm deyüp buyurdı
- 546 Egerçi kim ḫalīfe sen olasız
Ḥışımlaruña yiglik virmeyesin

³⁶⁹ iricek: irince MK2

³⁷⁰ lezzeti bilgil eceldür: çünkü lezzeti ecelden MK2

³⁷¹ demde bu maḥaldür: bu maḥalden MK2

³⁷² söyledüginde: söyledi gitti MK2

³⁷³ Vezin gereği mısranın başındaki "ve" bağlacı çıkarılmıştır.

³⁷⁴ Beyit -MK2

- 547 Ümeyye aşlına yiglik virürseñ
Oları yigregüben gönderürseñ
- 548 Ziyān idersün anı şöyle bilgil
Peşimān olasin hele³⁷⁵ şaķıngıl
- 549 Pes andan yüzüni ‘Alī’ye döndi
Naşihat idüp aña şöyle didi
- 550 Eger hālīfe sen olasin ey yār³⁷⁶
Hāşımlaruña yiglik virme zinhār
- 551 Virürseñ ger³⁷⁷ ziyāna uğrayasın
Peşimān olasin soñra dönesin
- 552 Egerçi hoş naşihat kıldı ey yār
Yarasından kılurdu dem-be-dem zār
- 553 Vaşiyet eyledi aşhāba döndi
İrüşüp ‘ömri çün aħıre indi
- 554 Didi şol vaķt ki ben ölem gelesiz³⁷⁸
Yuyubanı namāzumı kılasız
- 555 Cenāzem götürüp ravzaya varuñ
Çapunuñ taşrasında şöyle duruñ
- 556 Birünüz ilerü çapuya varsun
O ravza çapusunda şöyle³⁷⁹ dursun
- [MK2 171b]**
- 557 Deyün³⁸⁰ kim ey Resül ol hāldaşuñı
Şu dīni zāhir iden yoldaşuñı³⁸¹
- 558 Getürdik eşigüne cāvidānı
Nirede defn idelüm buyur anı

³⁷⁵ olasin hele: olma hā ki MK1

³⁷⁶ sen olasin ey yār: olasin sen bil cān MK2

³⁷⁷ ger: ki MK2

³⁷⁸ gelesiz -MK2

³⁷⁹ çapusunda şöyle: çapusu önünde MK2

³⁸⁰ Deyün: Desün MK2

³⁸¹ yoldaşuñı: çardaşuñı MK2

- 559 Dilerseñ hoş katında defn idelüm
Dilemezseñ götürelüm gidelüm
- 560 Bunu söyleyübeni soñra duruñ
Kaḅul itmes-ise pes girü dönüñ³⁸²
- 561 Cenâzemi pes anda götüresiz
Baḳı‘a iletüben defn idesiz³⁸³
- 562 ‘Ömer çünkim vaşiyet kıldı anı
Mü‘ezzin oḳıdı ol dem ezānı
[MK1 126b]
- 563 Namāzuñ vaḳtı oldı bildiler hep
Durup ābdest içün daḡıldılar hep
- 564 ‘Ömer oḡlunu katına oḳıdı
Ki ‘Abdu’llāh idi pes anuñ adı
- 565 Didi var ‘Āyişe’den iste destür
Sözüme raḑı olur mı ne dir gör
- 566 Eger destür virürse ravzasında³⁸⁴
Ki kaḅr idem³⁸⁵ Resül’üñ türbesinde³⁸⁶
- 567 Ve ger raḑı degül ise desünler
Baḳı‘a iletüben defn eylesünler
- 568 ‘Ömer oḡlı bu Abdu’llāh³⁸⁷ yügürdi
Varup ‘Āyişe’den pes anı şordı
- 569 İcāzet virdi ‘Āyişe aña hoş
Didi Ḥaḳ rahmetine olsun ol tuş
[MK2 172a]
- 570 Gelüp ‘Abdu’llāh anı öyle didi
‘Ömer anı işidicek³⁸⁸ sevündi

³⁸² Beyit -MK1

³⁸³ defn idesiz: defn eyleyesiz MK2

³⁸⁴ ravzasında: ravzasından MK2

³⁸⁵ Ki kaḅr idem: Ki idem ben MK2

³⁸⁶ türbesinde: türbesinden MK2

³⁸⁷ ‘Abdu’llāh: ‘Abd MK1

³⁸⁸ işidicek: işidince MK2

- 571 Pes andan diledi ‘Ömer duraydı
Namâz kılmak için âbdest alaydı
- 572 Didi cerrâh hareket itme zinhâr
Kııldasañ³⁸⁹ yarañ sökülür ey yâr
- 573 Namâzum komazam durup kılarım
Ki dînüm muhkem olduğın dilerem³⁹⁰
- 574 ‘Ömer didi ki dînüm yigirekdür
Beden yıkıldığı sehl-i emekdür
- 575 Yıkılsun bu bedendür ço yıkılsun
Ki tek benüm dînüm ço muhkem olsun
- 576 Bunı deyüp ayağ³⁹¹ üstine geldi
Dikilen yarası ol dem söküldi
- 577 Hemân dem düşdi yire irdi pes bîm³⁹²
Şehâdet getürüben oldı teslîm
- 578 Şahâbe dirilüp³⁹³ anda irişdi
Fiğân idüp kâmusı zâr kıldı
- 579 Üşüben üstine çok ağladılar
‘Ömer derdiyle³⁹⁴ cânlar dâğladılar
- 580 Didiler emr-i Hağ’dur şek degüldür
Kamu halk fânidür pes bâkî oldur
- 581 N’idelüm çün³⁹⁵ budur emr-i İlâhî
Ölüm câmın içiser³⁹⁶ halk penâhî³⁹⁷
- 582 Gelenler fânide kalmadı ey cân
Buña aldanan âhîr oldı pişmân

[MK2 172b]

³⁸⁹ Kııldasañ: Kııldarsañ MK2

³⁹⁰ Beyit -MK2

³⁹¹ ayağ: ayağı MK1

³⁹² irdi pes bîm: oldı rüyım MK2

³⁹³ dirilüp: yedişüp MK2

³⁹⁴ derdiyle: deyüben MK2

³⁹⁵ çün: pes MK2

³⁹⁶ içiser: içer MK1

³⁹⁷ penâhî: temâmı MK2

- 583 Bunı deyüp ‘Ömer’i yudılar hoş
Üşüben namâzını kıldılar hoş
- 584 Getürdiler ‘Ömer’i çünkü anda
İledüp kodılar ravza önünde
- 585 Şahâbeden biri ilerü vardı³⁹⁸
Resül’uñ türbesi önünde durdı
- 586 Didi ey cümle mañlûkuñ ulusu
Şahâbelerüñ ol durur umusu
- 587 Getürdiler şu yoldaşuñı³⁹⁹ ey yār
Ki İslām dñini⁴⁰⁰ kılmışdur izhār
- 588 Buyurursañ katuñda defn idelüm
Qabül itmezseñ alalum⁴⁰¹ gidelüm
- 589 Çün anı söyledi ol kişi andan
Bir ün çıkdı Resül’uñ türbesinden
[MK1 127a]
- 590 Şahâbeler hep iştdi ol üni
Qamusı ol yaña döndürdi yöni
- 591 Resül’ullāh içerüden buyurdı
Getürüñ dostumı deyüp kığırdı
- 592 Yaraşur dosta kim dost(i)le ola
Gelüp dostı yanında yatabile
- 593 Çü emr itdi içerüden o Sulţān
İçerü koydılar ‘Ömer’i ey cān
- 594 Çü girdiler Ebū Bekr’üñ yanında
Mübārek gögsünüñ berāberinde
- 595 Qazılmış bir qabir gördiler anda
Hem uçmaq koqusı gelür içinde
[MK2 173a]

³⁹⁸ vardı: geldi MK2

³⁹⁹ Yoldaşuñı: yolda MK2

⁴⁰⁰ dñini: leşkerini MK2

⁴⁰¹ alalum: alup MK2

- 596 ‘ Alî girübeni⁴⁰² defn itdi anı
Fırâkından yanardı kıanı⁴⁰³ cânı
- 597 Şahâbeler dağıldı çünkim ey şâh⁴⁰⁴
Didiler cümlesi *el-ḥükmü lillâh*⁴⁰⁵
- 598 ‘ Acebdür âdeti şehâ bu dehrüñ
Şaķın aldanma naķşına bu şehrüñ
- 599 Beķâsı yoķdur anuñ bil fenâdur
Ķamu lezzetleri bir renc ‘anâdur
- 600 Nice begler olurken geldi geĶdi
Bu fânide ķonuban cümle göĶdi⁴⁰⁶
- 601 Sürülüp gitdiler cümle perîşân
Bulamayup ecel derdine dermân⁴⁰⁷
- 602 Bu bir mekkârdur ki key şaķıñgıl
Dem-â-dem tevbe kılıcın taķıñgıl⁴⁰⁸
- 603 Sözüm budur saña bilgil sen [i] yâr
Ne iş işler-iseñ añ kim ölüm var⁴⁰⁹
- 604 Ķazanup ya ‘nî bu mâ[lı] n’idersiñ
Çü mâlik bunda ķalursın gidersiñ⁴¹⁰
- 605 Alup gidecegüñ bir pâre bezdür
Bu sözi añla kim gereklı sözdür⁴¹¹
- 606 Niceler varuban ķabrinde gülmez
Kişiyе soñ peşimân aşşı kılmaz⁴¹²

⁴⁰² girübeni: çün görür MK2

⁴⁰³ kıanı: kıatı MK2

⁴⁰⁴ ey şâh: şadân MK2

⁴⁰⁵ El-ḥükmü lillâh (الحكم لله): “Hüküm Allâh’ındır.” anlamında bir sözdür. ÇoĶu kez ölüm olayı karşısında güçsüzlüĶün, bir şey yapamamanın, doğrudan teslim olmanın bir ifadesidir Yılmaz, *Kültürümüzde ayet ve hadisler*, 229.

⁴⁰⁶ Beyit -MK1

⁴⁰⁷ Beyit -MK1

⁴⁰⁸ Beyit -MK1

⁴⁰⁹ Beyit -MK1

⁴¹⁰ Beyit -MK1

⁴¹¹ Beyit -MK1

⁴¹² Beyit -MK1

- 607 Eger andağı⁴¹³ hālūñi bileydūñ
Bu dünyāda yanuban[ı] yaqıldıñ⁴¹⁴
- 608 Ki fırsat demini fevt itmeyeydūñ
Hāq'uñ buyruğımı terk itmeyeydūñ⁴¹⁵
- [MK2 173a]**
- 609 Şu kim hoş vech-ile kıılır mürevvet
'İvaż-ı Hāq'dan aña_oldı fütüvvet⁴¹⁶
- 610 Şu kim nefis hevāsın bunda kııldı
Anı Hāq gün gibi tābende kııldı⁴¹⁷
- 611 Şu kim havf-ile terk itdi vebāli
Feleklerden maqāmı oldı 'ālī⁴¹⁸
- 612 Şu kim şehvet[i] terk itdi tamāmı
Yarın Firdevs'den a'lādur maqāmı⁴¹⁹
- 613 Şu kim ol virmedi nefse murādı
Yazıldı evliyā silkinde adı⁴²⁰
- 614 Şu kim Hāq korkusunu eyledi yād
Dü-'ālemden harābı oldı ābād⁴²¹
- 615 Şu kim nefsüñ hevāsın eyledi hāk
Hūdā hākını itdi gevher-i pāk⁴²²
- 616 Şu kim girdi haqīki lezzetine
Olar garq oldı Hāq'uñ rahmetine⁴²³

⁴¹³ Bu kelime “ağdağı” şeklinde yazılmıştır ama anlam gereği kelime “andağı/oradaki” biçiminde olmalıdır. Metnin anlamından hareketle “andağı” okunuş tercih edilmiştir.

⁴¹⁴ Beyit -MK1

⁴¹⁵ Beyit -MK1

⁴¹⁶ Beyit -MK1

⁴¹⁷ Beyit -MK1

⁴¹⁸ Beyit -MK1

⁴¹⁹ Beyit -MK1

⁴²⁰ Beyit -MK1

⁴²¹ Beyit -MK1

⁴²² Beyit -MK1

⁴²³ Beyit -MK1

- 617 Şu kim bunda giriftâr-ı hevâdur
Kıyâmetde sezâdâr-ı belâdur⁴²⁴
- 618 Şu kim imândan ‘arıyyet ola yâr
Maşîridür cehennem hâşılı nâr⁴²⁵
- 619 Çü dünyâda ‘azîzüm mübtelâsın
Şavâb oldur ki hâkķından gelesin⁴²⁶
- 620 Fedâ kıl cismi terk it cânuñ için
Ki giryân it o çok ‘işyânuñ için⁴²⁷
- 621 Bu dünyâ zevķine gel olma kâni ‘
Ki dünyâ hubbudur ‘uķbâya mâni ‘⁴²⁸
- [MK2 174a]**
- 622 Olur luţfunda anuñ kahr-ı pinhân
Bulur yoķdan da cânlar cân cânân⁴²⁹
- 623 Geçürem gaflet-ile ‘ömri bir dem
Ki seyrenghâhuñ ola her dü-‘âlem⁴³⁰
- 624 Bilürsün ol durur ehl-i sa‘âdet
Ki çok ola günâhdan anda tã‘at⁴³¹
- 625 Niçün gâfilsün ölüm gelmesinden
Kamu a‘zâ ‘amelden kalmasından⁴³²
- 626 Uzak olmayası ya baneneñ var
Kulusuñ tamğa ol sultânıñ var⁴³³
- 627 Bilürsün kim o cümle enbiyâlar
Gelüben geçdi nice evliyâlar⁴³⁴

⁴²⁴ Beyit -MK1

⁴²⁵ Beyit -MK1

⁴²⁶ Beyit -MK1

⁴²⁷ Beyit -MK1

⁴²⁸ Beyit -MK1

⁴²⁹ Beyit -MK1

⁴³⁰ Beyit -MK1

⁴³¹ Beyit -MK1

⁴³² Beyit -MK1

⁴³³ Beyit -MK1

⁴³⁴ Beyit -MK1

- 628 Bular aldanmadı düyāya [ey] cān
Nice bir aldanursun sen de uyan⁴³⁵
- 629 Bular yetmez mi saña 'ibret için
Yaşadığınca olduñ katı azğun⁴³⁶
- 630 İgen gāfil yürümege ölürsün
Kamu itdüklerüñ bir bir bulursun⁴³⁷
- 631 Añar mısın kıyāmet gününü hey
Günāhuñ çok olursa diyesin vay⁴³⁸
- 632 Zebāniler ölünü yağlayalar
Cehennem odlarına dāğlayalara⁴³⁹
- 633 Yidürelersana zaqqümü anda
İçürelershamīmi bil tamuda⁴⁴⁰
- [MK2 174b]**
- 634 Niçün korqmazsın Allāh'dan i nādān
Ki Hāq'dan korqmayan olmaz Müselmān⁴⁴¹
- 635 Müselmān ol Müselmān ol Müselmān
Müselmān olmiyan koruñmaz [i] cān⁴⁴²

⁴³⁵ Beyit -MK1

⁴³⁶ Beyit -MK1

⁴³⁷ Beyit -MK1

⁴³⁸ Beyit -MK1

⁴³⁹ Beyit -MK1

⁴⁴⁰ Beyit -MK1

⁴⁴¹ Beyit -MK1

⁴⁴² Beyit -MK1

[MK1 127a, MK2 174b, ÇN1 445a, ÇN2 353a]

[3.] Hîlâfet-i Hâzret-i 'Osmân Rağıya'llâhu 'anh⁴⁴³

[mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün]

636 'Ömer dünyâdan⁴⁴⁴ itdi irtiḥâli
Hîlâfet yiri kâldı şöyle ḥâlî

[ÇN2 353b]

637 Çü müddet altı ay oldı⁴⁴⁵ tamâmı
Dirildi pes şahâbe⁴⁴⁶ ḥâş u 'âmî⁴⁴⁷

638 Gelüben mescide cem' oldı anlar
Dilerler kim ḥalîfe ide anlar⁴⁴⁸

639 Ulu aşḥâblar ilerü oturdı
Söz açup ortaya sözler getürdi⁴⁴⁹

640 Şahâbe kağısı ilerü geldi
Ki 'Âş'uñ oğlı 'Âmir idi adı

[ÇN1 445b]

641 Be-gâyet 'âlim-idi şekli nürân
Hîlâfet yüzügi andaydı ey⁴⁵⁰ cân

642 Didi aşḥâba kim şöyle bilüñ siz
Ne kim ben dir isem⁴⁵¹ öyle⁴⁵² kıluñ siz

643 Cihânuñ 'âdeti budur ezelden
Hem öyle ḥükm olubdur⁴⁵³ *Lem Yezel'*den⁴⁵⁴

⁴⁴³ Hîlâfet-i Hâzret-i 'Osmân Rağıya'llâhu 'anh: Hîlâfet-i 'Osmân-ı zî'n-Nüreyin Rağıya'llâhu 'anh MK2; Başlık -MK1 (MK1 nüshasında 128b sayfasında "Hîlâfet-i 'Osmân Rağıya'llâhu 'anh" diye ayrı bir başlık vardır.)

⁴⁴⁴ 'Ömer dünyâdan: Bu kez çün 'Ömer MK1; Bu kez 'Ömer çün MK2

⁴⁴⁵ Çü müddet altı ay oldı: Çün oldı müddet altı ay MK1, MK2

⁴⁴⁶ pes şahâbe: cümle aşḥâb MK1; cümle 'âlem MK2

⁴⁴⁷ ÇN1 nüshasında 2. beytin 2 ve 3. beytin 1. mısraları derkenar olarak yazılıp sonuna da "şah" kaydı konmuştur: 2. beyt 2. mısra: "Dirildi pes şahâbe ḥâş u 'âmî" / 3. beyt 1. mısra: "Gelüben secde cem' oldılar" şeklindedir.

⁴⁴⁸ Beyit -ÇN1, -ÇN2

⁴⁴⁹ Beyit -ÇN1, -ÇN2

⁴⁵⁰ ey -MK2

⁴⁵¹ dir isem: dirsem ÇN1

⁴⁵² öyle: anı MK2

⁴⁵³ ḥükm olubdur: olubdur emir ÇN1; emir olubdur ÇN2

⁴⁵⁴ Lem yezel (لم يزل): Dâim ve bâkî olan Allâh; Beyit -MK1

- 644 Bu dünyâ begleri çünkim geçerler⁴⁵⁵
Bu fânîyi dağı⁴⁵⁶ koyup⁴⁵⁷ göçerler⁴⁵⁸
- 645 Bu resmedür⁴⁵⁹ bularuñ çünki hâli
Birinüñ olmayubdur yiri hâlî⁴⁶⁰
- [MK2 175a]**
- 646 Ki zîrâ işbu halk bunlarsız olmaz
Vilâyet begsüz olsa halkı gülmez⁴⁶¹
- 647 Ki beglik saltanat bil ki⁴⁶² ‘acebdür
Nizâm-ı ‘âleme anlar sebebdür⁴⁶³
- 648 ‘Acebdür siz perîşân hoş yürürsüz⁴⁶⁴
Halîfesüz olunmaz hod⁴⁶⁵ bilürsüz⁴⁶⁶
- 649 Bu bizüm işimüz ki hoş⁴⁶⁷ degüldür
Vilâyet begsüz olmaz⁴⁶⁸ hoş degüldür⁴⁶⁹
- 650 Hilâfet virün aşhâbuñ birine
Şerî‘at hükmünü koya yirine
- 651 Bu sözi diñledi çünki⁴⁷⁰ şahâbe
Kulağ dutdılar andan bu hitâbe
- 652 Kâmusı gözlerin dikti ‘Alî‘ye
Hâk‘uñ arslanı ol⁴⁷¹ girçek⁴⁷² velîye

⁴⁵⁵ geçerler: geçeler MK2

⁴⁵⁶ fânîyi dağı: fânîyi de MK2

⁴⁵⁷ dağı koyup: koyuban ÇN1

⁴⁵⁸ göçerler: göçeler MK2; Beyit -MK1

⁴⁵⁹ resmedür: resme de MK2

⁴⁶⁰ Beyit -MK1

⁴⁶¹ Beyit -MK1

⁴⁶² beglik saltanat bil ki: bilgil saltanatı MK2

⁴⁶³ Beyit -MK1

⁴⁶⁴ yürürsüz -MK2

⁴⁶⁵ hod: çün MK2

⁴⁶⁶ Beyit -MK1

⁴⁶⁷ Bu bizüm işimüz ki hoş: Bilün bu itdügünüz iş MK2

⁴⁶⁸ olmaz: olsa MK2

⁴⁶⁹ Beyit -MK1

⁴⁷⁰ diñledi çünki: diñlediler çün MK1, MK2

⁴⁷¹ ol: ve MK1, MK2

⁴⁷² girçek: küçek MK2

- 653 Didiler kim ‘Alî’ye hoş bilesin
Yaraşur kim hâlıfe⁴⁷³ sen olasın
- 654 ‘Alî eydür bulara ey⁴⁷⁴ yârenler
Resûl’uñ yolına doğru varanlar⁴⁷⁵
- 655 Hâlıfe olmazam ben⁴⁷⁶ anı bilüñ
Kâbül iderse siz⁴⁷⁷ ‘Oşmân’ı kıluñ⁴⁷⁸
- 656 Dönüb ‘Oşmân’a didi ehl-i îmân⁴⁷⁹
Aramızda hâlıfe ol sen ey⁴⁸⁰ cân
- 657 Bu kez ‘Oşmân dağı hoş söze girdi
Hilâfet itmezem deyü buyurdu⁴⁸¹
- [ÇN1 446a]**
- 658 Şerî’atde idem şâyed ki⁴⁸² noqşân
Ya incine elümden bir Müselmân⁴⁸³
- [ÇN2 354a, MK2 175b]**
- 659 Gerekmez bu baña bir⁴⁸⁴ dağı görüñ⁴⁸⁵
Kime dilersenüz pes⁴⁸⁶ aña virüñ⁴⁸⁷
- 660 Anı bildi şahâbe cümle varı
Kodılar irtegi güne o kârı⁴⁸⁸
- 661 Dağılup gitdiler evlü⁴⁸⁹ evine
Didiler cânumuz irte sevine

⁴⁷³ hâlıfe: ‘Alî’ye ÇN1, ÇN2

⁴⁷⁴ ey -MK2

⁴⁷⁵ varanlar: girenler MK2

⁴⁷⁶ ben -MK1; siz MK2

⁴⁷⁷ siz -ÇN1, -MK2

⁴⁷⁸ iderse siz ‘Oşmân’ı kıluñ: iderse ‘Oşmân’a virüñ MK1, MK2

⁴⁷⁹ Dönüb ‘Oşmân’a didi ehl-i îmân: Şahâbeler didiler kim ey ‘Oşmân MK1, MK2

⁴⁸⁰ ey -MK2

⁴⁸¹ itmezem deyü buyurdu MK2; itmezem dir halk bildi ÇN1, ÇN2; idemezem dir buyurdu MK1

⁴⁸² idem şâyed ki: idem ki şâyed ÇN1; ola ki MK2

⁴⁸³ “Müslimân” kelimesi vezin gereği “Müselmân” şeklinde okunmuştur; Beyit -MK1

⁴⁸⁴ Gerekmez bu baña bir: Baña gerekmez anı MK2

⁴⁸⁵ görüñ: görem ÇN2

⁴⁸⁶ pes -ÇN1

⁴⁸⁷ Beyit -MK1

⁴⁸⁸ Beyit -MK1

⁴⁸⁹ gitdiler evlü: cümlesi gitdi MK2

- 662 Çün ol gice geçüb en irte oldı
Şahâbe cümle⁴⁹⁰ mescide yığıldı⁴⁹¹
- 663 Gelüb tañlası anda cem ‘ oluban
Oturdılar o mescide taluban⁴⁹²
- 664 Yine söz açdılar aşhâb-ı ihvân
‘Alî’ye⁴⁹³ didiler cümle⁴⁹⁴ i sultan⁴⁹⁵
- 665 Kerem kıl sen⁴⁹⁶ bizüm sulţānımız ol
Ĥalîfemiz arada ĥanımız⁴⁹⁷ ol⁴⁹⁸
- 666 ‘Alî uymadı anda⁴⁹⁹ sözlerine
Olaruñ⁵⁰⁰ baqdı ol dem yüzlerine⁵⁰¹
- 667 Didi kim bu sözi ‘Oşmān’a söyleñ
Ĥilāfetde yol anuñ⁵⁰² anı eyleñ⁵⁰³
- 668 Çü böyle didi anda Şîr-i Yezdān
Bu kez ‘Oşmān’a⁵⁰⁴ didiler i sulţān
- 669 Sizüñ bu itdügüñüz iş ‘acebdür
Ĥalîfe olmamağa ne sebebdür
- 670 Eger olmaz-iseñüz il kırılır
Bu dîn erkānı yirinden ırılır

⁴⁹⁰ cümle: cümlesi MK2

⁴⁹¹ yığıldı: dirildi ÇN1; yügürdi MK2

⁴⁹² Beyit -MK1, -MK2

⁴⁹³ ‘Alî’ye: ‘Alî MK2

⁴⁹⁴ cümle: cümleten ÇN1; cümlesi MK2

⁴⁹⁵ Beyit -MK1

⁴⁹⁶ Kerem kıl sen: Kerem eyle MK2

⁴⁹⁷ ĥanımız: cānımız MK2

⁴⁹⁸ Beyit -MK1

⁴⁹⁹ uymadı anda: olımadı yine MK2

⁵⁰⁰ Olaruñ: Onlaruñ MK2

⁵⁰¹ Beyit -MK1

⁵⁰² Ĥilāfetde yol anuñ: Ĥilāfet pes anuñdur MK2

⁵⁰³ Beyit -MK1

⁵⁰⁴ ‘Oşmān’a: aşhâb MK2

[MK1 127b⁵⁰⁵]

671 Egerçi siz hilâfetden geçersiz⁵⁰⁶
Resûlu'llâh önünde ud çekersiz

672 İşitdi çünkim 'Osmân ibn-i 'Afvân⁵⁰⁷
Çağırıp didi kim yâ ehl-i îmân

[MK2 176a]

673 Hilâfeti kabûl itdüm bilüñ siz
Ne kim ben dir isem⁵⁰⁸ anı kıluñ siz

674 Ki tâ yirine gele emr-i Sübhân⁵⁰⁹
Didi⁵¹⁰ kuvvet duta⁵¹¹ bu dîn-i islâm⁵¹²

[ÇN1 446b]

675 Didiler hem⁵¹³ hilâfet yüzügin al
Alup barmağına geçürdi *fi'l-hâl*⁵¹⁴

676 Şahâbeler sevinüb dorı geldi
Bu hâle cümlesi sevindi güldi

677 Didiler kim saña budur bilümüz
Hilâfet kutlu olsun ey ulumuz

678 Bu tedbire çün⁵¹⁵ 'Osmân el getürdi
Hilâfet tahtına geçdi oturdu

679 Bu kez 'Osmân iderdi hoş hilâfet
Şerî'at yolına idüp ri'âyet⁵¹⁶

680 Meger bir kişinüñ adıydı⁵¹⁷ Mervân
Özi müslim ve illâ fi'li tuğyân

⁵⁰⁵ MK1 nüshasında bu sayfada Hz. Osman'ın hilafeti bahsine geçilmiştir. "Hilâfet-i 'Osmân Rağıya'llâhu 'anh" şeklinde bir de başlık vardır.

⁵⁰⁶ geçersiz: kaçarsız MK2

⁵⁰⁷ 'Osmân ibn-i 'Afvân: 'Osmân ey cân MK1; 'Osmân anı cân MK2

⁵⁰⁸ dir isem: dirsem ÇN1

⁵⁰⁹ sübhân: sübhânî ÇN1

⁵¹⁰ Didi: Ve hem MK1, MK2

⁵¹¹ Didi kuvvet duta: Dağı kuvvet dutar ÇN1

⁵¹² dîn-i İslâm: dîni îmân MK2; dîni îmânı ÇN2

⁵¹³ hem: kim MK2

⁵¹⁴ fi'l-hâl (فى الحال):Hemen, şu anda, bu esnada Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 468.

⁵¹⁵ çün: çü MK2

⁵¹⁶ Beyit -ÇN1, -ÇN2

⁵¹⁷ adıydı: adı ÇN1

[ÇN2 354b]

- 681 Resûlu'llâh anı red itmiş-idi
Çıkup Mervân ol ilden⁵¹⁸ gitmiş-idi
- 682 Resûl'den sonra işt diñle bunı
Ebû Bek(i)r⁵¹⁹ kabûl itmedi⁵²⁰ anı
- 683 Dağı sonra 'Ömer de kıldı merdûd
Kabûl olunmadı Mervân-ı matrûd⁵²¹
- 684 Bu kez çünkim halife oldu 'Osmân
Mu 'âviye'ye beglik virdi ey⁵²² cân
- 685 Ki Şâm'ın begligini virdi aña
İşt taqrîr ideyüm hâli saña

[MK2 176b]

- 686 Pes ol vaqt Şâm'da idi o⁵²³ Mervân
Ne fitne kaynadısar gör o nâ-dân
- 687 Mu 'âviye katına durdı geldi
Tazarru' idüben o⁵²⁴ zârî kıldı⁵²⁵
- 688 Mu 'âviye'ye didi hâli⁵²⁶ Mervân
'Aceb maqbûl ider mi beni⁵²⁷ 'Osmân
- 689 Resûlu'llâh beni⁵²⁸ ilden sürübdür⁵²⁹
Ebû Bekr'i⁵³⁰ 'Ömer dağı kovupdur⁵³¹
- 690 Bu kez 'Osmân'a degdi şimdi fırsat
Buyur bu işde baña hoş naşîhat

⁵¹⁸ ol ilden: pes andan MK1, MK2

⁵¹⁹ Ebû Bekir: Ki Bû Bekr

⁵²⁰ itmedi: itmedi sürdi ÇN1

⁵²¹ Beyit -MK1

⁵²² ey -MK2

⁵²³ idi o: durdı ÇN2, dururdu MK1, MK2

⁵²⁴ idüben o: idübeni ÇN1, idüben MK1

⁵²⁵ zârî kıldı: yüz yire sürdi MK1, MK2

⁵²⁶ didi hâli: hâlin tanıdı MK1, MK2

⁵²⁷ maqbûl ider mi beni: kabûl ide mi dirdi MK2

⁵²⁸ bunı: beni MK2

⁵²⁹ sürübdür: sürübdü ÇN1

⁵³⁰ Ebû Bekri: Ebû Bekr ÇN1, MK1; Bekir MK2

⁵³¹ kovupdur: sürübdü ÇN2, sürübdü ÇN1

- 691 Mu‘āvīye⁵³² didi aña i Mervān
Saña yakın hışımdur çünkü ‘Oşmān
- 692 Pes⁵³³ ańsuzın sen anuń öp elini
O demde bađlayup⁵³⁴ anuń⁵³⁵ dilini
[ÇN1 447a]
- 693 Seni kovmaz zīrā kim ol⁵³⁶ halīmdür
Ki ‘Oşmān gōnli ğāyet de selīmdür
- 694 Dün ü gün⁵³⁷ sa‘y idüben dūrişesin⁵³⁸
Ola kim hīzmetine girişesin⁵³⁹
- 695 Girişib hīzmetine hīzmet eyle
Be-ğāyet hūb hūrmet⁵⁴⁰ ‘izzet eyle
- 696 Pes öyle olıcađ⁵⁴¹ sen yir bulasın⁵⁴²
Muqarreb oluban anda qalasın⁵⁴³
- 697 Hemān Mervān bu sözleri işitdi
Medīne’den yaña yüz tutdı gitdi
- 698 Varup ‘Oşmān’uń öpdi pes elini
Görüp ‘Oşmān hemān bükdi belini
[MK2 177a]
- 699 Anı görüp yüzün purtardı⁵⁴⁴ ‘Oşmān
Qovamadı o demde anı ey⁵⁴⁵ cān
- 700 Zīrā ‘Oşmān halīm idi be-ğāyet
Hayā vü hilmine yođdur⁵⁴⁶ nihāyet

⁵³² Mu‘āvīye: Mu‘āvīye’ye ÇN2

⁵³³ Pes: Var MK1, MK2

⁵³⁴ bağlayup: bağlayuban ÇN2

⁵³⁵ O demde bađlayup anuń: Hemān ol demde bađlarsın MK1, MK2

⁵³⁶ zīrā kim ol: ol zīrā MK1, MK2

⁵³⁷ gün: günü ÇN2

⁵³⁸ dūrişesin: durasın ÇN2

⁵³⁹ Beyit -MK1

⁵⁴⁰ hūrmet: zībā MK1, MK2

⁵⁴¹ olıcağ: oluban ÇN1

⁵⁴² bulasın: bulursın MK1, MK2

⁵⁴³ qalasın: qalursın MK1, MK2

⁵⁴⁴ purtardı: purtadı ÇN1

⁵⁴⁵ ey MK2

⁵⁴⁶ yoğdur: yoğdı MK2

[MK1 128a]

701 Pes andan soñra Mervân hizmet itdi
İdüp hizmet işini hem bekitdi⁵⁴⁷

[ÇN2 355a]

702 Çü hizmet itdi *lā-ğayrī*⁵⁴⁸ nihāyet⁵⁴⁹
Muqarreb oldu katında be-ğāyet

703 Xamu ‘Osmān’uñ işin ol düzerdi
Dağı mektûbların hem⁵⁵⁰ ol⁵⁵¹ yazardı

704 Hilāfet eyledi hem⁵⁵² on iki yıl
Hudā’nuñ hükmi irdi aña da⁵⁵³ bil

705 Bu dünyā demleri bilgil ne demdür
Haqıkat gözleseñ ‘ālem ‘ademdür

706 Çü vaqt irdi beğāya gitdi ‘Osmān
Vefātına sebep bu oldu ey cān

[ÇN1 447a, ÇN2 355a, MK1 128a, MK2 177a]

[3.1.] Vefāt-ı Hazret-i ‘Osmān Rağıya’llāhu ‘anh⁵⁵⁴

[mefā ‘ilün mefā ‘ilün fe ‘ülün]

707 Meger kim biñ kişi⁵⁵⁵ Mısr’uñ ilinden
Şikāyet itdiler heb beglerinden

708 İşitdi zulmin anuñ çünki ‘Osmān
Hemān⁵⁵⁶ Mısr’uñ begin ‘azl itdi ey cān

[ÇN1 447b]

709 Ebū Bekr⁵⁵⁷ oğlını ol dem kığırdı
O Mısr’uñ begliğini aña virdi

⁵⁴⁷ bekitdi: berk gitdi ÇN1; berk gitdi ÇN2

⁵⁴⁸ *lā-ğayrī* (لا غيری): Ondan başkası yok “Google Çeviri”.

⁵⁴⁹ *lā-ğayrī* nihāyet: aña bī-nihāyet MK2

⁵⁵⁰ hem: hep MK1

⁵⁵¹ ol: o MK2

⁵⁵² hem -ÇN1; itdi ‘Osmān MK1, MK2

⁵⁵³ hükmi irdi aña da: hükmi kim irdi aña MK2

⁵⁵⁴ Vefāt-ı Hazret-i ‘Osmān Rağıya’llāhu ‘anh: Vefāt-ı ‘Osmān Rağıya’llāhu ‘anh MK2;

Başlık -MK1

⁵⁵⁵ kim biñ kişi: biñ kişi geldi MK1; bir kişi geldi MK2

⁵⁵⁶ ÇN1’de bu kelimedden sorası siliktir.

⁵⁵⁷ Bekr: Bekr’uñ ÇN1; Bekir MK2

- 710 Berâtin yaz deyü buyurdı ‘Oşmân
Varup yazdı berâti çünkü Mervân
[MK2 177b]
- 711 Ki⁵⁵⁸ ‘Oşmân eline götürdi virdi
Okuyup aña ‘Oşmân mührin⁵⁵⁹ urdu
- 712 Didi ‘Oşmân Ebū Bekr⁵⁶⁰ oğlına bil
Ne emr ider-isem saña anı kıl
- 713 Saña virdüm Mışır begliğini⁵⁶¹ hoş
Ne direm bir de⁵⁶² saña dut⁵⁶³ baña güş
- 714 Resûl’ün şer‘i üzre eyle düriş⁵⁶⁴
Dün ü gün dîni ihyâ eyle iriş⁵⁶⁵
- 715 Bu dîn yolında olğıl şöyle kâ‘im
Gice gündüz ‘ibâdet eyle dâ‘im
- 716 Zîrâ dünyâ giçer âhîr ölüm⁵⁶⁶ var
Her işün aña göre eyle izhâr⁵⁶⁷
- 717 Gücün yitdükçe def‘ eyle belâyı
Esirge göricek her mübtelâyı
- 718 Ğazab şehvet belâsından emîn ol⁵⁶⁸
Zul(ü)m kılma o yirlerde⁵⁶⁹ emîn ol⁵⁷⁰
- 719 Kerem kıl eyelügi key‘ad u⁵⁷¹ dâd it
Hem ilde eyelüge resm-i nihâd it⁵⁷²

⁵⁵⁸ Ki: Çü MK2

⁵⁵⁹ mührin: mühri ÇN2

⁵⁶⁰ Ebū Bekr: Ebū Bekir MK2

⁵⁶¹ begliğini: beglin ÇN1

⁵⁶² Ne direm bir de: Ne direm biz de ÇN2; Ne direm bir dem MK1; Ne dirsem bir dem MK2

⁵⁶³ saña dut: saña dön ÇN2, oğt ursun MK1; oğt ur MK2

⁵⁶⁴ şer‘i üzre eyle düriş: şer‘in içre eyle iriş MK1, MK2

⁵⁶⁵ iriş: düriş MK1, MK2

⁵⁶⁶ ölüm: ölü ÇN2

⁵⁶⁷ eyle izhâr: işledi MK2; Beyit -MK1

⁵⁶⁸ emîn ol: ırağ ol MK1, MK2

⁵⁶⁹ o yirlerde: o yirler ÇN2

⁵⁷⁰ Zul(ü)m kılma o yirlerde emîn ol: Ne yirde yürür-iseñ yüzi ağ ol MK1, MK2

⁵⁷¹ u -ÇN1, -ÇN2

⁵⁷² Beyit -MK1

720 İlä⁵⁷³ ‘adl eyle kim ‘adlũñ şorarlar
Çamudan öñdin ol fi ‘lũñ şorarlar

721 Şu kim zulm ıssıdur kıılma muşarreb
Anuñ zulmüne olursın mu‘azzeb

[ÇN2 355b]

722 Eger⁵⁷⁴ māl hāşıl iderüm saña⁵⁷⁵ dir
Vebāli saña qalur māl olur yir⁵⁷⁶

723 Fesād idenler ile olma hem dem
Fesāda çok varubdur anda ādem⁵⁷⁷

[MK2 178a]

724 Eyü dirlikleri sen⁵⁷⁸ ihtiyār it
Eyü ol eylügi sen saña yār it

725 Götürgil zulmeti bid‘at⁵⁷⁹ cefāyı
Yetürgil⁵⁸⁰ halka cūd-ile⁵⁸¹ vefāyı⁵⁸²

[ÇN1 448a]

726 Dirilmek āhiridür çünkü ölmek
Niye aşşı ider yavuz dirilmek⁵⁸³

727 Gözet kim senden öñdin işbu ‘ālem
Ne begler kanın içmişdür dem-ā-dem

728 Nice devletlü begler yutdı eflāk⁵⁸⁴
Nice sultānları öğütdi bu hāk⁵⁸⁵

729 Bular yetmez mi ‘ibret kııl tedebbür
Her işüñ soñını eyle⁵⁸⁶ tefekkür⁵⁸⁷

⁵⁷³ İlä: Eyle ÇN1, ÇN2, MK2 (Vezin gereği “İllā” kelimesi “İlä” şeklinde okunmuştur.)

⁵⁷⁴ Eger: Eger çü MK2

⁵⁷⁵ saña -MK2

⁵⁷⁶ Yir: dir ÇN1, ÇN2; Beyit -MK1

⁵⁷⁷ Beyit -MK1

⁵⁷⁸ sen: hem MK1, -MK2

⁵⁷⁹ zulmeti bid‘at: bid‘at zulmet MK1; bid‘at zulmi MK2

⁵⁸⁰ Yetürgil: Getürgil MK2

⁵⁸¹ halka cūd-ile: halk-ile hem MK1

⁵⁸² vefāyı: şafāyı MK2

⁵⁸³ Beyit -MK1

⁵⁸⁴ Eflāk: bu hāk MK2

⁵⁸⁵ Beyit -MK1

⁵⁸⁶ eyle: kııl ÇN1

⁵⁸⁷ tefekkür: tefekkür anlar MK2

- 730 Naşîhat itdi çünkü anda⁵⁸⁸ ‘Osmân
Berâtin şundi eline pes ey cân
- 731 Berâtin aldı Bū Bekr⁵⁸⁹ oğlu *fî'l-ḥāl*⁵⁹⁰
Yarağ⁵⁹¹ idüp yola girdi o derḥāl
- 732 O Mışır’dan gelenler⁵⁹² cümle bile
Ḳamusı gönelüp girdi⁵⁹³ çü yola
- 733 Bekitdiler bular⁵⁹⁴ çün ‘ahd ü peymân
Ne fitne ḳaynadısar diñle Mervân
- 734 Didi fırsat durur fitne kılayum
Ki düşmânumdan uş kînüm alayum
- 735 Resûlu’llâh zamânında meger kim
O Mervân’uñ niceydi ḥâli gör kim
- 736 Çekişmişdi Ebū Bekr⁵⁹⁵ oğlu ile
Dögüşmüşdi⁵⁹⁶ bular ikisi bile⁵⁹⁷
[MK1 128b, MK2 178b]
- 737 O Mervân’ı o vaktin⁵⁹⁸ dögdilerdi
Medîne’den sürüben ḳovdılarđı
- 738 Bu kez şimdi ki fırsat buldı Mervân
Diledi kim kıla bir fikr-i tuğyân
- 739 Ki ḥile eyleyüben ala kîni⁵⁹⁹
Daḥı fitne idüben yıḳa dîni⁶⁰⁰

⁵⁸⁸ itdi çünkü anda: anda çünkim itdi MK2

⁵⁸⁹ Berâtin aldı Bū Bekr: Berâti aldı Ebū Bekir MK2

⁵⁹⁰ *fî'l-ḥāl* (فى الحال):Hemen, şu anda, bu esnada Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 468.

⁵⁹¹ yarağ: yarağ ÇN2, MK1

⁵⁹² O Mışır’dan gelenler: Gelenler hem Mışır’dan MK1, MK2

⁵⁹³ girdi: gitdi MK2

⁵⁹⁴ bular: bunlar MK1

⁵⁹⁵ Ebū Bekr: Ebū Bekir MK2

⁵⁹⁶ Dögüşmüşdi: Dögülmüşdi MK1

⁵⁹⁷ bular ikisi bile: Ebū Bekir oğlu ile MK2

⁵⁹⁸ O Mervân’ı o vaktin: Bu Mervân’ı vaktin MK2

⁵⁹⁹ kîni: kînin MK1

⁶⁰⁰ yıḳa dîni: yıḳayıdı ÇN2, dînin MK1

- 740 Yazup tezvîr ile ol bir⁶⁰¹ berâti
Ki fitne düşe halka anda katı⁶⁰²
- 741 Bunu yazdı berâte bilgil ey şâh
Eyâ Mısr' uñ begi sen olğil âgâh
- 742 Ebū Bekr⁶⁰³ oğlı varıcağ bilesin
Dutup anda⁶⁰⁴ anı depeleyesin⁶⁰⁵
- [ÇN1 448b, ÇN2 356a]**
- 743 Benüm emrüm dutup yirine koğıl
Ve hem 'azl itmemişem seni bilgil⁶⁰⁶
- 744 Bu fitneyi düzüp 'Osmân adına
Ki ya'nî iş ider⁶⁰⁷ ol düşmenine
- 745 Berâti yazdı o sâ'atde⁶⁰⁸ *fi'l-hâl*⁶⁰⁹
Ki 'Osmân duymadı mühr urdı derhâl
- 746 Çü Mervân anda öyle⁶¹⁰ itdi bunu
Buluban bir pey(i)ke virdi anı
- 747 Pey(i)ke virdi çok altun gümüşi
Didi kim yüri var⁶¹¹ bitür bu işi
- 748 Yola girdi pey(i)k çünkim⁶¹² göneldi
Ebū Bekr⁶¹³ oğlunu yol üzre buldı⁶¹⁴
- 749 Be-gâyet korkı düşdi ol pelîde
Sıvışdı bir tarafından ya'nî gide⁶¹⁵

⁶⁰¹ Yazup tezvîr ile o bir: Dırüp tezvîr ile yazdı MK1, MK2

⁶⁰² Ki fitne düşe halka anda katı: Ki fitneye diler bula necâti MK1, MK2

⁶⁰³ Ebū Bekr: Ebū Bekir MK2

⁶⁰⁴ Dutup anda: Dutuban hoş MK1

⁶⁰⁵ depeleyesin: sen depeleyesin ÇN2

⁶⁰⁶ hem 'azl itmemişem seni bilgil: illâ 'azl iderüm seni bilgil ÇN1, ÇN2

⁶⁰⁷ iş ider: iş iderler ÇN2; iş kin MK2

⁶⁰⁸ o sâ'atde: çün demde MK1, MK2

⁶⁰⁹ fi'l-hâl (فى الحال):Hemen, şu anda, bu esnada Parlatır, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, 468.

⁶¹⁰ öyle: böyle MK2

⁶¹¹ yüri var: var yüri ÇN1

⁶¹² peyik çünkim: peyikim çün ÇN1

⁶¹³ Ebū Bekr: Ebū Bekir MK2

⁶¹⁴ oğlunu yol üzre buldı: oğlunuñ ardından irdi MK1, MK2

⁶¹⁵ ya'nî gide: gider MK2

[MK2 179a]

- 750 Mışırılı leşkeri giderler idi⁶¹⁶
Tağuluban şikâr iderler idi
- 751 Meger bir⁶¹⁷ bu pey(i)ki gördi anda
Uğurlayın kaçup⁶¹⁸ gider yâbânda
- 752 Çün aña birkaç atlu oldular⁶¹⁹ tuş
Dutuban beglerine geldiler hoş
- 753 Pey(i)ki Ebû⁶²⁰ Bekr oğlu çü gördi
Nedir kayduñ deyüben aña şordi
- 754 Ne ta'cıldür⁶²¹ gidersin niye sen⁶²² it
Uğurlayın kaçup gidersin eyit⁶²³
- 755 Dilin çinemege başladı ol er
Didi beg aña kim⁶²⁴ ne herze söyler
- 756 Buyurdı dutuñ arañ⁶²⁵ didi bunu
Dutuban⁶²⁶ aradılar çünki anı
- 757 Arayup buldılar börkinde ayrık
İki yardılar anı şındı abrıķ
- 758 İçinde bir biti çıkdı çü pinhân
Görüben oldılar cümle perîşân
- 759 Açuban gördiler 'Osmân bitidür
Ne bilsünler ki⁶²⁷ Mervân fitnessidür

⁶¹⁶ giderler idi: gider ayrıldı ÇN1

⁶¹⁷ bir -MK1, MK2

⁶¹⁸ kaçup: çıkup ÇN1

⁶¹⁹ oldular: oldı MK2

⁶²⁰ Ebû: Bû ÇN1

⁶²¹ Ne ta'cıldür: Nedür ta'cıl MK1

⁶²² Gidersin neye sen: gidersün neye ÇN1, neye gider MK1

⁶²³ eyit: it MK2

⁶²⁴ kim: ki MK1

⁶²⁵ arañ: uruñ4 MK2

⁶²⁶ Dutuban: Duruban MK1, MK2

⁶²⁷ Ne bilsünler ki: Ne bilsün kim o MK1, MK2

[ÇN1 449a]

760 Sebeb bu oldu dirler çün[ki]⁶²⁸ andan
Ne oldu diñle⁶²⁹ Mervân fitnesinden

761 Kılup birbiri-ile ‘ahd⁶³⁰ peymân
Şehîd eylediler ‘Osmân’ı ey cân

762 Meger ki bir gice ‘Osmân uyurdu⁶³¹
Düşünde pes Resûlu’llâh’ı gördi

[MK2 179b]

763 Didi ‘Osmân’a⁶³² var kim hâzır olğıl
Şabâh bize gelürsin şöyle bilgil

[ÇN2 356b]

764 Şabâh oldu ve çünkim durdu⁶³³ ‘Osmân
Hâk’uñ emrine boyun virdi ey cân

765 Duĥâ vaĥtinde iderdi tilâvet
Umardı kim nice olur ‘alâmet’⁶³⁴

766 Sarây⁶³⁵ ardın daluban gördi anı⁶³⁶
Şehîd eylediler ol görklü cânı

[MK1 129a]

767 Sefer kıldı fenâdan çünki ‘Osmân
Kime ħaldı ya kime ħala devrân

768 Hîlâfetin bunuñ taĥrîr idelüm
Ķamu ne oldu_ise taĥrîr⁶³⁷ idelüm

769 Ve illâ mübtedîler añlayamaz⁶³⁸
Sözüñ ma’nâsını⁶³⁹ fehm eyleyemez⁶⁴⁰

⁶²⁸ bu oldu dirler çün[ki]: boldı denilür ki MK2

⁶²⁹ oldu diñle: oldu çün digil ÇN1; olur diñle MK2

⁶³⁰ Kılup birbiri-ile ‘ahd: Bular birbiyle ‘ahd itdi MK1, MK2

⁶³¹ uyurdu: yataydı çün MK2

⁶³² ‘Osmân’a: ‘Osmân MK2

⁶³³ ve çünkim durdu: çünkim gelir MK2

⁶³⁴ olur ‘alâmet: ola irâdet MK1; olur irâdet MK2

⁶³⁵ Sarâya: Sarâya sarây MK2

⁶³⁶ daluban gördi anı: dalup gördiler anı MK1; ardın girdiler anı MK2

⁶³⁷ taĥrîr: taĥrîr MK1

⁶³⁸ añlayumaz: añlayamaz ÇN2

⁶³⁹ ma’nâsını: ma’nâsın ÇN1; ma’nâsı MK2

⁶⁴⁰ eyleyemez: ideyümez ÇN1

- 770 Ki şübhe olur arada bil ey cān⁶⁴¹
Ne bilsün her sözün⁶⁴² remzini nā-dān
- 771 Pes andan ötüri kıldum rivāyet
Kim anı⁶⁴³ iḥtişār itdüm be-ğāyet
- 772 Çü⁶⁴⁴ ‘Osmān göçüben gitdi beḳāya
İrişdi varuban vaşl-ı liḳāya
- 773 Üşüp ḫalk defn idüben⁶⁴⁵ ağladılar
Sarâyında anı defn eylediler
- 774 Didiler zārī kılup⁶⁴⁶ cümle⁶⁴⁷ ey⁶⁴⁸ şāh
N’idelüm ḫükm⁶⁴⁹ anuñ *el-ḫükmü lillāh*⁶⁵⁰
- 775 Şunuñ gibilere ḳalmadı devrān
İyü dirlik diril olma peşimān⁶⁵¹
- 776 Göçüp gitdi fenādan çünki ‘Osmān
‘Alī oldu yerine ‘adle sulṭān⁶⁵²

⁶⁴¹ bil ey cān: ey merdān MK1, MK2

⁶⁴² bilsün her sözün: bilsünler sözün ÇN2

⁶⁴³ anı: āḫir MK2

⁶⁴⁴ Çü: Çün MK1

⁶⁴⁵ defn idüben: yas idüp MK2

⁶⁴⁶ kılup -ÇN2; idüben MK1, MK2

⁶⁴⁷ cümle -ÇN1

⁶⁴⁸ ey -MK2

⁶⁴⁹ ḫükm: emr MK2

⁶⁵⁰ El-ḫükmü lillāh (الحكم لله): “Hüküm Allāh’ındır.” anlamında bir sözdür. Çoğu kez ölüm olayı karşısında güçsüzlüğün, bir şey yapamamanın, doğrudan teslim olmanın bir ifadesidir Yılmaz, *Kültürümüzde ayet ve hadisler*, 229.

⁶⁵¹ Beyit -MK1, -MK2

⁶⁵² Beyit -MK1, -MK2

[ÇN1 449b, ÇN2 356b, MK1 129a, MK2 180a, MK3 72b, K 217b]

[4.] **Ḥilâfet ü Vefât-ı Ḥazret-i ‘Alî Kerrema’llâhü veche**⁶⁵³

[mefâ’lün mefâ’lün fe’ülün]

777 İşit gine⁶⁵⁴ diyelüm bir hikâyet
Ki râvîler ider şöyle rivâyet⁶⁵⁵

778 Fenâdan çün beğâya gitdi ‘Oşmân
Ḥalîfe ‘Alî’yi degdiler ey cân⁶⁵⁶

779 Bu tedbîre ‘Alî çün el getürdi
Ḥilâfet tahtına geçdi oturdu⁶⁵⁷

780 Pes andan soñra itdi hoş⁶⁵⁸ ḥilâfet
İdüp Allâh’uñ⁶⁵⁹ emrini ri’âyet⁶⁶⁰

781 İşit kim cümlesin⁶⁶¹ taḥrîr ideyin
‘Alî’nüñ vaşfını taḥrîr ideyin⁶⁶²

782 Bularuñ şem‘ine yanar çü cānum
Bularuñ vaşfına taḥdîr ideyin⁶⁶³

783 İşitdün kim Resûlu’llâh ne didi
‘Alî’nüñ haḥḳına ol ne buyurdu⁶⁶⁴

784 ‘Alî baña niceyse bilgil ey cân
Ki Hârûn gibidür Mûsâ’ya inan⁶⁶⁵

⁶⁵³ Ḥilâfet ü Vefât-ı Ḥazret-i ‘Alî Kerema’llâhü Veche: Ḥilâfet-i Ḥazret-i ‘Alî Raḍîya’llâhu ‘anh MK1; Ḥilâfet-i Emîrû’l-mü’minîn ‘Alî Kerrema’llâhu Veche; Hâzâ Destân-ı ‘Alî bin Ebî Ṭalib Kerrema’llâhu Veche MK3; Der-Beyân-ı Vefât-ı Ḥazret-i ‘Alî Kerrema’llâhu Vechehu ve Raḍîya’llâhu Te‘âlâ ‘Anhu K

⁶⁵⁴ ki ne: yine MK2

⁶⁵⁵ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK3, -K

⁶⁵⁶ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK3, -K

⁶⁵⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK3, -K

⁶⁵⁸ itdi hoş: bu itdi MK2

⁶⁵⁹ MK2 nüshasında diğerk nüshalara aykırı olarak ilgi eki “(n)İñ” bazı yerlerde “-uñ, üñ” şeklinde yuvarlak değil “-iñ, -iñ” şeklinde (۲۱۷۲) düz olarak harekelenmiştir. Ancak metinde bu ekin tamamı yuvarlak ünlü olarak okunmuştur.

⁶⁶⁰ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK3, -K

⁶⁶¹ kim cümlesin: cümle bunu MK2

⁶⁶² Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK3, -K

⁶⁶³ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁶⁴ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁶⁵ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

- 785 Dağı buyurdu kim irmek dilerse
Ol Âdem atayı görmek dilerse⁶⁶⁶
- 786 Ki bu yirleri gönlü 'ilmini Hâk
Ana bildürmüş(i)di cümle muṭlak⁶⁶⁷
- 787 Dağı Şit nebîyi kim diler-ise
Anı görsem deyü ârzü iderse⁶⁶⁸
- [MK2 180b]**
- 788 Anı itmiş-idi Hâk çünkim evlâ
Ki 'ilm ü rıfķ virdi kıldı a 'lâ⁶⁶⁹
- 789 Dağı İdrîs'i görsem dir-ise cān
Mekānı 'ālîye itmişdi Raḥmān⁶⁷⁰
- 790 Dağı gör Nūḥ görmegi dilersün
Ḳabūl itmişdi Hâk anuñ du 'āsuñ⁶⁷¹
- 791 Dağı İbrāhîm görmek dilerse
Vişāline anuñ irmek dilerse⁶⁷²
- 792 Kelîm idinmiş-idi çün Hâk anı
'Aşāsı mār olur gider gümānı⁶⁷³
- 793 Dağı 'İşā kim görsem dir-ise
Vişāline anuñ irmek dilerse⁶⁷⁴
- 794 Ki hoşnud olmuş-idi Hâk andan
Mücerred olmuş-idi çün cihāndan⁶⁷⁵
- [MK2 181a]**
- 795 Dağı kim Davūd'ı görsem dir-ise
Anuñ şöḫbetine irsem dir-ise⁶⁷⁶

⁶⁶⁶ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁶⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁶⁸ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁶⁹ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷⁰ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷¹ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷² Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷³ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷⁴ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷⁵ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷⁶ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

- 796 Hâk ana bir hîlâfet virmiş-idi
Hâlîfe naşb idüp göndermiş-idi⁶⁷⁷
- 797 Dağı [hem] didi kim irmek dilerse
Zekerıyyâ kim görmek dilerse⁶⁷⁸
- 798 Qabûl itmiş-idi anı çün ol Hâk
Şehâdeti fenâ olmuşdı muṭlak⁶⁷⁹
- 799 Dağı Yahyâ'yı kim görsem dir-ise
Vişâline anuñ irsem dir-ise⁶⁸⁰
- 800 Ki medh itmiş-idi anı ol Allâh
Hâk'uñ havfından olmuşdı ol âgâh⁶⁸¹
- 801 Bularuñ⁶⁸² kâmusın görmek dilerse
Bu didiklerüme irmek dilerse⁶⁸³
- [MK2 181b]**
- 802 Nazar kılsun 'Alî 'ye pes o muṭlak
Kâmusın görmişe döner muhaqqak⁶⁸⁴
- 803 Ne 'izzetdür görivirmiş o Mevlâ
Ki a'lâ kılmış anı Hâk te'âlâ⁶⁸⁵
- 804 Ne bilem kim nice sultân durur o⁶⁸⁶
Anuñ medhini kim bilür meger hû
- 805 Çün irdi altmış üç yaşa⁶⁸⁷ bil anı
İşidürseñ ideyin⁶⁸⁸ hoş beyânı⁶⁸⁹

⁶⁷⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷⁸ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁷⁹ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁸⁰ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁸¹ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁸² Bu kelime vezin gereği "bunlaruñ" değil aynı anlama gelen "bularuñ" şeklinde okunmuştur.

⁶⁸³ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁸⁴ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K (MK2 nüshasında 181b sayfasında bu beytin üstünde "Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm" yazılıdır.)

⁶⁸⁵ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁸⁶ Kafiye gereği "ol" zamiri "o" şeklinde okunmuştur.

⁶⁸⁷ Vezin gereği "yaşına" kelimesi "yaşa" şeklinde okunmuştur.

⁶⁸⁸ ideyin: idüben MK2

⁶⁸⁹ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK2, -MK3, -K

- 806 Hîlâfette çün oldı beş yıl ey cân
İrişdi bak ‘Alî’ye emr-i Sübhân⁶⁹⁰
- 807 Mişâli kim anuñ gölgeye beñzer
Şifâtı hem anuñ deryâya beñzer⁶⁹¹
- 808 Hemân kim gölgeye kişi oturdu
Biraz diñlenüben girü[ye] durdu⁶⁹²
- 809 Çü bir sâ‘at içün aldanma ey yâr
Dün ü gün ta‘ât eyle sen dürüş yâr⁶⁹³
- 810 Dağı deryâ durur dünyâ mişâlde
Gemiye binüben yürürsün anda⁶⁹⁴
- 811 Kimi ‘ömrüñ durur bilgil sen anda
Gemiye binüben yürürsün anda⁶⁹⁵
- 812 Ecel yili irer bir gün nigâhî
Kimi[ni] ğark ider kılırsun ânî⁶⁹⁶
- 813 Eger bahrî degülseñ boğulursun
Gemüñ [de] ğarğ olur sen boğulursun⁶⁹⁷
- 814 Ve ger var-ise hoş senüñ kemâlüñ
Meded irüşüben dutalar elüñ⁶⁹⁸
- [MK2 182a]**
- 815 Şolar kim işlemedi tayyibâti
Oları ğarğ idiser seyvi‘âti⁶⁹⁹
- 816 Gel imdi kıl ‘amel dürüş sen ey yâr
Bu dehrüñ nefsine aldanma zinhâr⁷⁰⁰

⁶⁹⁰ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹¹ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹² Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹³ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹⁴ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹⁵ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹⁶ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹⁷ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹⁸ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁶⁹⁹ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁷⁰⁰ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

- 817 K̄o bu fânîyi sen dut ol beķâyı
Dürüş ma‘mür idegör sen beķâyı⁷⁰¹
- 818 Yedürürseñ bugün sen ni‘metüñi
‘İmâret eylesesin cennetüñi⁷⁰²
- [MK3 72b, K 217b]**
- 819 ‘Alî çünkim hilâfet itdi biş yıl
Vefâtına sebep ne oldı sen bil⁷⁰³
- 820 Şehîd olmasına ol Şîr-i Yezdân⁷⁰⁴
Sebeb oldı o⁷⁰⁵ Mervân ibn-i⁷⁰⁶ tuğyân
- 821 Pes andan soñra⁷⁰⁷ kaçup⁷⁰⁸ gitmiş-idi
Varuban Şâm’da mesken dutmuş-idi⁷⁰⁹
- 822 Varuban çünki Mervân kaldı Şâm’da⁷¹⁰
Ne fitne idiser⁷¹¹ diñlegil⁷¹² anda⁷¹³
- 823 Anuñ fitnesine yokdur nihâyet
Mu‘âviye’yi azdurdı be-gâyet
- 824 Didi ‘Osmân’ı öldüren ‘Alî’dür
Sebebi bellü hem vechi celîdür⁷¹⁴
- 825 Bu fitnegi düzüben⁷¹⁵ söylediler
‘Alî ile varup⁷¹⁶ ceng eylediler

⁷⁰¹ Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁷⁰² Beyit-ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK3, -K

⁷⁰³ bil: bilgil MK1, MK3

⁷⁰⁴ ol Şîr-i Yezdân: meger ki ‘Osmân MK1, MK2, MK3, K

⁷⁰⁵ oldı o: olmuşdı MK2

⁷⁰⁶ oldı o Mervân ibn-i: olmuşdı Mervân MK1, MK2, MK3, K

⁷⁰⁷ soñra: soñ K; -MK3, -MK2

⁷⁰⁸ kaçup: kaçubanı MK1, MK2; kaçuban MK3, K

⁷⁰⁹ Şâm’da mesken dutmuş-idi: anda Şâm’da kalmış-idi MK1, MK2, MK3; Şâm’da karar itmiş idi K

⁷¹⁰ Varuban çünki Mervân kaldı Şâm’da: Varuban çünki Şâm’da kaldı Mervân ÇN2; Ki Mervân çünki anda kaldı Şâm’da MK1, MK2, MK3; Çünki Mervân ‘azm edüp kaldı Şâm’da K

⁷¹¹ idiser: kaynadısar MK1, MK2; kaynadısa MK3

⁷¹² Ne fitne idiser diñlegil: Ne fitneler itdi siz diñleñüz ÇN1; Ne fitne kaynadısar bilgil MK2

⁷¹³ anda: Mervân ÇN2

⁷¹⁴ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK2, -MK3

⁷¹⁵ düzüben: düzüp MK2

⁷¹⁶ ‘Alî ile varup: ‘Alî’ye varuban MK1, MK2; ‘Alî bile varuban MK3

- 826 Yidi kez itdiler⁷¹⁷ cengi⁷¹⁸ i yâre⁷¹⁹
‘Alî’ye bulmadılar aşlâ çâre
[ÇN2 357a]
- 827 Çü gördiler anı⁷²⁰ ceng-ile olmaz⁷²¹
‘Alî’ye kimse hergiz⁷²² çâre bulmaz⁷²³
- 828 Bu kez Mervân bir ayruk⁷²⁴ fitne kıldı⁷²⁵
Ki bir câzû qarı var⁷²⁶ -idi buldı
- 829 Mu ‘âviye’ye getürdi pes anı⁷²⁷
Didi Mervân aña kim⁷²⁸ diñle⁷²⁹ beni⁷³⁰
- 830 Buyurursañ bu qarı başarı⁷³¹ iş⁷³²
Virelüm buña çok altun u⁷³³ gümüş⁷³⁴
- 831 Bunı göndürelüm hoş vara gide
Varuban anda mekr ü hîle ide
- 832 Bunuñ mekri sebebinden ola kim
‘Alî’yi katl ideler⁷³⁵ anda belkim⁷³⁶
- 833 O hadde⁷³⁷ virdiler altun gümüşi
Ki ya ‘nî vara başara⁷³⁸ ol⁷³⁹ işi⁷⁴⁰

⁷¹⁷ İtdiler: itdiler kim K

⁷¹⁸ itdiler cengi: ceng eylediler MK3

⁷¹⁹ Yidi kez itdiler cengi i yâre: Yidi kez ceng eylediler ey yâr MK3; Yidi kez cengi itdiler i yâre MK2

⁷²⁰ anı -MK2

⁷²¹ Çü gördiler anı ceng-ile olmaz: Çü gördiler anuñ ceng olmaz MK3

⁷²² hergiz: aşlâ MK2; hiçbir K

⁷²³ çâre bulmaz: muqâbil olmaz ÇN1

⁷²⁴ Mervân bir ayruk: ayruk Mervân ÇN1

⁷²⁵ Fitne kıldı: çâre kıldı MK2

⁷²⁶ câzû qarı var: câzû kıızı var K; câzûluk var MK3

⁷²⁷ anı: ol câzûyı ÇN1

⁷²⁸ aña kim: ki aña MK2; budur ki MK3

⁷²⁹ diñle: aña K

⁷³⁰ Didi Mervân aña kim diñle beni: Mervân budur ki diñle bunı MK3

⁷³¹ başarı: başara ÇN2

⁷³² iş: işi MK1, MK2, N

⁷³³ u -ÇN2, -MK2, -MK3, -K

⁷³⁴ gümüş: gümüşi MK1, K

⁷³⁵ katl ideler: katl ide ÇN1, ÇN2

⁷³⁶ Beyit -MK3; belkim: bile bula kim ÇN1; bil kim MK2

⁷³⁷ O hadde: Şu hadde MK2; Şu hadden N

⁷³⁸ vara başara: başara vara ÇN1

⁷³⁹ ol: bu MK2, K

⁷⁴⁰ Beyit -MK3, -MK2

[MK2 182b]

834 Bir ağulu kılıç virdiler ⁷⁴¹aña
Didiler gerek olur anda saña ⁷⁴²

[MK1 129b]

835 Yarağ ⁷⁴³ itdi qarı gitmege yola
Var-idi bir kızını hem aldı bile ⁷⁴⁴

[ÇN1 450a]

836 Cemîle'ydi ⁷⁴⁵ be-ğāyet duħter-i ħūb
İşi fitne ve illā zātı maħbūb ⁷⁴⁶

837 Qarı aldı kızını girdi yola
İşit nice ⁷⁴⁷ idiser mekr ü ħīle ⁷⁴⁸

[K 218a]

838 'Alī pes ⁷⁴⁹ Kūfe'de olurdu ol dem
Qarı vardı irişdi anda pūr-ğam ⁷⁵⁰

839 Bir ıssız ⁷⁵¹ ev bulup qarı çü konda ⁷⁵²
Devesin ⁷⁵³ çökerüp orada ⁷⁵⁴ indi ⁷⁵⁵

840 Kızını donadup ⁷⁵⁶ oturdu yolda
Ki ħīle sancağın dutmışdı ⁷⁵⁷ elde ⁷⁵⁸

841 'Alī'nün daħı ⁷⁵⁹ şālārı ⁷⁶⁰ var idi
Adına Mülcem oğlı dirler idi ⁷⁶¹

⁷⁴¹ Bir ağulu kılıç virdiler: Virdiler bir ağulu kılıç K

⁷⁴² Beyit -MK3

⁷⁴³ Yarağ: Yarağ ÇN2, MK1, MK2

⁷⁴⁴ Beyit -MK3

⁷⁴⁵ Cemîle'ydi: Cemāliydi K

⁷⁴⁶ Beyit -MK3

⁷⁴⁷ İşit nice: İşi fitne MK2

⁷⁴⁸ Beyit -MK3

⁷⁴⁹ pes: çün MK1, MK2

⁷⁵⁰ Beyit -MK3

⁷⁵¹ ıssız: ıssız ÇN2; ayrı MK2

⁷⁵² qarı çü konda: qarı oturdu MK2; çü ol konda K

⁷⁵³ Devesin: Develerin MK1, MK2; Devesini K

⁷⁵⁴ orada: anda MK1

⁷⁵⁵ indi: konda MK2; Beyit -MK3

⁷⁵⁶ donadup: dönderüp ÇN2

⁷⁵⁷ dutmışdı: dutuban MK1, MK2; dutardı K

⁷⁵⁸ Beyit -MK3

⁷⁵⁹ daħı: āħiri MK1, MK2, K

⁷⁶⁰ şālārı: şarvāmı ÇN1

⁷⁶¹ Beyit -MK3

- 842 Kaçıruları⁷⁶² timâr iderdi ol it
 Hikâyet⁷⁶³ n'olısar diñle sen⁷⁶⁴ işit⁷⁶⁵
- 843 Meger bir gün⁷⁶⁶ o Mülcem oğlu durdı
 Kaçıruları otarmağa giderdi⁷⁶⁷
- 844 Kařınıñ evine⁷⁶⁸ uğradı yolu
 Nice olur⁷⁶⁹ pelîdüñ⁷⁷⁰ diñle hâli⁷⁷¹
- 845 Kařınıñ kızına oldu gözi⁷⁷² düş
 Görüben⁷⁷³ anı⁷⁷⁴ 'âşık oldu ser-hoş⁷⁷⁵
- 846 Ol itüñ böyle oldu çünki hâli
 Kımıldamağa kalmadı⁷⁷⁶ mecâli⁷⁷⁷
- 847 Kaşı gördi ki 'âşık oldu anı
 Be-gâyet şâz olup⁷⁷⁸ sevindi cânı⁷⁷⁹
- [ÇN2 357b]**
- 848 Kığırup⁷⁸⁰ anı katına⁷⁸¹ getürdi
 Gelüben Mülcem oğlu çün⁷⁸² oturdu⁷⁸³

⁷⁶² Kaçıruları: Kaçırılara K

⁷⁶³ Hikâyet: Hikâyât K

⁷⁶⁴ diñle sen: bir diñle MK1, diñle K

⁷⁶⁵ Beyit -MK3

⁷⁶⁶ bir gün: bugün MK2

⁷⁶⁷ Beyit -MK3

⁷⁶⁸ evine: üstüne MK1, MK2, K

⁷⁶⁹ olur: oldu MK2

⁷⁷⁰ pelîdüñ: pelîdüñ sen MK1

⁷⁷¹ Beyit -MK3

⁷⁷² kızına oldu gözi: kıızı oldu gözi MK2

⁷⁷³ Görüben: Göricek MK1

⁷⁷⁴ anı -MK2

⁷⁷⁵ Beyit -MK3; serhoş: pes hoş ÇN2, MK1; medhüş K

⁷⁷⁶ kalmadı: kalmadı çü ÇN1

⁷⁷⁷ Beyit -MK3

⁷⁷⁸ şâz olup: şâz oluban ÇN2; şād olup K

⁷⁷⁹ Beyit -MK3

⁷⁸⁰ Kığırup: Kığırdı ÇN2

⁷⁸¹ Kığırup anı katına: Çağırup katına anı K

⁷⁸² çün: hoş MK1, MK2, K

⁷⁸³ Beyit -MK3

[MK2 183a]

- 849 Çarı eydür aña⁷⁸⁴ katuma gelgil
 Ne direm saña⁷⁸⁵ ben bir ögüd algıl⁷⁸⁶
- 850 Çarı eydür ki aña diñle beni
 Sîm [ü] zerle ideyüm ihyâ seni⁷⁸⁷
- 851 Bir işüm var eger ki bitürürseñ⁷⁸⁸
 Beni ol hâcetüme⁷⁸⁹ yitürürseñ⁷⁹⁰
- 852 Saña ben işde biñ⁷⁹¹ altun vireyüm⁷⁹²
 Ġani edüp murâda irgüreyüm⁷⁹³
- 853 Dağı kızım saña vireyüm⁷⁹⁴ ey cân
 Güvegüm ol idüben⁷⁹⁵ ahd ü peymân⁷⁹⁶
- [ÇN1 450b]**
- 854 Dönüp dir⁷⁹⁷ Mülcem oğlu kim⁷⁹⁸ ne dirsın
 Baña⁷⁹⁹ hizmet için ne buyurursın⁸⁰⁰
- 855 Çarı eydür saña budur didüğüm
 Güvegüm idünüp işüm didüğüm⁸⁰¹

⁷⁸⁴ aña: beri MK1, MK2

⁷⁸⁵ saña -MK2

⁷⁸⁶ Beyit -K, -MK3

⁷⁸⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK2, MK3

⁷⁸⁸ Bir işüm var eger ki bitürürseñ: Bir işüm vardır anı ger bilürseñ MK1; Bir işüm var eger anı kılursañ MK2; Ki bir işüm var anı ger bilürseñ K

⁷⁸⁹ Beni ol hâcetüme yitürürseñ: Eger ol hâcetümi bitürürseñ MK1, MK2, K

⁷⁹⁰ Beyit -MK3

⁷⁹¹ biñ -MK1

⁷⁹² vireyüm: vireyin MK1

⁷⁹³ Beyit -MK3; Ġani edüp murâda irgüreyüm: Seni bay idübeni doyrayın MK1, MK2; Kızımı virüp güvegü ideyüm K

⁷⁹⁴ vireyüm: vireyin MK1

⁷⁹⁵ idüben: ideyüm MK1, N; ideyin MK2

⁷⁹⁶ Beyit -MK3

⁷⁹⁷ Dönüp dir: Didi kim MK1, MK2, K

⁷⁹⁸ kim -ÇN1; kim pes MK1; ki MK2, K

⁷⁹⁹ Baña: Saña MK2, K

⁸⁰⁰ Beyit -MK3 (MK2 nüshasında bu beytin üstünde “Hikâyet-i Mülcemoğlu” şeklinde bir başlık vardır.)

⁸⁰¹ Beyit -MK3; Güvegüm idünüp işüm didüğüm: Güvegüm idünüben söyledüğüm MK1, N; Güveyin ki idüben söyledüğüm MK2

- 856 Dilerüm ki⁸⁰² ‘Alî’yi öldüresin
Beni şâz eyleyüben⁸⁰³ güldüresin⁸⁰⁴
- 857 Depele⁸⁰⁵ gözle anuñ fırsatın⁸⁰⁶ bul
Kızumı vireyüm⁸⁰⁷ hoş güyegüm ol⁸⁰⁸
- 858 Deyübeni⁸⁰⁹ o biñ altını virdi
Ol ağılı kılıcı bile virdi⁸¹⁰
- 859 Kâbül itdi çü⁸¹¹ Mülcem oğlı anı
Dutup dünyāya⁸¹² ol it ü⁸¹³ yābāni⁸¹⁴
- 860 Aluban⁸¹⁵ altını hem ol⁸¹⁶ kılıcı
Dün ü⁸¹⁷ gün⁸¹⁸ fitne oldu işi gücü⁸¹⁹
- 861 Gice gündüz çü fırsat gözler-idi⁸²⁰
‘Alî’yi nice öldürem⁸²¹ dir idi⁸²²
- 862 Ben⁸²³ anı öldüremezsem⁸²⁴ ve⁸²⁵ illā
Meger ol kim⁸²⁶ namāz içinde ola⁸²⁷

⁸⁰² ki: kim MK1

⁸⁰³ eyleyüben: edüben MK1; edübeni MK2

⁸⁰⁴ Beyit -MK3

⁸⁰⁵ Depele: Semt-ile ÇN2

⁸⁰⁶ gözle anuñ fırsatın: gürz-ile fırsatını MK2, K

⁸⁰⁷ vireyüm: vireyin MK1, MK2

⁸⁰⁸ Beyit -MK3

⁸⁰⁹ Deyübeni: Deyüben ÇN2; Çü böyle didi N

⁸¹⁰ Beyit -MK3; bile virdi: eline şandı ÇN1

⁸¹¹ çü: çün MK1

⁸¹² Dutup dünyāya: Dayanup yābāna MK2

⁸¹³ İt ü: it ÇN1, MK1; iti ÇN2

⁸¹⁴ Beyit -MK3; yābāni: yaba anı ÇN1

⁸¹⁵ Aluban: Hoş aldı MK1; Kâbül itdi MK2

⁸¹⁶ Aluban altını hem ol: Hoş aldı ol altını K

⁸¹⁷ ü -ÇN1, -ÇN2

⁸¹⁸ gün: günü ÇN2

⁸¹⁹ Beyit -MK3

⁸²⁰ gözler-idi: ister-idi MK1, MK2; arar-idi K

⁸²¹ öldürem: katl idem MK1; öldürsem K

⁸²² Beyit -MK3

⁸²³ Ben: Pes MK2

⁸²⁴ öldüremezsem: öldüremezem ÇN2

⁸²⁵ ve: ki MK1, K

⁸²⁶ Meger ol kim: Meger kim ola ÇN1; Meger kim ol K

⁸²⁷ Beyit -MK3

[K 218b]

863 Namâz içinde iken taşra uymaz⁸²⁸
Sökü ile⁸²⁹ ursalar⁸³⁰ anı⁸³¹ duymaz⁸³²

[MK2 183b]

864 Meger bir gice düşde ‘Alî⁸³³ ey cān
Resûl’i görübeni oldı şādān⁸³⁴

865 Resûlu’llāh ‘Alî’ye didi anda
Yağında gelisersin sen de⁸³⁵ bunda⁸³⁶

[MK1 130a]

866 ‘Alî çünkim bu düşi görmiş-idi
Beğāya gitmegine⁸³⁷ irmiş-idi⁸³⁸

867 Hāsan u⁸³⁹ Hüseyn’e didi ey cān⁸⁴⁰
Bu fānīde tutamaz kimse evtān⁸⁴¹

868 Bu bir köprü durur gelüp geçerler
Ölüm cāmını cümle⁸⁴² halk içerler⁸⁴³

869 Yakında baña dağı bir sefer var
Ki kırtulmağa fānīden zafer var⁸⁴⁴

[ÇN2 358a]

870 Vaşiyet iderüm size ‘ayānī
Ne kim size dirisem kıluñ⁸⁴⁵ anı⁸⁴⁶

⁸²⁸ taşra uymaz: ol bilmez MK1; zīrā bilemez MK2, K

ile: bile MK1

⁸³⁰ ursalar: ururlarsa ÇN1, ÇN2, MK1

⁸³¹ anı -MK1; ol anı MK2

⁸³² duymaz: bilmez MK2; Beyit -MK3

⁸³³ Meger bir gice düşde ‘Alî: Meger bir gice ‘Alî düşdi MK2; Meger ‘Alî gice düşünde K

⁸³⁴ Beyit -MK3; şādān: şādumān K

⁸³⁵ gelisersin sen de: gelesin sen dağı MK2; gelisersin sen dağı K

⁸³⁶ Beyit -MK3

⁸³⁷ gitmegine: gidicegin MK1, MK2, K

⁸³⁸ Beyit -MK3; irmiş-idi: irişmiş idi ÇN2; bilmiş-idi MK1, MK2, K

⁸³⁹ Hāsan u: Hāsan’a hem MK1, MK2, K

⁸⁴⁰ ey cān: ey cānlar ÇN1

⁸⁴¹ Beyit -MK3; evtān: evtānlar ÇN1

⁸⁴² cāmını cümle: şerbetini hep MK2, K

⁸⁴³ Beyit -MK3

⁸⁴⁴ Beyit -MK3

⁸⁴⁵ kıluñ: idüñ MK1, MK2, K

⁸⁴⁶ Beyit -MK3

[ÇN1 451a]

- 870 Şu vaktin kim ölem beni yuyasız⁸⁴⁷
Kefenleyüp namâzumı kılasız⁸⁴⁸
- 871 Cenâzemi koyasız benüm evde
Oturup bekleyesiz hem⁸⁴⁹ yanumda⁸⁵⁰
- 872 Gice olucağız⁸⁵¹ bir kişi gele
Siyâh⁸⁵² çâr örtünüp⁸⁵³ bir deve-ile⁸⁵⁴
- 873 Cenâzem viresiz siz ol yigide⁸⁵⁵
Deveye berkidüp⁸⁵⁶ ol⁸⁵⁷ ala gide⁸⁵⁸
- 874 Beni koyup deveye bile gide
Söylemeyüp ol ki devesin yide⁸⁵⁹
- 875 Bele gidesüñüz anuñ⁸⁶⁰ yanınca⁸⁶¹
Beni şehrüñ ucuna⁸⁶² iletince⁸⁶³
- 876 Dönüp andan girü gelin siz⁸⁶⁴ ey cān
Hak' uñ emri budur⁸⁶⁵ olmañ perişān⁸⁶⁶
- 877 Vaşiyet itdi anlara ' Alī hoş
Qabül idüp olar dañı didi hoş⁸⁶⁷

⁸⁴⁷ yuyasız: bilesiz ÇN1, ÇN2

⁸⁴⁸ Beyit -MK3

⁸⁴⁹ bekleyesiz hem: Qur'ân idesiz ÇN1, ÇN2; bekleyesiz siz MK2, K

⁸⁵⁰ Beyit -MK3

⁸⁵¹ Gice olucağız: Çünkü gice ola K

⁸⁵² Siyah: Ki ÇN1, ÇN2, MK2; Kim K

⁸⁵³ örtünüp: örtünmüş hem ÇN2; örtünmüş MK2, K

⁸⁵⁴ Beyit -MK3; deve-ile: deve bile ÇN1, ÇN2, K

⁸⁵⁵ viresiz siz ol yigide: vire şen aña işide MK1; viresiz aña yigide MK2

⁸⁵⁶ berkidüp: yükledüben MK1; berkidüben MK2

⁸⁵⁷ ol -ÇN1, -MK2

⁸⁵⁸ Beyit N, -MK3

⁸⁵⁹ İkinci mısradaki vezin bozuktur. Beyit -ÇN1, -ÇN2, -MK1, -MK2, -MK3

⁸⁶⁰ gidesüñüz anuñ: gidüñ siz anuñla MK1, MK2

⁸⁶¹ anuñ yanınca: anuñla bilece K

⁸⁶² ucuna: yanına MK2

⁸⁶³ Beyit -MK3

⁸⁶⁴ siz -ÇN1

⁸⁶⁵ emri budur: emridurur MK1

⁸⁶⁶ Beyit -MK3

⁸⁶⁷ Beyit -MK3; Qabül idüp olar dañı didi hoş: Olar da diñleyüben urdılar güş MK2, K; Beyit -MK1

- 878 Pes andan emr-i Sübhānī⁸⁶⁸ irişdi
Ecel cur‘asın⁸⁶⁹ ‘Alī daħı⁸⁷⁰ içdi⁸⁷¹
- [MK2 184a]**
- 879 Meger bir gice donla tırmış-idi
Varuban mescid içre⁸⁷² girmiş-idi⁸⁷³
- 880 Çü girdi mescide durdı namāza
Tazarru‘ eyledi⁸⁷⁴ ol bī-niyāza⁸⁷⁵
- 881 Bu yaña Mülcem oğlı daħı durdı
Gelüben gice ol⁸⁷⁶ mescide girdi⁸⁷⁷
- 882 ‘Alī’yi gördi kim durmuş namāza⁸⁷⁸
Yönelüp kıbleye durmuş niyāza⁸⁷⁹
- 883 Çögürdi Mülcem oğlı it [ü] murdār
Didi kim bu⁸⁸⁰ gice hoş fırsatım var⁸⁸¹
- [MK3 73a]**
- 884 Ol ağulu kılıcı çün çıkardı⁸⁸²
Varuban ‘Alī’yi arkada⁸⁸³ çaldı
- 885 Dönüben⁸⁸⁴ kaçdı anda duramadı⁸⁸⁵
Gelüp⁸⁸⁶ mescid kapusın bulamadı
- 886 Deli olubanı⁸⁸⁷ hāy hāy⁸⁸⁸ çağırdı
Ününi işidüp halk üşegeldi

⁸⁶⁸ emr-i Sübhānī: emr-i Sübhān çün MK2

⁸⁶⁹ cur‘asın: cāmın ÇN1; cāmını ÇN2; cuar‘asını MK2; cuar‘asını da K

⁸⁷⁰ daħı: de MK2

⁸⁷¹ Beyit -MK3; ‘Alī daħı içdi: şundılar çün işitdi ÇN1, ÇN2

⁸⁷² mescid içre: mescide hem MK1, MK2, K

⁸⁷³ Beyit -MK3

⁸⁷⁴ eyledi: ide hem MK1, MK2, K

⁸⁷⁵ Beyit -MK3

⁸⁷⁶ Gelüben gice ol: Gelüp gece-ile MK1, K; Gelüp gece bile MK2

⁸⁷⁷ Beyit -MK3

⁸⁷⁸ namāza: namaz MK1

⁸⁷⁹ Beyit -MK3; durmuş niyāza: idermiş niyāz MK1

⁸⁸⁰ Didi kim bu: Didi işbu MK1, MK2, K

⁸⁸¹ Beyit -MK3

⁸⁸² Ol ağulu kılıcı çün çıkardı: Ağulu kılıcı çün ele aldı K

⁸⁸³ arkada: arkadan ÇN1

⁸⁸⁴ Dönüben: Duruban MK1, MK3

⁸⁸⁵ duramadı: kalamadı ÇN1, ÇN2

⁸⁸⁶ Gelüp: Gelüben MK2

⁸⁸⁷ Deli olubanı: Delü oluban ÇN2

⁸⁸⁸ Deli olubani hāy hāy: Hāy hāy deyübeni ol it K

[K 219a]

887 Didiler⁸⁸⁹ ne çığırursın idüp zâr⁸⁹⁰
Niye geldüñ bu mescide i murdâr

[ÇN1 451b]

888 Didi kim ‘Alî’yi çaldum bilüñüz⁸⁹¹
Bu yavuz işi ben⁸⁹² kıldum yalıñuz⁸⁹³

889 Bu kez işitdiler anuñ sözünü
Dutup⁸⁹⁴ bağladılar ol dem⁸⁹⁵ özünü

890 Depelediler ol murdâr⁸⁹⁶ ħabîşi
Ki yoğ itdiler ol bî-‘âr⁸⁹⁷ necîsi⁸⁹⁸

[ÇN2 358b]

891 Gelüben⁸⁹⁹ ‘Alî’yi gördiler ey cān
Namāza durmuş anda⁹⁰⁰ şāz u⁹⁰¹ ħandān⁹⁰²

892 Ħaberi yoğ-idi yaradan ey yār⁹⁰³
Namāzımı kıluban itdi tekrār⁹⁰⁴

[MK2 184b]

893 Hemān dem ki selām virdi ve⁹⁰⁵ düşdi
Gelüben ħalk anuñ üstine üşdi⁹⁰⁶

894 İletdiler⁹⁰⁷ evine pes perîşān⁹⁰⁸
Üşüben kıldılar çok zâr u giryān⁹⁰⁹

⁸⁸⁹ Didiler: Didiler kim MK1, MK2, MK3

⁸⁹⁰ idüp zâr: ey yār MK1, MK3, K; ey er MK2

⁸⁹¹ bilüñüz: yalıñuz MK3, K

⁸⁹² işi ben: işleri MK2

⁸⁹³ yalıñuz: bilüñüz ÇN1, ÇN2, MK1

⁸⁹⁴ Dutup: Ol dem ÇN1, ÇN2

⁸⁹⁵ ol dem: pes MK1, MK2, K; hem MK3

⁸⁹⁶ murdâr: ıssı MK1; iti MK2, MK3

⁸⁹⁷ bî-‘âr: murdâr MK1, MK2, MK3, K

⁸⁹⁸ necîsi: ħabîşi ÇN1, ÇN2

⁸⁹⁹ Gelüben: Girüben MK3, MK1

⁹⁰⁰ anda: idi MK1; andan MK2

⁹⁰¹ u -ÇN1, -MK1, MK2, -K

⁹⁰² Mısra -MK3

⁹⁰³ Mısra -MK3

⁹⁰⁴ Namāzımı kıluban itdi tekrār: Namāzın kıluban itdi o tekrār ÇN2; Namāzın kıluban itdi tekrār MK3; Namāzın çün tamam itdi nāmdâr K

⁹⁰⁵ ve -ÇN2, -MK2

⁹⁰⁶ üşdi: düşdi MK3

⁹⁰⁷ İletdiler: Eletdiler ÇN1

⁹⁰⁸ peş perîşān: pes perîşān MK3

⁹⁰⁹ zâr u giryān: zâr u efgān MK1, K; zârı vü figān MK3

[MK1 130b]

- 895 Hâsan ile Hüseyn geldi⁹¹⁰ anda
Görüb en babalarını⁹¹¹ bu⁹¹² hâlde
- 896 Yürekleri⁹¹³ yanuban⁹¹⁴ ağladılar
Fırâk-ile cigerler⁹¹⁵ dâğladılar
- 897 Mübârek başlarını açdılar hoş
Yire gözyaşlarını⁹¹⁶ saçdılar hoş⁹¹⁷
- 898 ‘Alî çünkü im za‘îf oldu be-gâyet
Yoğ-idi za‘fına anuñ nihâyet

[MK3 73b]

- 899 Bularuñla⁹¹⁸ esenleşdi ve güldi⁹¹⁹
Şehâdet getirüb en⁹²⁰ teslîm oldu⁹²¹
- 900 Bu kez ağlaşdılar heb bay [u] yoğsul
Ki zâr eylediler⁹²² heb hoca vü kıl
- 901 O gün çok ağladılar anda⁹²³ ey şâh
Didiler âhiri *el-hükümü lillâh*⁹²⁴

⁹¹⁰ Hâsan ile Hüseyn geldi: Hâsan hem Hüseyn geldiler MK1; Hâsanla hem Hüseyn geldi N; Hüseyn ile hâsan geldi MK2

⁹¹¹ Görüb en babalarını: Görüb eni babaların MK2

⁹¹² bu: o MK1; ol MK3, K

⁹¹³ Yürekleri: Yürecikleri MK1

⁹¹⁴ yanuban: yanubanı MK2

⁹¹⁵ cigerler: cigerin MK2, MK3, K

⁹¹⁶ Yire gözyaşlarını: Ve hem gözyaşların MK3, K; Ve hem gözler yaşını MK2

⁹¹⁷ hoş -MK2; Beyit -ÇN1, -ÇN2

⁹¹⁸ Bularuñla: Bunlaruñla MK2

⁹¹⁹ güldi: döndi MK1, MK2, K

⁹²⁰ getirüb en: getürdib en ÇN1

⁹²¹ Bularuñla esenleşdi vü güldi / Şehâdet getirüb en teslîm oldu: Namâza tırmuş anda şâh ve hândân / Şehâdet getirüb en teslîm itdi cân MK3

⁹²² zâr eylediler: zârî eyledi MK1, MK2, K

⁹²³ O gün çok ağladılar anda: Ol gün ağladılar çok anda MK3; Bay u yoğsul ağlaşdılar çok K

⁹²⁴ âhiri el-hükümü lillâh: âhiren el-hükümü lillâh MK1; âhîrî'l-hükümü hem lillâh K; El-hükümü lillâh (الحكم لله): “Hüküm Allâh’ındır.” anlamında bir sözdür. Çoğu kez ölüm olayı karşısında güçsüzlüğün, bir şey yapamamanın, doğrudan teslim olmanın bir ifadesidir Yılmaz, *Kültürümüzde ayet ve hadisler*, 229.

- 902 Cihānuñ ‘âdeti budur çün⁹²⁵ ey cān
Kimi ķodı ya kimi ķor bu⁹²⁶ devrān⁹²⁷
- 903 Pes andan Őnra yudılar ‘Alī’yi
Ħak’uñ arslanı ol⁹²⁸ girçek velīyi
- 904 Kefenleyüp⁹²⁹ namāzın kıldılar ĥoş⁹³⁰
Vaşiyetin yirine ķodılar⁹³¹ uş⁹³²
- 905 Tağılup gitdiler ol ĥalk⁹³³ tamāmı
Evinde ķodılar ol gün⁹³⁴ imāmı
- 906 Ħasan Ħüseyn oturup⁹³⁵ beklediler
Tilāvet birle anı Őakladılar⁹³⁶
- [ÇN1 452a]**
- 907 Gice gördiler anda⁹³⁷ geldi bir er⁹³⁸
Elinde hem bele bir deve yider⁹³⁹
- [MK2 185a]**
- 908 Ķara çār örtünüp geldi ve⁹⁴⁰ durdı⁹⁴¹
Aluban devenüñ üstine urdı⁹⁴²
- 909 Cenāzesin ‘Alī’nüñ çün⁹⁴³ getürdi
Devenüñ üstine anı yaturdı⁹⁴⁴

⁹²⁵ çün: çü MK2

⁹²⁶ Kimi ķodı ya kimi ķor bu: Kimi ķodı kimi ķoya MK2, MK3

⁹²⁷ Beyit -ÇN1, -ÇN2, -K

⁹²⁸ Ħak’uñ arslanı ol: O Tañrı arslanı MK1, K; Tañrı’nuñ arslanı MK2, MK3

⁹²⁹ Kefenleyüp: Kefen Őarup MK1, MK2; Kefene Őarup MK3

⁹³⁰ namāzını kıldılar ĥoş: namāzın kıldıldardı MK2

⁹³¹ ķodılar: getürdiler ÇN1; ķodıldardı MK2

⁹³² uş: ĥoş ÇN2, MK1, MK3; -MK2

⁹³³ ol ĥalk: eller MK1, MK2, MK3, K

⁹³⁴ ol gün: anda K

⁹³⁵ oturup: geldiler K

⁹³⁶ Tilāvet birle anı Őakladılar: Ķatında hem tilāvet eylediler MK1, MK2, MK3, K

⁹³⁷ anda: anı MK1, MK3

⁹³⁸ geldi: geldi yarı MK3

⁹³⁹ bir deve yider: hem bir deve yetüp durdılar MK3

⁹⁴⁰ ve -MK1, -MK2

⁹⁴¹ örtünüp geldi vü durdı: örtünübēn durdı ÇN1

⁹⁴² Aluban devenüñ üstine urdı: Deveyi ‘Alī ĳatına çökerdi MK1, MK2; Deve ‘Alī’nüñ ĳatına Őükürdi MK3; Devenüñ üstine anı yaturdı K

⁹⁴³ çün: ĥoş MK2

⁹⁴⁴ Beyit -ÇN1, ÇN2, -MK1, -K

- 910 Deveyi⁹⁴⁵ kalduruban⁹⁴⁶ yola girdi⁹⁴⁷
Hâsan Hüseyn anı⁹⁴⁸ bağıdı ve gördi⁹⁴⁹
- 911 Düşüp yanına gitdiler perîşân
İderlerdi dem-â-dem zâr⁹⁵⁰ u⁹⁵¹ giryân
- 912 Didiler kimse itmedi bu işi
Babamuzı alup⁹⁵² gitdi bu⁹⁵³ kişi
- 913 Ne kişidür bunı varup görelüm
Babamuz kınde ilterür⁹⁵⁴ şoralum⁹⁵⁵
- [K 219b]**
- 914 İlerü varuban şordılar aña
Didiler kim şoraruz anı saña
- [ÇN2 359a]**
- 915 Babamuz kınde iltersin⁹⁵⁶ bize di
Anuñ haqqı ki oldur halka Hâdi⁹⁵⁷
- 916 Ne kişisin hem aç yüzün görelüm
İçimiz şübhelerin⁹⁵⁸ giderelüm
- 917 Yüzünden burka‘ın kaldurdı döndi⁹⁵⁹
Çü gördiler ataları o⁹⁶⁰ kendi

⁹⁴⁵ Deveyi: Deve MK2

⁹⁴⁶ kalduruban: gönderüben MK3

⁹⁴⁷ yola girdi: girdi yola ÇN1 (Not: ÇN1 nüshasında bu mısra “girdi yola” şeklinde bitmektedir. Ancak müstensih tarafından beytın ikinci mısrasının sonunda sah kaydı olarak “yola girdi” ifadesi yazılmıştır.)

⁹⁴⁸ anı: anı çün MK1, MK2, MK3, K

⁹⁴⁹ MK3 nüshasında bundan sonraki kısım eksiktir.

⁹⁵⁰ zâr: âh MK1, K

⁹⁵¹ u -ÇN1, -MK2

⁹⁵² Babmuz aluban: Babamuz alup MK2

⁹⁵³ bu: bir K

⁹⁵⁴ ilterür: ilter ÇN1, ÇN2, K; iltür bir MK2

⁹⁵⁵ şoralum: bir görelüm ÇN1, ÇN2

⁹⁵⁶ iltersin: ilterüsin ÇN2

⁹⁵⁷ oldur halka Hâdi: ‘âlemleri yarattı MK1, MK2, K

⁹⁵⁸ İçimiz şübhelerin: İçimizdeki olan şübheyi ÇN1

⁹⁵⁹ burka‘ın kaldurdı döndi: burka‘ın kaldurdı güldi MK2; niğâbın kaldurdı güldi K

⁹⁶⁰ ataları o: atası vü ÇN1, ÇN2; atası vü K

- 918 İşâret itdi bulara⁹⁶¹ o sultân
Girü döndi bular çü⁹⁶² şâz u⁹⁶³ ĥandân
- 919 Sevinüp didiler *el-ĥamdüli 'llâh*⁹⁶⁴
Ne 'izzet kıldı babama⁹⁶⁵ ol⁹⁶⁶ Allâh
- 920 Bu cümle⁹⁶⁷ işleri iden de babam⁹⁶⁸
Babamı aluban⁹⁶⁹ giden de babam⁹⁷⁰
- [MK2 185b]**
- 921 Ne ulu mertebe *el-ĥamdüli 'llâh*⁹⁷¹
Babama rüzî kıldı anı Allâh
- 922 Ve lâkin ba'z-ı yirlerde⁹⁷² dinildi
Ki cāmi' ĥavlesinde⁹⁷³ defn idildi⁹⁷⁴

⁹⁶¹ bulara: bunlara MK1, MK2; olara K

⁹⁶² Girü döndi bular çü: Bular döndiler andan MK1, MK2, K

⁹⁶³ u -ÇN1, -MK1

⁹⁶⁴ Sevinüp didiler el-ĥamdülillâh: Sevinüben didiler ĥamdu lil'lâh K; El-ĥamdüli'llâh (الحمدة): Allâh'a ĥamd olsun.

⁹⁶⁵ babama: babamuza ÇN1, MK2, K

⁹⁶⁶ ol: bunu MK1, -MK2, -K

⁹⁶⁷ Bu cümle: Böyle bu ÇN1, ÇN2; Cümle işleri K

⁹⁶⁸ iden de babam: iden babamuz ÇN1, K

⁹⁶⁹ Babamı aluban: Babamuzı alup K

⁹⁷⁰ babam: babamuz ÇN1, K; bu babam MK2

⁹⁷¹ El-ĥamdüli'llâh (الحمدة): Allâh'a ĥamd olsun.

⁹⁷² ba'z-ı yirlerde: ba'z-ı kâfir yirde MK2

⁹⁷³ ĥavlesinde: avlusunda K

⁹⁷⁴ defn idildi: defn olundu MK2; Beyit -MK1; K nüshasında metnin sonunda "*Vâ'llâhu a'lem bi'ş-şavâb fî şehri Receb-i şerîf sene 1180*" şeklinde istinsah kaydı vardır. Birde içinde "*Seyyid 'Alî Emîri*" yazan bir mühürle mülkiyet kaydı vardır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Metin. *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2007.
- Algül, Hüseyin. “Hz. Ebû Bekir’in Hicretten Vefatına Kadar Olan Dönemdeki Faaliyetlerine Genel Bir Bakış/ A General Outlook On The Activities of Abu Bakr: From The Migration (Hijra) To His Death”. *İSTEM Dergisi* 3/6 (2005), 105-120.
- Arı, Abdüsselam. “Vasiyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/552-555. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Aslıhan, Öztürk. “Bilinmeyen Bir Hz. Ali Cenknâmesi An Unknown Hz. Ali’s Cenkname”. *V. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu(18-20 Ekim 2018 Ankara) Bildiriler Kitabı*. ed. Orhan Kurtoğlu - Çamkara Erginer. 1/309-332. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-I Velî Araştırmaları Uygulama Ve Araştırma Merkezi, 2018.
- Atalan, Mehmet. *Cenknâmelerde Hz. Ali’nin Yeri*. e-makâlât Mezhep Araştırmaları, 2012. www.emakalat.com
- Ataş, Hacı. “Hz. Ömer Suikastında Hüzmûzân’ın Rolü”. *Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences* 30/15 (2021), 35-50.
- Ataş, Hacı. “Tarihi Bir Figür Olarak Hz. Hüseyin’in Eşi: Şehri Bânû”. *Eskiyeni* 48 (28 Mart 2023), 223-238. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1225265>
- Aycan, İrfan. “Mervân I”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/225-227. Ankara: TDV Yayınları, 2004. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mervan-i>
- Aydemir, Yaşar - Çeltik, Halil. “Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif”. *Bilig:Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi / Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı* 46 (2008), 193-214.
- Bars, Mehmet Emin. “Türk Kültüründe Rüya ve Battal Gazi Destanı’nda İşlevleri”. *International Journal of Language Academy* 3/6 (01 Ocak 2015), 73-73. <https://doi.org/10.18033/ijla.194>
- Bozkurt, Kenan - Bozkurt, Hacer. “Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi”. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 1/1 (2012), 717-728.
- Ceyhan, Âdem - Koyuncu, Fatih. “Dört Halifeye Dair Menkıbelerve Râfizi’ye nasihatler”. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 41/1 (Haziran 2017), 1-43.
- Çağbayır, Yaşar. *Büyük Türkçe sözlük: Orhun yazıtlarından günümüze Türkiye Türkçesinin söz varlığı*. İstanbul: Ötüken neşriyat TİKA, 2016.

- Çavuşoğlu, Ali. “İslami Türk Edebiyatının İlk Ürünlerinde Hulefâ-yı Râşidîn”. *İSTEM Dergisi* 3/6 (2005), 237-244.
- Çelebioğlu, Amil. *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XV.yy. 'a kadar)*. İstanbul: Kitapevi yayınları, 1999.
- Çelik, Yılmaz. “İlk Dönem İslâm Tarihinde Siyasi Bir Şahsiyet Olarak Mervân b. Hakem”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (31 Mayıs 2020), 76-101. <https://doi.org/10.33931/abuifd.718983>
- Çetin, İsmail. *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenk-nâmeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Çıkla, Selçuk. “Şiir ve Hikâye Çevresinde Oluşan İki Tür: Manzum Hikâye ve Öykü-Şiir”. *TÜBAR* 25 (Bahar 2009), 51-85.
- Çiçekler, Mustafa. “Mesnevi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/320-322. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Demir, Ayşe. “Başlangıcından Cumhuriyete Kadar Ana Çizgileriyle Türk Hikâyesi”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 4/7 (2006), 99-128.
- Demircan, Adnan. “Hz. Ebû Bekir'in Vefatı”. *Hazreti Ebu Bekir'in Vefatı*. ed. Ali Aksu. 187-199. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası, 2019.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK, 3. Basım, 1995.
- Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları, 1983.
- Ekmekçi Aşan, Güneş. “Türk Dilinin Tarihi Gelişimi İçinde Bildirme Ekinin (+dIr/+dUr) Yapısal Ve Anlamsal İşlevleri”. *International Journal of Social Humanities Sciences Research (JSHSR)* 8/74 (01 Ocak 2021), 2440-2457. <https://doi.org/10.26450/jshsr.2684>
- Erkan, Ahmet Serdar. “Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in Hilafet ve Maktellerini Anlatan Manzum Bir Hikâye”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 116 (18 Aralık 2025), 71-118. <https://doi.org/10.60163/tkhecbva.1584974>
- Erkan, Ahmet Serdar - Ekmekçi, Güneş. “Aksaraylı İsâ'nın 'Menâkıb-ı Hazret-i Ömer'in Oğlu Ebu Şahme' Adlı Manzum Hikâyesinin Dil ve Muhteva İncelemesi”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 35/35 (30 Aralık 2025), 192-218. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1780404>
- Esir, Hasan Ali. “XV. Yüzyılda Muhammed Tarafından Yazılan Manzum Sîret'in Nüshaları-I”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 41 (19 Haziran 2019), 63-88. <https://doi.org/10.21497/sefad.586584>
- Fayda, Mustafa. “Hulefâ-yı Râşidîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/324-338. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Fayda, Mustafa. “Ömer”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/44-51. İstanbul: TDV Yayınları, 2007. <https://islamansiklopedisi.org.tr/omer>

- Fıġlalı, Ethem Ruhi. “Ali”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/371-374. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Gülsevin, Gürer. *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk dil kurumu, 1997.
- Güngör, Şeyma. “Maktel”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/455. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Harman, Ömer Faruk. “Men ve Selvâ”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/107-108. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Hizmetli, Sabri. *İslam Tarihi (Başlangıçtan İlk Dört Halife Devri Sonuna Kadar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları, 1991.
- İmam Suyuti. *Halifeler Tarihi Celaleddin Suyuti*. çev. Onur Özatağ. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 3. Basım, 2025.
- İpekten, Halûk. *Eski Türk edebiyatı: nazım şekilleri ve aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 19. baskı., 2015.
- Karagöz, İsmail (ed.). *Dinî kavramlar sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 5. baskı., 2010.
- Kavruk, Hasan. *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. İstanbul: MEB Yayınları, 1998.
- Kavruk, Hasan - Pala, İskender. “Hikâye (Divan Edebiyatı)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/491-493. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Kayaokay, İlyas. “Hz. Ali'nin Şehadeti Hakkında Manzum Bir Vefat-nâme: Der-Beyân-ı Vefât-ı Hazret-i ‘Ali’”. *Sosyal Bilimler & Güzel Sanatlar*. 81-99. İstanbul: İscya Yayınevi, 2021. <https://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/istanbul.pdf>
- Kızmaz, Meltem. *XVI. yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Sayılar Mitolojisi / Mythology of numbers in XVI. century-Classical Turkish poetry*. Gazi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016. (Tezno: 462281). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kiremitçi, Ferdi. “Türk İslâm Edebiyatında Manzum Menâkıbnâmeler”. *Asos Journal: The Journal of Academic Social Science Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/82 (Kasım 2018), 198-240.
- Korkmaz, Şenol. “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Hikâye: Aksaraylı İsâ: Hikâyet-i Şuhmâ [06 Mil Yz A 6823/2]”. *Journal of Old Turkic Studies* 4/1 (29 Ocak 2020), 98-151. <https://doi.org/10.35236/jots.647607>
- Köksal, Fatih. *Eski Türk edebiyatında tenkit ve teori*. İstanbul: Kesit, 2012.
- Köksal, Mehmet Fatih. “Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılan meçhul eserlerden: Nâme-i Mahşer”. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6/1 (2011), 249-291.

- Köktekin, Kâzım. “Eski Anadolu Türkçesinde Manzum ve Kısa Manzum Hikâyeler, Dâsitan-ı Hz. İSA (Cimcime Sultan) ve Dil Özellikleri”. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Atatürk University Journal of Faculty of Letter* 61 (Aralık 2018), 311-335.
- Kuzubaş, Muhammet. “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Güğercin, Hikâyet-i Geyik)”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2008), 304-340.
- Muallim Nâci. *Lûgat-ı Nâci*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1995.
- Önkâl, Ahmet. “Müseylimetülkezzâb”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/90-91. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Öztürk, Zehra. “Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 9 (2007), 401-446.
- Paçacıoğlu, Burhan. *VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2006.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1995.
- Parlatır, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi, 5. Basım, 2012.
- Sağlam, Hacer. “Manzûme-i Vefât-ı Ebû Bekr-i Sıddîk as an Example of Vefâtnâme”. *Turkish Studies-Comparative Religious Studies* 18/Volume 18 Issue 4 (2023), 477-490. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.72408>
- Samancı, Metin - Demirkazık, Hacı İbrahim. “Me‘debü'l-Fuzalâi'l-‘Ârifin: Abdülmecîd Bin Şeyh Nasûh et-Tosyevî'nin (ö. 1588?) Dört Büyük Halife Menakıbnamesi”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi The Journal of Ottoman Literature Studies* 30 (2023), 443-485.
- Sarıcık, Murat. *Bütün yönleriyle dört Halife dönemi*. İstanbul: Nesil, 2015.
- Schimmel, Annemarie. *Sayıların Gizemi*. çev. Mustafa Küpüşoğlu. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 1991.
- Şahin, Haşim. “Menâkıbnâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/112-114. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1995.
- Şemsüddin Ahmed Efendi. *Dört Büyük Halife (Menâkıb-ı Çehâr-Yâr-ı Güzîn) - Tam Metin*. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1981.
- Şentürk, A. Atillâ - Kartal, Ahmet. *Üniversiteler için eski Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 8. Baskı: Ekim 2012., 2012.
- Şentürk, Ahmet Atilla - Kartal, Ahmet. *Eski Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.

- Team, Almaany. “‘Uzun’ kelimesini içeren şiirler, ‘uzun’ kelimesini içeren cümleler - sayfa 1”. Erişim 15 Ocak 2026.
<https://www.almaany.com/ar/context/ar-ar>
- Tezcan Aksu, Belgin vd. *Türk atasözleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Birinci baskı., 2022.
- Timurtaş, Faruk K. *Osmanlı Türkçesi grameri: eski yazı ve imlâ, Arapça, Farsça, eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Alfa, Y.bs., 1995.
- Toprak, İsmail. *Hazreti Ali Cenklere*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2014.
- Turun, Veysi. “Ehl-i Sünnet ve Şia Kaynaklarına Göre Hz. Ömer Suikastı ve Bazı Şia Kaynakların Ebû Lü’lü’ Etrafında Ördüğü Efsaneler”. *Marifetname* 10/2 (31 Aralık 2023), 541-577.
<https://doi.org/10.47425/marifetname.vi.1363238>
- Uluçam, Abdüsselam. “Meşhed-i Ali”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/365-366. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Uyaniker, Nursel. “‘Hikâyet’ Başlıklı Yazma Eserde Geçen Dört Halife Menkıbelerinin İncelenmesi”. *Diyalektolog - Ulusal Hakemlin Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/20 (01 Ocak 2019), 25-41.
<https://doi.org/10.22464/diyalektolog.275>
- Ünver, İsmail. “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine - Öneriler Suggestion On Standart Writting In Transcription”. *Journal of Turkish Studies* Volume 3 Issue 6/3 (2008), 1-46.
<https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.449>
- Ünver, İsmail. “Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri) ‘Mesnevî’”. *TDK LII/415-416-417* (Eylül 1986), 430-564.
- Üzüm, İlyas. “Hüseyin (Literatür)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/521-524. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yazıcı, Hüseyin. “Hikâye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/479-485. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yıldırım, Fatma. “İslâmî Destanların Rüya Motifi Bağlamında Geçiş Dönemleri - Transitional Periods Of Islamic Epics In The Context Of Dream Pattern”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi - The Journal of International Social Research* 9/46 (2016), 157-167.
- Yılmaz, Mehmet. *Kültürümüzde ayet ve hadisler: (ansiklopedik sözlük)*. İstanbul: Kesit Yayınları, Birinici baskı., 2013.
- Yiğit, İsmail. “Osman”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/438-443. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/osman>
- Yücesoy, Hayrettin. “Kâdisiye Savaşı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/136-137. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/kadisiye-savasi>
- Yürümez, Recep. “Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Bir Vefât-Nâme”. *International Journal Of Turkish Literature Culture Education*

- 1218-1245 (30 Kasım 2024), 13(4).
<https://doi.org/10.7884/teke.1572799>
- Türk Maarif Ansiklopedisi. “Cenknameler”. Erişim 25 Ocak 2026.
<https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/cenknameler>
- “Google Çeviri”. Erişim 08 Ocak 2026.
<https://translate.google.com/=translate>
- “Kubbealtı Lugatı”. Erişim 15 Ocak 2026. <https://lugatim.com/s/emir/2>
- “Peygamberimiz 61 yaşında mı, 63 yaşında mı vefat etti?”, 11 Ağustos 2013. <https://aklatakılanlar.com/peygamber-61-63/>
- “Tarih Çevirme Kılavuzu – Türk Tarih Kurumu”. Erişim 20 Aralık 2025.
<https://ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>
- Kültür Portalı. “Taş köfte”. Erişim 01 Ocak 2026.
<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/igdir/neyenir/tas-kofte>

DİZİN

A	H
‘Abbās, 30, 85	Ḥabīb, 80, 115
‘Abdu’llāh, 118	Ḥacib, 91, 92, 94
‘Acem, 90	Ḥalid, 76, 78, 79, 80
Ādem, 141	Ḥamza, 23, 79, 81
‘Alī, 21, 32, 44, 57, 66, 69, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 105, 106, 107, 109, 116, 117, 121, 126, 127, 128, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157	Hārūn, 140
‘Amr, 32, 93	Ḥasan, 106, 107, 108, 150, 154, 155, 156
‘Anter, 32, 93	Hāşimoğlanlar, 106
‘Āş’uñ oğlı ‘Āmir, 125	Ḥayber, 32, 93, 105
‘Āyişe, 87, 118	Ḥazinedār, 100
	Ḥüseyin, 108, 150, 154
	Ḥüseyn, 35, 108, 110, 111, 112, 155, 156
	İ
	İbrāhīm, 66, 141
	İdrīs, 141
	‘İşā, 141
	K
	Kelīm, 141
	Kisrā, 91, 95, 102
	Küfe, 78, 146
	M
	Māriyā, 99, 113
	Medīne, 93, 98, 131, 135
	Melik, 91
	Mervān, 43, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 144, 145
	Mışır, 133, 135
	Mışırlu, 137
	Mışır, 132, 136
	Moğalī, 111
	Mu‘āviye, 130, 131, 144
	Mūsā, 140
	Mülcem oğlı, 146, 147, 148, 149, 152
B	
Bakī‘a, 59, 87, 118	
Bū Bekr, 26, 73, 74, 75, 84, 89, 135	
C	
Cāzū karı, 145	
Cemīle, 146	
D	
Davūd, 141	
E	
Ebū Bekr, 25, 28, 30, 31, 69, 73, 74, 77, 78, 84, 85, 88, 89, 113, 115, 116, 120, 130, 132, 133, 135, 136	
Ebū Lü’lü’, 36, 113	
F	
Fāṭıma, 66, 109	
Firengi, 111	

Müseylime-i Kezzâb, 77, 81

Ş

N

Nebî, 75

Nûh, 141

Şâm, 130, 144

Şehr-i Bânû, 12, 35, 99, 101, 103,

104, 105, 107, 108, 109, 110,

112

Şîr-i Merdân, 89

Şîr-i Yezdân, 128, 144

Şît, 141

O

‘Osmân, 12, 21, 39, 42, 56, 69, 104,

116, 125, 127, 128, 129, 130,

131, 132, 133, 135, 136, 137,

138, 139, 144

T

Türkî, 111

Ö

‘Ömer, 2, 3, 21, 29, 30, 31, 32, 33,

34, 35, 36, 37, 40, 41, 65, 69, 85,

89, 90, 91, 98, 99, 100, 102, 103,

106, 112, 113, 114, 115, 116,

118, 119, 120, 125, 130

Ü

Ümm Seleme, 99, 100, 103

Ümmü Seleme, 33, 34, 65, 99, 101,

102, 104, 105, 107, 109

R

Resûl, 75, 77, 87, 89, 103, 104, 105,

107, 117, 118, 120, 127, 130,

133, 150

Resûlu’llâh, 26, 43, 73, 85, 86, 88,

109, 129, 130, 135, 138, 140,

150

Rûmî, 111

V

Vaḥşî, 13, 23, 79, 80, 81, 82

Y

Yaḥyâ, 142

Yezîd, 35, 106, 108, 110

Z

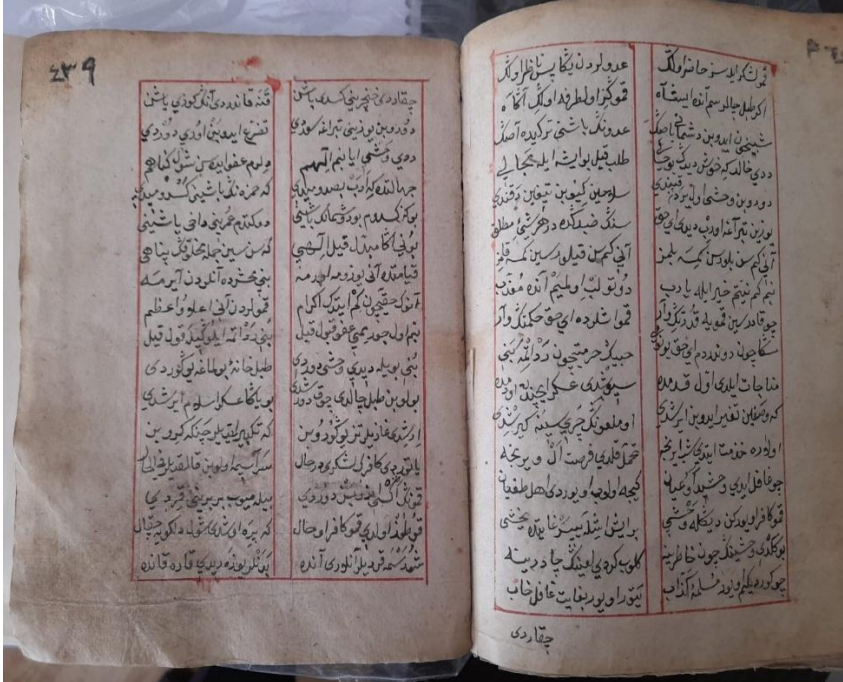
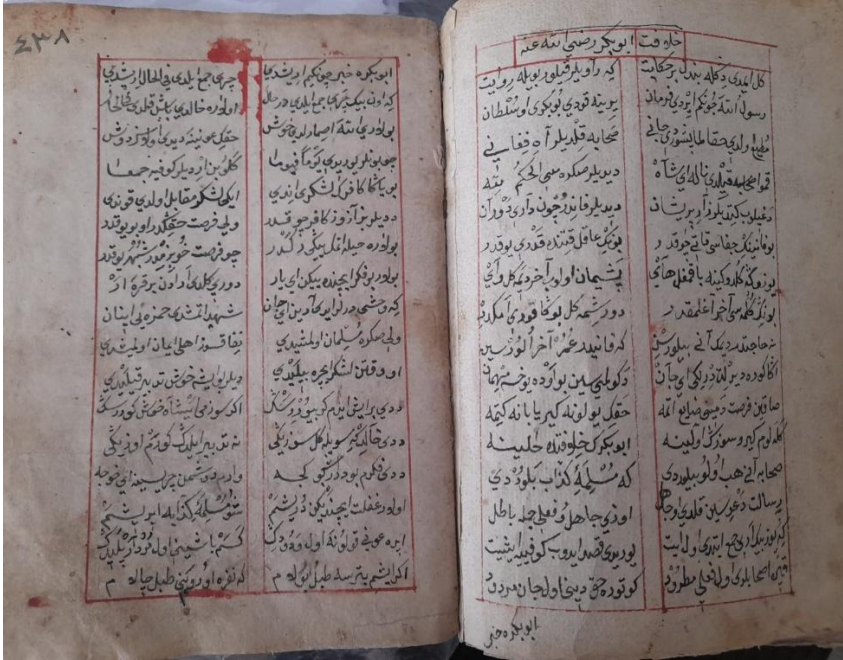
Zekerıyyâ, 142

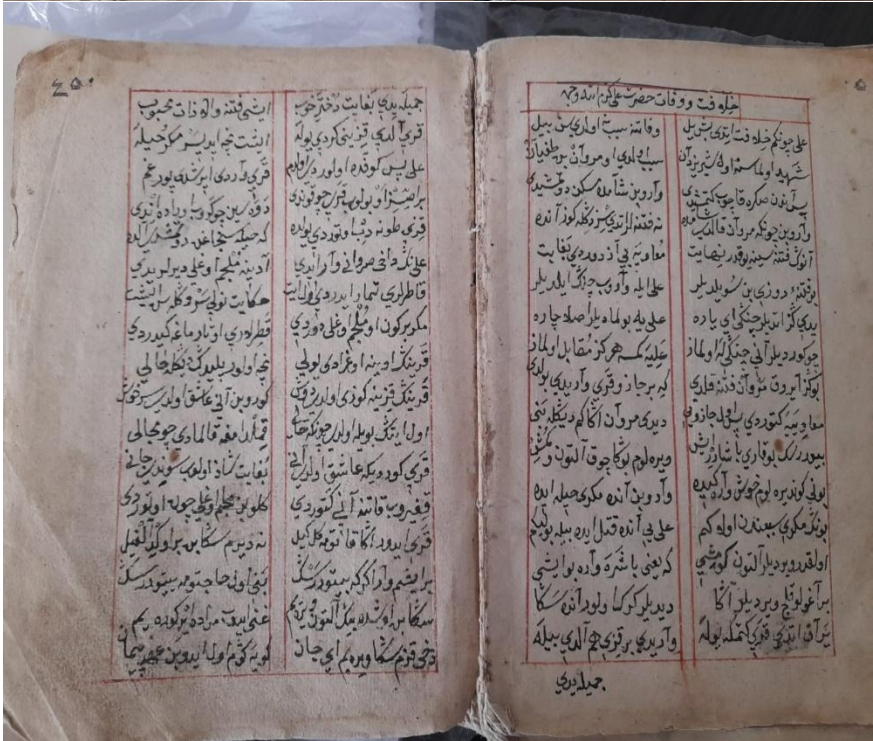
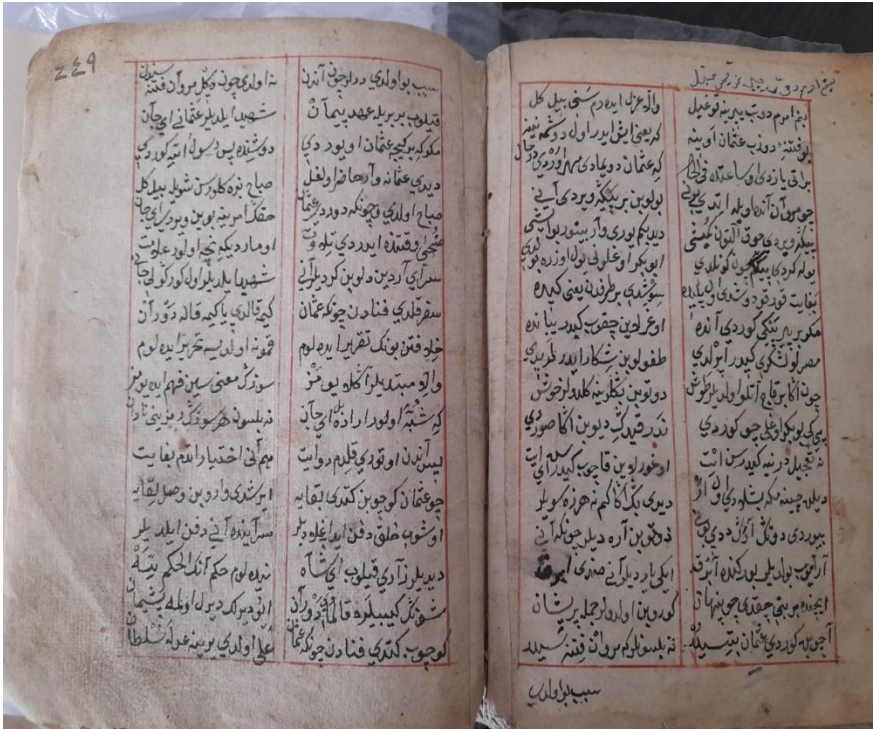
S

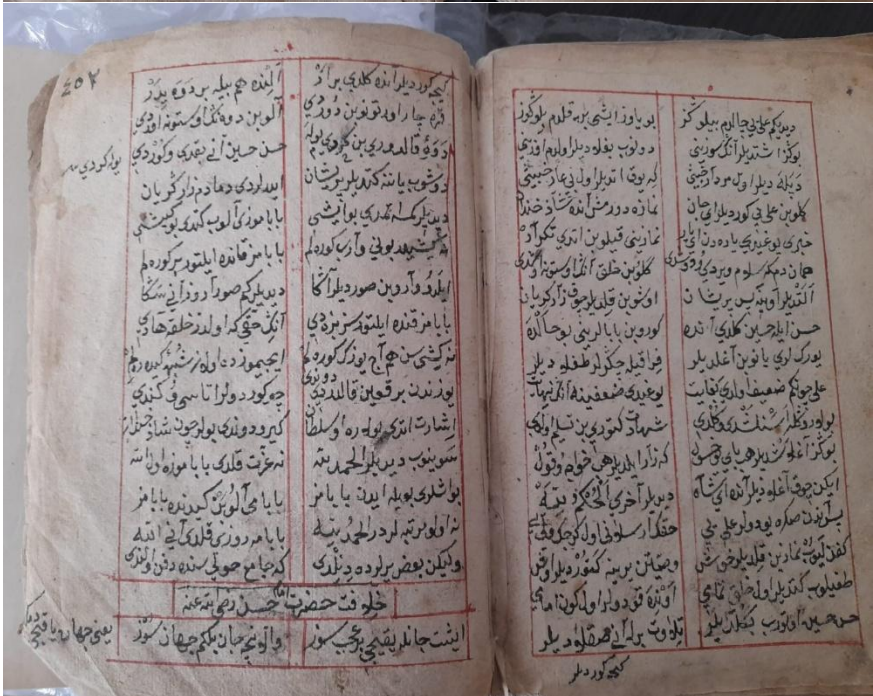
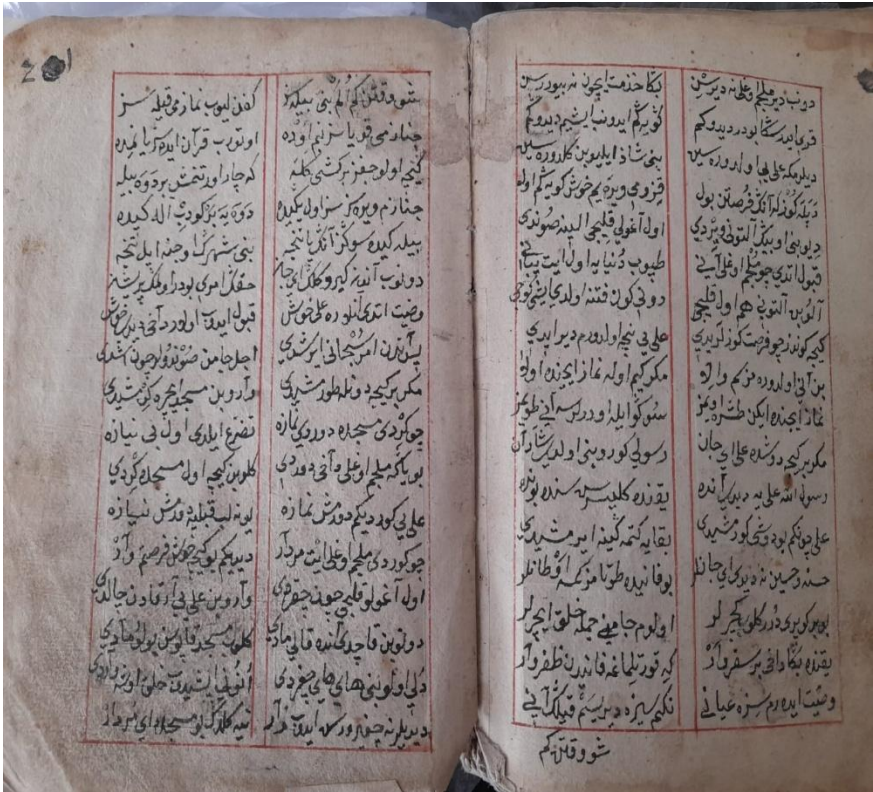
Sa‘d ibn Ebî Vakkaş, 100

6. Nüshaların Tıpkıbasımları

6.1. ÇN1 nüshası:

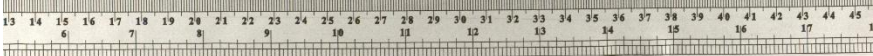
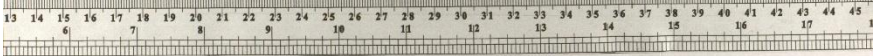

6.2. ÇN2 nüshası:

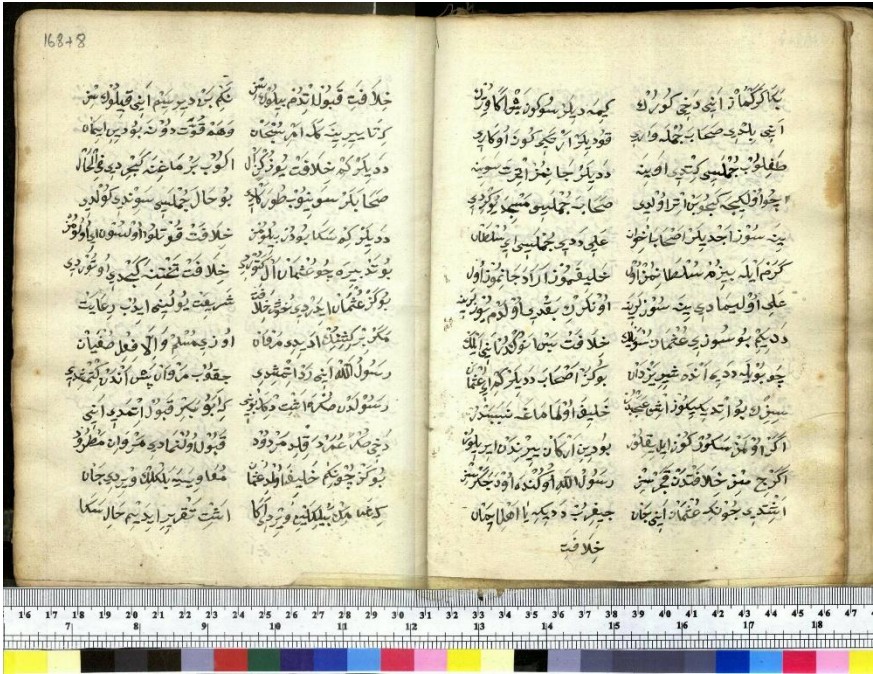

6.4. MK2 nüshası:

6.5. MK3 nüshası:

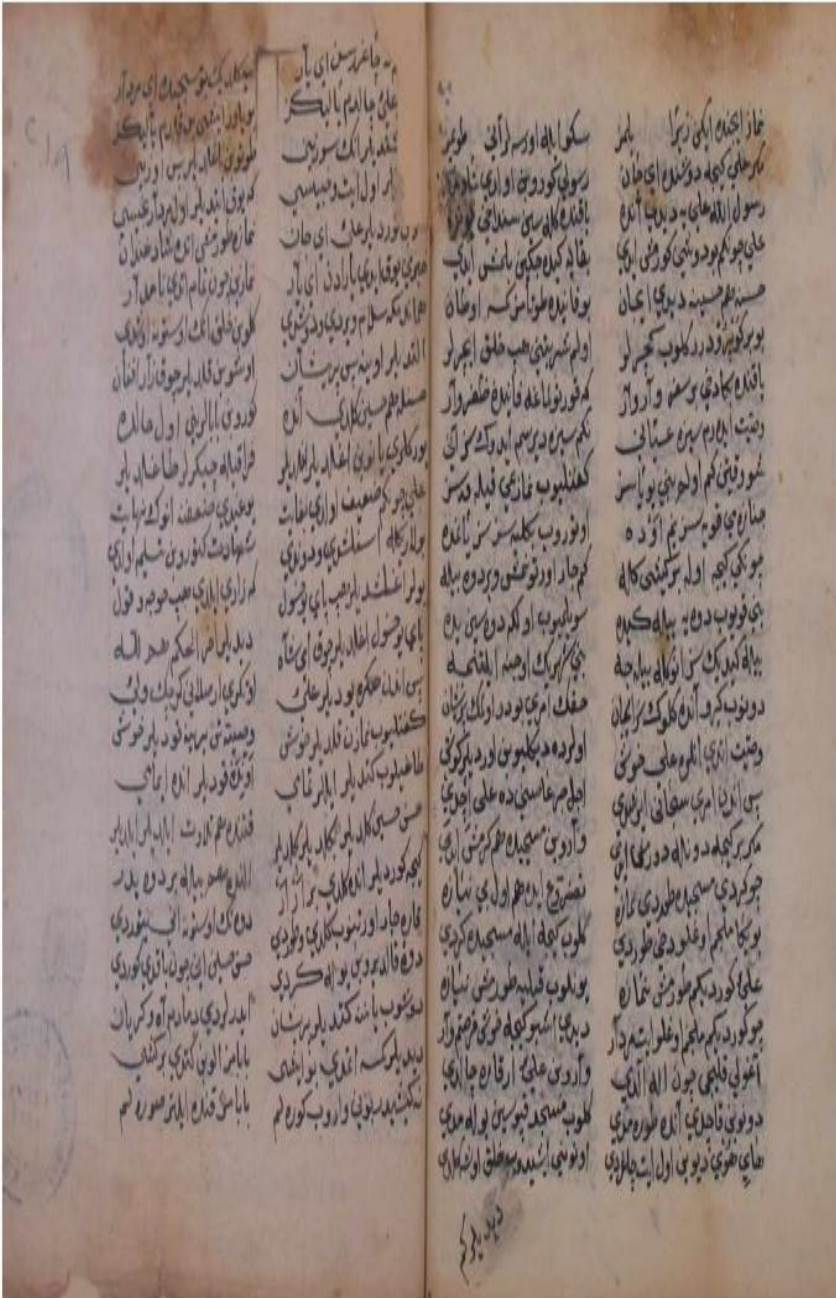

6.6. K nüshası:

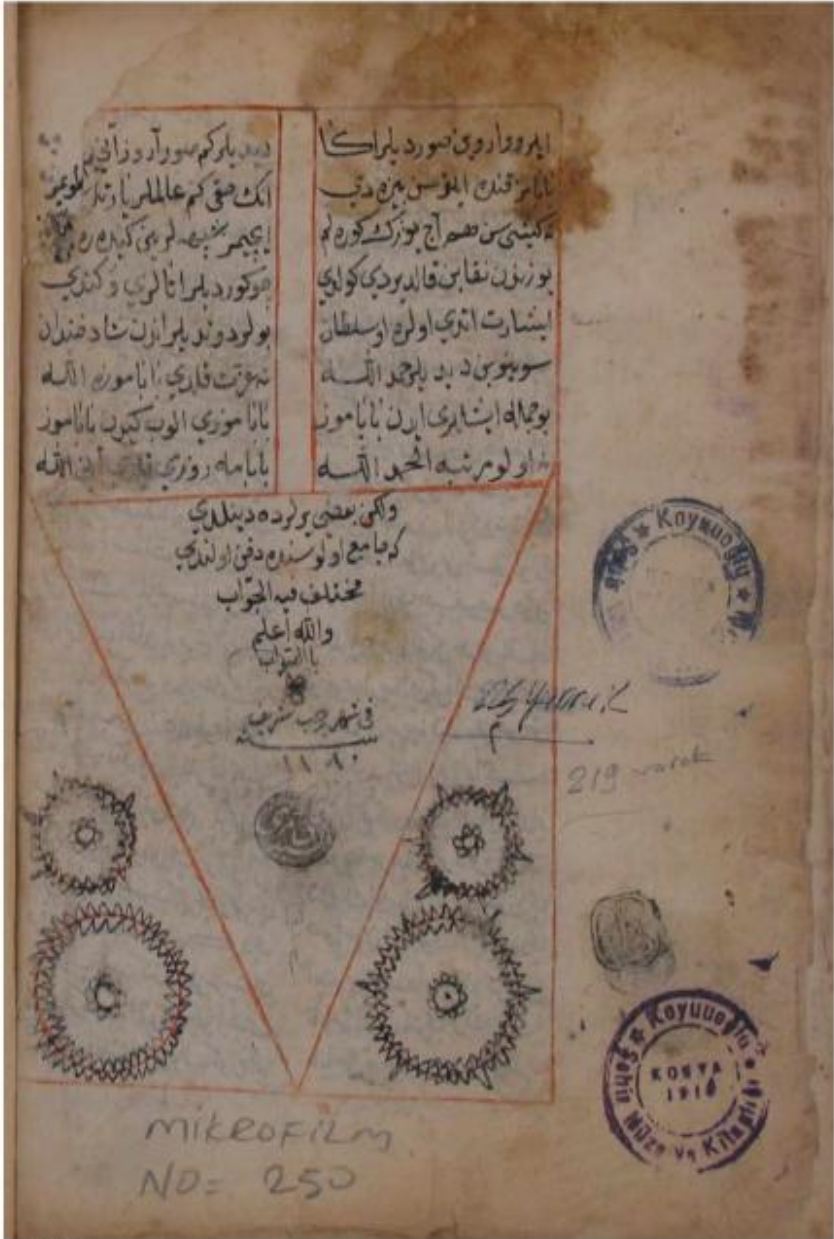
[218a]

[217b]

[219a]

[218b]

[219b]